

UNIVERZITA KARLOVA FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou

**MLADÁ BOLESLAV – PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM
OSÍDLENÍ**

**MLADÁ BOLESLAV – THE CONTRIBUTION TO
THE HISTORY OF ITS SETTLEMENT**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Klápště, CSc.

Martin Nechvíle

Pravěká a raně středověká archeologie

květen 2007

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Jablonec nad Nisou, 20. 4. 2007
Martin Nechvíle

Poděkování

Mé poděkování náleží panu doc. Janu Klápštěmu za vedení této práce a podnětné připomínky. Můj dík patří též PhDr. Janu Prostředníkovi, PhD. za četné konzultace a umožnění zpracování svého výzkumu, dále P. Hartmanovi za pomoc při kompletaci plánové dokumentace, Mgr. L. Pivrcové za pomoc při kompletaci textu, PhDr. Jiřímu Waldhauserovi, CSc. a PhDr. Michalu Burešovi za poskytnutí potřebných studijních materiálů.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	ZÁJMOVÁ OBLAST	6
2.1	VYMEZENÍ	6
2.2	PŘÍRODNÍ PODMÍNKY	7
2.3	KLIMATICKÉ POMĚRY	7
2.4	GEOMORFOLOGICKÉ POMĚRY	7
2.5	GEOLOGICKÉ POMĚRY	8
2.6	PEDOLOGICKÉ POMĚRY	8
2.7	HYDROGEOLOGICKÉ POMĚRY A VODNÍ SÍŤ	9
2.8	VEGETAČNÍ POKRYV	10
2.9	MOŽNOSTI STARŠÍCH KARTOGRAFICKÝCH DĚL	11
2.10	ZHODNOCENÍ PŘÍRODNÍHO PROSTŘEDÍ	11
3	PÍSEMNÉ PRAMENY K DĚJINÁM MLADÉ BOLESLAVI	12
3.1	10. – 13. STOLETÍ	12
3.2	14. – 15. STOLETÍ	13
3.3	16. – 18. STOLETÍ	15
3.4	19. STOLETÍ – ROK 1945	19
4	HMOTNÉ PRAMENY K DĚJINÁM MLADÉ BOLESLAVI	19
4.1	DOSAVADNÍ ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY V HISTORICKÉM JÁDRU MLADÉ BOLESLAVI	19
5	ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU ČP. 99-101 NA STAROMĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ V MLADÉ BOLESLAVI Z LET 1992-1993	32
5.1	METODIKA VÝZKUMU	32
5.2	STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM	33
5.2.1	<i>Dům čp. 99</i>	33
5.2.2	<i>Dům čp. 100</i>	35
5.2.3	<i>Dům čp. 101</i>	37
5.3	NÁLEZOVÁ SITUACE ZJIŠTĚNÁ ARCHEOLOGICKÝM VÝZKUMEM ČP. 99-101	37
5.3.1	<u>SONDA 1/92</u>	37
5.3.2	<u>SONDA 2/92</u>	42
5.3.3	<u>SONDA 3/92</u>	44
5.3.4	<u>SONDA 4/92</u>	49
5.3.5	<u>SONDA 5/92</u>	52
5.3.6	<u>SONDA 6/92</u>	57
5.3.7	<u>SONDA 7/92</u>	59
5.3.8	<u>SONDA 8/92</u>	64
5.3.9	<u>SONDA 9/92</u>	67
5.3.10	<u>SONDA 10/92</u>	71
5.3.11	<u>SONDA 11/92</u>	74
5.3.12	<u>SONDA 12/92</u>	76
5.3.13	<u>SONDA 13/92</u>	79
5.3.14	<u>SONDA 14/92</u>	83
5.3.15	<u>SONDA 15/92</u>	88
5.3.16	<u>SONDA 16/93</u>	90
5.3.17	<u>SONDA 17/93</u>	95
5.3.18	<u>SONDA 18/93</u>	97
5.3.19	<u>SONDA 19/93</u>	99
5.3.20	<u>SONDA 20/93</u>	102
5.3.21	<u>SONDA 21/93</u>	102
5.3.22	<u>SONDA 22/93</u>	104
5.4	CELKOVÉ VYHODNOCENÍ NÁLEZOVÉ SITUACE NA PARCELÁCH ČP. 99-101	106
5.5	ROZBOR MOVITÝCH NÁLEZŮ	109
5.5.1	<i>Pozdní paleolit</i>	109
5.5.2	<i>Kultura nálevkovitých pohárů</i>	110

5.5.3	<i>Lužická kultura</i>	110
5.5.4	<i>Středověk</i>	112
5.5.5	<i>Nálezy z Mladé Boleslavi</i>	117
5.5.6	<i>Značky na podstavách keramických nádob</i>	120
5.5.7	<i>Novověk</i>	126
6	DĚJINY OSÍDLLENÍ	127
6.1	ZASAZENÍ MLADÉ BOLESLAVI DO SÍDELNĚ HISTORICKÉHO KONTEXTU	127
6.1.1	<i>Mladá Boleslav v síti dálkových komunikací</i>	127
6.1.2	<i>Žitavská cesta a její větve</i>	128
6.1.3	<i>Českodubská větev</i>	129
6.1.4	<i>Pojizerská větev</i>	131
6.1.5	<i>Správa a fungování komunikací</i>	132
6.1.6	<i>Johanité a cisterciáci</i>	132
6.1.7	<i>Strážní systém</i>	132
6.1.8	<i>Cisterciácké aktivity v okolí Mužského</i>	133
6.1.9	<i>Koncepce správy a ochrany komunikací</i>	134
6.1.10	<i>Bilance významu polohy Mladé Boleslavi</i>	134
6.2	SÍDELNĚ HISTORICKÝ KONTEXT	135
6.2.1	<i>Mladoboleslavský region</i>	135
6.2.2	<i>Pozdní paleolit</i>	135
6.2.3	<i>Eneolit</i>	135
6.2.4	<i>Mladší doba bronzová – lužická kultura</i>	136
6.2.5	<i>Raný středověk</i>	137
6.2.6	<i>Mladá Boleslav jako hradecké centrum</i>	150
6.2.7	<i>Pozemková držba v 11.-12. století</i>	151
6.2.8	<i>Vrcholný středověk</i>	157
6.2.9	<i>Vrcholně středověká transformace v regionu</i>	159
6.2.10	<i>Novověk</i>	161
7	KOMPARACE MLADÉ BOLESLAVI S OBDOBNOU LOKALITOU	163
8	ZÁVĚR	166
9	PRAMENY	169
10	LITERATURA	170
11	PŘÍLOHY	176
11.1	PŘÍLOHA 1: PRVNÍ ZMÍNKY O OBCÍCH VE SLEDOVANÉM REGIONU	176
11.2	PŘÍLOHA 2: PRVNÍ ZMÍNKY O OBCÍCH V ŠIRŠÍM REGIONU	177

1 Úvod

Předkládaná práce představuje sídelně historickou studii zabývající se komplexním osídlením Mladé Boleslavi od pravěku po novověk. Východiskem je celkové zpracování archeologického výzkumu na Staroměstském náměstí, na parcelách čp. 99-101 s přihlédnutím k dalším výzkumným akcím ve městě a v okolí. Kolem Mladé Boleslavi byla stanovena geografická pracovní sonda v rámci níž byly řešeny další sídelně historické otázky týkající se vztahu zkoumané lokality a jejího zázemí.

Úvodní kapitoly se soustřeďují na vymezení zájmové oblasti a její všestranný popis z hlediska přírodních podmínek. Po zhodnocení klimatických poměrů, geomorfologie, geologie, pedologie, hydrologie a vegetace byla věnována pozornost možnosti využití starých map při rekonstrukci původního vzhledu krajiny, zejména míry zalesnění.

Další kapitola se zabývá shrnutím dostupných písemných pramenů k Mladé Boleslavi z období 10.-20. století.

Jádrem předkládané práce je pak kapitola týkající se komplexního zpracování zmíněného archeologického výzkumu parcel čp. 99-101 probíhajícího zde pod vedením Jana Prostředníka v letech 1992-1993. Pozornost byla věnována nejen archeologickým situacím, ale i stavebně historickému průzkumu dnes již neexistujících domů čp. 99 a 100. Nálezová situace zjištěná výzkumem je rozdělena dle jednotlivých sond (1/92-22/93) a kromě slovního popisu situací a kontextů jsou movité nálezy shrnuty v sumačních tabulkách a grafech. Důležité poznatky pak přináší celkové shrnutí osídlení v jednotlivých chronologických horizontech. Rozboru konkrétních druhů movitých artefaktů je věnována pozornost ve zvláštní kapitole. Zde jsou řešeny například i zásadní otázky chronologie raně středověké keramiky na Mladoboleslavsku ve srovnání s pražskou oblastí.

Zasazením Mladé Boleslavi do širšího sídelně historického kontextu v rámci regionu se zabývají kapitoly týkající se nejen situace středověké, ale pozornost byla věnována i obdobím starším.

Závěrečná kapitola byla pojata jako srovnání sídelní situace dvou důležitých centrálních lokalit – Mladé a Staré Boleslavi – přičemž byl kladen důraz především na charakter osídlení a význam v období raného středověku, kdy obě hradiště náležela k oporám přemyslovského státu.

Je patrné, že těžištěm předkládané práce je zejména zpracování pramenné základny, nechybí nicméně ani interpretační aparát a zasazení do širších souvislostí. Výzkum zmiňovaných třech středověkých parcel je nejen dosud nejrozsáhlejším zpracovaným výzkumem v Mladé Boleslavi a okolí, ale hlavně jeho výsledky umožňují řešit další závažné otázky.

Nedílnou součástí práce je i množství terénních plánů, fotografií, grafů, tabulek a kreseb archeologických nálezů. Edice použitých pramenů a široké spektrum literatury regionálního i obecného charakteru jsou uvedeny v soupise na konci textu.

2 Zájmová oblast

2.1 Vymezení

Oblast našeho zájmu, jakási uměle zvolená geografická sonda tvořící zázemí Mladé Boleslavi (obr. 1:2), je vymezena 9 mapovými listy 1:10 000 (03-33-18, 03-33-19, 03-33-20, 03-33-23, 03-33-24, 03-33-25, 13-11-03, 13-11-04, 13-11-05), celkově o stranách 14,25 x 11,4 km a tedy rozloze cca 162,5 km². Území, které je tvořeno 52 katastry, se rozkládá v centrální části okresu Mladá Boleslav (Středočeský kraj; obr.1:1).

2.2 Přírodní podmínky

Naše možnosti při pokusech o rekonstrukci přírodních podmínek jsou velmi omezené. Jsme limitováni faktickou neexistencí jakýchkoli přírodovědných analýz, které by mohly naznačit alespoň určité trendy v tehdejších přírodních podmínkách. Proto se pokusíme o všestrannou charakteristiku recentních přírodních poměrů, samozřejmě bez ambice tuto situaci automaticky promítat do pravěkých či středověkých souvislostí (Klápště, 1979, 424). Z metodického hlediska jsou nemalou inspirací články J. Rulfa (1983, 35-95) a J. Klápště (1997, 327-341). Vycházíme však i z možnosti komparace recentních dat a nejstarších k tomuto účelu použitelných kartografických děl (I. a II. vojenské mapování z 60. let 18. a z 1. poloviny 19. století). Různé možnosti náhledu a využití již byly v literatuře prezentovány (srov. např. Sádlo – Karlík 2002, 58-62; Semotanová 2002, 63-70; Uhlířová 2002, 93-95; Walz 2002, 113-118).

2.3 Klimatické poměry

Z hlediska klimatu lze oblast klást na severní hranici pásu teplého klimatu, konkrétně T2 charakterizovaného poměrně dlouhým teplým a suchým létem, teplým až mírně teplým jarem a podzimem. Roční úhrn srážek se pohybuje okolo 550-600 mm a průměrnou teplotou kolem 8 °C (Quitt 1971; Mikyška a kol. 1969; Neuhauslová a kol. 2001, 21-22).

2.4 Geomorfologické poměry

Geomorfologicky náleží sledované území mezi méně členité (obr. 2); celkem se zde nachází 6 geomorfologických jednotek. Z hlediska nadmořské výšky je oblast poměrně vyrovnaná, výjimku tvoří zejména Chloumecký hřbet, kde se nalézá i nejvyšší bod území – U dubku 366,7 m n. m. Nejnižší nadmořskou výšku registrujeme na úpatí tohoto hřbetu v okolí obce Sýčiny (kolem 210 m). Převýšení je tedy přes 150 m.

Západní a jižní část území náleží celku Jizerské tabule a severovýchodní pak celku Jičínské pahorkatiny.

Podcelkem prvně jmenovaného je Středojizerská a Dolnojizerská tabule. V rámci Středojizerské tabule tvoří západní část regionu Skalská tabule, která je charakterizována jako členitá pahorkatina s erozně denudačním reliéfem rozsáhlých strukturně denudačních plošin pliocenního až staropleistocenního stáří. Povrch je členěn kaňonovitými, neckovitými a V-údolními svahového a tektonického založení, většinou bez stálých vodních toků sledujících směr SZ-JV (Demek a kol. 1987, 458). Jižní podhůří Chlumu geomorfologicky náleží Dolnojizerské tabuli (Demek a kol. 1987, 165-166), konkrétně Luštěnické kotlině. Tu charakterizujeme jako plochou strukturně denudační sníženinu s rozsáhlými kryopedimenty, drobnými odlehlíky, reliktu středopleistocenních teras a širokými nivami nevýrazných mělkých údolí (Demek a kol. 1987, 331). Z jihozápadu do oblasti zasahuje i Košátecká tabule (součást Dolnojizerské tabule) obdobně charakterizovaná jako Skalská tabule (srov. Demek a kol. 1987, 286).

Jičínská pahorkatina (viz Demek a kol. 1987, 248) zasahuje do regionu podcelkem Turnovské pahorkatiny (viz Demek a kol. 1987, 521), konkrétně pak Kosmonoskou výšinou, Mladoboleslavskou kotlinou a Chloumeckým hřbetem. Největší část zaujímá Mladoboleslavská kotlina, jenž je plochou strukturně denudační sníženinou s rozsáhlými kryopedimenty, odlehlíky, středopleistocenními terasami a širokými nivami mělkých rozevřených údolí Klenice a Kněžmostky (Demek a kol. 1987, 355). Na severu ohraničuje Mladoboleslavskou kotlinu Kosmonoská výšina, která je řazena mezi členité pahorkatiny až ploché vrchoviny. Charakterizuje ji výrazná strukturně tektonická hřebenová elevace

s vypreparovanými výplněmi diatrem a tektonicky porušenými ložními žilami (Demek a kol. 1987, 284). Nejvýraznější geomorfologickou jednotkou je bezesporu Chloumecký hřbet, který výrazně dělí východní část regionu na severní a jižní část. Se svými relikty pliocenního zarovnaného povrchu na široké vrcholové části skýtal vhodné podmínky pro osídlení již od nejstarších dob (Demek a kol. 1987, 223).

2.5 Geologické poměry

Výraznou hranicí druhů geologického podloží je severojižní tok řeky Jizery. Na západ od ní převažují pleistocenní spraše s ojedinělými ostrůvky druhohorními (křída) vápnitými jílovci a prachovci, například okolo obcí Bukovno a Pětikozly. V kaňonovitých údolích u vodotečí se nachází současně výše zmiňované křídové sedimenty, ale zejména pískovce převážně vápnitohlívitě a vápnité. Údolní nivu Jizery tvoří holocenní fluvialní a deluviofluvialní písčitohlinité sedimenty. Na východ od Jizery se nachází sprašové návěje v okolí Horních Stator a hlavně na vrcholové plošině a jižním svahu Chloumeckého hřbetu. Východní část regionu je charakteristická bohatou geologickou mozaikou od pískovců vápnitohlívitých (severní část města Mladé Boleslavi), přes druhohorní vápnité jílovce a deluvialní ronové sedimenty (východní okraj intravilánu Mladé Boleslavi). Jako poměrně ojedinělá skupina se jeví fluvialní písčité štěrky mezi obcemi Plazy a Dolními Statory. Na kosmonoské výšině se nachází olivinické nefelinické analcimity ložních žil. V nejbližším okolí Chloumeckého hřbetu se nalézají vápnité jílovce a prachovce, přičemž vlastní svahy hřbetu tvoří střídání pískovců, vápnitých jílovců a prachovců.

Nezanedbatelnou součástí jsou i antropogenní uloženiny (navážky) vyskytující se v okolí Čemeříček, Dalovic, Michalovic, Bradlce a ve výchovní části intravilánu Mladé Boleslavi (Pražák 1995; Hradecká 1995).

2.6 Pedologické poměry

Pokud chceme hodnotit půdní podmínky, narážíme na rozdílnost předpokládaných požadavků pravěkého a středověkého zemědělství a moderních pedologických kritérií (Klápště 1979, 425). Zároveň současné pedologické mapy jsou příliš malého měřítka (alespoň pro toto území), a tak praktické užití pro popis regionu je jen rámcové (obr. 2).

Ze zemědělského hlediska nejvýhodnější půdy – hnědozemě – se nacházejí na celém pásu západně od toku Jizery. Tyto velmi hodnotné půdy se agronomickou hodnotou blíží černozemím. Proti černozemím mají výhodu, že jsou méně náchylné k vysychání. Nejvhodnějšími plodinami jsou náročné obiloviny (pšenice, ječmen), cukrovka a vojtěška (Tomášek 2003, 47).

V blízkosti říční nivy (Jizera, Strenický potok) a ve vrcholových partiích Chloumeckého hřbetu se vyskytují hnědé půdy se surovými půdami, které jsou střední až nižší kvality. Jejich hlavní nevýhodou je malá mocnost půdního profilu a výskyt v členitém terénu. Pěstují se na nich především brambory, méně náročné obiloviny (žito, oves) a len. Hnědé půdy mohou být i velmi dobrými lesními stanovišti. Spíše ostrůvkovitě se vyskytují (okolí Strašnova, Bezděčína, mezi Mladou Boleslaví a Plazy) hnědé půdy s podzoly na terasových uloženinách a hnědé půdy eutrofní (Kosmonoská výšina, okolí vrchu Baba) s vysokým obsahem humusu, příznivějšími sorbčními vlastnostmi a výskytem na bazických horninách (Tomášek 2003, 54).

Mezi méně kvalitní půdy lze přiřadit pelosoly. Oblasti jejich výskytu (úpatí Chloumeckého hřbetu a jeho vrchol, okolí Horních Stator) jsou sice většinou zemědělsky využívány, ale ani lesní celky zde nejsou výjimkou. Chemické vlastnosti jsou sice příznivé,

nikoli však ty fyzikální (zejména velmi těžké půdy). Na pelosolech lze pěstovat i náročnější obiloviny či píce (Tomášek 2003, 53).

V oblasti mezi Dolními Statory a Valy se nachází pseudogleje s hnědými půdami oglejovanými. Přirozená zemědělská hodnota pseudoglejů je nízká. Vyžadují především radikální úpravu vodního režimu odvodněním. Vhodnými plodinami jsou obiloviny, ječel, vojtěška či cukrovka (Tomášek 2003, 49).

Dalším podstatným orientačním pramenem mohou být údaje o bonitě půdy z tereziánského katastru. Zde byla kvalita půdy ohodnocena dle kritéria kolikanásobně převýšila sklizená úroda množství vysetého obilí (kategorie 1-8). Maximum (1. kategorie) byl šestinásobek výsevu a minimum (8. kategorie) dvaapůlnásobek (Chalupa a kol. 1964, 13). Bližší kritikou pramene je však věrohodnost o něco problematičtější. Majitelé byli totiž povinni přiznat velikost výnosu, od něhož se pak odvíjela výše pravidelného poplatku. Nelze tedy vyloučit jistou tendenci podhodnocování výnosů za účelem nižších odvodů.

Provedeme-li komparaci výše popsaných druhů půd s tereziánským katastrem, zjistíme, že kvalitativní trendy jsou zčásti obdobné. Nejvyšší půdy (hnědozemě) spadají do kategorií 3. (5x) až 5. (4x). Výjimku tvoří například katastr Jemníků (3. kategorie), který se nachází v oblasti pelosolů a hnědých půd se surovými půdami. Okolí Strenic je řazeno až do 7. kategorie, ač se převážně nachází na hnědozemí. Velmi vysoko (4. kategorie) je zahrnuta pelosolová oblast v okolí Libichova a Sýčiny. V obdobné kategorii jsou zahrnuty i hnědé půdy s podzoly a pelosoly v okolí Kosmonos, Řepova či Židněvsi. Nejvyšší kategorie (7.-8.) se kryjí hnědými půdami se surovými půdami v nejbližším okolí toku Jizery.

2.7 Hydrogeologické poměry a vodní síť

Z hlediska hydrologických typů, jejich kvalitativního i kvantitativního využití se sledovaná oblast rozpadá, v závislosti na geologickém podloží, na několik základních částí. Jednotlivé oblasti charakterizuje několik veličin: základní kvantitativní charakteristika zvodněného kolektoru – transmisivita (průtočnost). Rozhodující je tzv. koeficient transmisivity T [$\text{m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$]. Plošná proměnlivost transmisivity je dána velikostí odchylky indexu transmisivity S_Y . Hodnota směrodatné odchylky je vyjádřena indexy 1 až 4 (Zícha 1996; Zelinka 1995).

Západně od toku Jizery registrujeme kompaktní průlinovo-puklinový kolektor. Transmisivitu lze označit jako velmi vysokou, což znamená velké soustředěné odběry regionálního významu (T $7,9 \cdot 10^{-4}$ – $8,9 \cdot 10^{-3} \text{ m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$; $S_Y = 0,52$). Na několika místech (okolí obcí Pětikozly a Bukovno) se vyskytuje regionální izolátor se zvýšenou propustností v připovrchové zóně rozpukání. Transmisivita je nízká, což umožňuje jen menší odběry pro místní zásobování (T /odhad/ $2,5 \cdot 10^{-5}$ – $4 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$; S_Y /odhad/ $< 0,6$). Vůbec nejvyšší transmisivita (T $2,1 \cdot 10^{-3}$ – $1,5 \cdot 10^{-2} \text{ m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$; $S_Y = 0,44$) se samozřejmě nachází v nivě Jizery (průlinový kolektor) a umožňuje velké soustředěné odběry regionálního významu. Východní část regionu se vyznačuje kombinací průlinovo-puklinového kolektoru a regionálního izolátoru se zvýšenou propustností v připovrchové zóně rozpukání. Transmisivita je střední až nízká, což postačuje pro místní zásobování vodou (T $2,5 \cdot 10^{-5}$ – $1 \cdot 10^{-3} \text{ m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$; $S_Y = 0,56$). Přes výrazné převýšení vůči okolí (až 150 m) se na Chlumeckém hřbetu vyskytuje průlinovo-puklinový kolektor; transmisivita je střední, a tak umožňuje větší odběry pro místní zásobování (T /odhad/ $1 \cdot 10^{-4}$ – $1 \cdot 10^{-3} \text{ m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$; S_Y nelze stanovit). Jižně od Chlumeckého hřbetu se nachází oblast se střední až nízkou transmisivitou (T $4,6 \cdot 10^{-6}$ – $1,5 \cdot 10^{-3} \text{ m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$; $S_Y = 0,75$ – $1,10$), a tedy možnost odběrů jen pro místní zásobování.

Zvýšenou pozornost vzbuzují i přirozené prameny dělené dle vydatnosti Q [$\text{l} \cdot \text{s}^{-1}$]. 1. kategorie Q do 0,1; 2. kategorie Q 0,1–1; 3. kategorie Q 1–10; 4. kategorie Q 10–100. Nejvyšší prameny (4. k.) se nachází Mezi Kování a Kovancem, prameny 3. kategorie

se vyskytují u Dolního Cetna. Náhorní plošinu Chloumeckého hřbetu napájí dva prameny první kategorie na jeho severním úpatí.

Nejvýznamnějším tokem regionu je bezesporu Jizera (č. h. p. 1-05-01-001, II. řád, plocha povodí 2193,4 km², délka toku 163,9 km, průměrný průtok u ústí 23,9 m³.s⁻¹). Jeho pravobřežní přítoky tvoří Strenický potok (č. h. p. 1-05-03-004, III. řád, plocha povodí 65,1 km², délka toku 19,2 km, průměrný průtok u ústí 0,19 m³.s⁻¹) a drobné vodoteče jako Čistý a Dalovický potok. Nejvýznamnějším jizerským levobřežním přítokem je Klenice (č. h. p. 1-05-02-081, III. řád, plocha povodí 169,6 km², délka toku 27,7 km, průměrný průtok u ústí 0,44 m³.s⁻¹). Při ústí Klenice do Jizery vytváří oba toky výraznou ostrožnu. Do Klenice se od severu vlévá několik malých vesměs regulovaných vodotečí, například Valská svodnice či Zalužanská vodoteč. Asi 1 km severovýchodně od Bezděčína pramení Dobrovka (č. h. p. 1-04-07-019, III. řád, plocha povodí je 36,5 km², délka toku 12 km a průměrný průtok u ústí 0,08 m³.s⁻¹; Vlček a kol 1984, 89, 127-129, 136, 256), která vodou zásobuje prostor jižně od Chloumeckého hřbetu a posléze se vlévá do Vlkavy (II. řád).

2.8 Vegetační pokryv

Jedním z rozhodujících faktorů při osídlování krajiny je bezesporu vegetační pokryv, který svým charakterem odráží místní přírodní poměry (geologické, pedologické, klimatické apod.). Máme sice k dispozici několik rekonstrukčních map, je však nutné s nimi pracovat s určitou opatrností (Klápště 1979, 425). V první řadě je vhodné se seznámit s postupem vzniku mapy a jejími metodickými východisky.

Při sestavení mapy se primárně vychází ze zachovalých zbytků přirozené vegetace (nebo vegetace blízké přirozené) a jejímu vztahu k prostředí. Na základě zjištěných závislostí je přirozená vegetace extrapolována na analogické polohy (s obdobnou nadmořskou výškou, reliéfem, geologickými, půdními, klimatickými a hydrologickými poměry), na nichž se však v současné době již nevyskytovala. Někdy je pro rekonstrukci mapy užita úzká vazba mezi přirozenými a entropicky podmíněnými vegetačními jednotkami. Dále je možné využít i vazby synantropní vegetace na klimaxová společenstva apod. (přesný popis metodického postupu viz Neuhauslová a kol. 2001, 54).

Autoři map sami upozorňují na generalizaci a z toho plynoucí určité zjednodušení. Mnohé maloplošné jednotky nelze při velkém měřítku zachytit. Rozdílů můžeme pozorovat zejména v geomorfologicky velmi pestrém území s velkým množstvím vegetačních jednotek. Na mapách lze v tomto případě pak zachytit jen základní, převládající typ vegetace (Neuhauslová a kol. 2001, 55). Určitá chyba může také vzniknout při náležitém nedocenení klimatických změn a jejich vlivu na složení vegetace (Klápště 1979, 425).

Ve zkoumaném regionu bylo rekonstruováno celkem šest druhů vegetace (obr. 3). Asi na 80 % plochy je rekonstruována černýšová dubohabřina (*Melampyro nemorosii-Carpinetum*). Jižní svahy Chloumeckého hřbetu zaujímá Mochnová doubrava (*Potentillo alba-Quercetum*); na území Luštěnické kotliny je rekonstruována střemchová jasenina (*Pruno-Fraxinetum*). Ostrůvek v okolí Strašnova zaujímá lipová doubrava (*Tilio-Betuletum*). Do nejbližšího okolí vrchu Baba je rekonstruována lipová bučina s lípou srdčitou (*Tilio cordatae-Fagetum*). Jako poslední vegetační složkou je ze severozápadu zasahující komplex brusinkových borových doubrav (*Vaccinio vitisidaee-Quercetum*; podrobná charakteristika jednotlivých druhů vegetace viz Neuhauslová a kol. 2001, 62-65, 85-92, 114-116, 176-180, 199-201).

2.9 Možnosti starších kartografických děl

K práci se starými mapami přistupujeme zejména tehdy, když chceme nahlédnout do struktury krajiny před velkými změnami spojenými např. s rušením rybníků, výstavbou nových silnic, rozrůstáním sídel atd.

Nejstarším hodnověrným mapovým podkladem je tzv. I. (Josefské) vojenské mapování, jejímž podkladem byla Müllerova mapa Čech (měřítko 1:132 000), vydaná kolem roku 1720. Ta prvně zachycovala městská a vesnická sídla, naopak krajinné prvky jako lesy, vodní toky byly kresleny jen výběrově (Kuča 2004, 69). Pro potřeby I. vojenského mapování byla Müllerova mapa zvětšena (do měřítka 1:28 800), dále z ní byla převzata poloha sídel apod. Ač se vojenské mapování obešlo bez trigonometrické sítě a užívaly se jednoduché měřičské prostředky, je odchylka přijatelná a tudíž lze celé kartografické dílo používat jako pramen spolehlivý. Mapy pro území Čech byly vyhotoveny mezi lety 1764-1767, velká část území (i náš sledovaný region) byla rektifikována mezi lety 1780-1783. Původní mapové podklady (z let 1764-1767) se nezachovaly, a tak mapy, které jsou k dispozici odrážejí stav po výše zmíněné rektifikaci (srov. Kuča 2004, 69).

Pro naše účely budeme vycházet z map I. vojenského mapování (tedy stav mezi lety 1780-1783), jelikož, jak již bylo uvedeno, odráží stav před výraznými krajinnými zásahy. Je zřejmé, že ani tyto cenné kartografické podklady nemohou odrážet poměry středověké a starší. Důležité však je, že mapy zaznamenávají terénní reliéf (primární poslání vojenských map), vodní síť apod. Je jasné, že proběhly nemalé změny od konce středověku do 2. pol. 18. stol., je však jisté, že změny, které následovaly (zejména v průběhu 19. století) byly mnohem razantnější než ty z období předcházejícího (poststředověkého).

Srovnáme-li I. vojenské mapování (1st Military Survey, Section No. 58, 59, 75, 76, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna, Geoinformatics Laboratory, University of J. E. Purkyně, Ministry of Environment of Czech Republic) se současnou situací (užita byla mapa Dolní Pojizeří. Mladoboleslavsko a Nymbursko. Soubor turistických map 1: 50 000, vyd. KČT, 3. vydání, 2000), zjistíme, že nacházíme pochopitelně změny rozsahu sídel (rozšiřování intravilánů), dále registrujeme redukci či úpravu rybníční sítě a částečné změny tras vodních toků. Míra zalesnění sice byla v 80. letech 18. století v dané oblasti zhruba o 5-10 % nižší, což je poměrně překvapivé. Výrazná kvantitativní podobnost souvisí s rozsáhlým udržováním zemědělských orných ploch od raného novověku dodnes. Odlišná situace byla sledována například v okolí nedaleké Příhrázské vrchoviny, kde míra zalesnění dosahovala ve stejné době jen asi 60-70 % dnešního stavu (Nechvíle 2004, 13, obr. 5).

2.10 Zhodnocení přírodního prostředí

Jelikož naše oblast náležela dle dosavadních archeologických zjištění k tzv. starému sídelnímu území, není nutné pochybovat o tom, že celý region byl od pravěku osídlen a zemědělsky využíván. Využity byly nejprve patrně nejúrodnější hnědozemě (na sprašovém podloží) na západním břehu Jizery. Současně je doloženo v podstatě kompletní osídlení povodí Klenice a jejích přítoků. Výhodná strategická poloha Chloumeckého hřbetu, mladoboleslavské ostrožny a dalších míst byla využita již od pozdní doby kamenné. Otázkou zůstává, jak mnoho se od pravěku změnil pedologický a tudíž i vegetační obraz krajiny vlivem antropogenní činnosti. Z hlediska hydrologického je region rovnoměrně protkán vodotečemi; přirozené pramenné vývěry však registrujeme pouze v povodí Strenického potoka a při severním úpatí Chloumeckého hřbetu vývěry. Z hlediska klimatického i zemědělského se jedná o oblast výhodnou srovnatelnou se středočeským Polabím.

3 Písemné prameny k dějinám Mladé Boleslavi

3.1 10. – 13. století

Mladá Boleslav, jak již sám název napovídá, nese ve svém označení jméno časté v Přemyslovském rodě (srov. Žemlička 1995, 27-47). Již v kronice tak řečeného Dalimila je jméno lokality Boleslav spojováno se založením Boleslavem II. (972-999; Daňhelka – Hádek – Havránek – Kvítková 1988, 398). J. V. Šimák (1926-1927, 97-118) a zejména pak R. Turek (např. 1994, 25-41) zastávali hypotézu o následnosti lokalit Chlumu – Švédských šancí a Mladé Boleslavi. R. Turek se domníval, že onen „vicinus subregulus“ („sousední podkrálíček“) jmenovaný ve Widukindově kronice (MGH SS III, 452) je totožný s vládcem sídlícím na zmíněném hradišti Chlum. Kníže Boleslav I. jej měl v rámci postupného sjednocování země v roce 936 napadnout a hradiště prvním útokem dobýt. Poblíž pak měl jako nové správní centrum vybudovat (Mladou) Boleslav. Současní badatelé se k hypotéze o ztotožnění lokality s Widukindovým údajem staví spíše zamítavě a lokalizace sídla vicina subregula je hledána někde v severozápadních Čechách (podrobně Třeštík 1997, 435-436). Avšak mechanismus následnosti obou lokalit je všeobecně přijímán. Nepřesvědčivě zní i ztotožnění Boleslavi s blíže neurčeným novým hradem („Niumburg“; CDB I, č. 32, s. 36), pod nímž mělo dojít v roce 950 k usmíření Oty I. a Boleslava I. (Sláma 1988, 82).

Jak upozornil J. Žemlička (1995, 45-46), tzv. přemyslovská jména v sobě vždy nemusí skrývat jméno zakladatele. Dle J. Žemličky skutečnost, že pravděpodobně Boleslav I. vyvrátil „staré“ a založil „nové“ správní centrum středního Pojizeří ještě neznamená, že okamžitě nazval „nový“ hrad v místě dnešní Mladé Boleslavi svým jménem. Vzhledem k poměrně nedaleké (Staré) Boleslavi, která někdy ve 30. nebo 40. letech 10. století nejspíše rovněž změnila svůj původní název do dnešní podoby, to dle J. Žemličky není pravděpodobné. Zbývá tedy otázka, kdy a za jakých okolností mladší Boleslav, zprvu bez přívlastku a později jako Nová (darování dušníka z „Nouo Bolezlau“, 1125-1140; CDB I, č. 124, s. 130) a Mladá („Mladi Boleslav“, kolem roku 1290), přijala svůj historický název. Z písemných pramenů je zřejmé, že minimálně kolem poloviny 11. století hradské centrum již fungovalo. J. Žemlička prezentuje hypotézu, zda (Mladá) Boleslav, umístěná na dálkové cestě do Lužice a Polska, nepatří k „přemyslovským“ jménům břetislavského období (1034-1055). Kníže Břetislav I. tak mohl správní hrad pojmenovat po Boleslavu III či II., stejně tak jako nově vystavěné hrady Oldřiš a Jaroměř Břetislav pojmenoval po slavných přemyslovských předcích (Žemlička 1995, 46).

Další výčet zmínek písemných pramenů je následující (viz Sláma 1988, 81). V listinném falzu zakládací listiny (vročeno k letům 1046-1052) staroboleslavské kapituly z 12. století se připomíná odvádění dávek právě této instituci (CDB I, č. 382, s. 361). Boleslavská provincie je zmiňována listinou datovanou do období kolem roku 1057 (CDB I, č. 55, s. 58). Stejná provincie je připomínána i v dalším listinném falzu 12. století datovaného obsahem kolem roku 1088 (CDB I, č. 387, s. 374). První bezpečná zmínka o správním hradu pochází z roku 1130, kdy je v listině stanoveno odvádění desátku vyšehradské kapitule (CDB I, č. 111, s. 113). V roce 1134 se pak Boleslavští účastní vpádu knížete Soběslava I. do Polska (FRB II, 217). Další zmínky písemných pramenů uvádí jednotlivé kastelány. K roku 1159 je kastelánem Věcen (CDB I, č. 204, s. 193), k roku 1177 Přibyslav (CDB I, č. 280, s. 247), k roku 1183 Lutibor (CDB I, č. 300, s. 270), k roku 1184 Záviša (CDB I, č. 304, s. 274), k roku 1224 Sezema (CDB II, č. 286, s. 286) a posledním kastelánem je roku 1262 zmiňován Jaroslav (z Hruštic) (CDB V/1, č. 307, s. 457).

Další významná událost je popsána v listině Hostilky vdovy po Markvartu z Března, v níž se souhlasem svých synů Jaroslava (*Iaroslai*), Markvarta (*Marquardi*), dcery Vojslavy (*Woyslawe*), svého vnuka Havla (*Galli*) a ostatních dědiců, zakládá a obdarovává johanitský špitál při kostele sv. Víta v podhradní osadě Podolci (CDB V/1, č. 199, s. 316-318). Jádro

listiny sepsané 7. října 1259 v kostele sv. Marie u paty Juditina mostu v Praze obsahuje: „*Za prvé jsem věnovala kostel sv. Víta s pozemky, hospodářskými staveními a sady, kostel ve vesnici Týnec (Tynecz), který jsem koupila od synů Ctibora z Vtelna (Styborii de Wtelna). Již jen toto věnování je u kostela (chámu) sv. Víta pochvalně schvalováno. Dále jiné dědictví jež jsem koupila od Soběhrda z Lužan (Sobyehrdo de Luzan), dále statek v Nepřívěci (Neprzywecz) se vším příslušenstvím movitým i nemovitým, dále jisté dědictví v Jemnikách (Gennik), jež jsem rovněž koupila od dědiců onoho místa.*

Dále chci, aby se bratři řečeného špitálu starali o nemocné a chudé v souladu se skromností, k níž je Bůh zavázal, v té míře, v jaké touží získat odměnu od toho, který oplácí veškeré dobrodiní. Dále chci, aby uvedení bratři posílali každý rok jeden lot zlata na podporu chudých v zámoří a pokud výše uvedený špitál s Božím přispěním rozmnoží svůj majetek a hmotné statky, ponechává se na uvážení, zda poslat za moře více než řečený lot.“ (překlad P. Procházka, Ústav řeckých a latinských studií UK FF v Praze).

Jako svědci jsou uvedeni nejen regionální šlechtici, ale i přední představitelé johanitského řádu z Čech, Moravy, Polska i Rakouských zemí. Svou pečeť na listinu přivěsil i mladoboleslavský komtur Pavel od kostela sv. Víta.

Tradičně uváděné datování listiny do roku 1255 (RBM II, č. 2792, s. 1222-1223) je nejspíše mylné.

Ve 13. století vlastnilo v Boleslavi nemovitosti také pražské biskupství, totiž 11 domů, mlýn o jednom kole a navíc tu mělo tržní desátek. Domy jsou v urbáři zmiňovány kolem r. 1290 jako pusté, což znamená, že se staly obětí vojenského útoku na Boleslav a hrad v 80. letech. Před rokem 1295 asi proto tento majetek prodal biskup Zdislavovi ze Zvířetic (Šimák 1938, 804).

Dne 2. ledna 1297 daroval Mikuláš z Hádku (u Zámostí) boleslavským johanitům své dědictví ve městě pod vrcholem (tedy v Podolci) podle kalu s pustými městišti a s rybařením v Klenici až do jejího ústí do Jizery (RBM II, č. 1737, s. 746; Svárovský 1974, 23).

3.2 14. – 15. století

Další listinná zmínka vážící se k Mladé Boleslavi pochází z roku 1318. V ní po předešlých bojích proti králi Janu Lucemburskému slibuje Beneš z Michalovic věrnost. Za odměnu dostává: „*...za dar, jímž mu král předal všechny důchody a tržní právo v Menší Boleslavi, toliko s výjimkou hradního místa...*“ (RBM IV, č. 1998, s. 783). Zmínkou o Menší Boleslavi („*Minori Boleslauia*“) je myšlena buď dnešní podhradní osada Podolec nebo bývalé přehradí přemyslovského hradiště na místě dnešního Nového Města.

Bezesporu základní listinou mladoboleslavské historie je privilegium Jana (Ješka) z Michalovic, který vysadil poddanské město na ostrožně v místě bývalého hradiště, které je nazváno „Hrobie“. Text této listiny je natolik důležitý, že je zde uveden nezkrácený v překladu F. Bareše: „*Aby větší důvěrnost k věci sběhlým přiložena byla, potřebí jest, aby to v spis uvedeno bylo, kterýž by svědectví pravdy v sobě zdržoval. Protož my Ješek z Michalovic a dědicové naši a potomci dědiců na věčnou památku toho všem a jednomu každému zvlášť, jak přítomným tak i budoucím ve známost uvozujeme, že jsme s dobrou vůlí naši a spolu se zdravým uvážením a radou našich přátel město naše, které se Boleslav Mladá jmenuje, z místa přirozeného přenesli a položili na horu, která se Hrobie aneb hrobka vůbec jmenuje. A tu měšťanům našim, mužům opatrným a poctivým, i dědicům jejich 30 masných krámů za 60 kop grošů pražských již zaplacených prodali k dědičnému držení a k tomu všechna i jednotlivá práva, která obec Nymburk drží a má, postupujeme a dáváme, kromě oněch práv, která pán náš král může nebo by mohl propůjčiti, která my dáti nemůžeme ani moci nemáme. Nad to k většímu města a měšťanů nadřečených užitku jim jsme dali a odevzdali pánve, ve kterých se pivo vaří, které prve nám k panství našemu patřily*

k svobodnému držení. Potom 24 šráků chlebních, 12 kotců pekařských, 20 kotců ševcovských, se vši nahoře řečenou spravedlností měšťanům nahoře řečeným prodali jsme, aby jich dědičně užívali. Potom dvě louky pod vrchem ležící obci města toho dali, z jedné louky z Michalovic, co by se nám líbilo, chceme jim darovati. Nadto Jindřichovi rychtáři a dědicům jeho a těch dědiců potomkům soud s třetím penízem, co by se právě vyhledalo a sešlo, věčně i tělesně, se svobodnou krčmou, se svobodným dvorem jsme prodali k dědičnému držení. Aby tak toto všechno i jednokaždé moc a sílu platnosti mělo, tento list jsme dali a pečeti svou potvrdili. Stalo se a dáno léta 1334 na den sv. Matěje, apoštola“ (CIM II, s. 282-283).

Dalším důležitým právem bylo opevnit město hradbami. Jediná písemná zmínka o městském opevnění Mladé Boleslavi pochází až z roku 1443, kdy bylo dle písemných pramenů válečnými událostmi poškozeno. Není zcela jasné, kdy byla kamenná hradba zbudována. Město mělo patrně dlouho jen jednoduché opevnění palisádového typu, než došlo ke stavbě zděných hradeb. Ty vznikly nejpozději počátkem 15. století. Městská hradba byla prolomena třemi bránami – na jihu u hradu byla Pražská, pod ní na přístupové cestě Svatovítská, na severovýchodě Železná (Novoměstská, Svatojánská) a na severu Klášterská (Bělská) brána. Nejdůležitější úsek hradby se nacházel na šíji ostrožny za kostelem Nanebevzetí Panny Marie. Zde bylo opevnění tvořeno dvojitou hradbou a příkopem. Po roce 1528 mělo být do hradeb pojato i Nové Město, k čemuž ale nakonec nedošlo. Po roce 1648 byly hradby opraveny s využitím zdiva z bořeného hradu. Během 18. a 19. století pak byly postupně bourány a brány zanikaly i při několika požárech města (1761, 1779; Kuča 2000, 35).

K stávajícím městským právům přibýlo roku 1391 právo konat po osm dní bartolomějský jarmark. Toto právo udělil na žádost Jana z Michalovi sám král Václav IV. (Svárovský 1974, 23). Roku 1417 pak Jan z Michalovic odpustil obci města a předměstí odúmrtí. Každý obyvatel tedy směl svobodně nakládat se svým majetkem a pokud zemřel bez poslední vůle, jeho majetek měl připadnout nejbližšímu příbuznému, nikoli již vrchnosti (Kuča 2000, 29).

Výrazně do dějin města zasáhly i husitské války. V roce 1421 táhlo vojsko Jan Žižky z východních Čech přes Mladou Boleslav do Litoměřic. Měšťané, kteří na rozdíl od jejich pána Jana z Michalovi sympatizovali s husity, jim otevřeli brány. Husité pak pobořili johanitskou komendu a vypálili minoritský klášter. Členové řádu patrně uprchli na blízký královský hrad Bezděz. Až do roku 1436, kdy se měšťané smiřují s vrchností, vládli ve městě husitští hejtmani. Onoho roku 1436 Petr z Michalovic v listině vydané na Bezdězu uzavřel s purkmistrem, konšely i celou městskou obcí smír a slíbil zachování práva přijímat podobojí a svobodně kázat. Dále stvrdil právo měšťanů vystěhovat se z města i předměstí. Ti kdo za válek z města odešli nesměli být přijati zpět, s výjimkou těch, kteří přijmou víru podobojí a nebudou žádat zpět svůj majetek.

Roku 1444 Jindřich Kruhlata z Michalovic obnovil městu právo odúmrtí a povolil volné nakládání s majetkem. Již rok před tím postoupil městu solní monopol, čímž dopřál městské obci nemalý finanční příjem určený zejména na obnovu válečných škod. Obnoveny byly poškozené městské hradby s třemi hlavními branami. Jindřich Kruhlata, ač katolík, byl věrným služebníkem krále Jiřího z Poděbrad. Jelikož nezplodil žádného mužského potomka, vymřel rod pánů z Michalovic v roce 1468 po meči. Panství tak zdědila Jindřichova sestra Mandalena provdaná za Jaroše Tovačovského z Cimburka. Po Jarošově smrti v roce 1483 panství zdědil jeho nezletilý syn, za něhož formálně správu prováděl poručník Ctibor Tovačovský z Cimburka, hejtman markrabství moravského (Svárovský 1974, 23-24, Kuča 2000, 31). Faktickým správcem boleslavských i ostatních českých statků byl Císař z Hliníka, který si nechal ve městě vybudovat někdy mezi lety 1488-1493 mohutný palác, dnes známý jako tzv. Templ (podrobně Žižka 1994, 1-22). Za Ctibora Tovačovského získalo město od krále Vladislava II. Jagellonského právo druhého výročního trhu trvajícího osm dní

a právo pečeti všechny spisy městskou pečeti. Dále Ctibor Tovačovský roku 1493 městu obnovuje právo svobodného kšaftování, rozhojňuje městskou pozemkovou držbu, vydává městský řád, jímž byl regulován život všech vrstev obyvatelstva. V roce 1494 zemřel Ctibor Tovačovský a jeho majetku se ujímá jeho dědic Adam Tovačovský, kterému předčasnou zletilost kvůli správě majetku potvrdil král Vladislav II. Ten pak roku 1497 povolil Adamovi Tovačovskému, aby horní (Nové Město) a dolní (Podolec) boleslavské předměstí převedl do svého vlastnictví. Musel však opatřit křížovníkům od kostela sv. Víta náhradu za plat, který jim byl odtud odváděn (Svárovský 1974, 24, Kuča 2000, 31).

3.3 16. – 18. století

Díky listině Petra z Michalovic z roku 1436 se zpět do města již johanité ani minorité nemohli vrátit. Trosky pobořeného kláštera byly v roce 1510 Tovačovskými z Cimburka předány Českým bratřím, kteří z někdejšího konventního chrámu vytvořili svůj bratrský sbor a na místě obytných budov zřídili dům a školu. Od 2. čtvrtiny 16. století zde fungovala tiskárna a sídlili zde i bratrští biskupové. Zdejší místo bylo časem nazýváno podle biblické hory Karmel (Vlček – Sommer – Foltýn 1998, 371). Roku 1502 vydal král Vladislav II. na prosbu Adama Tovačovského z Cimburka povolení měšťanům vybírat v bráně mýto z každého vozu, který jede do města, na stavbu a opravu mostů. Adam Tovačovský téhož roku ve věku 21 let zemřel a jeho matka Johanka z Krajku se záhy potom provdala za nejvyššího komorníka Českého království Jana ze Šelmberka a na Kosti. Spolu pak roku 1503 potvrdili purkmistru, konšelům i celé městské obci všechny dřívější listiny, výsady a obdarování. Dále pak mimo jiné ukládají povinnost odvádět roční poplatek z užívání vody přivedené do města vodovodem již za Adama z Cimburka. Následně pak roku 1508 darovala Johanka z Krajku městské obci clo vybírané při městě a jeho okolí a v Bezděčně. Dále však obci uložila povinnost opravovat cesty pod Michalovicemi a od města do Kosmonos. Johanka z Krajku sympatizovala s českými bratry a v roce 1513 se vzdává světské moci a svůj majetek postupuje svému bratrovi Konrádovi Krajíři z Krajku. Ten pak o dva roky později boleslavským vydal privilegium stvrzující předešlé výsady a zároveň garantující i náboženskou svobodu. To bylo důležité zejména pro utrakvisty a české bratry. Koncem 15. a zejména během 16. století se rozšiřovala boleslavská městská majetková držba okolních vesnic. Například v roce 1525 koupila městská obec od vladyky Fryčka z Daliměřic a na Domousicích vsi Volenovice (dnešní Valy) s pustou tvrzí, Dolní Statory, Plazy, Husí Lhotu, pustou ves Úhelnici, lesy a 24 rybníků (Svárovský 1974, 28).

Důležitý okamžik v dějinách města je spojen s rokem 1528, kdy Ferdinand I. na žádost Konráda z Krajku spojil s městem předměstí za branami Svatojanskou a Klášterskou tak, aby se nenazývala již nadále předměstím, ale Novým Městem. Nové Město mělo právo opevnit se hradbami, konat týdenní dobytčí trh a měšťané si mohli provozovat živnost. Roku 1544 uděluje Arnošt Krajíř z Krajku privilegium českým bratřím, které reaguje na dlouholeté spory mezi církvemi. Potvrzuje jim majetkové právo na bratrský dům, Zbor s hřbitovem a zaručuje jim náboženskou svobodu a rovnost s utrakvisty. Cílem bylo zejména uklidnit dosti vyhrocené vztahy mezi měšťany (Svárovský 1974, 30; Kuča 2000, 31). Koncem 16. století měla Mladá Boleslav, tedy Staré i Nové Město a osady Podolec a Pták kolem 3 000 obyvatel v asi 400 domech. Právě v této době probíhal ve městě i v přilehlých osadách čilý stavební ruch. Například mezi lety 1554-1559 byla vystavěna radnice v následujících letech pak u západních hradeb vyrostla i vodárenská věž, dále nová utrakvistická škola a hrad byl přestavěn Krajíři z Krajku na renesanční zámek (Svárovský 1974, 30). Roku 1566 dokonce činili bratři Konrád, Karel a Adam z Krajku kroky na podporu rozvoje vinařství. V 80. letech 16. století sužoval město mor. Díky minimálním hygienickým nárokům se nákaza rychle šířila, například v roce 1582 zemřelo jen na Karmeli 15 osob. Adam Krajíř z Kraku zemřel bez potomků roku 1588.

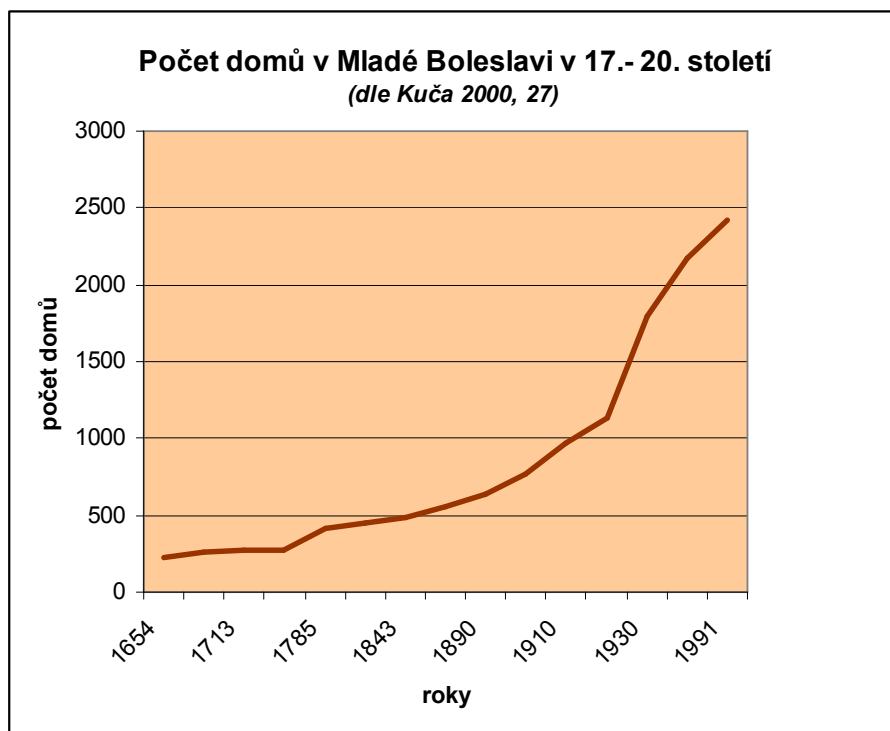
Posléze se rozhořel spor o jeho rodové dědictví. Nakonec Mladou Boleslav získal Jiří Lobkovic a v téže roce ještě Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Tento nový majitel však již roku 1593 město (Staré a Nové, Podolec, předměstí se dvěma mlýny i hrad) prodává za 30 tisíc kop českých grošů purkmistru a městské radě. Boleslav se tak stala svobodným městem, což roku 1595 potvrdil i císař Rudolf II. (Svárovský 1974, 34-35; Kuča 2000, 31). V téže roce město postihl požár, jemuž padlo za oběť 29 domů na náměstí Komenského, Českobratrském, Mírovém, v ulicích Klaudiánově a Lukášově. Požár se zastavil před bratrským sborem, u nějž pouze žárem popraskala všechna okna. V té době Staré Město čítalo 132 obytné domy. Další neblahou událostí bylo propuknutí moru roku 1599.

Výsadního postavení se Mladé Boleslavi dostalo roku 1600, kdy byla za úplatu 2500 kop českých obdarována výsadami královského města a město se tak zařadilo do třetího stavu s právem zasedat na sněmu a s povinností odvádět královské komoře ročně 100 kop českých. Roku 1602 vydal císař Rudolf II. Mandát zejména proti českým bratrům, kterým byl posléze zabaven majetek a několik osob bylo i uvězněno. Následkem složité politické situace v souvislosti se sváry mezi Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem a po Rudolfově Majestátu z roku 1609 se bratrům majetek opět navrátil (Šerák 1974, 38).

Během povstání v letech 1618-1620 stálo město aktivně na straně českých stavů, což pro něj mělo po bitvě na Bílé hoře neblahé důsledky. Za prominutí vydrancování města musela obec zaplatit 2000 kop míšeňských, dále pak po obsazení města císařskou posádkou platili armádě 300 zlatých měsíčně. Náklady neúměrně rostly a dle dobových materiálů lze náklady vynaložené na trpěnou přítomnost císařské armády od Bílé hory do roku 1622 vyčíslit na více než 330 000 zlatých. Jako trest za účast na odboji byl zkonfiskován městský majetek včetně městských dvorců, mlýnů a poddanských vesnic. Naštěstí však byl pro armádní dluhy v průběhu roku 1628 majetek městu vrácen. Jako císařská kontrola města byl roku 1623 dosazen hejtman a městské finance měl na starosti také císařský rychtář. Nová městská správa se postarala o uzavření Karmelu a z města bylo vypovězeno nekatolické kněžstvo. V rámci rekatolizace pak byl různými způsoby činěn nátlak i na nekatolické obyvatelstvo města. Pokud neodešli dobrovolně, byli vězněni či násilně vypovězeni. Ve výsledku lze počet

exulantů vyčíslit na 5 %. Je zřejmé, že většina obyvatelstva dala přednost přestupu na katolickou víru. Do dějin města nepříznivě zasáhla i válka, konkrétně ustupující císařská armáda po prohrané bitvě u Nymburka 5. prosince 1631. Jelikož vojsko našlo v nočních hodinách městské brány zavřené, vypálilo na nechráněném Podolci kostel sv. Víta, dvůr hraběte Pappenheima a 12 domů. Na Ptáku

pak vypálili podstupenský mlýn, další dva domy a hlavně vodárnu, aby nebylo možné hasit.

Po deseti dnech se pak vrátili a vyplnili Nové Město. V roce 1634 bylo město postiženo pro změnu pleněním Švédů. Pak se armády vystřídaly, aby byla přitáhnuvší armáda roku 1642 opět císařskými vytlačena. Město bylo drancováno oběma bojujícími stranami. V květnu město opět padlo do rukou Švédů a dokonce zde pobýval i generál Torstenson se štábem. Po skončení třicetileté války se městská obec nalézala v astronomických dluhách. Dle dobových pramenů dlužila věřitelům 41 820 zlatých, přičemž pro srovnání roční výnos městského majetku se pohyboval okolo 1200 až 2300 zlatých. Hmotné ztráty vlastního obyvatelstva však byly mnohem vyšší. Jejich i městské výlohy na pobyt a uplácení vojsk byl vyčíslen na 768 898 zlatých, z čehož asi 615 000 zlatých byli nuceni uhradit samotní obyvatelé. Desetiletí trvající splácení úroků narůstajících dluhů vedlo k výraznému úpadku a zchudnutí obyvatelstva. K roku 1713 je 10 majitelů domů označeno jako žebráci, 2 jako chudí lidé, 10 jako chudé vdovy a 28 jako chudí řemeslníci. Celkem tedy 50 majitelů je označeno jako chudý, což se v dřívějších soupisech nevyskytovalo. Tato výrazná pauperizace obyvatel nebyla dána jen hrůzami války, ale zejména špatnou hospodářskou situací druhé poloviny 17. století. Zpustošení města je poměrně dobře zachyceno písemnými prameny. Na základě gruntovních knih se v Boleslavi a předměstích odhaduje počet domů na 425, čímž

se město řadí na páté místo v Čechách po Praze, Hradci Králové, Kutné Hoře a Žatci. Válka tak ničivě zasáhla do fungujícího městského organismu a roku 1651 je uváděno 185 domů jako pustých nebo zbořených, což je přes 43 %. Nejvíce bylo poničeno předměstí, kde zbyly jen dva domy, dále Pták byl ze tří čtvrtin zničen, Podolec, Trávník a Sladovny z poloviny. Staré Město díky hradbám utrpělo ztrátu okolo 16 %.

Ztráty obdobného rozsahu byly zaznamenány i na venkovském majetku města. Berní rula uvádí zaměstnání 191 majitelů domů: 82 jen živnost, 50 živnost i polnosti, 25 jen polnosti. Zbytek vlastnil buď vinici či chmelnici nebo jen svůj dům a zahradu. Ze 132 živností připadalo nejvíce na soukeníky (17), řezníky (15), krejčí (10), pekaře (10) a mydláře (8). Nejpočetnější je skupina textilní (42), pak potravinářská (38) a kožedělná (20). O obyčejných

obyvatelích se prameny nezmiňují. Lze předpokládat, že byli zaměstnáni jako tovaryši v řemeslech, jako chasa ve mlýnech, sladovnách a pivovarech, část jako čeládka ve dvorcích soukromých i městských a část jako nádeníci pracující na stavbách při obnově města.

Významnou složkou obyvatelstva byli i židé, kteří byli po Bílé hoře za úplatu 500 říšských tolarů Karlovi z Lichtenštejna zbaveni povinnosti platit daně a poplatky. Komunita se rozrůstala a k původním 7 domům z roku 1595 koupili s povolením zmiňovaného Karla z Lichtenštejna dalších 17. Získali tak domy v dnešní Synagogní a Masné ulici. Roku 1648 dosáhli mladoboleslavští židé císařské privilegium povolující jim volný obchod v krámcích a na jarmarcích s krámským zbožím, s kožešinami, vlnou, obilím a dobyt看 (Šerák 1974, 38-42). O dvanáct let později roku 1660 však Leopold I. kromě potvrzení stávajících privilegií, práva dosazovati faráře a poloviny odúmrtí omezil počet židů ve městě na 10 domů. V témže roce panovník na podporu obchodu přidal městu třetí výroční trh. Židé svými obchody a okolní šlechta porušováním mílového práva způsobovali postupné chudnutí městského obyvatelstva. Celkový úpadek konce 17. a počátku 18. století lze dokumentovat na výrobě piva. Město udávalo v roce 1660 výrobu 310 várek a roku 1704 již jen 70 a ze 300 várečných domů jich zbylo jen 118. Z pěti původních boleslavských pivovarů fungoval roku 1704 jen jediný. K celkovému hospodářskému poklesu neblaze přispěl i rozsáhlý požár roku 1697. Ten vznikl v židovské čtvrti a zachvátil celé Staré a část Nového Města. Vyhořel vedle mnoha domů i kostel Nanebevzetí Panny Marie, zvonice, radnice, škola, pivovar a novoměstská brána. Celková obnova Starého města byla dokončena během prvního desetiletí 18. století, a tak se zde opět začaly konat trhy, které během rekonstrukce dočasně pořádali novoměstští. Opět vzplál spor o místo konání trhů, jelikož novoměstští se tohoto zdroje financí nechtěli vzdát (Šerák 1974, 43-45).

Nástup Marie Terezie na trůn v roce 1740 byl doprovázen velikou neúrodou a začátkem války s Pruskem. Pruské vojsko přitáhlo do Boleslavi v listopadu 1741 a podruhé v srpnu 1744. Obě návštěvy se neobešly bez škod na majetku obyvatel. Vláda Marie Terezie byla spojena s nutnými reformami v mnoha oblastech. Boleslav se dotkla reforma armády, kdy byly prostory zámku adaptovány na kasárna. Dalším důležitým momentem bylo zejména nové rozdělení Čech na kraje. Boleslav se tak stala krajskou metropolí, se stálým sídlem hejtmána i krajského soudu. Jako krajské město s potřebou kvalifikovaného a vzdělaného úředního aparátu usilovali o přemístění piaristického gymnasia založeného hrabětem Černínem v Kosmonosech do Boleslavi. Snaha byla korunována úspěchem a po nařízení císaře Josefa II. ze září 1784 bylo gymnasium přesunuto do prostor minoritského kláštera. Minorité byli nuceni prostory opustit a jejich majetek byl rozprodán. Dalšími císařskými kroky byly roku 1787 uzavřeny kostely sv. Víta a Havla jako zbytečné. Kostel sv. Víta na Podolci byl posléze přebudován na sýpku a včleněn do areálu hospodářského dvora. Do vzhledu města zasáhly i ničivé požáry v letech 1710, 1711 a hlavně třídní požár v roce 1761, kdy shořela židovská čtvrť se synagogou a špitálem. Dále byla požárem zničena i zvonice, škola, fortna, masné krámy, radnice, Bělská brána a celkem 48 domů. Další ničivé požáry město postihly v letech 1779, 1782, 1858, 1859, 1897 (Kuča 2000, 31). Požáry se šířily velice rychle díky šindelové střešní krytině, dřevěným pavlačím či dřevěným pilířům pro loubí, které obepínalo Staré Město a pod nímž byly natěsnány dřevěné boudy nebo krámky židovských či křesťanských obchodníků. Největším nebezpečím však byly špatně postavené komíny. Mezi další živelné katastrofy postihnuvší město byly povodně v roce 1789, kdy byly na Podolci dva domy zničeny a dvacet poškozeno. Následná větší povodeň pak přišla až v nedávných letech 2000 a 2002. Další katastrofy, které provázely existenci města byly zejména epidemie moru v letech 1552, 1542, 1554, 1582, 1588, 1599, 1646, 1680, 1714 a 1740. Právě na paměť morové rány z roku 1680 byl na Staroměstské náměstí o rok později vztyčen sloup Panny Marie (Kuča 2000, 31).

3.4 19. století – rok 1945

Mladá Boleslav velmi získala stavbou císařské silnice (1826-1827) a stala se tak fakticky křižovatkou moderních komunikací. Za obět' však padla Svatovítská (1827) a Svatojánská brána (1828), které musely být kvůli dovedení silnice až do města zbořeny. Dne 3. září 1833 pak město navštívil císař František I. s chotí při své cestě po Čechách. Revoluční rok 1848 se dotkl i Mladé Boleslavi. Občané sestavili gardu vyzbrojenou z městských prostředků ve výši 1500 zlatých. Roku 1850 byly Čechy nově rozděleny na sedm krajů a město spadalo pod kraj Jičínský. O čtyři roky později však dochází opět k novému rozdělení na 13 krajů a Mladá Boleslav se znovu stává krajským městem. Neblahou skutečností pro město se stal požár roku 1859, při němž byla zničena celá židovská čtvrť, část Starého Města a poslední městská brána Klášterská. V této době dochází k výrazným přestavbám a změně tvárnosti města. Na Staroměstském náměstí jsou zazdívána podloubí a čtyři domy u vodárenské věže nebyly po požáru vůbec obnoveny. V údolí Klenice byl pak roku 1867 vypuštěn velký Podolecký rybník. Již roku 1865 byla Mladá Boleslav napojena na železnici do Liberce a prodloužena roku 1872 ku Praze. Pro hospodářský život mělo nemalý význam i založení Občanské záložny v roce 1863. Koncem století doznává město opětovný růst, který se odráží i ve stavbách moderních správních budov, například nové radnice. Tato stavba tehdy citelně zasáhla do někdejšího hradebního okruhu a vymezila tak jižní stranu nového Komenského náměstí. Stavební ruch podpořilo roku 1895 zřízení nové cihelny s kapacitou 1,5 milionu cihel ročně nad blízkým Řepovem. Mimořádný urbanistický a architektonický rozmach zaznamenala Mladá Boleslav od konce 19. století až do 1. světové války. V tomto období město naplnilo ambici stát se skutečným krajským centrem a v této době se rozrostlo o pět set domů. Tehdy se těžiště rozvoje a výstavby soustředilo na severní okraj Nového Města při císařské silnici, kde vyrostla reprezentativní třída. Důležitým momentem v dějinách hospodářského vývoje města byl rok 1895, kdy došlo k založení továrny na jízdní kola Laurin & Klement, z níž se během let stala naše nejvýznamnější automobilka. Začátkem 1. světové války nastává citelný útlum vývoje města. Další stavební rozmach probíhal zejména v letech 1923 až 1939 a byl podpořen i úspěchem zdejší automobilky, jejíž narůstající počet zaměstnanců si vynucoval zvýšenou bytovou výstavbu. Vrcholem společenského, ekonomického a kulturního života se stala Severočeská výstava v r. 1927, která navázala na obdobnou akci z r. 1912. Druhá světová válka pak opět zastavila slibný rozvoj města, ač dílčí stavební činnost probíhala i nadále. Počáteční průmyslová konjunktura, způsobená rozvojem válečné výroby, byla vystřídána potížemi vázané ekonomiky a nedostatkem základních životních potřeb. Jako typicky české město měla Mladá Boleslav v roce 1940 20 520 obyvatel, z čehož jen 138 byli Němci. Konec války byl ve znamení květnového povstání, do něhož se obyvatelé také zapojili. Poměrně pokojné převzetí moci bylo 9. května 1945 narušeno náletem letadel bez výsostných znaků, který zničil řadu objektů a usmrtil mnoho lidí (Kuča 2000, 46-48; Klánová 1974, 53-68).

4 Hmotné prameny k dějinám Mladé Boleslavi

4.1 Dosavadní archeologické výzkumy v historickém jádru Mladé Boleslavi

Následující kapitola shrnuje dosavadní odborně dokumentované archeologické výzkumy (obr. 10). Jen část výzkumů byla publikována, a proto jsou ostatní akce omezeny jen na krátké sdělení. Je neblahou skutečností, že Mladá Boleslav stála velmi dlouhou dobu na okraji zájmu archeologů, což se velmi negativně projevilo na stavu poznání minulosti města a okolí.

Nejstarším známý dokumentovaný výzkum proběhl v roce **1948** a prováděl jej tehdejší Státní archeologický ústav reprezentovaný **A. Millerem**. Akce je lokalizována k ***budově biskupského konviktu*** a byla vyvolána hloubením základů základní odborné školy. V terénu byly objeveny kostrové hroby bez nálezů rámcově datované do středověku až novověku (Charvátová – Spurný – Venclová 1992, 121).

O tři roky později provedla stejná instituce záchranný výzkum při stavbě ***koupaliště u řeky Klenice***. Nalezena byla dvě středověká ohniště s keramikou (Charvátová – Spurný – Venclová 1992, 121).

Prvním částečně publikovaným rozsáhlejším výzkumem byla akce **A. Hejny** (1962, 87-91; Bureš – Pařez – Waldhauser 2006) z roku **1959** v prostoru ***mezi hranou mladoboleslavské ostrožny a ulicí Na Karmeli***. Výzkum byl proveden v souvislosti s narušením pozůstatků zdiva stavby při zemních pracích. Terénní zjištění byla následující. Na jižní straně kvadratury bývalého kláštera byly zachyceny pozůstatky objektu obdélného půdorysu, orientovaného delší osou ve směru Z – V o rozměrech 9 x 14 m. Relikty zdiva, vybudovaného z hrubě osekáných pískovcových bloků, byly bezpečně zachyceny na jižní, východní a severní straně, a pouze ve zbytcích bylo zachyceno zdivo západní části objektu.

V jižní části zdiva objektu byly zachyceny dva okenní otvory střelného tvaru s oboustranným otevřeným ostěním (Hejna 1962, 87). Členění vnitřního prostoru bylo tehdejším výzkumem zachyceno pouze v severovýchodním nároží budovy, kde byla odhalena uzavřená, snad sklepní prostora se zazděným dveřním otvorem na jižní straně. Ve východní části objektu byly zaznamenány na severní i jižní části obvodového zdiva relikty klenebních oblouků. Dále byla autorem zachycena na jižní straně objektu část odvodňovacího kanálku, vybíhajícího zpod základového zdiva vlastní budovy. Konstrukčně byl kanálek překryt plochými pískovcovými deskami. Ve východní části obvodového zdiva objektu probíhal žlábek, v jehož výplni byly objeveny zbytky zetlelého dřeva a železné prstencové spojky; tato situace byla autorem interpretována jako součást pravděpodobně vodovodního potrubí (Hejna 1962, 89).

Rozbor stavby při zpracování tehdejšího výzkumu odhalil několik stavebních fází výše zmíněného objektu. Dle A. Hejny byla nejstarším jádrem budovy východní a jižní část obvodového zdiva s částí zdiva severního. Druhou stavební fází spatřoval autor v úpravě sklepních prostor, respektive v zazdění dveřního prostoru a osazení klenebních pásů s vybudováním vnitřních příček. Severní část objektu s mělce posazeným užším zdivem byla interpretována jako nejmladší stavební úprava budovy (Hejna 1962, 90).

Z tehdy nalezených artefaktů jsou zmíněny fragmenty keramických nádob z konce 13. a ze 14. století. Další, větší část keramických zlomků, nalezených na lokalitě byla položena od 15. do 17. století. Drtivou většinu však představuje zeleně, žlutě a hnědě vnitřně glazovaná keramika ze 16. a 17. století. Z keramických tvarů byly rekonstruovány hrnce s uchy, talíře, misky a poklice. Nalezeno bylo i několik úlomků skleněných, pocházejících patrně z lahví, baněk a číší.

Lze tedy shrnout, že výzkumem reliktu objektu bylo zjištěno několik fází. Nejstarším jádrem budovy by dle A. Hejny měla být východní a jižní část obvodového zdiva s částí zdiva severního. Druhou stavební fází pak měla tvořit úprava sklepních prostor, respektive v zazdění dveřního prostoru a osazení klenebních pásů s vybudováním vnitřních příček. Severní část objektu s mělce posazeným užším zdivem byla interpretována jako nejmladší stavební úprava budovy. Na jižní straně stavby byl zjištěn odvodňovací kanálek.

Sídelní horizont 13. století nejspíše předcházel zachycené kamenné stavbě. Ač se A. Hejna domníval, že nálezy keramiky 13. století souvisí s předlokační existencí minoritského kláštera, dnes se jeví tato hypotéza jako nepravděpodobná. Teprve v roce 1334

došlo k institucionalizaci staré tržní osady (tedy vysazení města) a tím i k vytvoření podmínek, aby se v místě usadil mendikantský řád, jehož existence a fungování byly závislé na chodu městské komunity.

Nalezený objekt lze nejspíše vztahovat k prvotnímu minoritskému konventu. S největší pravděpodobností se však nejedná o stavebně integrální součást konventu, ale pouze o stavbu hospodářského či jiného zaměření. A. Hejna objevil zbytky budovy, situované na jih od dnešního konventu, původně zřejmě propojené s dnešním domem čp. 78. Některé stavební prvky napovídají i možnou existenci dalšího objektu, ležícího opět na jih od této budovy, archeologický výzkum však tímto směrem nepokračoval. Základy obdélníkovité stavby se nacházely přibližně dva metry pod úrovní tehdejšího povrchu. Nálezy keramiky i mladšího zdiva umožňují pozdější stavební fázi spojovat s bratrským obdobím.

V roce **1963** zdokumentoval **J. Fridrich** (1964, 26) při terénních úpravách v tehdejší **Marxově ulici (dnešní Ptácká ulice)** poblíž hradu mocnou navážku z 15.-16. století.

Tentýž archeolog ve spolupráci s **F. Kolowratem** objevil v roce **1965** při stavbě parovodu na **východním okraji města** porušený ženský kostrový hrob z doby stěhování národů (podrobně Fridrich 1966, 72-73).

Ve stejném roce bylo **B. Nechvátalem** (1966, 21) na **náměstí Míru** při severní frontě v blízkosti chodníku ve výkopu pro vodovod objeveno a následně dělníky zničeno několik středověkých kostrových hrobů bez inventáře. Další hrob (orientovaný SSV-JJZ) pak byl společně se středověkou kulturní vrstvou objeven **L. Lososovou** (1967, 18) na stejném náměstí o rok později.

V roce **1969** byla dle zápisu **dr. Špačkové** na Staroměstském náměstí **před hotelem Grand** objevena kulturní vrstva ze 13. století. Poučený dělník při náhodné návštěvě vybral některé keramické zlomky a nakreslil profil. Ve stejném roce byl nalezen u kostela sv. Jana Nepomuckého kostrový hrob (Anonym 1972, 79-80).

Důležité nálezy pro datování osídlení mladoboleslavské ostrožny získal v roce **1977 V. Weber** (1981, 85), který zdokumentoval výkopy pro kanalizaci na **Staroměstském náměstí**. Movité nálezy byly získány ze šesti poloh, a sice Podloubí u Hostěnice, Mezi hradem a Hostěnicí, Vedle Hostěnice, před hotelem Grand, v Synagogní ulici a ze Staroměstského náměstí z výkopu pod dlažbou. V získaném souboru se vyskytují dva typické eneolitické keramické zlomky a keramika datovaná do 11.-13. století. Pozoruhodným nálezem je koláček kovářské strusky (podloubí u Hostěnice) a nejspíše raně středověký kostrový hrob nalezený vedle Hostěnice (souhrnně Waldhauser 1992, 163-167).

Další zjištění pochází z roku **1978** z akce **J. Frolíka** a **J. Kalfersta**, kdy náhodně **u vstupní brány do hradu** objevili výkop a z vyházené zeminy nasbírali keramiku a kachle datované do 15.-16. století (Frolík 1982, 75).

Velmi významnou akcí byl výzkum a dokumentace kanalizačního svodu vedoucího středem **nádvoří hradu**, jež provedli v červnu **1989** na upozornění R. Turka a J. Fridricha **I. Boháčová, J. Frolík** a **J. Vochozková**. Terénní zjištění lze shrnout následovně. Dokumentovány byly objekty ve dně rýhy, řez severní stěny a vybrané úseky stěny jižní. Zachycena byla část neporušeného středověkého souvrství v západní části výkopu.

Vývoj osídlení na základě interpretace terénních zjištění byl následující. Na rezavě žlutohnědé pískovcové podloží nasedala písčité vrstva, která je pravděpodobně původním

půdním horizontem, z části patrně přeměněným v pravěkou kulturní vrstvu. Do této vrstvy se zahlubovala několik objektů a kúlová jamka. Dle keramiky zastoupené zlomky okrajů s kalichovitou profilací je autoři výzkumu datují do 11. či první poloviny 12. století. Důležitým zjištěním bylo zachycení dvou opukových zdív na maltu, u východního konce výkopu těžce poškozená zeď a u západního pak pouze ve dně zachycené 80 cm široké zdívo. Jejich stratigrafická pozice je prokazatelně řadí do románského období. Tyto objekty jsou v západní části výkopu překryty kamenitou vrstvou, která je dle keramiky datována do první poloviny 13. století. Nelze pominout ani příměs starší keramiky s kalichovitou a archaicky zduřelou profilací. Do této vrstvy byla zahloubena mohutná, 2 metry silná zeď zděná z pískovcových kvádrů na maltu. V terénu se zachovala do výšky 100-105 cm. Dobu funkce této zdi určuje přiléhající vrstva s keramickým inventářem druhé poloviny 13. až počátku 14. století. Zeď je interpretována jako hradební. Areál hradu se tedy patrně nacházel na jihozápad od této hradby. Vzhledem k tomu, že severovýchodním směrem se nenacházel příkop, lze tak usuzovat, že se nejedná o okraj původního hradního areálu. Další vývoj je reprezentován již po zániku hradby. Nejstarší část až 150 cm mocného souvrství je datována do 14. století, nejmladší je pak až recentní. Na západní straně výkopu byl zachycen velký objekt přiléhající ke stojící palácové budově s výplní časově zařaditelnou do intervalu 14.-15. století. Palácová budova je tedy starší než tento objekt.

Výzkumem bylo tedy nesporně doloženo osídlení této části mladoboleslavské ostrožny někdy v 11. a 12. století. Fragmenty dvou románských zdív tak reprezentují dosud nejstarší architekturu v Mladé Boleslavi. Jejich bližší funkční využití však není jasné. Nález mohutné kamenné hradby dokládá výstavbu kamenného hradu někdy kolem poloviny 13. století. Jeho stavitelem byl nejspíše panovník. Zánik hradby je datován překrývající vrstvou do průběhu 14. století. Původní královský hrad nejspíše nezanikl a pání z Michalovic jej patrně někdy po roce 1334 získali a radikálně přestavěli tak, že se po původní stavbě nedochovala žádná markantnější stopa (souhrnně Boháčová – Frolík 1994, 107-112).

Zásadním způsobem pro poznání osídlení mladoboleslavské ostrožny přispěly výzkumy **J. Prostředníka** v první polovině 90. let 20. století. První a nejrozsáhlejší akcí byl výzkum *parcel čp. 99-101* v letech **1992-1993**, jehož kompletní zpracování je předmětem této práce, a proto mu bude věnována podrobná pozornost v dalších kapitolách. Omezíme se zde na konstatování, že bylo doloženo osídlení a opevnění ostrožny v období lužické kultury, dále pak osídlení od 11. století po novověk. Důležitým zjištěním bylo objevení raně středověkého kostrového pohřebiště o počtu 18 hrobů (Prostředník 1993, 158-164; 1994, 193-203).

V témže roce v srpnu a říjnu byl proveden J. Prostředníkem i výzkum parcely *čp. 31 U Zlatého kohouta v Železné ulici* (Prostředník 1995, 83-106; Kuželka – Hendrychová 1995, 107-109). Souběžně s výzkumem archeologickým proběhl i průzkum stavebně historický (Vyletová 1994).

Záchranné práce se soustředily zejména na zadní trakt objektu. Tento objekt se skládá ze dvou domů propojených malým čtvercovým dvorkem, šířka domu se pohybuje okolo 8 metrů, délka je 30 metrů. Vlastní parcela dosahuje délky 40 metrů. V srpnu se výzkum soustředil na místnost M1 ve sníženém přízemí traktu čp. 31, v říjnu pak byla prozkoumána sousední východní místnost M2.

Místnost M1. Zde došlo ještě před příchodem archeologa k narušení stratigrafické situace. Když byla sejmuta prkenná podlaha a byl vybrán pískový „polštář“ a v severní části byly odebrány vrstvy 7 a 8. Po začistění řezu byla v západní polovině místnosti položena sonda o rozměrech 8 x 1-1,7 m. Stratigrafie se skládala celkem ze třinácti uloženin, které reprezentují tři fáze aktivit. Zároveň byl velmi dobře zachycen i průběh původního svahu hrany ostrožny.

Do první fáze náleží sterilní podloží, do nějž bylo zahlobeno pět menších objektů – mělký žlábek (1/92) a 4 kúlové jamky (2-5/92). Všechny objekty byly vyplněny písčitou hlínou tmavohnědé barvy se skvrnami žlutozeleného písku. Pouze z výplně objektu 4/92 pochází datovací materiál v podobě jednoho atypického raně středověkého keramického zlomku. V kontextu 2, který představuje nejspíše původní raně středověký terén byly kromě ostatních raně středověkých zlomků i tři fragmenty, které J. Prostředník považuje za import a datuje je do 10-11. století. Jedná se o zlomek okraje mísovité nádoby a dva zlomky z těla většího keramického tvaru. Od ostatní produkce se údajně nápadně odlišují kvalitním keramickým těstem bez příměsí slidy a leštěným povrchem s vlešťovanou vícenásobnou vlnicí. Podobné zlomky byly v kontextu s keramikou 10 (?)-11. století nalezeny v roce 1993 při výzkumu dvora čp. 104, 99-101 na Staroměstském náměstí. V kontextu 2 byla v jeho severní části nalezena asi jeden metr široká vrstva štětu z drobných až středních říčních oblázků. Tato nálezová situace byla interpretována jako cesta a datována dle nálezu jednoho keramického zlomku do mladohradištního období. Obdobná situace byla v roce 1994 zachycena při výzkumu na Českobratrském náměstí. Následný kontext 3 představuje zánikový horizont komunikace. Tato vrstva je dle keramiky datována do 12.-13. století.

Druhou fází antropogenních aktivit představují kontexty související s přeměnou raně středověkého hradiště ve vrcholně středověké město. Z kontextu 4 pochází kromě keramiky 13.-14. století a raně středověké intruze i porušená lidská kalva, která patrně náleží ke zničenému hrobu. Hrob patrně souvisí s dvojicí hrobů ve vedlejší místnosti M2 a současně i se skupinou 18 hrobů objevených při výzkumu domů čp. 100 a 101 na Staroměstském náměstí. Do kontextu 5 s keramickým inventářem datovaným od 12/13. do 14/15. století byla částečně zahlobena zeď z nasucho kladených čedičových kamenů. Tato zeď se zachovala do výšky 1 m a skládala se ze 7 řádků středně velkých až velkých kamenů. Zeď je datována do období vrcholného středověku a dle své polohy na kraji svahu je interpretována jako zadní (jižní) zeď (podezdívka?) domu. Do období existence domu klademe přiléhající kontext 6, který obsahuje jak keramiku raně středověkou tak vrcholně středověkou. Byl zde též nalezen úštěp baltského pazourku, který hypoteticky datuje J. Prostředník na základě staršího nálezu eneolitického kamenného sekeromlatu z Železné ulice do období pozdní doby kamenné. Další splachové vrstvy (6', 7', 8', 9', 10') dokládají postupnou nivelizaci původně ostrého zlomu svahu.

Třetí fáze nastupující až po zániku vrcholně středověkého domu je zastoupena základovým vkopem pro jižní zeď současného domu „U Zlatého kohouta“. Tato přestavba proběhla někdy na přelomu pozdního středověku a raného novověku (16.-17. století). Nálezová situace je zde velmi promíšena, kdy v jedné vrstvě se nachází keramika raně a vrcholně středověká spolu s novověkou. Ve svrchní vrstvě 8 byla nalezena i keramika mladolužická (dle V. Vokolka pojizerská facie stupně III).

Místnost M2. V této místnosti byl dokumentován pouze východní a severní řez. Vzhledem k nedostatku času byly svrchní vrstvy pouze ovzorkovány a bazální části vrstev byly prokopány metrovou průtahovou sondou. Statigrafická situace se v hrubých rysech shodovala s dokumentovaným řezem v místnosti M1. Nebyla zde však zachycena žádná středověká zeď a ani zahlobené objekty. Opět i zde lze antropogenní aktivitu rozdělit na tři fáze.

Podloží je tvořeno světle žlutým pískem, na nějž nasedá vrstva 2 datovaná keramikou do 11.-12. století. Do ní je 15 cm zahlobena hrobová jáma hrobu č.1. Tento hrob byl již před příchodem archeologa značně narušen. Jedná se o hrob dvouletého dítěte, asi chlapce. Tento hrob patrně náleží společně s ostatními dvěma z tohoto výzkumu k mladohradištnímu pohřebišti. Vrstva 2 je v severní části překryta asi 1 m širokou uloženinou tvořenou drobnými až středními říčními valounky. Byla zde tedy stejně jako v místnosti M1 zachycena štetovaná komunikace datovaná na základě statigrafických souvislostí do 11.-12. století. V řezu byl opět

zřetelně zachycen průběh svahu ostrožny. Na malé terásce povlovného svahu byly nalezeny kosterní pozůstatky dospělého jedince. Nebyla však patrna žádná hrobová jáma a kosti se nacházely jen částečně v anatomické poloze. Z bezprostředního okolí hrobu pochází několik zlomků keramiky datovaných do 12.-13. století. Vzhledem k neporušené stratigrafické situaci je pravděpodobné, že jedinec byl pohřben v době existence pohřebiště, avšak způsob uložení vykazuje jisté odlišnosti od ostatních hrobů. Na hroby a štětovanou cestu pak naléhá vrstva 3, ze které byl získán zlomek keramiky lužické kultury (stupeň IIIb) a dva zlomky z 12.-13. století. Vzorkováním svrchnějších uloženin (vrcholně a pozdně středověkých) žádný materiál získán nebyl.

Lze tedy konstatovat, že výzkumem byla prokázána nepřetržitá sídelní aktivita od 11. (10.?) století. Jako ojedinělé nálezy v sekundárním uložení lze chápat zlomky keramiky lužické (stupeň IIIb) a jeden pazourkový úštěp hypoteticky řazený do eneolitu. Z nejstaršího sídelního horizontu pak pochází 5 zahloubených objektů (10.-11. století).

Do starší fáze (11.-12. století) lze patrně zařadit i metr širokou říčními oblázky štětovanou cestu, která nejspíše souvisela s komunikačním systémem přemyslovského hradiště. Obdobná nálezová situace byla registrována při záchranném výzkumu na Českobratrském náměstí v roce 1994.

Dalším významným nálezem byla patrně část raně středověkého pohřebiště, zde zastoupeného třemi narušenými hroby. V prvním případě se jednalo o dětský kostrový hrob zahloubený do vrstvy z 11.-12. století (M2). V téže místnosti byly nalezeny kosterní pozůstatky muže, jehož způsob pohřbu vykazoval jisté odlišnosti od hrobů ze stejného období odkrytých v letech 1992 a 1993 při výzkumu čp. 100 a 101 na Staroměstském náměstí. Kosterní nálezy uzavírá zlomek lidské kalvy objevený v M1 v sekundárním uložení spolu s keramikou 13.-14. století.

Další lidské aktivity pocházejí z vrcholného středověku. V M1 byla objevena jeden metr vysoká a zhruba stejně tak široká zeď či podezdívka z na sucho kladených čedičových kamenů. Tento relikt je interpretován jako zadní zeď vrcholně středověkého kamenného domu. Zeď patrně po dvou až třech letech destruovala. Někdy během 16.-17. století byl vybudován dodnes existující dům „U Zlatého kohouta“. Další uložení pak náleží období existence domu.

V letech **1992** a **1993** proběhl záchranný výzkum *na dvoře čp. 104 na Staroměstském náměstí*, který sousedí s výše zmiňovaným čp. 101. Předstihový výzkum byl prováděn pod vedením **J. Prostředníka** v srpnu 1992 a v květnu a červnu 1993 v souvislosti s rekonstrukcí nepodsklepeného zadního traktu domu (Prostředník 1994, 195-196; 1997, 520-524).

Během jednodenní akce v roce 1992 byl v místě sníženého přízemí domu odkryt relikt zemnice. Po sejmutí novověké dlažby z čedičových kamenů byl registrován zmíněný zahloubený objekt (kontext č. 116) a zbytky kulturní vrstvy datované keramikou do období 12.-13. století. Během výzkumné akce byla prozkoumána severovýchodní čtvrtina polozemnice, která nebyla díky mělkému založení zdí současného domu výrazněji poškozena. Z výplně byl získán kromě keramického souboru datovaného do konce 10. – přelomu 11. a 12. století i zlomek kostěného hřebenu.

Plošně byla zkoumána plocha 5,4 x 3,4 m až v roce 1993. Nejmladší vrstvy souvisely s výstavbou stávajícího domu kolem poloviny 16. století. Pod ní se nacházelo mohutné souvrství datované keramikou do 12.-13. století. Významným nálezem byly do slínového podloží dvě zahloubené polozemnice (kontexty č. 106 a 116) datované do 10.-11. století. S polozemnicí kontextu č. 116, jejíž část byla nalezena již v předchozím roce, souvisel mělký sídlištní objekt (kontext č. 115), jehož část byla zachycena na severní straně sondy. Velmi neobvyklým nálezem byla okrouhlá mělce zahloubená jáma (kontext č. 130) se závalcem z čedičových kamenů, v níž byla v původně dřevěné schránce uložena neporušená nádoba

s hrnčířskou značkou na podstavě v podobě dvou proti sobě ležících půlobloučků. Nádoba i okolní zásyp obsahoval skořápky slepičích vajec, přičemž ve vzorcích vypreparovaných in situ bylo možno rozpoznat i kostřičky zárodků. Vedle nádoby byl nalezen blíže neidentifikovaný železný předmět romboidního tvaru s výstupkem na lícové straně a mineralizovaným dřevem na rubu – kování schránky (?) o délce 14,5 cm, maximální šířce 7,8 cm a průměrné síle 1 cm. Kromě vaječných skořápek se ve výplni podařilo rozeznat i několik drobných kumulací organické hmoty – patrně zvířecí srsti nebo lidských vlasů. Nález datovaný do přelomu 10. a 11. století lze interpretovat jako stavební obětinu. Jelikož se tento objekt, zasahující do profilu, nacházel v jihozápadním rohu sondy, bylo nutné sondu rozšířit. Celý objekt i sídlištní horizont byl překryt mocnou popelovitomazaníkovou vrstvou (kontexty č. 121, 123, 124, 126, 127). Nejstarší sídelní horizont reprezentuje obkrouhlý zásobnicovitý objekt (silo, kontext č. 134) z pozdní doby kamenné, snad kultura nálevkovitých pohárů.

Terénní zjištění lze zhodnotit následujícím způsobem. Dokladem nejstarší sídelní aktivity je eneolitický zásobní objekt (silo). Velmi významným nálezem obou výzkumných sezón byl především nejstarší raně středověký sídelní horizont ze 2. poloviny 10. století, související nejspíše s počátkem zdejšího přemyslovského hradiště. Zachyceny byly relikty celkem tří zahloubených sídelních objektů a jeden unikátní objekt patrně kultovního charakteru – stavební obětina. Tento horizont překrývala výrazná popelovitá požárová vrstva. Stejně jako na jiných místech v Mladé Boleslavi nebyl zachycen horizont 14.-15. století, archeologicky se projevila až stavební aktivita 1. poloviny 16. století.

Jednou z menších akcí realizovaných v roce **1992 J. Prostředníkem** byla dokumentace profilu odhaleného při stavebních úpravách na parcele *čp. 14 na Staroměstském náměstí*. Markantní uloženinou registrovanou na profilu byla mocná popelová vrstva související nejspíše se zánikem raně středověkého přemyslovského hradiště někdy ve 12. století. Mimo raně středověké osídlení byla zjištěna komponenta lužická a novověká (18.-19. století; Prostředník 1993, 161; Prostředník 1995b, 207).

Poslední akce, která proběhla v roce **1992**, byl záchranný výzkum v souvislosti se **stavbou nové provozní budovy AB Banky** po předchozí demolici čp. 113. Na akci se podílely kromě J. Prostředníka i J. Čiháková a I. Vochozková (1995, 207-208). Hloubením jámy pro základy budovy byly kulturní vrstvy odtěženy téměř na 90 % plochy. Na vertikálních řezech byl dokumentován příkop probíhající ve směru SSZ-JJV celou plochou. Ten zanikl někdy během první poloviny 16. století. Mladší sídelní horizont byl spojen s existencí a proměnami zděných obytných objektů od sklonku 16. století do současnosti.

Rozsáhlejší archeologická akce se uskutečnila v roce **1994** na *Českobratrském náměstí, ppč. 261/1-2*. Předstihový výzkum zde ve dnech 25.-30.4. 1994 provedl **J. Prostředník** (sonda 3). Jemu předcházela zjišťovací sondáž dne 23.3. 1994 (sonda 1/94 a 2/94). Zjišťovací sondáž byla provedena lehkou stavební technikou o celkové délce 80 m. Sondy 1/94 a 2/94 byly široké 0,8 m dosahovaly délky 40 m. Jelikož se nejméně poškozená situace předpokládala v severovýchodní části sondy 1/94, byla zde v dubnu 1994 položena sonda 3/94 o rozměrech 7,6 x 3 m.

Výzkum v sondě 3/94 započal odstraněním svrchních recentních a subrecentních uloženin o mocnosti 30-40 cm stavební technikou. Nalezeny byly relikty třech zdí, které jsou datovány keramikou do širokého intervalu od 16. do 18/19. století. Zeď č. 2 byla porušena subrecentním průkopem pro vodovodní potrubí. Tento průkop též porušil do podloží zahloubený žlábek (objekt 3/94) datovaný výplní do 15/16. století. Mezi objektem 3/94 a zdí byla zachycena vrstva 19 (datace do intervalu od mladohradištního období po konec

15. století; vrcholně středověké nálezy jsou zde nejspíše intruzí) pod níž se nacházela další uloženina 19A tvořená malými až středními říčními oblázky. Dle nadložní vrstvy se předpokládá datace do mladohradištního období a interpretace jako štětované cesty. Další část komunikace byla nejspíše zachycena již v sondě 1/94 v březnu. Vrstva 19 překrývala čtvercový objekt (9/94) o rozměrech 1 x 1 m. Nálezy z výplně řadí objekt do období 11.-12. století. Vrstva 19 a 19A je porušena do podloží zahluobenou kůlovou jámou výplní datovanou do druhé poloviny 15. století či počátku 16. století. Z vrstvy 20 datované do konce 15. století pochází kromě keramiky i větší množství surového železa, hutnické strusky, slídy a uhlíků. Lze předpokládat, že vrstva 20 tvoří reliktní vrcholně středověkého obytného objektu. Pro jeho existenci svědčí i tři kůlové jamky umístěné po severní a západní části okraje této jílovité vrstvy interpretované jako reliktní udusané podlahy. Uloženina 21 pak pravděpodobně představuje destrukční vrstvu objektu – planýrku.

Výzkum tedy prokázal na tomto místě antropogenní aktivitu od 11. století do novověku. Existence mladohradištního sídlištního objektu a reliktní štětované komunikace je důležitým poznatkem pro vysvětlení vývoje osídlení na přemyslovském hradišti, v tomto případě spíše předhradí. Zjištěný reliktní dusaný podlahy obytného objektu je také velmi významný, jelikož právě nálezy pozdního středověku jsou na mnoha místech Mladé Boleslavi pozdějšími představami zničeny. Nálezy surového železa a hutnické strusky patrně svědčí o zdejší práci s kovem (Prostředník 1995a, 142-154).

Menší výzkum *u čp. 2* na jižní straně Staroměstského náměstí byl vyvolán v roce 1994 nehlášeným výkopem pro svod dešťové vody. **J. Prostředník** (1995c, 209-211; 1997a, 151) zdokumentoval stratigrafii 11.-18. století.

V průkopu o délce 4,5 m, šířce 0,8 m a hloubce 1,3-1,6 m byla dokumentována složitější stratigrafická situace. Pod asfaltovým překryvem (8) a dlažbou z čedičových kamenů (7) se nacházela 0,8 m mocná vrstva (6) středně hnědou písčitou hlínou a malými až středními fragmenty opuky, cihel, prejzů a malty. Průkopem procházely na třech místech starší inženýrské sítě. V hloubce 0,9 m mezi kótami 0,7-1,6 m jižního řezu se nacházel pískovcový blok (4), který se zahluboval do sytě černé humózní vrstvy s třetinovou příměsí písku, tvořenou dále středními fragmenty přepálené opuky, hrudkami mazanice a uhlíkovou drtí (3). Z této vrstvy pochází keramika datovaná do mladohradištního období. Pískovcový blok byl překryt slabou vrstvičkou střední žlutohnědé hlíny s drobtý opuky a malty (5). Pod vrstvou 3 se nacházela uloženina 2 písčité červenohnědé hlíny s hrudkami mazanice a uhlíkovou drtí. Tato vrstva je datována keramikou do závěru mladší doby bronzové. Podloží (1) je tvořeno červenohnědým terasním pískem.

Severní řez se sledem vrstev nelišil od jižního, nebyl zde však zachycen pískovcový blok, ale jen v hloubce 0,8 m pískovcový balvan o rozměrech 0,42 x 0,3 m. Mezi kótami 2,8-3,9 m v hloubce 1,07-1,3 m se v profilu nacházel značně porušený kostrový hrob. Z výhozu hlíny pak byly získány i fragmenty lebky.

Průkop odhalil stratigrafickou situaci dokládající osídlení v závěru mladší doby bronzové (11. století př. n. l.), kdy zde stálo hradiště lužické kultury. Další doložená antropogenní aktivita pochází z mladší doby hradištní (vrstva 3), kdy zde patrně koncem 10. století vzniklo přemyslovské hradiště. Nález kostrového hrobu náleží stejnému časovému horizontu a dokládá existenci několika skupin (čp. 100-101, 31 na Staroměstském náměstí) kostrového pohřebiště na ploše hradiště. Pískovcový blok, který je zahluoben do sídlištní vrstvy mladohradištního stáří představuje snad část zdi (brány?) raně středověkého hradiště. Svrchní část stratigrafie tvoří 80 cm mocná navážka obsahující recentní a subrecentní nálezy.

Další menší záchrannou akcí **J. Prostředníka** v témže roce byla dokumentace výkopu pro inženýrské sítě vedeného *východní částí hradního nádvoří podél východního traktu domu čp. 108 do průjezdu u Hostěnice*.

Rýha byla široká 45-50 cm a hluboká 80 cm. Celá situace byla poničena subrecentními inženýrskými sítěmi až do hloubky 80 cm, pouze před okny restaurace byla v hloubce 80 cm zachycena 3 metry dlouhá kulturní vrstva tvořená šedozelenou písčitou hlínou s rezavě hnědými písčitými a jílovitými čočkami a maznicovou a uhlíkovou drtí. Z vrstvy byly získány zvířecí kosti a vrcholně až pozdně středověká keramika. Z řezů výkopu bylo v sekundárním uložení nalezeno několik zlomků raně středověké keramiky.

Výkopem byl zachycen relikt vrcholně až pozdně středověké vrstvy. Ostatní situace byly narušeny recentními a subrecentními zásahy. Doklady raně středověkého osídlení reprezentuje několik zlomků keramiky v sekundárním uložení (Prostředník 1995c, 213).

Důležitým momentem v oblasti archeologické památkové péče na Mladoboleslavsku je rok 1994, jelikož do mladoboleslavského muzea nastoupil archeolog J. Waldhauser, který záchranné výzkumy v daném regionu od té doby provádí. Následující stručné zmínky budou o celkově dosud nepublikovaných výzkumech či terénních zjištěních, které přinesly podstatné výsledky k poznání dějin osídlení.

V roce **1995** byla dozorována rýha pro kanalizaci, která vedla *středem hradního nádvoří* ve směru SSV-JJV. V místech SV obvodové zdi, jejíž místo nebylo známo, došlo k rozšíření výkopu o dva odkryvy obdélného půdorysu. Byl registrován průběh hradby a její zánik datován do 17. (?) století (Waldhauser 2000, 112).

V roce **1996** byla prováděna dokumentace výkopů pro pokládku kabelů na *Staroměstském náměstí*, kde byla doložena sídelní aktivita lužické kultury, raného středověku až novověku (Waldhauser 1998, 114).

V následujícím roce **1997** byl archeologicky zkoumán *kostel sv. Jana Nepomuckého*, kde byl při snižování dlažby získán soubor nestratifikovaných nálezů 16.-20. století, asi cca 5 kg lidských kostí a vně kostela i vrcholně středověký až novověký hřbitov. Dále bylo v areálu *kostela Nanebevzetí Panny Marie* registrováno souvrství s jedním porušeným kostrovým hrobem na bázi výkopu rýhy pro kanalizaci. Ve vyházené zemině byl nalezen zlomek keramiky a další nedeponovaný kosterní materiál. Z prostoru při SV straně presbytáře vně kostela bylo doloženo vrcholně středověké až novověké pohřebiště. Další drobnější akce proběhly na *hradním nádvoří*, kde bylo sondáží registrováno již známé osídlení doby bronzové a od raného středověku po novověk. Sídelní aktivita přelomu 12. a 13. století byla doložena při výzkumu v *Kozině*. V *severní části náměstí Komenského* bylo doloženo osídlení od sklonku raného středověku až po novověk. Dvě menší akce proběhly na Staroměstském náměstí, konkrétně *čp. 97 (U Boháčků)*, kde byla doložena sídelní aktivita minimálně od 12. století dodnes. Druhá akce byla realizována na *ppč. 1209* kde byla registrována lidská aktivita z doby bronzové a dále stejného období jako v čp. 97. Výzkumnou sezónu roku uzavřelo položení tří statických sond v *Templu (čp. 103)*. V sondách byly sekundárně uloženy archeologické nálezy doby bronzové a vrcholného středověku až novověku (všechny akce viz Waldhauser 2000, 112-114).

Nejdůležitější akcí roku **1998** byl výzkum v domě *čp. 16 na Staroměstském náměstí*. Na řezu byl rozeznán příkop a destrukce valu opevňující mladoboleslavskou ostrožnu nejspíše v období lužické kultury. Tato fortifikace byla objevena již v roce 1993 na dvorku čp. 99.

Dokumentovaná stratigrafie pak dokládala osídlení od raného středověku dodnes (Waldhauser 2000, 115).

Archeologické akce roku **1999** se dotkly zejména **Staroměstského náměstí** a přilehlé Železné ulice. V tomto roce došlo k výzkumu na dvorcích **čp. 99 a 100** v místech, která zkoumal v letech 1992-1993 J. Prostředník. V místech starším výzkumem nedotčených došlo k nálezům 8 raně středověkých kostrových hrobů datovaných rámcově do 12.-13. století. Další sídelní aktivity náležely lužické kultuře, středověku a novověku. Podstatné poznatky přinesl i výzkum **čp. 39-41, 140 v Železné ulici**, kdy byl kromě osídlení 12.-13. století doložen příkop vrcholně středověké městské fortifikace s uloženinami 15. století (Waldhauser 2001, 124). Vůbec první archeologické nálezy pochází z **Podolce** u bývalého kostela sv. Víta, kde byly ve výkopu nalezeny keramické zlomky a hlavně část lidské lebky ze zdejšího kostelního hřbitova, který fungoval od raného středověku po novověk (Waldhauser 2006, 171).

Jedinou podstatnější archeologickou akcí v roce **2000** v Mladé Boleslavi byl výzkum při stavbě **penzionu Ve Skalici (ppč. 164/2) na Novém Městě**. Byly zachyceny nepočtené stopy osídlení 13.-18. století (Waldhauser 2003, 138).

V roce **2001** byl proveden výzkum na dvorku **čp. 12 na Staroměstském náměstí**, kde byly v sondě 1/00 zachyceny sekundárně uložené artefakty od přelomu 12. a 13. století až po 19. století. V jižní části dvorku v sondě 2/00 se podařilo zdokumentovat vrstvu z přelomu 13. a 14. století na níž nasedaly již recentní uloženiny. Další realizovanou akcí na Staroměstském náměstí, konkrétně na dvorcích **čp. 99-100** bylo bourání garáže a následná sondáž bagrem do hloubky 1,8 m, která zachytila pouze sterilní podloží. Pod sutí bylo povrchovým sběrem získáno několik zlomků keramiky 11.-13. století. Třetí akcí na Staroměstském náměstí byl výzkum na dvorku **čp. 57**, kde byly při výkopu pro obvodové zdi garáže narušeny dva středověké objekty. Z recentní navážky pak pochází větší pískovcové kvádry snad z původní městské brány, která se v těchto místech nacházela. Důležité nálezy keramických zlomků 12./13. století a mladší pochází ze sběru při úpravě **hřbitovní zdi u kostela sv. Havla** (Waldhauser 2003a, 145-146).

V letech **2002-2003** došlo při výměně podlahy **kostela Nanebevzetí Panny Marie** k nálezům kamenného závaží, dále ke zjištění zdi v místě před oltářem. Vzhledem k nedostatku finančních prostředků však byly práce redukovány a posléze přerušeny. Movité nálezy lze datovat do intervalu od vrcholného středověku po novověk (Waldhauser 2006, 171).

Dosud nejrozsáhlejší výzkum proběhl v roce **2005** v prostoru **mezi hranou mladoboleslavské ostrožny a ulicí Na Karmeli, parc. č. 83/2, 83/3, 672, 79/2, 79/1, 216/1, 216/2, 5422, 212, 217, 78/1, 78/2, 1951, 220**, tedy v místě výzkumu A. Hejny z roku 1959. Záchranný archeologický výzkum byl proveden v souvislosti se zamýšlenou výstavbou vzdělávacího centra. Terénní práce proběhly v období od 18.8. 2005 do 11.11. 2005 a provedly je společnost Archeoservis s. r. o. (M. Bureš, J. Pařez, M. Pařez, L. Dvořák, L. Drápela) spolu s muzeem Mladoboleslava (J. Waldhauser). Investorem akce byla Škoda Auto, a. s., Mladá Boleslav (dále citováno z investorské zprávy Bureš – Pařez – Waldhauser 2006).

Cílem předstihového záchranného archeologického výzkumu bylo prozkoumání a dokumentace archeologických situací ohrožených projektovanými novostavbami. Za tím účelem byly na plochách definovaných zjišťovacím výzkumem vytipovány plochy určené k plošnému výzkumu a plochy určené ke vzorkování.

Po vyhodnocení zjišťovacího archeologického výzkumu byla zájmová plocha rozdělena čtvercovou sítí do sond o velikosti 4 x 4 m. Jednotlivé čtverce této sítě byly v drtivé

většině případů prozkoumány jako celek. V menší míře terénní podmínky nedovolovaly prozkoumání celé sondy či v případě předpokládané absence archeologických situací v některých částech zájmové plochy byla zkoumána přibližná polovina čtverce. Na vlastní ploše výzkumu nebyly zkoumány všechny sondy, ale jen předem určené čtverce, kde bylo predikováno možné poškození archeologických situací hloubkovými zásahy budoucích stavebních úprav terénu a zvýšený podíl archeologických situací. Celkem byla prozkoumána 41 sonda čtvercové sítě.

Celkem bylo prozkoumáno 934 kontextů, přičemž jde o 620 vrstev či výplní objektů, 95 kontextů zdí či konstrukcí a 219 výkopů či objektů. Jižní část plochy byla zkoumána důsledně šachovnicovou metodou. Archeologické situace sice nepatřily mezi na lokalitě nejdůležitější, ale plocha byla jednoznačně ohrožena podzemními podlažími projektované stavby. Největší přínos pro archeologické poznání Karmele měla severní část plochy, která zahrnovala okolí bývalého čp. 78 a plochu nejvíce přilehlou k budovám stávajícího konventu. Nejdůležitější část této plochy byla zkoumána souvisle. Východní část plochy měla být narušena zemními pracemi jen minimálně. Některé pasáže mají být i nasypávány. Plocha byla proto zkoumána jen nahodilým vzorkem sond.

Sídelní horizont SH 1 je nejstarším sídelním horizontem odhaleným na lokalitě. Středně ulehlá vrstva šedavě světle hnědé barvy s vysokým podílem písku a 5 % příměsí uhlíků do velikosti 0,5 cm. Tato vrstva se nevyskytuje ve všech vytyčených čtvercích naší zájmové plochy, ale tam, kde je zachycena leží zpravidla na podložním písku a v některých případech překrývá výplně starších objektů.

Sídelní horizont SH 2 byl identifikován v několika čtvercích a považujeme jej za druhý nejstarší středověký horizont. Středně ulehlá vrstva hnědavě tmavě šedé hlíny se 40 % podílem písku a příměsí uhlíků do 1 cm.

Stavba S1. Zdivo stavby S1 bylo zachyceno a zdokumentováno v kontextu: P36020, P36025, O36024, R36025 a R36024. Lomové zdivo této stavby bylo vystavěno z hrubě tesaných pískovcových bloků o velikosti až 80 cm a spojeno maltou šedavě světle hnědé barvy.

Stavba S2. Dům čp. 78, který bezprostředně sousedil se čtvercem N35. Ve sklepních prostorách tohoto domu byl objeven středověký vstupní portál, skládající se ze 4 architektonických článků, a dále pak pramen studánky, který pravděpodobně svou vodou zásoboval vodovod V1 a V2. Po prozkoumání těchto prostor byl portál rozebrán a přesunut do Muzea Mladoboleslavska. Ve čtverci N35 byl pak zachycen v řezu N35a – N35b další vchod do těchto prostor ze západní strany.

Vodovodní konstrukce V1. Byla složena z nepravidelného lineárního výkopu s pozvolným zlomem od povrchu, se silně konvexními stěnami a plochým dnem. Samotná vodovodní konstrukce byla postavena z hrubě osekáných pískovcových bloků, o velikosti až 80 cm a spojena jílem. Zásyp této konstrukce byl tvořen kyprým žlutavě světle hnědým pískem s 20 % podílem jílu bez příměsí.

Vodovodní konstrukce V2. Byla složena z nepravidelného lineárního výkopu s ostrým zlomem od povrchu, s konvexními stěnami a mírně konvexním dnem. Vodovodní konstrukce postavená v tomto výkopu se skládala z nasucho kladených převážně neopracovaných pískovcových kamenů o velikosti do 50 cm. Zásyp tvořila středně ulehlá hnědavě tmavě šedá hlína se 40 % podílem písku a s občasnou příměsí uhlíků o velikosti do 1 cm.

Nejstarší sídelní horizont SH 1 pochází podle nálezů keramiky do 1. pol. 13. stol., místy na tento nejstarší horizont nasedá ještě jeden mladší vrcholně středověký horizont SH 2. Do nich se pak zahlubují nečetné objekty neidentifikovatelné funkce, většinou z období 16. – 18. století

Základový vkop pro základ zděné stavby S1 obsahuje keramické nálezy, které lze na základě současné znalosti keramiky datovat do 1. poloviny maximálně do průběhu 13.

století, k základovému vkopu přiléhají kúlové jamky, které jsou stratigraficky starší a sporadický náleзовý inventář lze datovat rovněž cca. do 1. poloviny 13. století.

Asi v předhusitském období byla budova S 1 komunikačně spojena s budovou S 2. Z budovy S 2 se zachovala do doby výzkumu hmota suterénu.

Propojení budov S1 a S2 zaniklo požárem za husitských válek, což dokládají mohutné spáleništní vrstvy, které se nacházejí právě v prostoru mezi budovu S 1 a S2. Po husitských válkách byly obnoveny budovy S1 a S2 již však jako solitérní stavby, komunikačně nepropojené.

Z doby obnovené funkce budovy S2 pochází též pozdně středověký portál – vstup do sklepa, ale pravděpodobně též zaklenutí sklepa. V předhusitském období byl suterén (?) budovy S2 patrně plochostropý, čemuž nasvědčuje nález omítek v nadklenebním prostoru suterénu stavby S2.

V budově S2 (v jeho JV rohu) byl v době výzkumu funkční pramen značné vydatnosti upravený jako studánka. Pramen dle rozboru produkuje specifickou v podstatě minerální vodu. Případné léčivé účinky se však nepodařilo prokázat. Na pramen navazoval vodovod stratigraficky mladší než zachované zdivo suterénu budovy S2 (vodovod byl zdí přerušen), ale starší než budova S1. Základy zachyceného obvodového zdiva budovy S1 byly vybudovány na zmíněném vodovodu V1, nepochybně při zachování jeho funkčnosti. Výzkumu se nepodařilo prokázat, zda vodovod V1 sloužil k rozvodu vody, či k odvodu vody od vydatného pramene.

Na lokalitě byl zachycen ještě jeden vodovod/trativod V2, který vedl rovněž od pramenu v budově S2, avšak je stratigraficky mladší než oba nejstarší průběžné horizonty. V2 je tak nepochybně mladší než V1 a nelze vyloučit, že pochází až z doby pohusitských přestaveb a úprav. Rovněž konstrukčně se V2 odlišuje od V1, je mělčeji založen a konstrukce je subtilnější.

Východně od budovy S2 byl vzorkem zkoumán sklep budovy S3, který byl zaplněn keramickým materiálem datovatelným do průběhu 15. až 19. století. Omezený výzkum v těchto místech tento nález nemůže interpretovat jinak než keramický odpad z dlouhodobě fungující keramické dílny

Omezená sondáž při J zdi stávajícího konventu odhalila vyústění kanálu, který obsahoval bohatý inventář z 16. – 17. století, včetně souboru renesančních skleněných pohárů.

V těsné blízkosti vyústění kanálu byl odhalen zděný válcovitý objekt vně silně omazaný jílem, který byl při zahájení jeho výzkumu interpretován jako studna. Po dosažení cca 2,5 m od povrchu však za situace, kde všude se držela okolo podpovrchová voda od úrovně cca 70 – 100 cm pod povrchem, nebyla zastížena voda. Tato skutečnost, i přesto že objekt nebyl z časových důvodů dokopán až na dno, vedla k revizi interpretace tohoto objektu a to z objektu jímajícího vodu (studna), spíše na objekt který měl bránit přístupu všudypřítomné podpovrchové vody (sklípek, zásobnice). Této interpretaci nasvědčovala i silná stěna jílu vně zdiva objektu.

Hmotná kultura období 13. – 14. století je poměrně chudá, jedná se vesměs o zlomky hrubé kuchyňské keramiky. Luxusní zboží není na lokalitě z tohoto období známo. To se začíná na lokalitě vyskytovat až v období 16. – 17. století. Tato náleзовá situace může kromě historických skutečností, kterými může být změna uživatele areálu, také fakt, že výzkum probíhal z větší části na periférii klášterního areálu, v prostorách zahrad a hospodářských staveb.

Samostatnou kapitolou je otázka interpretace obou zděných staveb S 1 a S2. Jejich podobu v nejstarší fázi své existence nemůžeme rekonstruovat, jediné co lze o nich říci je, že byly zděné. V pozdějším období je třeba počítat s tím, že i budova S1 byla zaklenutá. Střílnová okna a vstupní portály stavby S1 v její pozdně středověké fázi byly zachyceny a popsány výzkumem dr. Hejny na přelomu 50. a 60. let.

Celkové shrnutí a interpretace mnohých zjištění je následující. Překvapivá datace stavby již do 1. poloviny 13. století, nejpozději do průběhu (natolik překvapivá, že je nutno se dokonce ptát po spolehlivosti datace keramikou) přináší několik základních otázek. Hlavní otázkou je, kdo měl v inkriminované době možnost a zájem na tom vystavět v těchto místech kamennou stavbu.

Minorité jakožto mendikantský řád zakládali své kláštery, alespoň v zaalpských zemích, výhradně ve městech nebo v jejich těsné blízkosti. Protože prostředky k fungování komunity získávaly žádáním o almužnu, byly žebravé řády, minority nevyjímaje, úzce spjaty s městským životem. Vznik a fungování minoritských konventů byly natolik spjaty s městským životem, že se dnes zabýváme dokonce urbanogenní funkcí minoritských klášterů. Minorité si své domy často stavěli jako součást městského opevnění, jejich oblíbené místo bylo při branách. Z výše uvedeného také vyplývá, že minorité budovali své řeholní domy v těsné blízkosti sídelních aglomerací nebo uvnitř nich teprve až v okamžiku, kdy byly zajištěny nebo přislíbeny právní podmínky pro vznik a fungování komunity jako korporace. Existence sídelní aglomerace bez patřičné právní subjektivity a tím i ochrany byla totiž plně odvislá na libovůli majitele.

Vše, co bylo uvedeno výše, vzdálenost, v jaké se klášterišť nacházelo od sídelního centra na ostrohu i od původního podhradí na Podolci, vylučuje možnost, že by minoritský konvent vznikl ve 13. století.

Shrme-li tedy výše řečené, během 13. století přicházeli v úvahu jako potenciální stavitelé kamenné stavby buď Přemyslovci, Markvartici resp. Michalovici, pražské biskupství či johanité. Jako nejpravděpodobnějšího stavebníka považují autoři výzkumu rod Markvarticů.

Původní účel budovy (v předklášterní fázi) se vzhledem k úplné absenci písemných a velmi omezenému množství archeologických pramenů prakticky nedá stanovit. Archeologický výzkum neodhalil žádné viditelné propojení s konventními budovami, takže se zdá pravděpodobné, že budovy nebyly začleněny do stavebně jednotného komplexu minoritského konventu. Jejich funkci v tomto období lze patrně spojovat s hospodářskými aktivitami v areálu kláštera. Hypotéza, že by mohlo jít o špitál, který při klášteře podle některých zpráv existoval, se jeví jako značně nereálná. Špitál totiž býval, díky svému významnému postavení v poslání řádu, jedním z prvních stavení celého kláštera. Vzhledem k omezeným finančním možnostem minoritů se často konventy budovaly v několika fázích podle momentálního materiálního zajištění komunity. To tedy znamená, že lze jen obtížně zobecňovat jednotlivé případy architektonické podoby minoritských konventů, na druhé straně je však zřejmé, že každý konvent začínal svůj stavební vývoj malou zárodečnou stavební buňkou, jíž často bývaly právě špitály či leproserie. Ty musely být ovšem budovány v těsné blízkosti sakrálního prostoru. Mladoboleslavské stavby se ale nacházejí mimo areál kláštera, alespoň podle toho, jaké jsou naše dnešní představy o původní podobě klášterišť.

Hejnova datace keramikou a stavebně historickým průzkumem stavby do závěru 13. a počátku 14. se zdá být pravděpodobnější než datace nálezů současného výzkumu. Z uvedených analýz zformulovali autoři výzkumu hypotézu, že dům postavili, případně rozestavěli v prostoru nově vznikajícího osídlení po zničení Podolce v 80. letech 13. století páni z Michalovic z neznámých důvodů. Když později založili minoritský klášter, dali mu svůj pozemkový majetek v aglomeraci i s (rozestavěným) domem (Bureš – Pařez – Waldhauser 2006).

5 Zpracování výzkumu čp. 99-101 na Staroměstském náměstí v Mladé Boleslavi z let 1992-1993

5.1 Metodika výzkumu

Archeologický výzkum na parcelách domů čp. 99-101 na Staroměstském náměstí v Mladé Boleslavi byl prováděn souvislosti se stavbou hotelu Agora a.s. Probíhal v sezónách 1992 a 1993 a po odborné stránce jej pod záštitou Archeologického ústavu AV ČR prováděl archeolog Muzea Českého ráje v Turnově J. Prostředník. V první sezóně se výzkum soustředil na interiéry stojících domů. Jelikož byla v záměru investora demolice dosud stojících domů, byl současně s archeologickým výzkumem prováděn i stavebně historický průzkum architektonicky zajímavých domů čp. 99 a 100 (viz níže; Prostředník 1992, 1). V roce 1992 bylo v interiérech položeno 15 sond (tj. 1-15/92), v následujícím roce, kdy byla věnována výzkumná pozornost dvorkům a zahradám v rámci výše zmíněných parcel, bylo otevřeno dalších 7 sond (tj. 16-22/93; obr. 16).

Sondy byly pokládány způsobem, aby byl získán co nejucelenější vzorek stratigrafického vývoje lokality. Sondy byly zpravidla situovány v nepodsklepených částech domů, kde byly očekávány méně narušené historické terény. Výjimkou byla například sonda 2/92, která měla osvětlit strukturu klenebního zasypu podsklepené části čp. 99. Zajímavá situace se vyskytla v přední místnosti čp. 100 (vyzděné loubí). Zde pod subrecentní podlahou následovala takřka neponičená stratigrafická situace porušená pouze dvěma výkopy pro vodovodní a plynovou přípojku (sondy 5 a 7/92). Původní záměr položit sondy šachovnicovým způsobem, čímž by byl získán kompletní profil, se nezdařil kvůli nálezu kostrového hrobu v sondě 7/92, který naprosto změnil strategii výzkumu (Prostředník 1992, 3-4). Kontrolní bloky mezi jednotlivými sondami byly částečně rozebrány a nadále se pokračovalo plošným odkryvem.

Zadní části parcel domů nesly výrazné stopy recentní a subrecentní antropogenní činnosti. Byla zde řada dvorních přístaveb, velké problémy při výzkumu nám činila zejména novostavba garáže majitele domu čp. 100. Vzhledem k tomu, že se zástupci a.s. Agora nedohodli s majitelem garáže o jejím odkoupení, zůstala tato plocha pro výzkum nepřístupná. Značné komplikace tvořily rozsáhlé terénní úpravy v podobě teras. Prostor bylo proto třeba za pomoci těžké mechanizace zplanýrovat. Při skrývce na úroveň historických terénů jsme mohli konstatovat jejich výrazné narušení. Vrcholně středověké terény se zde dochovaly spíše výjimečně. Starší úrovně, datované do raného středověku a mladší doby bronzové byly narušeny méně. Obecně lze říci, že nálezová situace v interiérech domů se jevila jako zachovalejší ve srovnání se situací na zahradách a dvorcích.

V sezónách 1992 a 1993 jsme položili celkem 22 sondy o celkové ploše 213 m². Parcely včetně plochy zastavěné domy čp. 99 - 101 měly výměru 864 m². Stavby byly ze 60-70 % podsklepené (315 m²), nevhodné a výzkumu nepřístupné plochy činily 579 m². Výzkumem nedotčeny zůstaly 72 m² (8 % z celkové plochy), ty byly využity pro deponie zeminy.

Sondy byly hloubeny ručně s výjimkou zplanýrování terénů dvorů. Terény jsme rozebírali po přirozených uloženinách za použití škrabky; krumpáčů bylo užito výhradně k vytěžení kamenných destrukcí. Uloženy, výkopy a zdi byly zaznamenávány do terénních formulářů (viz metodiku Frolík 1990). Nalezené artefakty a ekofakty jsou uloženy v Muzeu Českého ráje v Turnově a v nejbližší době se chystá jejich předání do muzea Mladoboleslavska v Mladé Boleslavi (metodika citována viz Prostředník – Šída 2003, 175-177).

5.2 Stavebně historický průzkum

Stavebně historický průzkum domů čp. 99 a 100 byl J. Mukem zpracován v souvislosti s jejich následnou likvidací jako historická dokumentace usilující zjistit maximum o daných objektech (obr. 200-202), které si až do konce své existence zachovaly historická jádra (obr. 12-15). Bylo zpracováno i nové zaměření v rozsahu nad terénem (Muk 1992, 1). Průzkum J. Muka se tak stal neocenitelným poznávacím pramenem k dnes již neexistujícím objektům. Paralelně se stavebně historickým průzkumem provedl L. Lacinger i komplexní archivní rešerši (Lacinger 1992, 1-14). V následujícím textu se zaměříme zejména na stavební vývoj a dějiny obou objektů (stranou ponecháme obsáhlý historicko architektonický rozbor – Muk 1992, 2-8) a bude z obou pramenů čerpáno formou přímých citací. Dům čp. 101 nebyl podroben stavebně historickému průzkumu, jelikož mu demolice nehrozila. Jediné informace k jeho historii bez hlubší analýzy poskytuje celkový stavebně historický průzkum jádra Mladé Boleslavi zpracovaný D. Líbalem a F. Kašíčkou po jednotlivých domech (1960).

5.2.1 Dům čp. 99

Parcela domu náleží patrně svým vznikem době, kdy starší raně středověké osídlení ustoupilo organizované městské zástavbě konstituované v první polovině 14. století. Okolnosti vzniku nelze jednoznačně vyjádřit. V půdorysu náměstí se setkáváme s jistými nepravidelnostmi, a tak nelze vyloučit, že uliční čáry mohou nějakým způsobem reflektovat starší soustavu osídlení. Zároveň musíme počítat i s dalším korigujícím faktorem, kterým bylo zdejší dřívější kostrové pohřebiště archeologicky doložené (Muk 1992, 9).

5.2.1.1 Stavební vývoj

Nesporné je, že parcela domu čp. 99 má šířku cca. 6 m, což odpovídá přesně deseti českým loktům, univerzální měřičské jednotce středověku. Je zřejmé, že nevznikla živelně. Dle komparace s jinými českými městy lze předpokládat, že zde vznikl nejpozději v 16. století kamenný dům. Slohově byl ještě svázán s gotikou (obr. 12-14). Nejpozději do této doby lze také spolehlivě klást vznik nejstarší kamenné zástavby na sousední parcele čp. 100, kde se zachoval gotický tesaný portál. V našem případě se z nejstarší fáze zachovaly jistě hraniční zdi, pravděpodobně zadní komora a pravý hluboký trakt. Formální slohové znaky středověku sice tento trakt postrádá, jelikož však jde o charakteristický prvek středověkého domu z hlediska typologického, sotva lze předpokládat, že by vznikl později a nahradil něco staršího, co zaniklo. Problémem v tomto smyslu je větší hloubka tohoto traktu, který přesahuje za souseda na levé straně. V rozsahu chodby byla hraniční zeď jednoznačně prodloužena. Nepodařilo se však zjistit, zda také byla prodloužena zeď střední, jelikož nebyla mimo sklep přístupná. Lze předpokládat, že zadní trakt byl hlubším dvorním křídlem, který přesahoval souseda a na jeho boku byl nezastavěný prostor průchodu do dvorku. Obdobně existovalo kdysi křídlo na sousední parcele, ovšem v půdorysu zrcadlově obráceném, což bylo poměrně časté urbanistické řešení. Křídla vzájemně nepřiléhala, respektive přiléhala po dvojicích a tímto způsobem byl získán větší společný nezastavěný prostor. Z toho plyne, že hraniční zeď v rozsahu zadního traktu vznikala dodatečně. Pravděpodobně ještě rovněž pozdně gotický či renesanční je střední trakt vpravo od schodiště, dodatečně zaklenutý neutrální výsečovou klenbou, kterou můžeme datovat do rozmezí od 16. století až do pozdního baroka. Před domem původně bývalo dřevěné loubí, nahrazené v renesanci či baroku zděnou konstrukcí. Spíše pozdějšímu původu svědčí skutečnost, že se loubí neobvyklým způsobem rozkládá na výšku přízemí a prvního patra. V rozsahu této výšky patrně neexistovalo původně nebo snad pouze ve formě přízemního dřevěného přístřešku a v dnešní hmotě vzniklo až s nástavbou horního podlaží (Muk 1992, 9-10).

Přestavbu 19. století dokládá schodiště s chodbou klenutou plochou segmentově valenou klenbou. Naopak plackové klenby v zadním traktu jsou patrně výsledkem přestavby

z doby po požáru z roku 1779. Tehdy byl nejspíše vybudován i poměrně netypický příčný trakt zkracující od předu původně jednotný prostor. Do sklepů se zřejmě původně vstupovalo zepředu přes přední sklep ze vstupní síně. Ta se rozkládala na šířku domu v jeho přední části a dodatečně byla rozdělena příčkou na chodbu vlevo a prodejní prostor na pravé straně. Z písemných pramenů nevyplývá, kdy bylo loubí zrušeno. Dle analogií se tak mohlo nejspíše stát na konci 19. století či počátku 20. století, kdy loubí zanikala v masovém měřítku. O pozdním zániku svědčí nepřímo skutečnost, že v řadě dalších domů loubí přetrvalo dodnes. Někdy před 2. světovou válkou bylo upraveno do dnešní podoby i průčelí (Muk 1992, 10-11).

5.2.1.2 Dějiny objektu

V 80. letech 16. století držela dům ve vlastnictví po mlynáři Janovi Anna Frydryška, z jejíž pozůstalosti jej koupil roku 1594 vladyka Petr Plot z Konařina a na Soboteckém předměstí za 570 kop míšeňských. Roku 1605 postoupil dům spolu s haltýřem u Jizery patrně nevlastnímu synovi Vladislavovi Odkolkovi z Újezdce na Vlčím Poli. Odkolek dům i s haltýřem prodal již po měsíci téhož roku úředníkům obecního špitálu Kateřiny Militké jen za 245 kop míšeňských. Cena tak nejspíše odrážela nějaký neuvedený pokles hodnoty, protože už roku 1606 špitální úředníci dům i s haltýřem prodali jen za 350 kop míšeňských sekretáři městské kanceláře a správci místní školy Jiříkovi Krezeliovi Bydžovskému. Velmi zámožnému Jiříkovi, který sepsal mladoboleslavskou kroniku, dům nejspíše kapacitně nepostačoval, a proto jej i s haltýřem prodal roku 1614 krejčímu Martinovi Kerberovi za 750 kop míšeňských. V ceně se jistě odráží rekonstrukce, kterou Jiřík v souvislosti se svým vysokým postavením a nutnou reprezentací provedl.

Od roku 1623 dům spláceli po Kerberovi vdova Alžběta s druhým manželem Janem Veselským. Oba umírají koncem třicetileté války. Roku 1650 se mezi prodávajícími dědici nacházel i Jiří Krezelius Bydžovský, který se po exilové anabázi roku 1640 vrátil, stal se katolíkem a soudně se domáhal svého rozchváceného majetku. Další zápis v trhovách knihách se váže k oceňování domu za účelem prodeje krejčímu Mikoláši Zahrádkovi. Cena byla stanovena na 600 kop míšeňských, přičemž bylo výslovně uvedeno, že dům se prodává laciněji v porovnání k předešlému převodu. Snížení ceny patrně souvisí s následky třicetileté války. O haltýři se prameny již nezmiňují. Krejčí Zahrádka dům prodal roku 1664 za 700 kop míšeňských erbovnímu měšťanovi Janu Březinovi z Březenfeldu, od kterého jej již po půl roce koupil Jan Voříšek za stejnou cenu, která se pak udržela na další dva prodeje roku 1684 Janu Jiřímu Böhmovi a roku 1695 Samuelovi Rudolfovi. Rudolf se stal členem městské rady a roku 1717 dům prodává Janu Karlovi Bayerovi za 1200 kop míšeňských. Ten se po osmi letech zadlužil a roku 1725 dům prodali věřitelé v dražbě za 1200 zlatých Kryštofu Jindřichovi Engelschallovi. Jeho dědici pak dům roku 1739 prodali za 900 zlatých měšťanovi pražského Starého Města Josefu Václavu Vlasákovi.

Roku 1760 dům zdědila Vlasáková Dcera Anna, která ho v červnu 1779 po předešlém ničivém požáru města prodala jako vyhořelý radnímu sluhovi Baltazarovi Perzlovi za 650 zlatých. V ceně se jistě odrazilo i s domem spojené právo várečné a snad i fakt, že dům požár nezničil celý. V této době byla provedena obnova i částečná přestavba. Roku 1793 prodal Perzl dům Josefovi a Kateřině Tomíškovým za 1400 zlatých. Ti jej pak roku 1804 prodali za více než čtyřnásobnou cenu 5650 zlatých Janovi a Veronice Vodovým. V ceně se odrazila prudce narůstající inflace. Roku 1808 dům odkoupil František Voda od matky a sourozenců již za 6000 zlatých.

V následujících dvou letech došlo bez vysvětlení k téměř padesátiprocentnímu poklesu ceny, když roku 1810 majitel František Voda dům spolu s pěti půlvárkami piva prodal Janu Klumparovi jen za 3030 zlatých. Ten pak začátkem následujícího roku dům prodal za 3600 zlatých řezníkovi Dominiku Nikolaidesovi. Roku 1833 darovala vdova Terezie Nikolaidesová ze svého podílu čtvrtinu domu neteri Anně, nevěstě Václava Austa jako svatební dar a roku

1834 prodala novomanželům Austovým i další čtvrtinu za 200 zlatých. Zbylou polovici pak Šustovi odkoupili od dětí Dominika Nikolaidese v dalších letech.

V letech 1874-1876 odkoupila dům od Václava Austa jeho dcera s manželem Antonínem Zralým. Ovšem již roku 1879 celý dům prodali Janovi a Kateřině Kaskovým. Ti ještě téhož roku dali rozšířit obchod v pravé části dispozice o část vstupní domovní síně posunutím hloubkové dělicí zdi. Roku 1891 dali ve dvoře zřídit záchodový přístavek s žumpou a přízemní přístavek dřevníku.

Roku 1925 dal majitel domu Josef Vyhlas změnit domovní vstupní chodbu v levé části dispozice na holírnou a krámským portálem a železnými žaluziemi, rozšířenou na úkor sousedního obchodu posunutím hloubkové zdi do původní polohy. Nový domovní vchod byl zřízen přes dvorek zadní ohradní zdi z Krajířovy ulice. Úprava byla povolena jako provizorium. V roce 1941 byla v domě zřízena vlastní kanalizační přípojka z Krajířovy ulice.

Roku 1962 byla cena domu pro darování státu odhadnuta na 29 300 Kčs a roku 1963 za účelem prodeje na 13 500 Kčs.

Koncem roku 1970 konstatoval majitel V. Kořínek praskání ohradní zdi při zadní ulici a zkřížení dveří. Oprava byla provedena v následujícím roce. Někdy před rokem 1985 byla v domě zřízena restaurace (Lacinger 1992, 1-5).

5.2.2 Dům čp. 100

5.2.2.1 Stavební vývoj

Tento dům se od předchozího odlišuje větší šířkou (7,5 m), která neodpovídá obvyklému dělení městských parcel. Nicméně o jejím středověkém původu nemůže být pochyb (obr. 12-15). Nabízí se hned dvojí výklad. Buď zde byl starší dům oddělený od souseda soutkou nebo byla parcela odpočatou širší než obvyklý modul. Je známo, že parcely nebyly při vzniku města vyměřovány ve shodných šířkách, je však pozoruhodné, že zadní sklep má přesně šířku 6 m. Mohl náležet původní šířce parcely, stejně jako dvornímu křídlu, na jehož boku se nacházel průchod do dvorku. Nad sklepem by potom bývalo nejspíše dvorní křídlo. Gotický původ dispozice dokládá především vstupní portál v loubí (obr. 192:1, 200:2), dle technologie náležející pozdní gotice (konec 15. – počátek 16. století). V té době mnohá česká města doznávala velkého rozvoje s intenzivními přestavbami městských domů. Charakteristickým gotickým prvkem je i střední trakt komory nad schodištěm do sklepa. Původně byla tato komora volnou vestavbou v prostoru síně rozkládající se na šířku celého domu. Bylo to opět řešení dobově obvyklé. V patře komory se nacházela černá kuchyně, v přízemí asi také. Její výskyt v přízemí však není samozřejmostí. Vzadu na síň navazoval průchod do dvora. V tomto případě mohl být provoz modifikován dvěma komunikacemi. Mohlo se vstupovat nezávisle z náměstí i odzadu z příhradební ulice. Průchod tedy mohl záhy zaniknout (Muk 1992, 11-12).

Gotický dům byl mnohokrát přestavován, výrazně po požáru z roku 1779, kdy patrně vznikly dosud zachované stropy nad prvním patrem a klenby prvního patra. Tehdy byla asi také předělena vstupní síň přízemí vymezením prostoru na levé straně před vstupem do sklepa. Z téže doby pochází snad i loubí, se kterým snad vzniklo současně i druhé patro. V 19. století byla dále předělena vstupní síň vložením hrázděné příčky značně archaické konstrukce. Dnešní zděné loubí pochází asi z doby po roce 1779. Vznik předešlého dřevěného spadá někam snad již do 16. století. Průčelí bylo znovu vybudováno v roce 1903 s povrchovou úpravou z roku 1925 (Muk 1992, 12).

5.2.2.2 Dějiny objektu

Roku 1594 se v domě uvádí Adam Hrozen, po jehož vdově Mandaleně získala dům jako odúmrt' obec. Zástupci města pak roku 1613 dům i s haltýřem u Jizery prodali Mikuláši

Martovskému z Varty za značnou cenu 1100 kop míšeňských. Dům byl roku 1635 prodán již jen za 700 kop míšeňských Davidu Trnkovi. Už v následujícím roce však Trnkovi změnili 50 kop ze závdavku na splátky, „*poněvadž grunt sešlý a spustlý tak dražno jest*“. Roku 1642 po švédském drancování města koupil dům od Trnky David Špicl jen za 590 kop míšeňských. Od roku 1657 splácela vdova Rosina s druhým manželem Rudolfem Heřmanem Menou. Dům pak roku 1659 prodali ševci Janu Bayrovi za 650 kop míšeňských.

Roku 1674 dům koupil za 725 kop míšeňských od Bayra krejčí Václav Blažej. Roku 1686 pak dům získal Jan Mikuláš Dušek. Ačkoli to byl zámožný občan, upadl do dluhů a roku 1752 jeho věřitelé dům prodali Pankráci Bossimu za 1320 zlatých. Za stejnou cenu pak vdova Jasefa Bossiová dům prodala roku 1769 svému zeti mlynářskému mistrovi Janu Šulcovi. Městské trhové knihy uvádějí, že jde o dům pod podloubím a prodávající tchýně se synem Václavem měla pojištěnou za doživotní byt světničku nad spilkou. Díky tomu víme, že se v objektu nacházel malý domovní pivovar.

Roku 1779 při velkém požáru města vyhořel i tento dům a Šulcovi dle zápisů neměli prostředky na jeho obnovu. V září oznámili, že nejsou schopni ani dát dům do zimy prozatímně zakrýt, což posléze po zákroku magistrátu provedl v listopadu tesař František Dvořák za 200 zlatých hrazených z výnosu nejbližší domovní várky. V lednu následujícího roku dům Šulcovi prodali manželům Hynkovi a Barboře Kosíkovým za poměrně vysokou cenu 1000 zlatých, která však asi hlavně vyjadřovala hodnotu várečného práva.

Rod nových majitelů držel dům po dvě stě let a dal mu i název U Kosíků, vyvedený i nápisem na fasádě. Obnova vyhořelého domu způsobila potíže i novým majitelům, což se odráží i ve znaleckém posudku, který si dal roku 1806 vypracovat Hynek Kosík (podrobný popis viz Lacinger 1992, 7). Celková cena byla stanovena na 1305 zlatých, což v období vysoké inflace nebylo příliš mnoho. V roce 1831 byla při pozůstalostním řízení po Hynkovi Kosíkovi cena spolu s haltýřem u řeky stanovena na 2000 zlatých ve vídeňských papírových šajnech nebo 800 zlatých ve stříbrné konvenční minci. Dům převzal syn Antonín Kosík a i on si nechal roku 1832 soudně odhadnout dům (podrobný popis viz Lacinger 1992, 8). Cena tohoto domu se šindelovou střechou, se zahradou, sklepem a 4 půlvary byla odhadnuta na 2800 zlatých konvenční měny.

Ze srovnání popisů obou odhadů je patrné, že dům byl někdy ve 20. letech 19. století přestavěn a zejména vysoká domovní půda byla přebudována na druhé obytné patro. Také dispozice prvního patra byla změněna přidáním jednoho pokoje. Někdy v dalším průběhu 19. století za Antonína Kosíka nebo jeho syna Jana byla v domě zřízena hospoda U Kosíků. Především pro potřeby hospody dal Jan Kosík roku 1894 přistavět ve dvoře při hranici s čp. 101 záchodový přístavek v patře přístupný krátkým úsekem pavlače.

Roku 1907 bylo povoleno majiteli Janu Kosíkovi zvýšit v přízemí vzadu v kuchyni strop a zvětšit okno. Po hlášeném opadávání omítky uliční fasády a zjištění, že před zeď nad obloukem přízemí je o 15 cm ze své vertikální polohy vyhnuta, předložil majitel roku 1909 návrh na přichycení průčelí ocelovými táhly. K realizaci však zřejmě nedošlo. V říjnu téhož roku bylo Janu Kosíkovi povoleno oblouk podloubí v průčelí uzavřít skleněnou stěnou se vstupními dveřmi a zděným parapetem, aby dosud otevřený prostor podloubí bylo možno upravit na vytápěnou hostinskou místnost.

Z dalších let pochází jen útržkovité informace. Roku 1925 byla Barboře Kosíkové povolena oprava uliční fasády, vnitřních omítek, malby a podlah. V roce 1942 pak došlo k výměně oken ve druhém patře a opravě komínů. Roku 1987 byla Marii Koničkové povolena oprava komínových těles a střechy s náhradou eternitu pozinkovaným plechem (Lacinger 1992, 5-10).

5.2.3 Dům čp. 101

Tento obytný dům stojící v sousedí domu čp. 100 je pozoruhodný svým úzkým průchodem vedoucím k Templu. Tato tzv. Myší díra je zpevněna mezi čp. 101 a 104 několika prampouchy. V přední části přízemí je dosud patrná konstrukce původního loubí. Skladovací místnosti se střední chodbou i obytné jádro jsou plochostropé. Při dvorním průčelí se nachází v patře pavlač nesená dřevěnými sloupky na segmentových cihelných pasech. Sklepy pod domem jsou všechny klenuté valeně či segmentově a omítané. Staršího původu jsou nejspíše větší sklepní prostory, jejichž valená klenba má nepravidelný půlkruhový průřez téměř bez pater. Dům je poprvé v písemných pramenech uváděn již k roku 1534. Po rozsáhlém požáru koncem 17. století se dům zřítíl a byl až do roku 1707 neobýván. Tehdy dostala majitelka povinnost znovu dům vystavět se štítem k okrase města. Dnešní stav odpovídá přestavbě někdy kolem roku 1860 (Líbal – Kašička 1960).

5.3 Nálezová situace zjištěná archeologickým výzkumem čp. 99-101

5.3.1 SONDA 1/92

5.3.1.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4,2 x 1,5-2 m byla situována na nezastavěnou část parcely domu čp. 99 v severovýchodním rohu při parcelní zdi. Orientována byla téměř v ose V-Z (obr. 19-27, 188-191). Jak bylo již uvedeno, bylo nutné celý prostor nezastavěných částí parcel skrýt těžkou mechanizací. Recentní terénní úpravy, inženýrské sítě a lehčí stavby terénní situaci znepřehlednily a znemožnily tak provést výzkum od plochy stávající úrovně. Stavební činností byly z velké části zničeny vrcholně středověké a raně novověké terény. Tato obecná charakteristika platí pro všechny sondy na dvorcích čp. 99-101, a tak již nebude jednotlivě zmiňována.

Během výzkumu bylo registrováno celkem 40 kontextů, z toho 34 tvořily uložení (6 výplně), 5 výkopy a 1 zeď. Z 18 uložení byl získán datovací materiál (obr. 28).

5.3.1.2 Popis kontextů

5.3.1.3 Uložení

Kontext 100: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,05 m; jemná komponenta: 60 % kyprá šedá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % cihla pískovec, dřevo – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 101, 102, 106, 901; nálezy: sáček č. 1 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 107: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,18 m; jemná komponenta: 5 % kyprá světle hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 95 % čedič – četný výskyt - bloky; stratigraficky pod: 105; stratigraficky nad: 109, 117; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 108: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,07 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlá světle hnědá písčité jílovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % pískovec – nahodilý výskyt – malé fragmenty, malta – nahodilý výskyt – malé skvrnky; stratigraficky pod: 106, 502; stratigraficky nad: 110; nálezy: sáček č. 8 (keramika, železo, zvířecí kosti, sklo); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: stavební vrstva parcelní zdi; na 5,20 m od poč. sondy (poč. od Z) hranice ze 110, kontext 110 zabíhá pod 108.

Kontext 109: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,1 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlá tmavě hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % křemen, pískovec, čedič, cihly – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 107; stratigraficky nad: 111, 116; nálezy: sáček č. 5, 6, 7 (keramika, železo, zvířecí kosti, sklo); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ve V části sondy písčité čočky-velké skvrny, promíšené droby cihel.

Kontext 110: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,35 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlá hnědočerná písčité hlína s uhlíky, pískovými skvrnami; hrubá komponenta: 30 % pískovec – mírný výskyt - kameny;

stratigraficky pod: 108; stratigraficky nad: 121, 122, 123, 117; nálezy: sáček č. 10-15, 17 (keramika, uhlíky/dřevo, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: mocnost ve střední části sondy 1/92 kolísá, v rámci kontextu 110 zahrnut i 110 A (stejný typ, jen se odlišuje větším výskytem uhlíků (5,2 m od Z okr. sondy, sáček č. 11) dále uhlíkatá čočka (prům. 0,30 m, od Z části sondy).

Kontext 111: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,05 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá hnědá písčité jílovité hlína; hrubá komponenta: 20 % pískovec, čedič – nahodilý výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: 109; stratigraficky nad: 112; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 112: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,08 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá písčité jílovité hlína; hrubá komponenta: 20 % uhlíky, kosti – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 111; stratigraficky nad: 113, 114, 115; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: pouze ve středu sondy překrývá částečně trativod 113.

Kontext 113: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,21-0,23 m; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: 100 % pískovcové desky 0,7 x 0,5 x 0,21 x 23 m – četný výskyt - bloky; stratigraficky pod: 112; stratigraficky nad: 115, 118, 119; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: desky tvoří přechod trativodu (kontexty 113, 118, 115, 119, 503).

Kontext 114: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,3 m; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: 100 % betonová trubka – četný výskyt - bloky; stratigraficky pod: 111; stratigraficky nad: 120, 504; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 116: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15-0,2 m; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: 100% čedič, pískovec – četný výskyt - kameny; stratigraficky pod: 109; stratigraficky nad: 110; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: destrukce parcelní zdi, leží na kontextu 110.

Kontext 117: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05 m; jemná komponenta: 40 % středně ulehlý žlutobílý písek (výplň mezi kameny), zrnka vápna do 0,02 m; hrubá komponenta: 60 % opuka – četný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 107; stratigraficky nad: 123; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nivelace- výška stroje 167 cm 1) 161, 2) 171, 3) 164

Kontext 118: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,3 m; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: pískovec, žula – četný výskyt – bloky; stratigraficky pod: 113; stratigraficky nad: 124; nálezy: 0; výzkumná metoda:

SONDA 1/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
100	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0,16
102	2	0	0	0	0	0	3	3	2	2	4	0,09
105	4	0	1	0	2	1	6	8	7	28	79	0,74
106	3	0	0	4	4	0	0	12	16	34	159	1,64
108	8	0	0	0	0	0	0	3	5	1	1	0,05
109	5, 6, 7	0	0	5	14	13	22	16	21	70	190	3,2
110	10,12,17	2	4	13	12	30	54	44	57	2	5	1,58
110A	11	0	1	5	13	41	62	4	0	0	0	1,55
110A (nedobraná část)	15	0	3	9	6	5	16	12	10	3	3	0,52
110 (nad B)	14	0	0	3	4	4	3	6	11	0	0	0,19
110 (pod B)	13	0	0	1	3	1	3	6	11	0	0	0,15
115	60	0	1	0	0	0	0	0	0	2	1	0,03
117	19	0	1	1	0	0	0	0	1	33	41	0,6
119	9,16, 20	0	0	2	2	1	5	6	11	44	43	1,7
121	61	0	1	0	4	2	7	2	11	0	0	0,22
122	18	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0,10
138	86	0	0	0	2	1	0	1	6	0	0	0,09
186	158	5	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0,30
188	159	3	14	2	0	0	1	0	0	0	0	0,18
190	160	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,03
Celkem		12	45	45	67	100	183	123	169	221	527	13,12

škrabka; poznámka: 0,3 x 0,5 x 0,2-0,3 m desky (pískovcové) stojící ve dvou řadách a tvořící dutinu 0,2 - 0,25 m širokou a 0,2 m vysokou dno tvoří dlažba (124) - žulové středně velké kameny zpevněné hlínou, v Z části sondy cihly.

Kontext 119: typ uložení: výplň; mocnost: 0,08 m; jemná komponenta: 60 % kyprá černá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % cihla – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 113; stratigraficky nad: 124, 118, 126; nálezy: sáček č. 16, 20 (keramika, železo, zvířecí kosti, sklo); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: trativod byl dle nálezu používán po dlouhou dobu.

SONDA 1/92									
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		SKLO		OMÍTKA, MALTA	MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET	DRUH	POČET				
102	2	kování	1	0	0	0	0	0	6
105	4	Fe (hřeb)	4	duté, 1 tabulka	9	1	0	1	40
	4	zl.litínového zábradlí	2	0	0	0	0	0	0
106	3	Fe (hřeb)	1	duté, 1 tabulka	3	2	0	0	35
108	8	Fe (hřeb)	1	0	0	0	0	0	5
109	6	zl.litínového zábradlí	7	duté	9	0	0	4	68
		kování	1	0	0	0	0	0	0
	5	Fe (hřeb)	9	duté	7	0	0	2	114
		Fe (nůž)	1	0	0	0	0	0	0
	7	Fe (hřeb)	8	duté	11	1	0	2	100
110	10,12,17	Fe (hřeb)	8	0	0	1	1	1	44
	12	Fe (kování)	1	0	0	0	0	6	15
110A	11	0	0	0	0	0	2	6	21
110A (nedobraná část)	15	Fe (hřeb)	2	0	0	0	0	3	25
110(nad B)	14	0	0	0	0	0	1	1	10
110(pod B)	13	0	0	0	0	0	1	0	1
115	60	0	0	0	0	0	0	1	3
117	19	0	0	tabulka	1	0	0	0	3
	19	0	0	duté	3	0	0	0	6
119	20	Fe (kování)	10	duté, 2 tabulky	8	1	1	3	36
	9	Fe (hřeb)	1	0	0	0	0	0	12
121	61	0	0	0	0	0	0	1	0
122	18	0	0	0	0	1	1	0	1
138	86	0	0	0	0	0	0	0	10
190	160	0	0	0	0	0	0	0	3
Celkem		0	57	0	51	7	7	31	558

Kontext 120: typ uložení: ?; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 114; stratigraficky nad: 504; nálezy: 0; výzkumná metoda: 0; poznámka: nezkoumáno.

Kontext 121: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,06 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlá hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % pískovec – nahodilý výskyt – střední fragmenty, uhliky – nahodilý výskyt

- drobty; stratigraficky pod: 110; stratigraficky nad: 138; nálezy: sáček č. 61 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: patrná hranice (plošně) mezi kontexty 121 a 110.

Kontext 122: typ uložení: výplň; mocnost: 0,4 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlý tmavě šedý písek; hrubá komponenta: 10 % keramika, zvířecí kosti – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 110; stratigraficky nad: 125, 506; nálezy: sáček č. 18 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: velice špatně rozpoznatelná výplň od dalšího kontextu.

Kontext 123=125: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 90 % středně uhlý tmavě šedý písek; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 118, 138, 110, 114, 117; stratigraficky nad: 139; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: písek nad podloží, výška stroje 167 cm 225, 220, 208, 219, 202.

Kontext 124: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 90 % uhlá světle šedá hlína; hrubá komponenta: 10 % žula – četný výskyt – velké fragmenty, cihly – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 126; stratigraficky nad: 138; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: dlažba trativodu (kontexty 113, 118), jemné komp. tvoří spáry, hrubé komp. tvoří žulová dlažba, v Z části cihly.

SONDA 1/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	SÁČEK Č.	DRUH	DATE	POČET
100	1	kachel (rámový)	NO	1
105	4	cihla	NO	1
	4	porcelán	NO	3
	4	kamenina	NO	2
106	3	cihla	NO	2
	3	porcelán	NO	3
	3	kachel (rámový)	NO	3
108	8	přeslen (polovina)	PRAV	1
109	7	porcelán	NO	5
	7	kachel (rámový)	NO	1
	6, 7	kamenina	NO	4
	5	cihla	NO	1
	5	porcelán (dýmka)	NO	1
110	12	kachel (nádvokový)	VS2	1
117(začištění)	19	kachel (rámový)	NO	1
	19	kamenina	NO	1
119	20,16	porcelán	NO	7
119	16	kamenina	NO	1
119	20	kachel (rámový)	NO	1
Celkem				40

Kontext 126: typ uložení: výplň; mocnost: 0,07 m; jemná komponenta: 40 % kyprý žlutošedý písek; hrubá komponenta: 60 % říční štěr – četný výskyt – střední oblázky; stratigraficky pod: 119; stratigraficky nad: 124; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 127: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,01-0,02 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlá světle hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 10 % kamínky – nahodilý výskyt - drobty; stratigraficky pod: 110; stratigraficky nad: 128; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 128: typ uložení: výplň; mocnost: 0,3-0,5 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlý šedohnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 127; stratigraficky nad: 129; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 129: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,03 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlá červenohnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 129; stratigraficky nad: 139; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: splach.

Kontext 138: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,6 m při J straně; jemná komponenta: 60 % středně uhlý žlutooranžový písek; hrubá komponenta: 40 % křemen – mírný výskyt - valouny; stratigraficky pod: 125; stratigraficky nad: 188A; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: patrný sklon k severu.

Kontext 186=139: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,3 m; jemná komponenta: 70 % kyprý žlutý písek; hrubá komponenta: 30 % křemen – mírný výskyt – střední oblázky, valouny; stratigraficky pod: 188A; stratigraficky nad: 187; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: splach.

Kontext 187: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15-0,2 m; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 30 % pískovec – nahodilý výskyt - droby; stratigrafický pod: 186; stratigrafický nad: 188; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: splach.

Kontext 188: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,3 m; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá hnědočerná písčité hlína; hrubá komponenta: 30 % pískovec – mírný výskyt – droby-střední fragmenty; stratigrafický pod: 187; stratigrafický nad: 189, 190; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 188A: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04 m; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigrafický pod: 138; stratigrafický nad: 186; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 189: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,3 m; jemná komponenta: 90 % středně ulehlý světle hnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 10 % pískovec, čedič – mírný výskyt – droby, malé fragmenty; stratigrafický pod: 188; stratigrafický nad: 190, 191; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: splach.

5.3.1.4 Výkopy

Kontext 500=501: hloubka výkopu: 0,2-0,3 m; tvar výkopu: obdélník; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: nepravidelné; profil: U-profil; výplň: 102=103; stratigrafický pod: 102; stratigrafický nad: 110; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: jednoduchý výkop, šířka 0,7 m, délka 2 m

Kontext 502: hloubka výkopu: 0,3-0,4 m; tvar výkopu: pravidelný lichoběžník; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 106; stratigrafický pod: 106; stratigrafický nad: 110, 108; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: jednoduchý výkop; výkop pro základ parcelní zdi; po obnovení základu byl tento zachycen pouze ve V části, zde je blíže patrná stavební vrstva (108); na vlastním základu je umístěn betonový kvádr zajišťující stabilitu zdi; vrstva 106 představuje zásyp výkopu pro betonový kvádr, a více méně kopíruje původní výkop pro parcelní zeď.

SONDA 1/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	13,12	1494
sklo	0,64	51
mazanice	0,08	7
kosti zvířecí	2,50	558
kámen	0,47	31
kov	1,68	57
cihla	0,15	4
lastura	0,003	1
omítka, malta	0,08	7
uhlíky	0,06	44
Celkem	18,633	2254

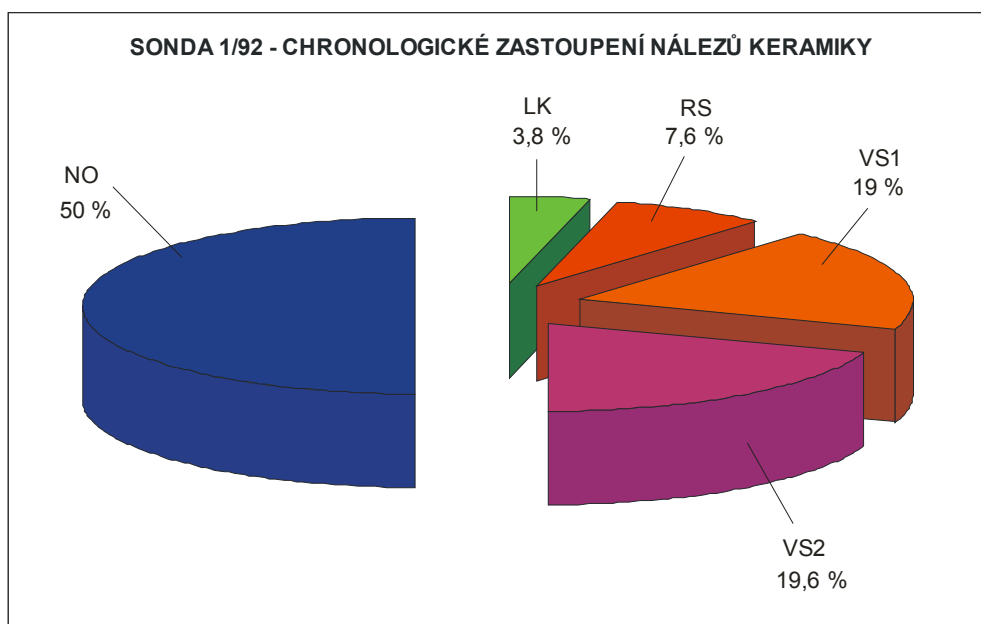
Kontext 504: hloubka výkopu: ?; tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: ?; stratigrafický pod: 120, 114; stratigrafický nad: ?; výzkumná metoda: 0; poznámka: neprokopáno, výkop pro kanalizační trubku.

Kontext 505: hloubka výkopu: 0,3-0,5 m (svažuje se k S); tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 129; stratigrafický pod: 129; stratigrafický nad: 139; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: fazolovitý tvar (1,1 m x 0,23 m), nasedá na kontext 139 (podloží).

Kontext 506: hloubka výkopu: 0,4 m; tvar výkopu: 2 zahlužené oválky předělené šíjí; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 122; stratigrafický pod: 122; stratigrafický nad: 125; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: špatně postřehnutelný přechod mezi výplní 122 a následujícím kontextem 125.

5.3.1.5 Zdi

Kontext 900: výška zdi: 0,2 m; složení: dlažební kostky 0,15 x 0,15 m; konstrukce zdi: řádkové zdivo; stavební materiál – popis: čedič – velké zlomky; řádky: řada nepravidelně kladených dlažebních kostek; jádro: bez líce, bez jádra; spojovací materiál: malta; další popis: zídka tvoří základ pro konstrukci dveří, 1,2 m od stojícího dřevěného sloupu je v betonu patrný otisk dalšího sloupu; 20 cm od koruny zdi je uložena v zemi železná trubka o průměru 5 cm; kontext 102- výplň výkopu 500; stratigrafický pod: 100; stratigrafický nad: 500.

5.3.1.6 Rozbor nálezové situace

Statigrafická situace v sondě byla značně narušena mladšími zásahy, v tomto případě kanalizací. Pod recentními uloženinami (kontexty 100, 101, 104, 108, 110-směs novověkých a starších nálezů) nacházejícími se pod kamennou a cihlovou dlažbou byl odkryt starší novověký kanalizační svod obložený pískovcovými kvádry (kontexty, 113, 118, 115). V západní části situaci narušily trubky recentní kanalizace (kontexty 504, 122). Oba kanalizační svody se pak zahlubují do mohutných novověkých planýrek (kontext 123=125, 138). Planýrka překrývá i starší novověkou zeď, která zanikla patrně během srovnávání terénu. Pod zmíněnými planýrkami se nacházely již vrstvy datované do období lužické kultury (kontexty 188, 186), do podloží (kontext 191) se pak zahluboval objekt s výplní (kontext 190) datovanou taktéž do období lužické kultury. Jak je z výše uvedeného zřejmé, veškeré raně i vrcholně středověké vrstvy byly sneseny a středověké nálezy se pak vyskytují jako intruze v kontextech mladších (obr. 24-26). Až v následující sezóně 1993 při položení sond 16, 18 a 19/93 bylo zjištěno, že sonda 1/92 byla situována do výplně příkopu ohrazující mladoboleslavskou ostrožnu v mladší době bronzové.

5.3.2 SONDA 2/92

5.3.2.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5 x 1 m a orientaci téměř v ose Z-V byla položena do klenebního zásypu prvního suterénního traktu čp. 99. Během výzkumu bylo registrováno 5 kontextů, z toho 4 tvořily uloženiny a 1 zeď (obr. 29, 30). Ze 3 pak byly získány movité nálezy.

5.3.2.2 Popis kontextů

5.3.2.3 Uloženiny

Kontext 130: typ uloženiny: vrstva; mocnost: 0,17 m; jemná komponenta: 70 % kyprý šedohnědý prach; hrubá komponenta: 30 % cihla, malta, omítka – mírný výskyt - droby; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 131; nálezy: sáček č. 63 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: klenební zásyp.

Kontext 131: typ uloženiny: vrstva; mocnost: 0,23 m; jemná komponenta: 80 % kyprý světle šedožlutý prach; hrubá komponenta: 20 % cihla, dřevo, malta – mírný výskyt – droby; stratigraficky pod: 130; stratigraficky nad: 132, 133; nálezy: sáček č. 64 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: klenební zásyp.

Kontext 132=135: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,25 m; jemná komponenta: 20 % kyprý světle hnědý prach; hrubá komponenta: 80 % kameny – četný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 131; stratigraficky nad: 133, 136; nálezy: sáček č. 65; výzkumná metoda: škrabka + krumpáč; poznámka: kamenný zával nad cihlovou klenbou.

Kontext 136: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 10 % kyprý šedohnědý prach ve

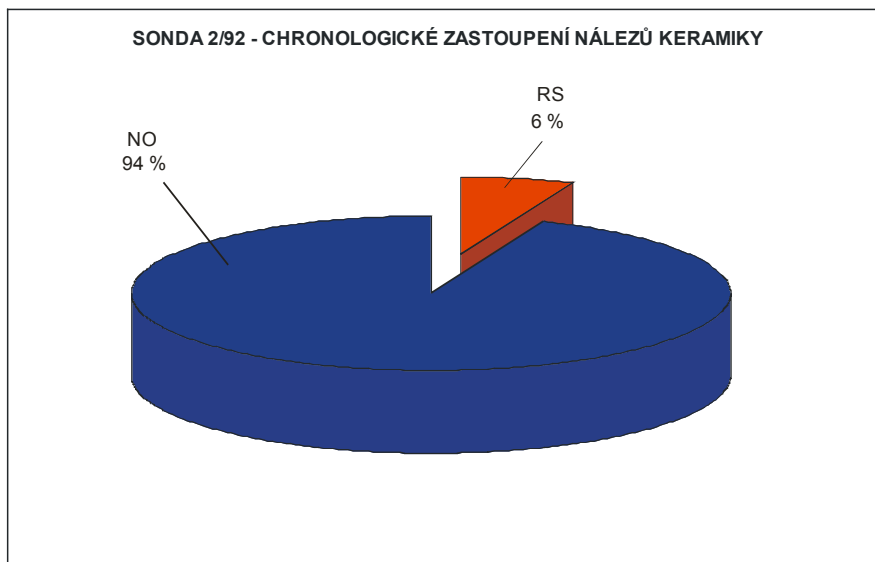
SONDA 2/92									
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA					KOV		KO ZV.
		RS		NO		m (kg)			
		TK	AK	TK	AK		DRUH	POČET	
130	63	0	0	1	4	0,06	železo (hřeb)	1	1
131	64	0	1	2	4	0,05	0	0	1
132	65	0	0	0	3	0,02	0	0	0
sběr	62	0	0	2	0	0,14	0	0	0
Celkem		0	1	5	11	0,27	0	1	2

spárách; hrubá komponenta: 90 % kameny, malta – četný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 132; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vyzdívka klenby 1. patra sklepů (133).

5.3.2.4 Zdi

Kontext 900 (133): výška zdi: 0,25 m; složení: cihla; konstrukce zdi: vazba křížová; stavební materiál – popis: pravoúhlý; spojovací materiál: malta; další popis: valená cihlová klenba stávajícího 1. patra sklepů, v sondě při zdi zachycena i část základové zdi, nebylo z bezpečnostních důvodů přistoupeno k rozebrání kontextu 136 - (kamenný zával zalitý maltou); stratigraficky pod: 131, 132, 137; stratigraficky nad: 0.

SONDA 2/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,27	17
kosti zvířecí	0,03	2
kov	0,02	1
Celkem	0,32	20

5.3.2.5 Rozbor nálezové situace

Sondou byla zachycena jednoduchá stratigrafická situace klenebního zásypu, kdy na cihlovou klenbu nasedal kontext 133, který zčásti překrývala kamenocihelná destrukce. Na ní pak nasedaly kontexty 131 a 130. Materiál na zásyp s několika zlomky novověké keramiky a zvířecích kostí byl získán patrně při hloubení sklepa či terénních úpravách v okolí stavby (obr. 29, 30).

5.3.3 SONDA 3/92

5.3.3.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5 x 2,5 m byla položena ve střední části domu čp. 99. Z výzkumu se dochoval popis celkem 14 kontextů, z toho všechny byly uloženy (vrstvy). Ze 13 popsanych uloženin byl získán datovací materiál (obr. 49-53). Vzhledem k počátečním fázím výzkumu a absenci časového presu, byla sonda dokumentována nadstandardně (více řezů, plánů apod., obr. 31-48).

5.3.3.2 Popis kontextů

5.3.3.3 Uložení

Kontext 140: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,04 m; jemná komponenta: 40 % středně uhlá šedá písčité hlína; hrubá komponenta: 60 % dřevo, pískovec, křemen – mírný výskyt – střední fragmenty, malta – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 153; nálezy: sáček č. 87 (keramika, uhlíky/dřevo, omítka/malta); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 144: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,18 m; jemná komponenta: 50 % středně uhlý tmavě šedý hlinitý písek; hrubá komponenta: 50 % malta – mírný výskyt – malé fragmenty, kamínky – mírný výskyt – střední kamínky, keramika, uhlíky, zvířecí kosti – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 153; stratigraficky nad: 145; nálezy: sáček č. 175 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozšíření sondy.

Kontext 145: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,18 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý hnědošedý hlinitý písek; hrubá komponenta: 40 % kamínky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 156, 144; stratigraficky nad: 149; nálezy: sáček č. 172, 173 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozšíření sondy.

Kontext 146: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,08 m; jemná komponenta: 75 % středně uhlý hlinitý písek; hrubá komponenta: 25 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 151; stratigraficky nad: 148; nálezy: sáček č. 174, 176 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 148A: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,12 m; jemná komponenta: 60 % kyprá šedohnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – droby a střední fragmenty; stratigraficky pod: 179/522, 177/520, 175/518, 174/517; stratigraficky nad: 152; nálezy: sáček č. 148, 139, 85 (keramika, uhlíky/dřevo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 148B: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,28 m; jemná komponenta: 90 % kyprý šedočerný hlinitý písek; hrubá komponenta: 10 % oblázky – mírný výskyt – střední oblázky; stratigraficky pod: 146, 151; stratigraficky nad: 0; nálezy: sáček č. 1 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozšíření sondy.

Kontext 149: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,38 m; jemná komponenta: 75 % kyprý šedohnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 25 % kameny – mírný výskyt - kameny; stratigraficky pod: 145; stratigraficky nad: 183, 184; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozšíření sondy.

Kontext 151: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10 m; jemná komponenta: 60 % uhlý šedočerný hlinitý písek; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 183, 184; stratigraficky nad: 146, 148; nálezy: sáček č. 180 (keramika, mazanice, uhlíky/dřevo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozšíření sondy.

Kontext 152: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,07 m; jemná komponenta: 60 % kyprá hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – droby a střední fragmenty; stratigraficky pod: 148, 178/521, 180/513; stratigraficky nad: 182, 183/525, 181/524; nálezy: sáček č. 96, 142 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 153A: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,12 m; jemná komponenta: 60 % kyprá hnědooranžová písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % stavební materiál – mírný výskyt – malé fragmenty, kameny – mírný

výskyt – střední fragmenty, dřevo – četný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 140; stratigraficky nad: 154; nálezy: sáček č. 88 (keramika, uhlíky/dřevo, omítka/malta, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 3/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
117	212	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0,03
122 (výplň)	217	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0,04
123/502	218	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0,06
140	87	0	2	5	33	5	8	5	3	2	4	0,51
144 (J část sondy)	175	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0,02
145 (J část sondy)	172	0	0	14	10	4	8	0	0	1	0	0,75
146 (S část sondy)	162	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01
146 (J část sondy)	174, 176	2	29	8	11	19	28	0	0	0	0	1,29
147 (S část sondy)	170	9	22	0	2	0	0	0	0	0	0	0,58
148 (S část sondy)	163	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0,11
148 (J část sondy)	85, 179	7	15	0	0	0	1	0	0	0	0	0,32
148	139	5	21	0	5	0	0	0	0	0	0	0,40
151 (J část sondy)	180	7	20	0	1	2	0	0	0	0	0	0,53
152	96, 142	5	12	0	1	0	0	0	0	0	0	0,16
153 (J část sondy)	88, 181	2	2	3	10	24	23	3	2	5	0	0,62
154	89, 130	1	0	20	31	164	242	6	2	1	2	4,35
155 (S část sondy)	165, 166, 169	0	0	18	22	52	75	0	2	0	0	2,65
155	132	0	0	24	25	0	0	0	0	0	0	0,86
156	90, 128	0	0	0	0	2	10	0	0	0	0	0,12
160 (rozšíření sondy)	131, 133, 147, 167	9	49	39	23	27	31	0	0	0	0	2,35
160 (S část sondy)	168	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01
162/507(kůlová jamka ve dně)	83	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01
163/508 (kůlová jamka u profilu)	84	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02
164 (S část sondy)	164	0	0	17	52	31	32	1	1	0	0	1,60
166/510	91, 129	0	0	1	3	8	1	0	0	0	0	0,53
166 (skop, S část sondy)	171	0	0	7	6	4	0	0	1	2	1	0,30
167 (511)	92, 93, 94, 155	1	2	30	52	196	159	0	1	0	0	5,04
167	126	0	1	16	11	0	0	0	0	0	0	0,16
168	124	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0,02
169	122	3	9	5	21	16	13	0	0	0	0	0,61
170/513 (výplň)	123	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0,02
172/515	127	0	3	4	2	4	5	0	0	0	0	0,16
173/516	173	2	5	0	0	0	1	0	0	0	0	0,05
174/517	146	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0,07
175/518	149	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01
176/519	140,	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0,03

	144											
177/520	145	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02
178/521	137	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02
179/522	141	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01
181/524	138	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04
183, 184 (J část sondy)	182	0	1	4	3	1	6	0	0	0	0	0,22
profil	82, 95, 136, 142, 161	15	42	25	38	40	70	1	1	1	0	2,9
začištění profilu (167/511, 156/155, 166/510)	125	0	0	4	6	10	13	0	0	0	0	0,73
profil (zásyp statické sondy)	79	11	60	5	9	10	25	0	7	1	0	1,71
zásyp statické sondy	80	8	13	0	0	0	5	2	3	0	0	0,42
profil zásyvu statické sondy	81	0	0	1	2	0	1	12	31	2	3	0,52
Celkem		89	351	251	381	620	762	30	54	15	10	30,99

Kontext 153B: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05 m; jemná komponenta: 25 % kyprý světlý šedý hlinitý písek; hrubá komponenta: 75 % malta – četný výskyt – drobtý, kamínky – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 154, 144; nálezy: sáček č. 181 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozšíření sondy.

SONDA 3/92								
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		SKLO		MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET	DRUH	POČET			
109	205	0	0	0	0	0	0	16
122 (výplň)	217	0	0	0	0	3	0	1
140	87	0	0	0	0	0	1	1
144 (rozš.s3/92, J část)	175	0	0	0	0	0	0	3
144 (J část sondy)	177	0	0	0	0	0	0	30
145 (J část sondy)	172, 173	0	0	0	0	1	16	15
146 (J část sondy)	176	zlomek bronzového prstenu (?)	1	zl. kroužku	2	7	3	5
146 (rozš.s3/92, J část)	178	0	0	0	0	7	0	0
147 (S část sondy)	170	0	0	0	0	0	3	9
148 (J část sondy)	85, 148, 179	bronz (zl. jehlice)	1	0	0	0	1	7
148 (S část sondy)	163	0	0	0	0	0	1(zl. drtidla)	0
148	139	0	0	0	0	0	0	3

151 (J část sondy)	180	0	0	0	0	0	0	3
152	142	0	0	0	0	0	1 (BI?)	9
153 (J část sondy)	181	0	0	0	0	0	0	3
153	88	0	0	0	0	0	1	8
154	89, 130	Fe (přezka)	1	0	0	4	27	62
	103	bronz (háček na šaty ?)	1	0	0	0	0	0
155 (S část sondy)	165, 166, 169	Fe (hřeb)	2	0	0	7	5	55
155	132	0	0	0	0	0	1	14
156	90	0	0	0	0	0	0	14
160	131, 133, 147	0	0	0	0	0	3	7
160 (rozšíření sondy)	167	0	0	0	0	0	2	2
160 (S část sondy)	168	0	0	0	0	1	1	18
164 (S část sondy)	164	Fe (zl. podkovy)	1	0	0	24	15	2
		hřeb	1	0	0	0	0	0
166/510	129	0	0	0	0	0	1	1
166 (skop, S část sondy)	171	0	0	0	0	10	0	4
167	126	0	0	0	0	0	0	3
172/515	127	0	0	0	0	0	0	4
173/516	173	0	0	0	0	0	0	1
174/517	146							3
176/519	140	0	0	0	0	0	0	2
178/521	137	0	0	0	0	0	0	1
181/524	138	0	0	0	0	0	0	1
183, 184 (J část sondy)	182	0	0	0	0	0	1	0
profil	82, 95, 136, 142	0	0	0	0	3	3	40
začištění profilu (167/511, 156/155, 166/510)	125	0	0	0	0	0	2	3
profil (zásyp statické sondy)	79	0	0	0	0	3	10	23
zásyp statické sondy	80	0	0	0	0	0	0	8
profil zásypu statické sondy	81	Fe (hřeb)	4	0	0	0	1	40
Celkem		0	12	0	2	70	99	421

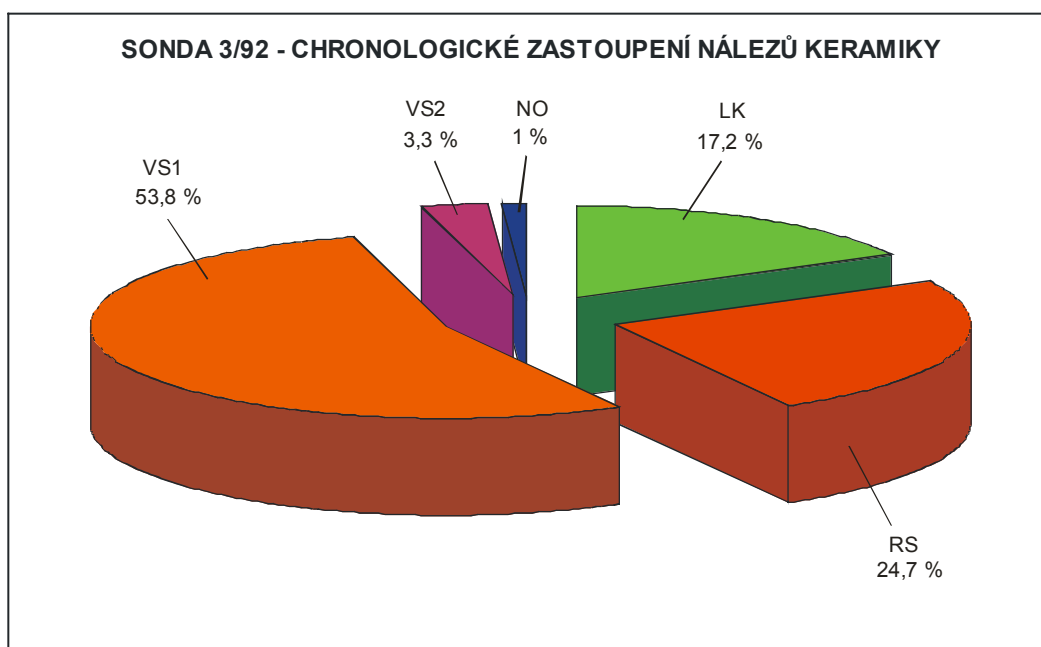
Kontext 154A: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,07 m; jemná komponenta: 70 % kyprá tmavě šedá písčité hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – nahodilý výskyt - drobty; stratigraficky pod: 155; stratigraficky nad:

167, 155, 156, 166/510; nálezy: sáček č. 100, 101, 103, 130, 89 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 154B: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá šedá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 % malta – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 153; stratigraficky nad: 156; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozšíření sondy.

Kontext 155: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,15 m; jemná komponenta: 60 % uhlá šedohnědá písčitá hlína; hrubá komponenta: 40 % cihly – nahodilý výskyt - malé fragmenty, oblázky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 154; stratigraficky nad: 160, 169/512; nálezy: sáček č. 165, 166, 169 (keramika, železo, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 3/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATE	POČET
153 (S část sondy)	181	kachel	VS2	1
154	100	kulička	NO2(?)	2
164 (S část sondy)	164	kulička	NO2(?)	1
profil zásypu statické sondy	81	kachel	VS2	1
Celkem				5

5.3.3.4 Rozbor nálezové situace

Zdejší stratigrafická situace se dochovala v poměrně výjimečně intaktním stavu (např. obr. 40). Svrchní kontext 140 je promísená vrstva s materiálem od pravěku po novověk. Důležitým zjištěním jsou kontexty 141, 142, 143 a patrně i 153, které jsou interpretovány jako stavební vrstva tvořená převážně sutí a datována do vrcholného středověku, tedy do existence města ve 14.-15. století. Tyto kontexty byly bez movitých nálezů. Zmiňovaná stavební vrstva nasedala na starší kontext 154, který lze snad datovat do 13. století ovšem s tím, že obsahovala jako intruzi keramiku raně středověkou a novověkou.

SONDA 3/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	30,99	2563
sklo	0,01	2
mazanice	0,78	70
kosti zvířecí	6,51	421
kámen	12,45	99
kov	0,21	12
uhlíky	0,18	37
Celkem	51,13	3204

Ze zmíněného kontextu pochází zajímavé nálezy v podobě bronzového háčku na šaty a dvou hliněných kuliček. Dalšími zajímavými nálezy z jižní části sondy (kontext 146) je zlomek bronzového kroužku (prstenu?) a zlomek sklovitého kroužku. Pod vrstvou 154 se nacházel kontext 155, který lze zařadit dle rozboru keramiky někam na přelom raného a vrcholného středověku (12./13. století). Kontext 160 je pak mocnou raně středověkou vrstvou s intruzí keramiky lužické kultury. V těchto místech končí středověké souvrství a nasedá na vrstvy z mladší doby bronzové (kontexty 148, 152, 182). Kromě množství lužické keramiky pochází z kontextu 148 i zlomek bronzové jehlice neurčitelného typu. Do podloží se pak zahlubovalo množství kůlových jamek s výplní lužické keramiky (např. kontexty 162/507, 163/508, 172/515-179/522). Obdobná stratigrafie jako v této sondě se nachází v podstatě ve všech zkoumaných sondách na parcelách čp. 99-101.

Poznámka: popis chybějících kontextů se nedochoval.

5.3.4 SONDA 4/92

5.3.4.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 1,5 x 1,5 m byla spolu se sondami 4, 5, 7, 8/92 položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubí (obr. 54-61). Během výzkumu byly registrovány celkem 23 kontexty, z toho 17 tvořily uložení (6 výplně), 4 výkopy a 1 zeď. Kontext 422 byl podloží. Ze 16 uložení byl získán datovací materiál (obr. 62-63).

5.3.4.2 Popis kontextů

5.3.4.3 Uložení

Kontext 400: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,15 m, při Z stěně 0,25-0,30 m; jemná komponenta: 60 %

kyprá tmavě hnědá písčítá hlína; hrubá komponenta: 40 % pískovec – mírný výskyt - drobty; stratigraficky pod: 404, 405, 403, 411; stratigraficky nad: 401, 402; nálezy: sáček č. 183 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vrstva pod novověkými keramickými dlaždicemi zalitými betonem.

Kontext 401: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,05 m; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá žlutohnědá písčítá hlína; hrubá komponenta: 30 % mazanice – mírný výskyt – drobty, malé fragmenty; stratigraficky pod: 400; stratigraficky nad: 407; nálezy: sáček č. 184 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: při SV rohu sondy větší vrstva popela (viz ohniště - kontext 408).

Kontext 402: typ uložení: výplň; mocnost: 0,02-0,04 m; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá tmavě hnědá písčítá hlína; hrubá

SONDA 4/92								
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA						m (kg)
		LK		RS		VS1		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	
400	183	0	1	18	25	59	71	1,33
401	184	0	0	7	4	26	20	0,99
402	185	0	0	26	15	17	4	0,69
404	186	0	0	18	22	36	35	1,87
406	187, 311	0	0	67	23	19	22	2,66
407(přelápená KE), u ohniště 408	189	0	0	14	22	32	27	1,68
	190	0	0	0	0	11	15	0,63
408	191	0	0	1	3	7	7	0,50
409	192, 193	0	0	40	29	26	51	2,08
412	194	0	0	3	7	0	0	0,14
413	195	0	0	6	5	0	11	0,20
414	196	0	0	16	19	7	6	0,48
415	197	0	0	17	21	0	0	0,51
417	198	0	0	4	5	1	2	0,12
419	199	0	0	8	5	0	4	0,31
420	200	5	16	2	3	0	0	0,19
421	201	2	8	0	0	0	0	0,11
Celkem		7	25	247	208	241	275	14,49

komponenta: 30 % pískovec, čedič – mírný výskyt - drobty; stratigraficky pod: 400; stratigraficky nad: 406; nálezy: sáček č. 185 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: pouze v JV rohu sondy tvoří svrchní část výplně ohniště.

Kontext 404: typ uložení: výplň; mocnost: 0,15-0,25 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlíkatá tmavě hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % pískovec – četný výskyt - drobty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 400; nálezy: sáček č. 187 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: práh pro pozdně gotický portál – 0,15 m, pro příčku 0,25 m.

SONDA 4/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATE	POČET
400	183	střešní taška	NO	1
Celkem				1

Kontext 406: typ uložení: výplň; mocnost: 0,02-0,03 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlíkatá hnědožlutá jíla; hrubá komponenta: 30 % mazanice – četný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 402; stratigraficky nad: 407; nálezy: sáček č. 187 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ohniště.

Kontext 407: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,15 m; jemná komponenta: 60 % kyprý světle hnědý popel; hrubá komponenta: 40 % pískovec – mírný výskyt – malé fragmenty, keramika, zvířecí kosti – četný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 406; stratigraficky nad: 408, 409; nálezy: sáček č. 188, 189, 190 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kontext 408 (ohniště) obsahuje větší množství přepálené keramiky, škvára.

Kontext 408: typ uložení: výplň; mocnost: 0,05-0,09 m; jemná komponenta: 70 % kyprý hnědočerný popel; hrubá komponenta: 30 % kosti, keramika – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 0; nálezy: sáček č. 191 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ohniště, výplň- (čočka o průměru 0,04-0,05 m).

SONDA 4/92						
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET			
400	183	0	0	1	6	22
401	184	0	0	1	0	5
402	185	0	0	1	0	6
404	186	0	0	7	2	19
406	187, 311	Fe (nůž)	1	2	4	30
407	188, 189	Fe (nůž)	1	0	0	17
408	191	0	0	4	0	49
409	192	0	0	1	1	43
412	194	0	0	1	1	4
413	195	0	0	1	1	5
414	196	0	0	1	1	25
415	197	0	0	3	2	17
417	198	0	0	1	0	12
419	199	0	0	0	1	4
420	200	0	0	0	3	1
421	201	0	0	0	1	4
Celkem		0	2	24	23	263

Kontext 409: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,07-0,12 m; jemná komponenta: 60 % kyprá světle hnědá popelovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % pískovec – nahodilý výskyt – drobty, keramika, kosti – četný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 407, 408; stratigraficky nad: 410; nálezy: sáček č. 192, 193 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: velice problematické rozlišení od kontextu 407.

Kontext 410: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 20 % kyprá tmavě hnědá popelovitá hlína; hrubá komponenta: 80 % oblázky, kameny – mírný výskyt – střední fragmenty, kameny – nahodilý výskyt – velké fragmenty; stratigraficky pod: 409; stratigraficky nad: 412, 413, 414, 415; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 412: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,07 m; jemná komponenta: 70 % kyprý šedohnědý popel smíšený s písčitou hlínou; hrubá komponenta: 30 % keramika, kosti – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 410; stratigraficky nad: 417; nálezy: sáček č. 194 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vedle kontextů 414, 415, 413 obdélník- 0,35 x 0,27-0,3 m souvisí s předpecní jamou (413,418).

Kontext 413: typ uložení: výplň; mocnost: 0,10-0,15 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlý šedý popel + jílovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % keramika, zvířecí kosti – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 410; stratigraficky nad: 418; nálezy: sáček č. 195 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň předpeční jámy.

Kontext 414: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,09 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá šedá jílovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % čedič – nahodilý výskyt – malé fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 410; stratigraficky nad: 416, 419; nálezy: sáček č. 196 (keramika, mazanice, uhlíky/dřevo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vedle kontextů 413, 412, 415 mírně svažité k V.

Kontext 415: typ uložení: výplň; mocnost: 0,07-0,20 m; jemná komponenta: 60 % kyprá hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 410; stratigraficky nad: 416; nálezy: sáček č. 197 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vedle – kontexty 414, 412, 413, 416.

Kontext 417: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15 m; jemná komponenta: 80 % kyprá šedohnědá popelovitá hlína s uhlíky; hrubá komponenta: 20 % čedič – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 412; stratigraficky nad: 419; nálezy: sáček č. 189 (keramika, uhlíky/dřevo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vrstva pod ohništěm (kontext 412) propálená čočka.

SONDA 4/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	14,49	1003
mazanice	0,81	24
kosti zvířecí	2,98	263
kameny	0,57	23
uhlíky	0,02	6
kov	0,05	2
Celkem	18,92	1321

Kontext 419: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,19 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá hnědošedá písčité hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 416, 417, 418, 414; stratigraficky nad: 420; nálezy: sáček č. 199 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; datace: pravěk?

Kontext 420: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,07-0,16 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá rezavohnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 20 % pískovec, čedič – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 419; stratigraficky nad: 421; nálezy: sáček č. 200 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: mocnější při Z stěně sondy; datace: pravěk – ml. doba bronzová.

Kontext 421: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,3 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlá hnědočerná písčité jílovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % čedič – mírný výskyt – kameny, oblázky – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 420; stratigraficky nad: 422; nálezy: sáček č. 201 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; datace: pravěk.

Kontext 422: typ uložení: podloží; stratigraficky pod: 421; stratigraficky nad: 0.

5.3.4.4 Výkopy

Kontext 405: hloubka výkopu: 0,25 m, 0,15 v rohu portálu; tvar výkopu: obdélník; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ?; profil: U-profil; výplň: 404; stratigraficky pod: 404; stratigraficky nad: 400; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro základ V venkovní zdi před loubím a pro práh pozdně gotického portálu (vchod do sklepa)

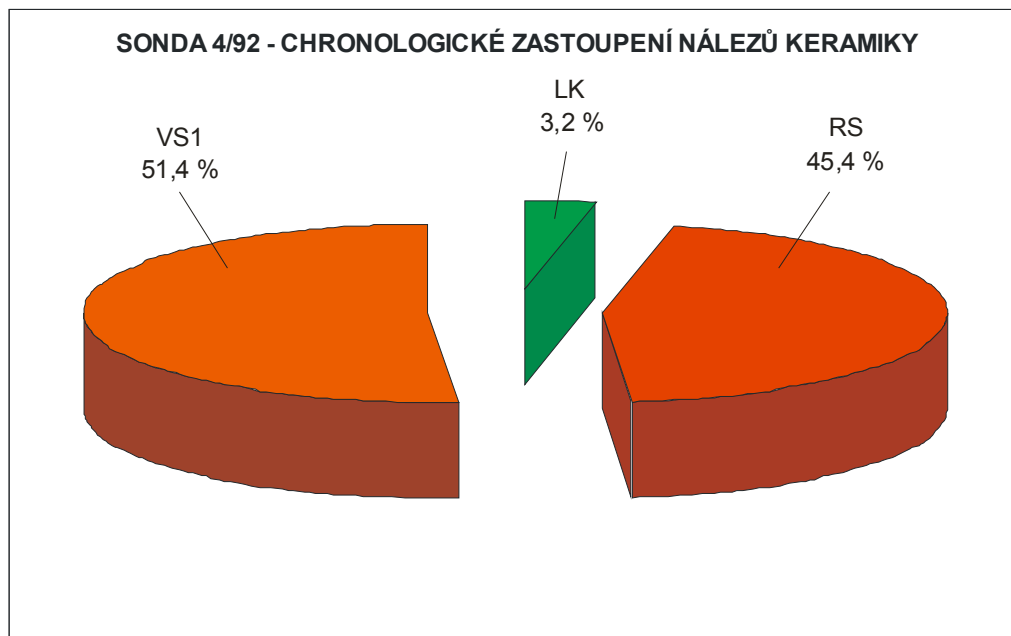
Kontext 411: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 403; stratigraficky nad: 400; nálezy: sáček č. 192, 193; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro základ zdi.

Kontext 416: hloubka výkopu: 0,07-0,20 m; tvar výkopu: nepravidelný, k S zahloubený (uměle dotvořený v rohu sondy); zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ?; profil: U-profil; výplň: 414; stratigraficky pod: 415; stratigraficky nad: 419; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 418: hloubka výkopu: 0,10-0,15 m; tvar výkopu: jednoduchý; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ?; profil: U-profil; výplň: 413; stratigraficky pod: 413; stratigraficky nad: 419; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro předpeční jámu.

5.3.4.5 Zdi

Kontext 507 (403): výška zdi: ?; složení: pískovce; konstrukce zdi: lomové zdivo; stavební materiál – popis: pískovcové kameny; řádky: 0; jádro: 0; spojovací materiál: malta, drobtý vápna; další popis: základové zdivo pro vyzdívání loubí; základy: základ vyplňuje základový vkop; stratigraficky pod: 002; stratigraficky nad: 400, 402, 406, 409, 410, 414.

5.3.4.6 Rozbor nálezové situace

V místě položení sondy byla pod subrecentní podlahou zachycena takřka neporušená stratigrafická situace projevující se zejména homogenností vrstev z hlediska nálezů (obr. 60, 61). Svrchní kontexty 400, 401, 402, 406 (mladší ohniště) náleží nejspíše 13. století a 407, 408 (starší ohniště) lze datovat někam do přelomu raného a vrcholného středověku (12./13. století). Do raného středověku (12. století ?) pak patrně patří kontexty 409 a 417, do něhož se zahlubuje předpecní jáma (vkop 418, výplň 412, 413). Další dva raně středověké kontexty 419, 415 a 416 nasedají na dvě výrazné vrstvy z doby lužické kultury. Nejmladším prvkem celé nálezové situace je novověká zeď (kontext 403) založená až na podloží bez základového vkopu. Je tedy možné, že byla zděna z vyhloubené jámy na východní straně. Tato sonda nám dokládá skutečnost, že sídelní aktivita zde kontinuálně pokračovala od raného středověku minimálně až do průběhu 13. století. Vztah sídliště k pohřebišti není zatím zcela jasný, nicméně lze nejspíše předpokládat soudobou existenci

5.3.5 SONDA 5/92

5.3.5.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech i s rozšířením cca 3 x 2-3 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubí. Původní vytyčení sondy bylo čtvercové, posléze bylo přistoupeno k rozšíření východním, západním i jižním směrem (obr. 64-68). Během výzkumu bylo registrováno celkem 28 kontextů, z toho 25 tvořily uložení (1 výplň) a 2 výkopy. Ze 17 uložení byl získán datovací materiál (obr. 69-71).

5.3.5.2 Popis kontextů

5.3.5.3 Uložení

Kontext 500: typ uložení: výplň; mocnost: 0,03-0,70 m; jemná komponenta: 60 % kyprá hnědočerná písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % cihly, dřevo – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 506; nálezy: sáček č. 219 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň výkopu 505 pro vodovod.

SONDA 5/92										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS1		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
500	219	0	0	49	42	20	39	0	0	2,25
501 (rozš. sondy)	220, 460	0	0	37	35	0	0	0	0	1,25
502 (rozš. sondy)	221, 461	0	0	14	23	2	0	1	0	0,53
503	222	0	0	4	5	0	0	0	0	0,14
505	223	0	0	10	19	0	0	0	0	0,65
506	224	0	0	16	10	0	0	0	0	0,55
507	225, 462	0	0	7	8	0	0	0	0	0,22
508 (rozš. sondy)	226, 463, 464, 465, 466	0	0	221	223	0	0	0	0	9,7
512 (rozš. sondy)	227, 467, 468, 469, 485, 490	0	0	122	134	0	0	0	0	7,67
513	228	0	0	1	3	0	0	0	0	0,05
515	229	1	1	17	2	0	0	0	0	0,44
516	230	0	0	2	1	0	0	0	0	0,09
517	231	1	1	0	0	0	0	0	0	0,01
518 (rozš. sondy)	488, 489	0	0	12	11	0	0	0	0	0,9
519	233	8	26	4	2	0	0	0	0	0,52
520	486	0	0	3	3	0	0	0	0	0,08
522 (rozš. sondy)	470	0	0	0	0	3	2	0	0	0,03
profil	234	0	0	4	7	0	0	0	0	0,43
zásyp vkopu pro vodu	291, 292	0	0	63	34	0	0	0	1	2,37
Celkem		10	28	586	562	25	41	1	1	27,88

Kontext 501: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,18 m; jemná komponenta: 60 % středně ulehlá černá písčité hlína, popel; hrubá komponenta: 40 % uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 500; stratigraficky nad: 520, 524; nálezy: sáček č. 220, 460 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ohniště.

Kontext 502: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,08-0,16 m; jemná komponenta: 70 % kyprý světle okrový popel; hrubá komponenta: 30 % uhlíky – nahodilý výskyt – droby, kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 500; stratigraficky nad: 503; nálezy: sáček č. 221, 461 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ohniště – popel.

Kontext 503: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,07 m; jemná komponenta: 60 % kyprá černá prachová jílovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % uhlíky – mírný výskyt – droby, kameny – nahodilý výskyt – velké fragmenty; stratigraficky pod: 502; stratigraficky nad: 512, 506; nálezy: sáček č. 222 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ohniště.

Kontext 505: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,08 m; jemná komponenta: 60 % kyprá okrověšedá písčitá hlína; hrubá komponenta: 40 % uhlíky – mírný výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 500; stratigraficky nad: 506; nálezy: sáček č. 223 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 506: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,12 m; jemná komponenta: 60 % kyprá tmavě šedá prachová hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 503; stratigraficky nad: 525; nálezy: sáček č. 224 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 5/92								
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		MALTA	OMÍTKA	MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET					
500	219	0	0	0	3	3	4	13
501 (rozš. sondy)	220, 460	0	0	0	0	1	2	3
502 (rozš. sondy)	221, 461	0	0	0	0	0	2	4
503	222	0	0	0	0	0	2	2
505	223	0	0	0	0	0	2	2
506	224	0	0		0	0	2	6
507	225, 462	0	0	1	0	2	2	5
508 (rozš. sondy)	226, 463, 464, 465, 466	0	0	0	1	11	3	6
512 (rozš. sondy)	227, 467, 468, 469, 485, 487	0	0	0	0	10	7	65
513	228	0	0	0	0	0	1	3
515	229	0	0	0	0	0	2	4
516	230	0	0	0	0	0	0	1
517	231	0	0	0	0	1	1	0
518 (rozš. sondy)	232, 488	0	0	0	0	0	1	8
519	233	0	0	0	0	2	12	7
520	486	0	0	0	0	0	0	2
522 (rozš. sondy)	470	0	0	0	0	0	2	2
profil	234	0	0	0	0	0	1	1
zásyp vkopu pro vodu	291	Fe (hřeb)	2	0	0	1	0	12
	292	Hliník (mince z r. 1970)	1	0	0	0	0	0
Celkem		0	3	1	4	31	46	146

Kontext 507: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15-0,40 m; jemná komponenta: 35 % kyprý oranžovoookrový spečený písek; hrubá komponenta: 65 % cihly – nahodilý výskyt – malé fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý, kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 501, 506, 525; stratigraficky nad: 508, 522; nálezy: sáček č. 225, 462 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 508: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,30 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlý světle šedý jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – velké fragmenty; stratigraficky pod: 506, 512, 507; stratigraficky nad: 509, 522; nálezy: sáček č. 226, 463, 464, 465, 466 (keramika, uhlíky/dřevo, omítka, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 509: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,005-0,01 m; jemná komponenta: 100% středně ulehlá rezavá písčitá hlína; hrubá komponenta: 0; stratigraficky pod: 508; stratigraficky nad: 510; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: dřevo (?) nekompatní, v profilu spíše jemná čůčka.

Kontext 510: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,3 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlý světle šedý písčité jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – velké fragmenty; stratigraficky pod: 509; stratigraficky nad: 511, 523; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 511: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,4-0,5 m; jemná komponenta: 50 % kyprý okrový hlinitý písek; hrubá komponenta: 50 % oblázky, cihly – nahodilý výskyt – střední fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 510, 512, 508; stratigraficky nad: 512; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 5/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATA	POČET
500	219	cihla	NO	1
Celkem				1

Kontext 512: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,12 m; jemná komponenta: 50 % kyprý tmavě hnědý – prachový písek; hrubá komponenta: 50 % oblázky – mírný výskyt – malé fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 505, 515, 523, 503, 520, 500; stratigraficky nad: 513, 518, 523; nálezy: sáček č. 227, 467, 468, 469, 485, 490 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 513: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,09 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý světle šedý jíl; hrubá komponenta: 40 % keramika, zvířecí kosti – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 512, 510, 520; stratigraficky nad: 514, 515, 512; nálezy: sáček č. 228 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 514: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,15 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlý světle okrový jíl (spečená čoučka); hrubá komponenta: 20 % cihly – nahodilý výskyt – malé fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt – droby; stratigraficky pod: 513, 523; stratigraficky nad: 515; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 515: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,15 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý šedohnědý spečený jíl; hrubá komponenta: 40 % cihly – mírný výskyt – střední fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt – droby, kameny – mírný výskyt – velké fragmenty; stratigraficky pod: 514, 523; stratigraficky nad: 521; nálezy: sáček č. 229 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 516: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 10 %; hrubá komponenta: 90 % uhlíky – četný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 518; stratigraficky nad: 518; nálezy: sáček č. 230 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 5/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	27,88	1254
mazanice	0,54	31
kosti zvířecí	2,15	146
kameny	0,56	46
uhlíky	0,05	9
cihla	0,1	1
omítka	0,01	4
malta	0,01	1
kov	0,01	3
Celkem	31,31	1495

Kontext 518: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,08 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý tmavě hnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 40 % křemeny – mírný výskyt – střední fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 512, 523, 513; stratigraficky nad: 521; nálezy: sáček č. 488, 489 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 519: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,20-0,33 m; jemná komponenta: 80 % uhlý hnědočerný písčité jíl; hrubá komponenta: 20 % pískovec – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 517; stratigraficky nad: 526; nálezy: sáček č. 233 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč + lopata.

Kontext 520: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,08 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlá žlutá písčité hlína, skvrnky písku; hrubá komponenta: 40 % cihly – nahodilý výskyt – střední fragmenty, uhlíky – mírný výskyt - droby; stratigraficky pod: 500; stratigraficky nad: 525, 513, 508, 509, 510, 512; nálezy: sáček č. 486 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 521: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,08 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlý tmavě hnědý prachový jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 515, 518; stratigraficky nad: 517; nálezy: 0; výzkumná metoda: krumpáč + lopata.

Kontext 522: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,01-0,02 m; jemná komponenta: 90 % středně ulehlé černé rozpadlé uhlíky; hrubá komponenta: 10 %; stratigraficky pod: 508; stratigraficky nad: 510; nálezy: sáček č. 470 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: jen na J profilu.

Kontext 523: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,09 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlý šedožlutý písčité jíl; hrubá komponenta: 20 % skvrnky šedého jílu; stratigraficky pod: 512, 510; stratigraficky nad: 515, 512, 514; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 524: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02 m; jemná komponenta: 90 % kyprá světle šedá písčité hlína; hrubá komponenta: 10 % uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 501; stratigraficky nad: 501; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 525: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,05 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlý rezavý písek; hrubá komponenta: 20 % uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 520; stratigraficky nad: 507; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

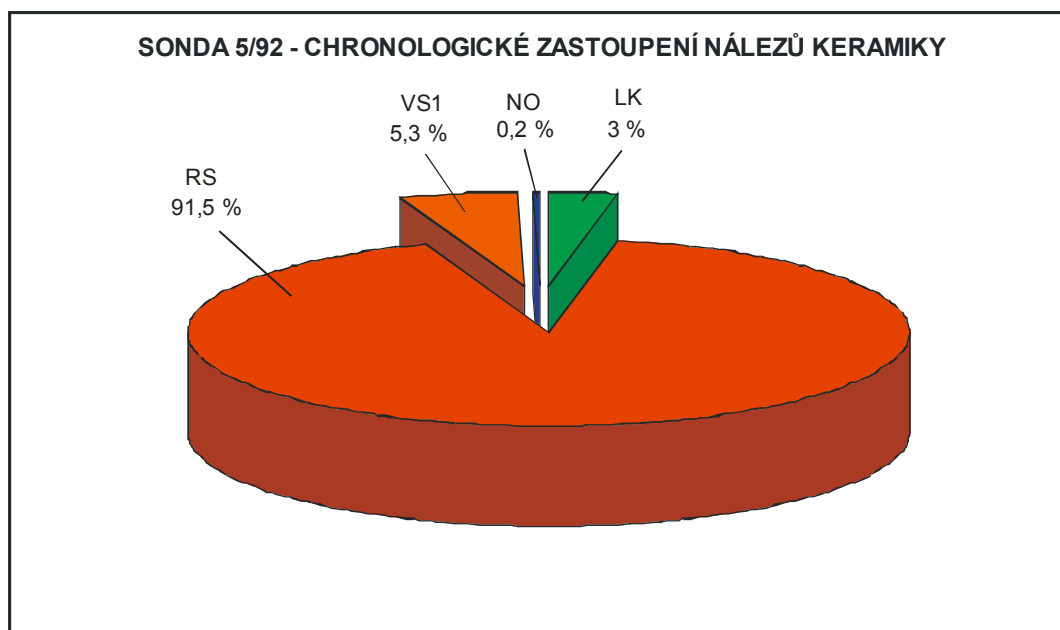
Kontext 526: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 100 % ulehlý světle žlutý písek; hrubá komponenta: 0; stratigraficky pod: 519; stratigraficky nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: krumpáč + lopata; poznámka: podloží.

Kontext 527: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,26-0,28 m; jemná komponenta: 80 % ulehlý rezavý jíl; hrubá komponenta: 20 % cihly – mírný výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 521; stratigraficky nad: 519; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.5.4 Výkopy

Kontext 505: hloubka výkopu: 0,07 m; tvar výkopu: obdélník; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 504; stratigraficky pod: 500; stratigraficky nad: 519; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 512: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: nepravidelný obdélník; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 169; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ve dně se rýsují 3 vkopy.

5.3.5.5 Rozbor nálezové situace

Stratigrafickou situaci (obr. 65) poškodil recentní výkop pro vodovod (kontext 505, výplň 500), který protnul téměř celé souvrství. Zvrstvení nenarušené vkopem pak charakterizuje klasický sled vrstev, který byl zaznamenán i v ostatních sondách. Svrchní kontexty (srov. západní řez) 501 a 502 se jeví jako jen mírně narušené raně středověké s minimální mladší intruzí. Následné cca 50 cm mocné souvrství bez intruzí tvořené kontexty 503, 520, 512, 508, 518 lze jednoznačně datovat do raného středověku. Toto souvrství nasedá na dvě místy jednotně se jevící sídelní kontexty 517 a 519, které jsou nálezy řazeny do období lužické kultury.

5.3.6 SONDA 6/92

5.3.6.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 2 x 1 m a orientaci SZ-JV byla položena ve střední části traktu domu čp. 100 (obr. 72-79). Během výzkumu bylo registrováno celkem 15 kontextů, z toho 14 tvořily uložení (vše vrstvy), 1 výkop. Z 10 uložení byl získán datovací materiál (obr. 80).

5.3.6.2 Popis kontextů

5.3.6.3 Uložení

Kontext 600: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,09-0,12 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá šedobílá písčité hlína s maltovým prachem; hrubá komponenta: 20 % hrudky vápna, kamínky – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 601, 602, 603, 605; nálezy: sáček č. 310 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 601: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 25 % středně uhlý světle červený písek; hrubá komponenta: 75 % oblázky – četný výskyt – malé až střední fragmenty; stratigraficky pod: 600; stratigraficky nad: 602; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 602: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,25 m; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: 100 % kameny – četný výskyt – valouny a bloky; stratigraficky pod: 600, 601; stratigraficky nad: 604; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 603: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,08 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý žlutý hlinitý písek; hrubá komponenta: 40 % vápno – nahodilý výskyt – malé fragmenty, kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 600; stratigraficky nad: 602, 605; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 604: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,01-0,15 m; jemná komponenta: 90 % kyprý bílošedý maltový prach; hrubá komponenta: 10 % oblázky – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 602; stratigraficky nad: 605; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vrstvička pouze pod kameny (dva velké).

Kontext 605: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,16-0,30 m; jemná komponenta: 65 % středně uhlá černohnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 35 % kamínky – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 604, 603, 602, 600; stratigraficky nad: 608, 607; nálezy: sáček č. 312 (keramika, Fe-hřeb, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč.

SONDA 6/92										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	
600	310	0	0	1	0	0	0	1	1	0,08
605	312	0	0	70	85	7	2	0	0	1,75
607	313	0	0	3	1	0	0	0	0	0,02
608	314	0	0	42	45	0	0	0	0	1,05
609	315	0	0	0	1	0	0	0	0	0,01
610	316	0	0	0	2	0	0	0	0	0,02
611	308	0	0	4	7	0	0	0	0	0,06
612	301	1	0	19	27	0	0	0	1	0,4
613	302	1	8	4	8	0	0	0	0	0,24
614	303	2	7	0	0	0	0	0	0	0,13
Celkem		4	15	143	176	7	2	1	2	3,76

Kontext 607: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,14-0,20 m; jemná komponenta: 90 % kyprý červenošedý popelovitý písek; hrubá komponenta: 10 % mazanice – četný výskyt – drobtý, uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 605; stratigraficky nad: 608; nálezy: sáček č. 313 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ohniště.

Kontext 608: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,3-0,4 m; jemná komponenta: 70 % kyprý šedočerný hlinitý písek; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 605, 607; stratigraficky nad: 609, 610, 611, 612, 613; nálezy: sáček č. 314 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč; poznámka: mezi kontext 608 zaklíněno v Z části štetování.

SONDA 6/92						
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET			
600	310	0	0	0	0	4
605	312	Fe (hřeb)	1	2	6	18
607	313	0	0	0	0	2
608	314	0	0	2	2	48
609	315	0	0	0	0	7
611	308	Fe (hřeb ?)	1	0	0	12
612	301	0	0	0	1	45
613	302	0	0	14	1	17
614	303	0	0	5	0	1
Celkem		0	2	23	10	154

Kontext 609: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,14 m; jemná komponenta: 30 % středně uhlý žlutošedý hlinitý písek; hrubá komponenta: 70 % kameny – četný výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: 608; stratigraficky nad: 608; nálezy: sáček č. 315 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: štetování.

Kontext 610: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlý hnědošedý písek; hrubá komponenta: 10 % kamínky – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 608; stratigraficky nad: 613; nálezy: sáček č. 316 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 611: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,08 m; jemná komponenta: 95 % kyprý šedý popel; hrubá komponenta: 5 % keramika – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 612; stratigraficky nad: 613; nálezy: sáček č. 308 (keramika, Fe-hřeb, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 612: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 80 % kyprá hnědošedá písčité hlína; hrubá komponenta: 20 % kamínky – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 608; stratigraficky nad: 611; nálezy: sáček č. 301 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

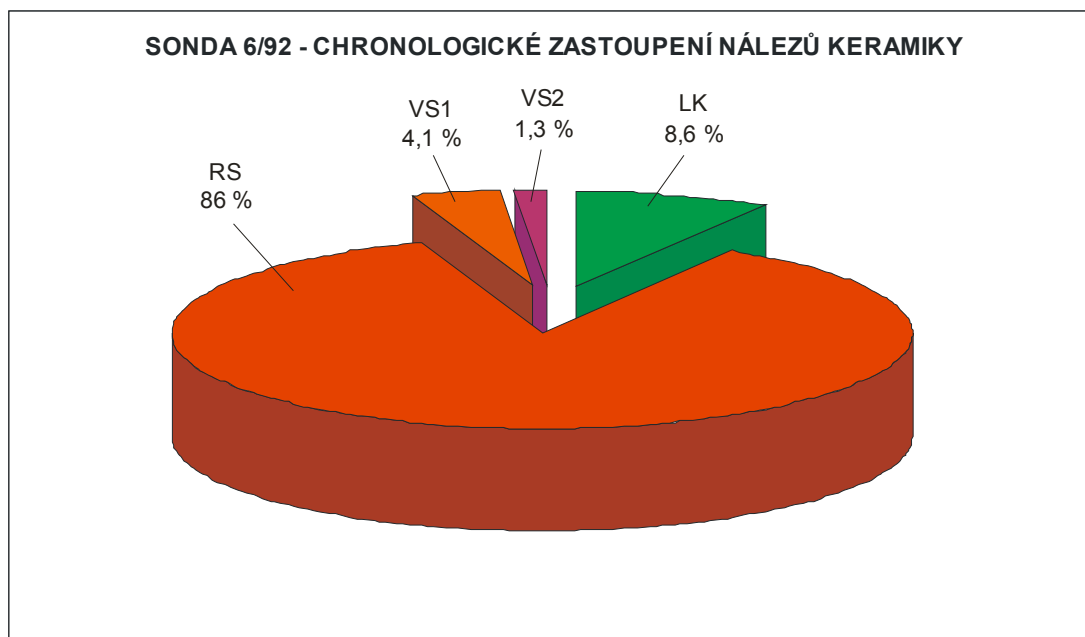
SONDA 6/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	3,76	221
mazanice	0,42	23
kosti zvířecí	1,5	154
kameny	0,1	10
kov	0,02	2
Celkem	5,8	410

Kontext 613: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,17-0,28 m; jemná komponenta: 80 % uhlý hnědočerný hlinitý písek; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty, mazanice – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 610, 611; stratigraficky nad: 614; nálezy: sáček č. 302 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč.

Kontext 614: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,7 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlá tmavě hnědá jílovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % oblázky – nahodilý výskyt – střední fragmenty, mazanice – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 613; stratigraficky nad: 615; nálezy: sáček č. 303 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: rýč; datace: mladší doba bronzová.

5.3.6.4 Výkopy

Kontext 615: hloubka výkopu: 0,17-0,50 m; tvar výkopu: obdélník; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: nepravidelné; profil: ?; výplň: 611; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.6.5 Rozbor nálezové situace

Stratigrafická situace je velmi podobná jako v sondě 5/92, tedy i zde svrchní promíchaná vrstva (kontext 600) nasedá na raně středověké souvrství s datovanými kontexty 605, 607, 608, 609, 610, 611, 612. Důležitý je nález ohniště (kontext 607; obr. 75) v jihozápadním rohu sondy). Kontext 613 pak tvoří přechodnou smíšenou vrstvu mezi osídlením raně středověkým a lužickým (kontext 614).

5.3.7 SONDA 7/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 2 x 3 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubí (obr. 81-86, 192:2, 193, 194:1, 198:2). Během výzkumu bylo registrováno celkem 38 kontextů, z toho 26 tvořily uložení (7 výplně), 11 výkopy a 1 hrob. Z 23 uložení byl získán datovací materiál (obr. 87-89).

Popis kontextů

Uložení

Kontext 700: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,08 m; jemná komponenta: 80 % kyprá hnědočerná písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 % zlomky cihel, kameny; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 701, 702, 703, 704; nálezy: sáček č. 236, 246 (keramika, omítka, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 701: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,13 m; jemná komponenta: 70 % hnědošedá písčitá hlína středně ulehlá; hrubá komponenta: 30 % kameny, mazanice-drobtý; stratigraficky pod: 700, 703, 705; stratigraficky nad: 703, 702, 706, 707; nálezy: sáček č. 237 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 702: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,04 m; jemná komponenta: 80 % černohnědá středně písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 % drobné kamínky; stratigraficky pod: 701; stratigraficky nad: 703; nálezy: sáček č. 238 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 703: typ uložení: výplň; mocnost: 0,16-0,17 m; jemná komponenta: 70 = kyprá hnědá hlinitopísčitá hlína; hrubá komponenta: 30 % cihly-malé zlomky; stratigraficky pod: 701; stratigraficky nad: 724, 731, 740,

725, 726 727; nálezy: sáček č. 239 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň výkopu 705.

Kontext 704: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,15 m; jemná komponenta: 70 % tmavohnědá hlinito písčitá hlína; hrubá komponenta: 30 % kamínky; stratigraficky pod: 700; stratigraficky nad: 708; nálezy: sáček č. 240, 247 (keramika, Fe artefakty, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 706: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,05 m; jemná komponenta: 80 % tmavě hnědá jílovitohlinitá hlína; hrubá komponenta: 20 % drobné kamínky; stratigraficky pod: 701, 705, 703; stratigraficky nad: 709; nálezy: sáček č. 241 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 708: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % hnědá písčito-hlinitá humózní hlína; hrubá komponenta: 30 % kamínky; stratigraficky pod: 704, 701; stratigraficky nad: 713; nálezy: sáček č. 248, 249, 250, 251 (keramika, Fe artefakty, mazanice, omítka, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň hrobové jámy hrobu č. 1.

Kontext 709: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,04 m; jemná komponenta: 70 % hnědá písčito-hlinitá hlína středně ulehlá; hrubá komponenta: 30 % drobné valounky; stratigraficky pod: 706; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 243 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: neprojevuje se na profilu.

Kontext 814=710=711+712: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,11-0,14 m; jemná komponenta: 80 % popelovitá vrstva; hrubá komponenta: 20 % kameny-čedič, pískovec; stratigraficky pod: 709; stratigraficky nad: 711; nálezy: sáček č. 244, 245 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 714: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15-0,17 m; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: 100 %; stratigraficky pod: 708; stratigraficky nad: 715; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: porušeno na severní straně.

SONDA 7/92										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS1		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
povrch	235	0	0	4	0	0	0	0	0	0,02
700	236, 246	0	0	32	29	1	0	2	3	1,25
701	237	0	0	72	59	0	0	0	0	1,94
702	238	0	0	6	7	0	0	0	0	0,08
703	239	0	0	12	7	0	0	1	0	0,36
704	240, 247	1	2	106	92	0	0	0	0	3,48
706	241	0	0	9	17	0	0	0	0	0,36
707	242	0	0	4	1	0	0	0	0	0,06
708	248, 249, 250, 251	0	0	154	138	0	0	0	0	5,57
709	243	0	0	3	4	0	0	0	0	0,08
710	244, 245	1	0	22	25	0	0	0	0	0,76
716 (hrob 1)	256	1	1	39	38	0	0	0	0	0,79
719	257	0	0	2	4	0	0	0	0	0,05
720	269	0	0	12	16	0	0	0	0	0,16
724	270	0	0	5	20	0	0	0	0	0,32
725	272	0	0	4	15	0	0	0	0	0,21
726	274	0	0	8	12	0	0	0	0	0,24
727	275	0	0	2	1	0	0	0	0	0,05
728	285	0	0	4	0	0	0	0	0	0,04
729	286	0	0	0	2	0	0	0	0	0,07
730	287	0	3	1	4	0	0	0	0	0,11
731	288, 299	0	0	4	2	0	0	0	0	0,38
733	293, 297	3	5	5	10	0	0	0	0	0,44
735	289	0	0	3	2	0	0	0	0	0,04
jižní profil	268	0	0	10	8	0	0	0	0	0,33
Celkem		6	11	523	513	1	0	3	3	17,14

Kontext 716: typ uložení: výplň; mocnost: 0,3-0,49 m; jemná komponenta: 85 % kyprý černohnědý prachový jíl; hrubá komponenta: 15 % uhlíky; stratigraficky pod: 715, 713; stratigraficky nad: 0; nálezy: sáček č. 256 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň části hrobové jámy.

Kontext 719: typ uložení: výplň; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 70% středně uhlý černošedý hlinitý písek, 25 % středně uhlý hnědý jíl; hrubá komponenta: 5 % uhliky; stratigraficky pod: 716; stratigraficky nad: 718; nálezy: sáček č. 257 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň vkopu 718.

Kontext 721: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 60 % hnědošedá hlína, 30 % šedý písek; hrubá komponenta: 10 % kamínky-mírný výskyt; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: 720; nálezy: 0; výzkumná

metoda: škrabka; poznámka: výplň vkopu 720.

Kontext 723: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % hnědá hlinitopísčítá hlína; hrubá komponenta: 20 % uhliky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: 722; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň vkopu 722.

Kontext 724: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % žlutý jíl s mazanicí a uhliky; hrubá komponenta: 30 % přepálené kameny; stratigraficky pod: 703; stratigraficky nad: 720, 730, 729, 725; nálezy: sáček č. 270, 271 (keramika, zvířecí kosti, mazanice); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 725: typ

uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 95 % sytý hnědý jíl; hrubá komponenta: 5 % přepálené kameny - nahodile; stratigraficky pod: 703; stratigraficky nad: 729, 739; nálezy: sáček č. 272, 273 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 726: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 90 % šedočerná písčítá hlína; hrubá komponenta: 10 % kamínky-nahodile; stratigraficky pod: 703; stratigraficky nad: 727; nálezy: sáček č. 274 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 727: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % šedočerná písčítá hlína, 10 % bílý písek; hrubá komponenta: 10 % kamínky-nahodile; stratigraficky pod: 703, 726; stratigraficky nad: 728, 739, 725, 731; nálezy: sáček č. 275, 276 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 7/92							
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		OMÍTKA/MALTA	MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET				
700	236, 246	0	0	2	0	1	11
701	237	0	0	0	0	4	22
703	239	0	0	0	0	0	2
704	240	Fe (zl.podkovy?)	1	0	1	7	22
		Fe (zlomky)	5				
	247	0	0	0	1	2	9
706	241	0	0	0	0	1	12
708 (hrob 1-zásyp hr. jámy)	252	Fe (zápona ?)	1	0	0	0	0
708	248, 249, 250	Fe (hřeb)	1	1	3	10	73
709	243	0	0	0	1	1	1
710	244, 245	0	0	2	0	3	16
713 (hrob 1)	253	bronz (zl. prstenu ?)	1	0	0	0	0
716	256	0	0	0	2	7	28
719	257	0	0	0	0	1	0
720	269	0	0	0	2	0	5
724	270, 271	0	0	0	6	2	30
725	272, 273	0	0	0	0	5	2
726	274	0	0	0	0	0	4
727	276	0	0	0	0	0	2
728	285	0	0	0	0	0	1
730	287	0	0	0	0	0	1
731	288	0	0	0	0	0	2
733	297	0	0	0	0	3	2
735	289	0	0	0	0	0	3
Celkem		0	9	5	16	47	248

Kontext 728: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 90 % sytě hnědá písčité hlína středně ulehlá; hrubá komponenta: 10 % uhlíky, kamínky-nahodile; stratigraficky pod: 727; stratigraficky nad: 733, 729; nálezy: sáček č. 285 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 729: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 90 % hnědý písčité jíly, středně ulehlé; hrubá komponenta: 10 % uhlíky-nahodile; stratigraficky pod: 724, 725, 739, 728; stratigraficky nad: 730, 733; nálezy: sáček č. 286 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 730: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,1 m; jemná komponenta: 90 % hnědá písčité hlína ulehlá; hrubá komponenta: 10 % uhlíky-nahodile; stratigraficky pod: 724, 729; stratigraficky nad: 733; nálezy: sáček č. 287 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 7/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATAČE	POČET
700	236	kachel (ČVS)	NO2	2
703	239	kachel	NO2	4
Celkem				6

Kontext 731: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 55 % hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 45 % přepálené kameny, uhlíky-nahodile; stratigraficky pod: 703; stratigraficky nad: 732; nálezy: sáček č. 288, 299 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň vkopu 732.

Kontext 733=815: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: popelovitá vrstva; hrubá komponenta: uhlíky, kameny; stratigraficky pod: 720, 730, 729, 728; stratigraficky nad: 738; nálezy: sáček č. 293, 297 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: mohutná raně středověká spáleništní vrstva-zánikový horizont hradiště.

Kontext 738: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,3 m; jemná komponenta: 90 % šedočerná písčité hlína ulehlá; hrubá komponenta: 10 % kamínky-četné; stratigraficky pod: 733; stratigraficky nad: podloží; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 739: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,1 m; jemná komponenta: 80 % žlutá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kamínky + velké množství uhlíků; stratigraficky pod: 725, 727; stratigraficky nad: 729, 728; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 740: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 80 % šedočerná hlinitopísčité hlína středně ulehlá; hrubá komponenta: 20 % uhlíky-četné; stratigraficky pod: 703; stratigraficky nad: 733; nálezy: sáček č. 0; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 7/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	17,14	1060
mazanice	0,19	16
kosti zvířecí	2,02	248
kameny	5,03	47
omítka/malta	0,07	5
uhlíky	0,08	33
kov	0,21	9
Celkem	24,74	1418

5.3.7.1 Výkopy

Kontext 705: hloubka výkopu: 0,16-0,17 m; tvar výkopu: obdélník; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 703; stratigraficky pod: 703; stratigraficky nad: 704; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro inženýrské sítě.

Kontext 715: hloubka výkopu: 0,32-0,86 m; tvar výkopu: obdélný tvar se zaoblenými rohy, 1,7 x 0,7 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 716, 717, 718, 719; stratigraficky pod: 717; stratigraficky nad: 708; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop hrobové jámy; poznámka: pod pávní zahloubena okrouhlá jamka 718 s výplní 719.

Kontext 717: hloubka výkopu: 0,49 m; tvar výkopu: elipsoidní tvar o průměru 0,39-0,43 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: zaoblené; profil: U-profil; výplň: 716; stratigraficky pod: 716; stratigraficky nad: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nalezeno pod lebkou.

Kontext 718: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: okrouhlá jamka o průměru 0,2 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ubíhající; profil: pozvolný; výplň: 719; stratigraficky pod: 719; stratigraficky nad: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nalezeno pod pánví.

Kontext 720: hloubka výkopu: 0,35 m; tvar výkopu: jamka; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ubíhající; profil: U-profil; výplň: 721; stratigraficky pod: 721; stratigraficky nad: 724; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 722: hloubka výkopu: ?; tvar výkopu: oválná jamka; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: oblé; profil: U-profil; výplň: 723; stratigraficky pod: 723; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 732: hloubka výkopu: 0,07 m; tvar výkopu: kanálek; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ubíhající; profil: U-profil; výplň: 731; stratigraficky pod: 731; stratigraficky nad: 733, 728, 727; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 734: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: oválný; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 710; stratigraficky pod: 710; stratigraficky nad: 733; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop porušuje hrobovou jámu.

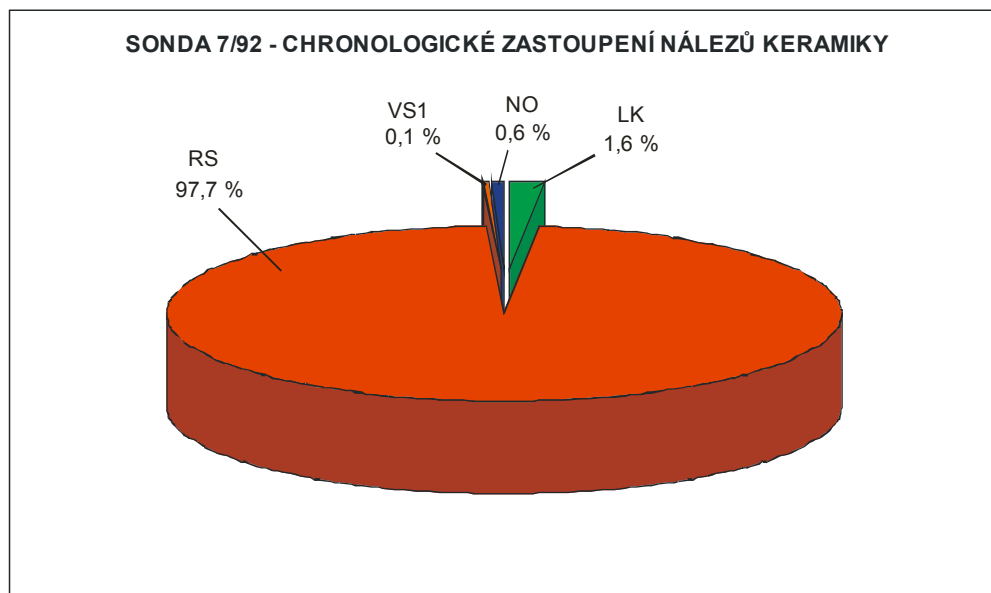
Kontext 735: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: oválná jáma; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 710; stratigraficky pod: 710; stratigraficky nad: 733; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: jamka zabíhá pod západní profil.

Kontext 736: hloubka výkopu: 0,05 m; tvar výkopu: žlábek; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: oblé; profil: U-profil; výplň: 710; stratigraficky pod: 710; stratigraficky nad: 733; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 737/1-6: hloubka výkopu: 0,05-0,3 m; tvar výkopu: kúllové jamky; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: oblé; profil: U-profil; výplň: 710; stratigraficky pod: 710; stratigraficky nad: 733; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.7.2 Hroby

Kontext 713: typ uložení: kostrový hrob (č.1); stratigraficky pod: 704, 708, 716; stratigraficky nad: 714, 715; nálezy: sáček č. 240, 247, 248-251, 256 (keramika, Fe artefakty-zápona?, zvířecí kosti, mazanice); výzkumná metoda: škrabka; popis: hrob ženy ve věku 20-30 let v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a s horními končetinami podél těla. Hrobová jáma byla obložena kameny.

5.3.7.3 Rozbor nálezové situace

V této sondě byla zachycena velmi cenná stratigrafická situace téměř v intaktním stavu. Pouze svrchní kontext 700 vykazoval směs nálezů raně středověkých a novověkých. Následující stratigrafie (kontexty 701-710, 716-733) byla již nenarušena, a tak tvořila cca 1 m mocné raně

středověké souvrství (obr. 85, 86). Velmi důležitou a signifikantní vrstvou je až 40 cm mocná popelovitá vrstva (kontext 733), kterou lze interpretovat jako spáleništní vrstvu a planýrku spojenou se zánikem přemyslovského hradiště. Nálezy z ní získané tvoří keramika jak raně středověká tak starší intruze lužická. Do této vrstvy se zahlubuje kameny obložený ženský kostový hrob č. 1 (kontext 713; obr. 81). Na prsteníku levé ruky byl nalezen zlomek bronzového plíšku interpretovaného jako prsten. Z kontextu 708, který tvořil spolu s kontexty 704 a 716 zásyp hrobu, byla získána železná zápona (?). Asi nejpozoruhodnějším keramickým nálezem bylo torzo bohatě zdobené nádoby s válcovitým hrdlem z kontextu 708. Okraj obdobného typu nádoby pochází i ze svrchního kontextu 700. Tento typ nádob je dáván do souvislosti s přímými či nepřímými polskými vlivy. Bazi souvrství pak tvoří bez nálezů kontext 738.

5.3.8 SONDA 8/92

5.3.8.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 3,5 x 2 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubí. Sonda se na jižní straně spojovala se sousední sondou 7/92 (obr. 90-94, 192:2, 193:1, 198:2). Během výzkumu byly registrovány celkem 22 kontexty, z toho 10 tvořily uložení (3 výplně), 9 výkopy, 2 zdi a 1 hrob. Z 11 uložení byl získán datovací materiál (obr. 95-97).

5.3.8.2 Popis kontextů

5.3.8.3 Uložení

Kontext 800: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,07-0,12 m; jemná komponenta: 50 % kyprá hnědočerná písčítá hlína; hrubá komponenta: 50 % novověká mazanice – mírný výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 805; stratigraficky nad: 801, 802, 803; nálezy: sáček č. 262 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 801: typ uložení: výplň; mocnost: 0,19-0,30 m; jemná komponenta: 90 % kyprá černohnědá písčítá hlína; hrubá komponenta: 10 % zvířecí kosti, keramika – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 800; stratigraficky nad: 806; nálezy: sáček č. 259, 264, 265, 266 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň hrobové jámy.

Kontext 803: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,08 m; jemná komponenta: 60 % středně ulehlá hnědá pískovopopelovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý, dřevo, zdivo – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 800, 807; stratigraficky nad: 814; nálezy: sáček č. 267, 277 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vedle kontextu 812.

Kontext 808: typ uložení: výplň; mocnost: do 0,15 m; jemná komponenta: 70 % kyprá šedá popelovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % keramika, zvířecí kosti – nahodilý výskyt – malé

SONDA 8/92								
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA						m (kg)
		LK		RS		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AT	
800	262	0	1	54	32	0	0	1,18
801	259, 264, 265, 266	3	3	200	127	0	0	3,23
803	267, 277	0	0	93	61	0	0	1,81
808	260, 278	0	1	34	18	0	0	0,7
810	279	0	0	2	0	0	0	0,02
813	280	0	0	17	15	0	1	0,43
814	281, 282, 283, 284, 290	4	3	182	131	0	0	4,51
815	296	1	3	0	0	0	0	0,13
816	295	0	2	1	2	0	0	0,1
823	294, 297	6	7	4	8	0	0	0,49
824	298	18	18	0	0	0	0	0,85
sběr na hromadě	263	0	0	20	8	2	2	0,47
Celkem		32	38	607	402	2	3	13,92

fragmenty; stratigraficky pod: 800, 807; stratigraficky nad: 809; nálezy: sáček č. 260, 261, 278 (keramika, zvířecí kosti, knoflík); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň oválné jámy (kontext 809).

Kontext 810: typ uložení: výplň; mocnost: 0,08-0,12 m; jemná komponenta: 70 % kyprá hnědošedá popelovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 800; stratigraficky nad: 811; nálezy: sáček č. 275 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň kulečkové jamky.

Kontext 812:

typ uložení: vrstva; mocnost: 0,07-0,10 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá rezavě hnědá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 800, 807; stratigraficky nad: 814; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vedle kontextu 803.

Kontext 814:

typ uložení: vrstva; mocnost: 0,12-0,15 m;

jemná komponenta: 60 % kyprá šedá popelovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 811, 812, 803, 809; stratigraficky nad: 815, 816; nálezy: sáček č. 281, 282, 283, 290 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 815: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 814, 816-822; stratigraficky nad: 0; nálezy: sáček č. 296; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 816: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá hnědá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 % valounky až kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 814; stratigraficky nad: 815; nálezy: sáček č. 259 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 823=733: typ uložení: vrstva; mocnost:

?; jemná komponenta: 80 % uhlá černohnědý písčitý jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty, mazanice – nahodilý výskyt - drobtů; stratigraficky pod: 815; stratigraficky nad: 824; nálezy: sáček č. 297 (mazanice); výzkumná metoda: škrabka.

5.3.8.4 Výkopy

Kontext 807: hloubka výkopu: 0,20-0,23 m; tvar výkopu: obdélník 2,14 x 0,76 m; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ploché, mírně svažité k Z; profil: U-profil; výplň: 806, 801; stratigraficky pod: 806; stratigraficky nad: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: hrobová jáma.

SONDA 8/92							
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		OMÍTKA	MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET				
800	262	Fe (hřeb)	0	0	0	3 (1 zl. brousku)	21
801 (zásyp hr. jámy)	255	Fe (zl. hřebů ?)	4	0	0	1 (ŠI?)	0
	259, 264, 265, 266	0	0	0	12	13	118
803	267, 277	0	0	0	0	4	48
808	278	0	0	0	0	4	9
	261	0	0	0	0	0	1 (knoflík)
810	279	0	0	0	0	0	1
813	280	0	0	1	1	3	5
814	281, 282, 283, 284, 290	Fe (zl. hřebů ?)	4	0	0	16	112
815	296	0	0	0	0	1 (ŠI)	1
816	295	0	0	0	0	0	4
823	297	0	0	0	0	3	2
sběr na hromadě	263	0	0	0	0	4 (1 zl. brousku)	8
Celkem		0	8	1	13	52	330

SONDA 8/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATAČE	POČET
801	254	přeslen	RS	1
803	277	přeslen	RS	1
Celkem				2

Kontext 809: hloubka výkopu: 0,15 m; tvar výkopu: ovál o průměru 0,50 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: vyduté; profil: U-profil; výplň: 808; stratigraficky pod: 808; stratigraficky nad: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: oválná jáma porušená hrobovou jámou 807.

Kontext 811: hloubka výkopu: 0,08-0,12 m; tvar výkopu: kruh; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: vyduté; profil: U-profil; výplň: 810; stratigraficky pod: 810; stratigraficky nad: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kúlová jamka.

Kontext 817: hloubka výkopu: 0,07 m; tvar výkopu: jednoduchý obdélník 1,3 x 0,3 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: vyduté; profil: U-profil; výplň: 814; stratigraficky pod: 814; stratigraficky nad: 815; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kanálek.

SONDA 8/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	13,92	1084
mazanice	0,03	13
kosti zvířecí	3,11	330
kameny	0,66	52
uhlíky	0,11	68
kov	0,05	8
Celkem	17,88	1555

Kontext 818: hloubka výkopu: 0,08 m; tvar výkopu: ovál 0,4 x 0,3 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: vyduté; profil: U-profil; výplň: 814; stratigraficky pod: 814; stratigraficky nad: 815; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kúlová jamka.

Kontext 819: hloubka výkopu: 0,17 m; tvar výkopu: obdélník 1,6 x 0,14 m, lemovaný na Z kúlovou jamkou; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: konkávní; profil: V-profil; výplň: 814; stratigraficky pod: 814; stratigraficky nad: 815; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: žlábek, jeho Z strana je lemována 4 okolními kúlovými jamkami o průměru 0,10-0,14 m, které jsou od sebe vzdáleny 0,3-0,4 m.

Kontext 820: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: obdélník, 1,9 x 0,16 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: vyduté; profil: U-profil; výplň: ?; stratigraficky pod: 814; stratigraficky nad: 815; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: žlábek do kterého jsou zahloubeny kúlové jamky- 6 o průměru 0,07-0,12 m.

Kontext 821: hloubka výkopu: 0,03 m; tvar výkopu: jednoduchý; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ploché s mírným žlábkem při západní straně; profil: U-profil; výplň: 814; stratigraficky pod: 814; stratigraficky nad: 815; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 822: hloubka výkopu: 0,09 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,14 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 814; stratigraficky pod: 814; stratigraficky nad: 815, 816; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kúlová jamka.

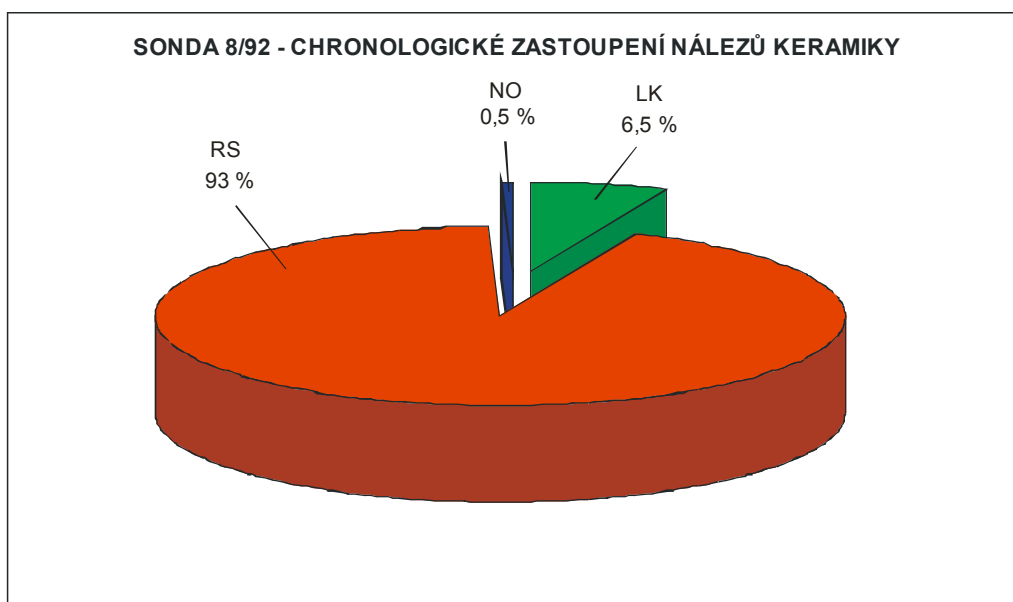
5.3.8.5 Zdi

Kontext 804: výška zdi: ?; složení: ?; konstrukce zdi: ?; stavební materiál – popis: 0; řádky: 0; jádro: 0; spojovací materiál: ?; další popis: základ; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?

Kontext 805: výška zdi: ?; složení: ?; konstrukce zdi: ?; stavební materiál – popis: 0; řádky: 0; jádro: 0; spojovací materiál: ?; další popis: základ; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?

5.3.8.6 Hroby

Kontext 806: typ uloženiny: kostrový hrob (č.2); stratigraficky pod: 801; stratigraficky nad: 807; nálezy: keramika, železo, dřevo; výzkumná metoda: škrabka; popis: pohřeb ženy v natažené poloze na zádech, ruce podél těla, hlava skloněna k jihu, v pánvi kumulace keramiky.

5.3.8.7 Rozbor nálezové situace

Poměrně neporušená stratigrafie navazuje svým charakterem na vedlejší sondu 7/92. V severní části sondy byl odhalen předzáklad zdi zazděného podloubí nasedající na kontext 823=733. Kontexty 823 a 814 jsou stejně jako v sondě 7/92 interpretovány dle svého charakteru jako spáleništní vrstvy a planýrky spojené se zánikem přemyslovského hradiště. Vrstvy jsou typické směsí lužického a raně středověkého materiálu. Zajímavým lužickým artefaktem je zlomek masivního keramického kruhu interpretovaného jako závaží (814). Pozoruhodné raně středověké keramické nálezy reprezentuje zlomek okraje tuhované nádoby s vlešťovanou mnohonásobnou vlnicí (814). Do zmíněného zánikového kontextu se obdobně jako v sondě 7/92 zahlubuje ženský kostrový hrob č. 2 (kontext 806), tentokrát bez výrazného kamenného obložení. V zásypu hrobové jámy (kontext 801) byly nalezeny dvě blíže nespecifikovatelné železné zahrocené tyčinky a keramický přeslen. Za lebkou ženy se nacházela oválná jáma (kontext 809) s výplní tvořenou kontextem 808, v němž byl mimo jiné nalezen i kostěný knoflík. Do kontextů 815 a 816 se zahlubuje systém žlábků (kontexty 817, 818, 820, 821) ve směru S-J s kúlovými jamkami. Je možné, že byl zachycen nějaký druh ohrazení či jiné nadzemní konstrukce lužické kultury (obr. 84).

5.3.9 SONDA 9/92

5.3.9.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4 x 3-3,5 m byla položena ve střední nepodsklepené části čp. 100, v těsném západním sousedství sondy 6/92 (obr. 98-106, 197:2). Během výzkumu byly registrovány celkem 32 kontexty, z toho 17 tvořily uložení (7 výplní), 10 výkopy a 6 hroby. Ze 13 uložení byl získán datovací materiál (obr. 107).

5.3.9.2 Popis kontextů

5.3.9.3 Uložení

Kontext 900: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,3 m (Z směrem klesá); jemná komponenta: 80 % středně ulehlá šedobílá písčitá hlína s maltovým prachem; hrubá komponenta: 20 % vápno – nahodilý výskyt – malé fragmenty, kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 901, 902; nálezy: sáček č. 304, 324 (keramika, omítka, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: polštář pod podlahou.

Kontext 901: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,12-0,15 m; jemná komponenta: 90 % kyprý žlutošedý písek; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: 900; stratigraficky nad: 902; nálezy: sáček č. 305 (zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 902: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,10 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlý šedočerný hlinitý písek s popelem; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: 900, 901; stratigraficky nad: 903; nálezy: sáček č. 325 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 903: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % středně uhlá černoohnědá písčité jílovitá hlína; hrubá komponenta: 30 %

kamínky – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 901; stratigraficky nad: 904; nálezy: sáček č. 317 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zásyp kostry, nalezeny kosterní pozůstatky i mimo kostru ? (nelze přečíst zbytek textu).

Kontext 905: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,25 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlá šedoohnědá písčité jílovitá hlína; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 904; stratigraficky nad: 907, 908, 909, 910; nálezy: sáček č. 320 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 906: typ uložení: výplň; mocnost: 0,52 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá šedoohnědá písčité hlína s popelem; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty, uhliky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 905; stratigraficky nad: 907; nálezy: sáček č. 318, 365 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň kontextu 907.

Kontext 909=733=815=1014: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 905, 907, 908, 932; stratigraficky nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vrstva pojímá kůlovou jamku, kanálek 908, jámu 907, a hrobovou jámu 911.

Kontext 910: typ uložení: výplň; mocnost: 0,46 m; jemná komponenta: 85 % středně uhlá hnědá písčité jílovitá hlína; hrubá komponenta: 15 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty, uhliky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 319, 367 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň hrobové jámy – hrob č. 5, hrobová jáma 932.

Kontext 917: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 326 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 9/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
900	304, 324	0	0	28	33	0	0	0	0	1	0	0,64
902	325	0	1	11	32	0	0	0	0	0	0	0,36
903	317	0	1	10	9	36	59	0	0	0	0	1,35
905	320	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	0,04
906	318, 365	0	2	28	34	0	0	0	0	1	0	0,81
910	319, 367	1	0	7	22	0	0	0	0	0	0	0,25
917	326	0	0	10	22	0	0	0	0	0	0	0,36
919	327	0	2	28	31	0	0	1	0	1	0	0,43
920	328	0	0	6	4	3	14	0	0	0	0	0,37
922	329	0	0	4	7	7	5	0	0	0	0	0,18
923	330	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0,01
924	361	0	1	12	19	0	0	0	0	0	1	0,24
927 (hrob 7, zásyp hr. jámy)	360	0	0	4	4	0	0	0	0	0	0	0,07
hrob 3 (zásyp hr. jámy)	306	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0	0,06
hrob 4 (zásyp hr. jámy)	307	0	0	14	25	0	0	0	0	1	0	0,27
Celkem		1	8	170	249	46	78	1	0	4	1	5,44

Kontext 919: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % středně uhlá šedohnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 921; stratigraficky nad: 923; nálezy: sáček č. 327 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 920: typ uložení: výplň; mocnost: 0,04 m; jemná komponenta: 60 % kyprá černošedá písčité jílovité hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty, keramika – četný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 902, 916; stratigraficky nad: 921; nálezy: sáček č. 328 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 922: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 60 % uhlý černošedý hlinitý písek; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 923; stratigraficky nad: 924; nálezy: sáček č. 329 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 923: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % středně uhlá šedočerná písčité jílovité hlína s popelem; hrubá komponenta: 30 % kameny – četný výskyt – valouny; stratigraficky pod: 919; stratigraficky nad: 924, 922; nálezy: sáček č. 330 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 9/92						
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		OMÍTKA	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET			
900	324	0	0	3	6	24
901	305	0	0	0	0	1
902	325	0	0	0	7	7
903	317	0	0	0	2	27
905	320	0	0	0	2	21
906	318, 365	0	0	0	17	66
910	319	0	0	0	9	8
911	333	0	0	0	0	1
919	327	Fe (hřeb)	1	0	16	15
920	328	0	0	0	0	6
922	329	0	0	0	3	4
923	330	0	0	0	4	10
924	361	0	0	0	1	20
927 (hrob 7, zásyp hr. jámy)	326, 360	0	0	0	4	12
hrob 3	309	bronz (záušnice)	2	0	0	0
		bronz (špendlík)	1	0	0	0
hrob 3 (zásyp hr. jámy)	306	0	0	0	0	31
hrob 4 (zásyp hr. jámy)	307	0	0	0	2	18
Celkem		0	4	3	73	271

Kontext 925: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % středně uhlá hnědá písčité jílovité hlína; hrubá komponenta: 20 % mazanice – nahodilý výskyt – droby, kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt – droby; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 926, 927; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: enormně hluboká kúlová jamka.

Kontext 927: typ uložení: výplň; mocnost: 0,3-0,4 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlá hnědočerná písčité jílovité hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 926, 924, 923; stratigraficky nad: 909; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kostra 928, zásyp 929, hrob č. 7.

Kontext 929: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlá hnědočerná písčité jílovité hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 922, 923; stratigraficky nad: 925, 926; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 930: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 931; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň kúlové jamky 931 analog. 926.

5.3.9.4 Výkopy

Kontext 904: hloubka výkopu: 0,1-0,3 m; tvar výkopu: hrobová jáma pro hrob 3-4 (společná ?); zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 903; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 907: hloubka výkopu: 0,52 m; tvar výkopu: polokruh (vylézá z profilu); zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 906; stratigraficky pod: 906; stratigraficky nad: 909; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 908=918: hloubka výkopu: 0,65 m; tvar výkopu: kanálek; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 904; stratigraficky pod: 904; stratigraficky nad: 909; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 9/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATAČE	POČET
906	365	zlomky cihel	NO2	8
911	332, 334	přeslen, kulička	RS, NO?	2
927 (hrob 7, zásyp hr. jámy)	360	zlomek přeslenu	RS	1
Celkem				11

Kontext 914: hloubka výkopu: 0,65 m; tvar výkopu: kúlová jamka; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 905; stratigraficky pod: 905; stratigraficky nad: 909; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 916: hloubka výkopu: 0,09-0,12 m; tvar výkopu: hrobová jáma - neúplná (dětský hrob); zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 902; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: porušeno zdí, kostra kontext 915, zásyp kontext 902.

SONDA 9/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	5,44	405
kosti zvířecí	1,26	271
kameny	1,82	73
uhlíky	0,01	1
cihla	0,1	8
omítka	0,04	3
kov	0,02	4
Celkem	8,69	765

Kontext 921: hloubka výkopu: 0,04 m; tvar výkopu: obdélník; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 920; stratigraficky pod: 920; stratigraficky nad: 919; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 926: hloubka výkopu: 0,6 m; tvar výkopu: kúlová jamka ve stěnách zbytky dřeva; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 925; stratigraficky pod: 924, 925; stratigraficky nad: 927, 928; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nalezeno v rozšíření sondy 9, umístěno zhruba nad hrudníkem hrobu č. 7.

Kontext 929: hloubka výkopu: ?; tvar výkopu: porušená hrobová jáma; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 927; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 931: hloubka výkopu: 0,45 m; tvar výkopu: kúlová jamka (analog. 926); zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: ?; stratigraficky pod: 930; stratigraficky nad: 927; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 932: hloubka výkopu: 0,46 m; tvar výkopu: hrobová jáma; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: ?; stratigraficky pod: 905, 910; stratigraficky nad: 909; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: hrobová jáma hrobu č. 5, kostra 911.

5.3.9.5 Hroby

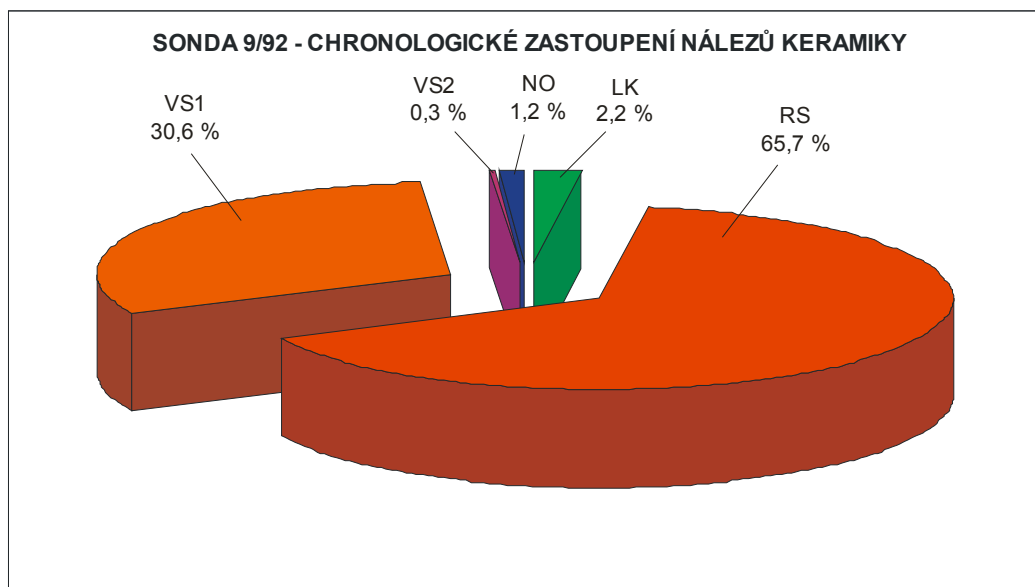
Kontext 911: typ uložení: dva kostrové hroby (č. 5, 5a); stratigraficky pod: 910; stratigraficky nad: ?; nálezy: keramika, přeslen, kulička, zvířecí zub; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra velmi poškozena zásahem ing. Jana Muka, který sondoval zdivo; pravá ruka přeložena přes břicho a ohnuta v lokti směrem k rameni, pěst leží na rameni, pravá noha pod profilem; nálezy: keramický přeslen, hliněná kulička, zvířecí zub; druhý hrob je tvořen horní částí kostry ležící na levém boku. Dolní končetiny zabíhaly pod jižní profil.

Kontext 912: typ uložení: kostrový hrob (č. 3); stratigraficky pod: 903; stratigraficky nad: 904; nálezy: sáček č. 309 (dvě bronzové esovité záušnice a bronzový špendlík); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 913: typ uložení: kostrový hrob (č. 4); stratigrafický pod: 903; stratigrafický nad: 904; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 915: typ uložení: kostrový hrob (č. 6); stratigrafický pod: 902; stratigrafický nad: 916; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 928: typ uložení: kostrový hrob (č. 7); stratigrafický pod: 927; stratigrafický nad: ?; nálezy: keramika; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra porušena zdí, z části pod ní leží, obrátle-prach.

5.3.9.6 Rozbor nálezové situace

V této sondě se podařilo odkrýt 6 hrobů, respektive 7 jedinců. Vzájemné narušování některých hrobů svědčí nejspíše o dlouhodobém pohřbívání na této lokalitě. Z hlediska datace hrobu i celého pohřebiště má velký význam hrob č. 3 (kontext 912), v němž byly pohřbeny dvě děti staré 1,5 a 3 roky. V hrobě byly nalezeny dvě esovité záušnice. Jedna esovitá záušnice byla zlomená a druhá zdeformovaná. Obě měly zhruba shodný průměr kolem 35 mm. Spolu s těmito dvěma šperky byl v hrobě nalezen i bronzový zahnutý špendlík s kulovitou hlavičkou. Záušnice datují hrob a snad i celé pohřebiště do průběhu 12. století. Ve výplni hrobu č. 5 (kontext 911) byl nalezen keramický přeslen, hliněná kulička a zvířecí zub. Ostatní hroby byly bez nálezů. Hrob č. 4 (kontext 913) obsahoval pouze ostatky levé části kostry, jelikož pravá byla zničena novověkou zdí. Hrob 5a nebyl v terénu očíslován a jeho antropologická analýza nebyla zatím provedena. Bližší stratigrafická situace sondy je kvůli neexistenci plánu profilů nejasná.

5.3.10 SONDA 10/92

5.3.10.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4 x 4 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 101, bývalém loubí. Tvořila tak část průtahové sondy celým čp. 101 (obr. 108-111). Během výzkumu bylo registrováno celkem 19 kontextů, z toho 15 tvořily uložení (3 výplně), 4 výkopy. Z 12 uložení byl získán datovací materiál (obr. 112-113).

5.3.10.2 Popis kontextů

5.3.10.3 Uložení

Kontext 1000: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 25 % kyprý oranžový písek; hrubá komponenta: 75 % kameny – četný výskyt – velké fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 1001; nálezy: 0; výzkumná metoda: lopata.

Kontext 1001: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 10 % kyprý světle hnědý písek; hrubá komponenta: 90 % kámen – četný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1000; stratigraficky nad: 1002; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1002: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05 m; jemná komponenta: 30 % uhlý světle žlutý maltový prach; hrubá komponenta: 70 % kameny – četný výskyt – střední fragmenty, cihla – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 1000, 1001; stratigraficky nad: 1003; nálezy: sáček č. 336 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1003: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,17 m; jemná komponenta: 15 % středně uhlý šedý písek; hrubá komponenta: 85 % kameny – četný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1000, 1001, 1002; stratigraficky nad: 1004; nálezy: sáček č. 338 (keramika, zvířecí kosti, sklo); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: délka sondy 3,7 m, šířka cca 1 m.

Kontext 1004: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,25 m; jemná komponenta: 20 % středně uhlý hnědooranžový písek; hrubá komponenta: 80 % kameny – četný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1000, 1001, 1003; stratigraficky nad: 1005; nálezy: sáček č. 339 (keramika, uhlíky/dřevo); výzkumná metoda: škrabka + lopata.

SONDA 10/92								
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA						m (kg)
		LK		RS		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1002	336	0	0	0	0	1	0	0,02
1003	338	0	0	0	0	4	1	0,16
1004	339	0	0	1	0	2	5	0,14
1006	337, 340	0	0	23	26	0	0	0,61
1007	341, 342	0	5	99	110	0	0	2,73
1008	353	0	3	12	11	0	0	0,42
1009	354	0	1	1	6	0	0	0,06
1011	352	0	0	1	2	0	0	0,01
1013	356	0	7	6	6	0	0	0,21
1014	362	33	29	2	1	0	0	1,47
1016	355	2	1	0	0	0	0	0,04
1018	363	0	6	1	0	0	0	0,08
sběr	335	0	0	0	0	3	0	0,08
Celkem		35	52	146	162	10	6	6,03

SONDA 10/92											
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		SKLO		DŘEVO	ŠKEBLE	MALTA	MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET	DRUH	POČET						
1003	338	0	0	duté (nožka)	1	0	6	0	0	0	2
1004	339	Fe zl. nože?)	3	0	0	1	0	0	0	0	1
1006	337, 340	0	0	0	0	0	0	19	1	0	10+1 kostěný knoflík
1007	341, 342	0	0	0	0	0	0	0	0	5	40
1008	353	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
1011	352	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
1013	356	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4
1014	362	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Celkem		0	3	0	1	1	6	19	1	6	67

Kontext 1005: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,01-0,02 m; jemná komponenta: 60 % uhlá bílá maltová drť; hrubá komponenta: 40 % kameny – nahodilý výskyt – malé a střední fragmenty; stratigraficky pod: 1004; stratigraficky nad: 1006; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1006: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlý šedohnědý hlinitý písek s příměsí popela; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – malé a střední kamínky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 337 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1007: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá tmavě hnědá písčité jílovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 1006; stratigraficky nad: 1018; nálezy: sáček č. 341, 342 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1008: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlá hnědá písčité jílovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % skvrnky světlého popela – nahodilý výskyt – skvrnky, uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý, kameny – nahodilý výskyt – střední oblázky; stratigraficky pod: 1006; stratigraficky nad: 1018; nálezy: sáček č. 353 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1009: typ uložení: výplň; mocnost: 0,12 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlý světle šedý hlinitý písek s příměsí popela; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: 1008; stratigraficky nad: 1014, 1015; nálezy: sáček č. 354 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: ve středu hrobu popelovomazanice skvrna - krusta, pod ní kúlová jamka 1015.

Kontext 1011: typ uložení: výplň; mocnost: 0,22 m; jemná komponenta: 90 % kyprý šedý prachový jíl; hrubá komponenta: 10 % dřevo, uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý, kameny – nahodilý výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 363 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1013: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % uhlá černá jílovitá mazlavá hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – velké kamínky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 356 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vyplňuje část objektů zahloubených do kontextu 1014, ale kúlová jamka 1012 je zahloubena do ní.

SONDA 10/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	6,03	411
sklo	0,05	1
mazanice	0,01	1
kosti zvířecí	0,78	67
malta	0,19	19
kameny	0,05	6
škeble	0,01	6
uhlíky	0,03	6
kov	0,02	3
Celkem	7,17	520

Kontext 1014=733=815=909: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 80 % uhlý černohnědý písčité jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1007, 1008, 1013; stratigraficky nad: 1018; nálezy: sáček č. 363 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zahloubené objekty a kúlové jamky - viz. Plány analogicky k sondám 7, 8, 9.

Kontext 1015: typ uložení: výplň; mocnost: 0,11 m; jemná komponenta: 90 % kyprý šedý prachový jíl s příměsí popela; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: 1010; stratigraficky nad: 1014; nálezy: sáček č. 355 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: leží pod skvrnou – viz kontext 1009.

Kontext 1018: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,15 m; jemná komponenta: 60 % uhlá černá jílovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1014; stratigraficky nad: podloží; nálezy: sáček č. 363 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

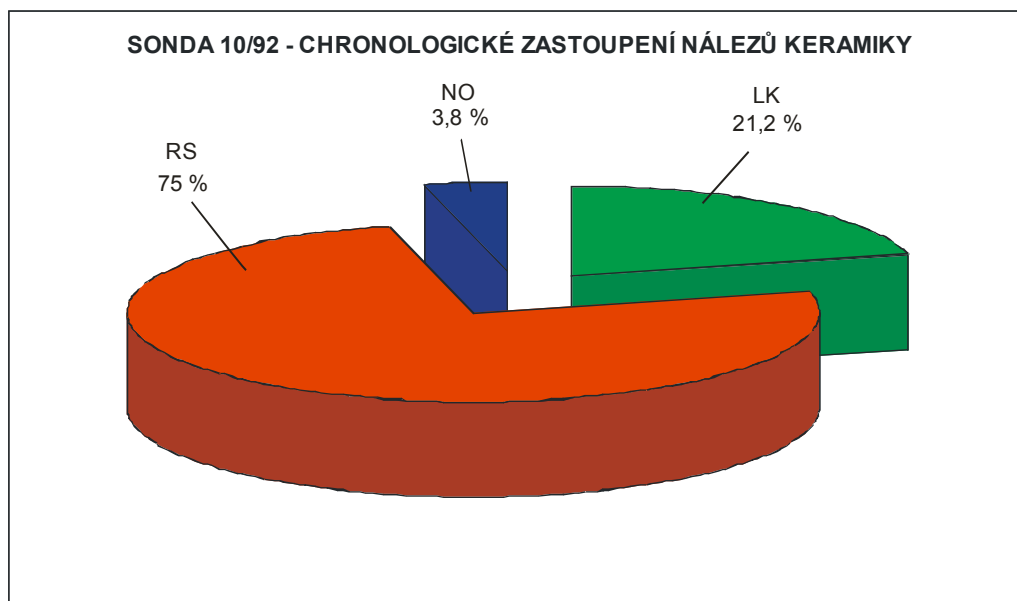
5.3.10.4 Výkopy

Kontext 1010: hloubka výkopu: 0,12 m; tvar výkopu: obdélníkový zahloubený objekt, na dně kúlová jamka; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1009; stratigraficky pod: 1009; stratigraficky nad: 1014; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1012: hloubka výkopu: 0,22 m; tvar výkopu: kúlová jamka; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1011; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: na stěnách stopy po dřevu.

Kontext 1016: hloubka výkopu: 0,11 m; tvar výkopu: kúlová jamka; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1015; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1017: hloubka výkopu: 0,05 m; tvar výkopu: obdélná mělká jamka; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1018; stratigraficky pod: 1008; stratigraficky nad: 1014; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.10.5 Rozbor nálezové situace

Stratigrafie byla do hloubky 80 cm narušena izolačním pískovým a štěrkovým výsypem (ochrana proti vlhku). Situace pod tímto recentním zásahem byla již bez zjevných narušení. Svrchní raně středověký kontext 1006 nasedá na další raně středověké kontexty 1007 a 1008, které obsahovaly slabou intruzi keramiky lužické kultury. Bazi souvrství tvoří dva kontexty 1014 a 1018 pocházející z období lužické kultury. Obě vrstvy obsahují slabou raně středověkou intruzi (obr. 110).

5.3.11 SONDA 11/92

5.3.11.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5,5 x 1-2 m byla položena v zadním traktu domu čp. 101. Tvořila tak část průtahové sondy celým čp. 101 (obr. 114-117). Během výzkumu bylo registrováno celkem 10 kontextů, z toho 7 tvořily uložení (2 výplně), 1 výkop a 2 hroby. Ze 3 uložení byl získán datovací materiál (obr. 113).

5.3.11.2 Popis kontextů

5.3.11.3 Uložení

Kontext 1100+1101: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,75 m; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 1102; nálezy: sáček č. 364 (keramika, mazanice); výzkumná metoda: škrabka + krumpáč.

Kontext 1102: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,7 m; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 1100+1101; stratigraficky nad: 1103, 1104, 1110; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka + krumpáč.

Kontext 1103: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,01-0,45 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý šedočerný hlinitý písek; hrubá komponenta: 40 % kameny - mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 1102;

stratigraficky nad: 1104, 1105; nálezy: sáček č. 403, 410 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka + krumpáč.

Kontext 1104: typ uložení: výplň; mocnost: 0,30-0,35 m; jemná komponenta: 70 % kyprý šedočerný hlinitý písek; hrubá komponenta: 30 % kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 1103; stratigraficky nad: 1106, 1107, 1110; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň hrobu.

SONDA 11/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	3,08	146
mazanice	0,01	1
kosti zvířecí	1,3	96
uhlíky	0,02	4
kov	0,01	1
Celkem	4,42	248

Kontext 1105: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: skála; stratigraficky pod: 1103; stratigraficky nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: skála.

Kontext 1109: typ uložení: výplň; mocnost: 0,30-0,33 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlý okrovošedý hlinitý písek; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1103; stratigraficky nad: 1108, 1110; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1110: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,6 m; jemná komponenta: 80 % uhlá černá jílovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé a střední kameny; stratigraficky pod: 1104; stratigraficky nad: 0; nálezy: sáček č. 491 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 11/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATAČE	POČET
1100	364	kachel (rámový)	NO2	2
zásyp	492	kachel (rámový)	NO2	4
Celkem				6

Kontext 1112: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,04-0,06 m; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: uhlíky – četný výskyt - drobtý; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1113: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: kameny – četný výskyt - kameny; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 11/92						
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET			
1100	364	0	0	1	0	0
1103	410	Fe (zlomek)	1	0	0	66
	403	0	0	0	0	25
zásyp	492	0	0	0	0	5
Celkem		0	1	1	0	96

5.3.11.4 Výkopy

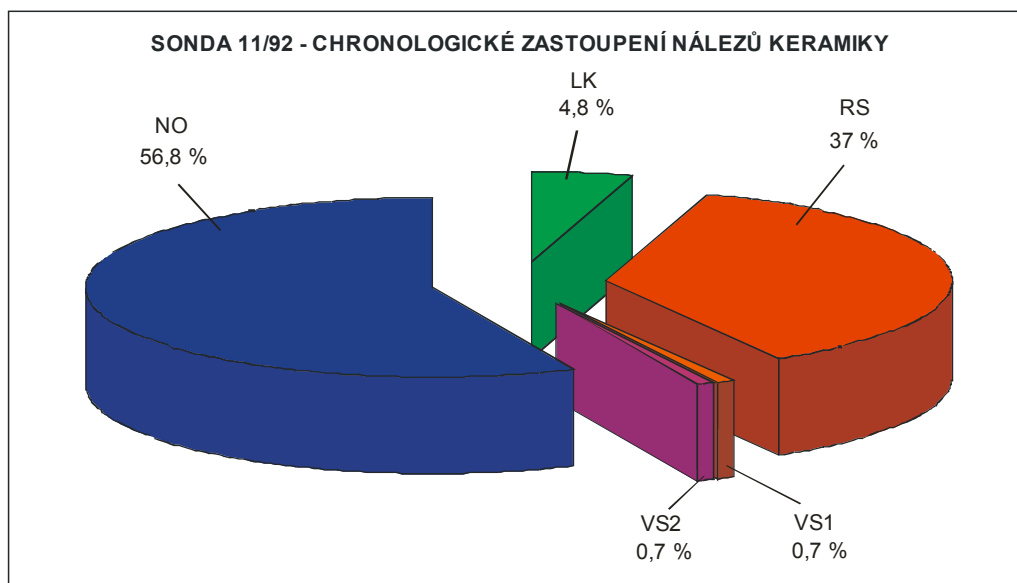
Kontext 1111: hloubka výkopu: 0,3 m; tvar výkopu: kúlová jamka; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1109; stratigraficky pod: 1107; stratigraficky nad: podloží; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.11.5 Hroby

Kontext 1108: typ uložení: kostrový hrob (č. 16); stratigraficky pod: 1109; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra leží pravou tváří k zemi, ruce po zápěstí zachovány, připažené k tělu, kosti nohou ke kotníkům zachovány.

SONDA 11/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1100	364	0	0	0	0	0	0	0	0	24	6	1,11
1103	410, 403	2	2	30	23	1	0	0	0	0	0	0,75
1110	491	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0,11
zásyp	492	0	0	0	0	0	0	1	0	46	7	1,11
Celkem		4	3	31	23	1	0	1	0	70	13	3,08

Kontext 1106: typ uložení: kostrový hrob (č. 15); stratigraficky pod: 1104; stratigraficky nad: 1107; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra leží levou tváří k zemi, ruce po lokty podél těla, zbytek kostí chybí, kosti nohou zachovány jen po kotníky.

5.3.11.6 Rozbor nálezové situace

V sondě byly zachyceny výrazné recentní zásahy ve svrchních částech souvrství (kontexty 1100, 1101 a 1102). Novověký kontext 1102 pak místy protíná celou stratigrafii (obr. 116). Pod tímto kontextem se nachází kontext 1103, který lze interpretovat jako sídelní vrstvu raně středověkou. Tato vrstva nasedá na kontext 1104, který byl bez movitých nálezů. Bazi souvrství nad podložím tvoří místy až 50 cm mocný kontext 1110 obsahující jen tři zlomky lužické a jeden raně středověký. Do tohoto kontextu se zahlubují dva (č. 15 a 16) raně středověké hroby starších žen (30-40 let a 50-60 let), které se mírně narušují (obr. 114). U hrobu č. 15 (kontext 1106) byla dobře znatelná hrobová jáma, u hrobu č. 16 (kontext 1108) nikoli. V západní části sondy se na kontextu 1110 nachází dvě výrazné kamenité vrstvy neznámého účelu (destrukce?). Do podloží se zahlubuje kúlová jamka nejspíše z období lužické kultury.

5.3.12 SONDA 12/92

5.3.12.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4 x 1-2 m byla položena v přední části domu čp. 101, původním loubí (obr. 118-119). Během výzkumu bylo registrováno celkem 16 kontextů, z toho 13 tvořily uložení (3 výplně), 3 výkopy. Z 10 uložení byl získán datovací materiál (obr. 120-121).

5.3.12.2 Popis kontextů

5.3.12.3 Uložení

Kontext 1200: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 60 % kyprý šedobéžový písek; hrubá komponenta: 40 % malta – mírný výskyt – drobtý, cihly – nahodilý výskyt – drobtý, kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: recent; stratigraficky nad: 1201, 1202, 1205, 1207; nálezy: sáček č. 370 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1201: typ uložení: výplň; mocnost: 1,1 m; jemná komponenta: 30 % kyprá béžovohnědá písčitá hlína; hrubá komponenta: 70 % malta – mírný výskyt – drobtý, cihly – mírný výskyt – malé fragmenty, kameny – četný výskyt - bloky; stratigraficky pod: 1200; stratigraficky nad: 1206; nálezy: sáček č. 371 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1202: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15-0,20 m; jemná komponenta: 50 % středně ulehlá písčité hlína s jílovými proplásky; hrubá komponenta: 50 % opuka – nahodilý výskyt – střední fragmenty, keramika, zvířecí kosti – četný výskyt - drobty; stratigraficky pod: 1201, 1203, 1208, 1209; stratigraficky nad: 1211; nálezy: sáček č. 372 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1203: typ uložení: výplň; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 40 % kyprý písek; hrubá komponenta: 60 % kameny – četný výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: 1200; stratigraficky nad: 1207; nálezy: sáček č. 373 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 12/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1200 (začištění povrchu sondy)	370	0	0	2	6	13	10	0	0	2	0	0,37
1201	371	0	0	2	3	9	6	1	6	9	3	0,48
1202	372	0	0	12	28	116	146	0	0	0	0	5,11
1204	374	0	0	0	4	59	56	0	0	0	0	1,45
1205	375	0	1	4	5	0	0	0	0	0	0	0,05
1210	376	0	0	5	5	74	110	0	0	0	0	3,19
1211	377	0	1	7	17	66	68	0	0	0	0	3,02
1212	378	0	0	105	56	0	0	0	0	0	0	2,94
1214	380	1	2	8	4	4	9	0	0	0	0	0,42
1215	381	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05
Celkem		3	7	145	128	341	405	1	6	11	3	17,08

Kontext 1204: typ uložení: výplň; mocnost: 0,15 m; jemná komponenta: 80 % kyprá šedá písčitojílovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – četný výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: 1200; stratigraficky nad: 1205, 1208; nálezy: sáček č. 374 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1205: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 95 % kyprá šedohnědá prachová jílovitá hlína; hrubá komponenta: 5 % opuka – mírný výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: 1200; stratigraficky nad: 1209; nálezy: sáček č. 375 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1209: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,01 m; jemná komponenta: 60 % středně ulehlý světle hnědý písčité jíly; hrubá komponenta: 40 % opuka – nahodilý výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: 1205; stratigraficky nad: 1202; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1210: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,25 m; jemná komponenta: 50 % středně ulehlá jílovitá hlína (mazanice); hrubá komponenta: 50 % kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky, keramika – četný výskyt - drobty; stratigraficky pod: 1200; stratigraficky nad: 1202; nálezy: sáček č. 376 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 12/92						
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET			
1201	371	Fe	1	0	0	2
		barevný kov (špendlík)	1	0	0	0
		barevný kov (kování)	1	0	0	0
1202	372	0	0	6	1	15
1204	374	0	0	0	0	6
1205	375	0	0	0	0	1
1210	376	0	0	5	0	29
1211	377	0	0	9	2	24
1212	378	Fe	2	1	0	24
1214	380	0	0	3	0	2
1215	381	0	0	0	2	2
Celkem		0	5	24	5	105

Kontext 1211: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,15 m; jemná komponenta: 60 % kyprá písčité středně popelovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % keramika – četný výskyt – drobty, kosti – nahodilý výskyt – drobty, kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1202; stratigraficky nad: 1212; nálezy: sáček č. 377 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1212: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15-0,20 m; jemná komponenta: 80 % kyprá šedohnědá popelovitopísčítá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigrafický pod: 1211; stratigrafický nad: 1213; nálezy: sáček č. 378 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 12/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATACE	POČET
1212	378	cihla	NO	1
Celkem				1

Kontext 1213: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,11 m; jemná komponenta: 60 % kyprá popelovitá hlína promísená mazanicí; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty, keramika, zvířecí kosti – četný výskyt - drobty; stratigrafický pod: 1212; stratigrafický nad: 1214; nálezy: sáček č. 379 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1214: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,3 m; jemná komponenta: 80 % ulehlá hnědá jílovitá hlína s příměsí jemného písku; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt - valouny; stratigrafický pod: 1213; stratigrafický nad: 1215; nálezy: sáček č. 380 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 12/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	17,08	1050
cihla	0,11	1
mazanice	0,76	24
kosti zvířecí	1,64	105
kameny	0,21	5
uhlíky	0,01	1
kov	0,03	5
Celkem	19,84	1191

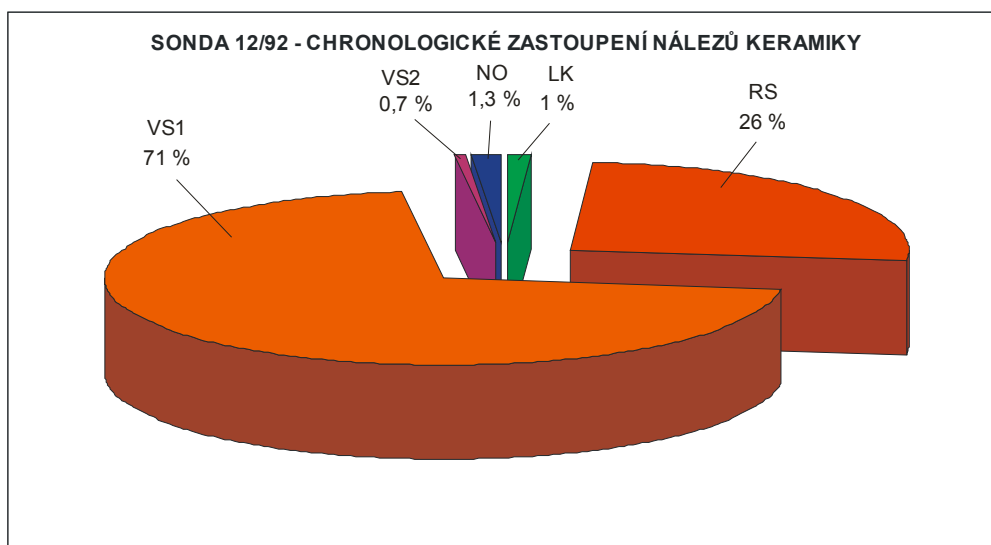
Kontext 1215: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,35-0,40 m; jemná komponenta: 60 % středně ulehlá hnědá jílovitá hlína s příměsí písku; hrubá komponenta: 40 % kameny – nahodilý výskyt - valouny; stratigrafický pod: 1214; stratigrafický nad: podloží; nálezy: sáček č. 381 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: od kontextu 1214 se liší jen sytější barvou.

5.3.12.4 Výkopy

Kontext 1206: hloubka výkopu: 1,2 m; tvar výkopu: obdélník 1 x 1,4 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 1201; stratigrafický pod: 1201; stratigrafický nad: 1215; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro sklep?

Kontext 1207: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: půlkruh o průměru 0,40 m, hloubka 0,1 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: ?; výplň: 1203; stratigrafický pod: 1203; stratigrafický nad: 1202; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1208: hloubka výkopu: 0,15 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,7 m; zlom stěny od povrchu: pozvolný; dno: ploché; profil: ?; výplň: 1204; stratigrafický pod: 1200; stratigrafický nad: 1202; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.12.5 Rozbor nálezové situace

Sonda jež je z hlediska zachování stratigrafie velmi dobře zachována byla narušena pouze mohutným vkopem (kontext 1206, výplň 1201-zde nalezen i zlomek okraje nádoby s válcovitým hrdlem) pro sklep (?). Zhruba západní třetina souvrství sondy byla tímto způsobem zničena, zbylá část pak nabízí velmi dobré podmínky pro konstrukci chronologické sekvence (obr. 119). Pod svrchním kontextem 1200, který tvořil povrch sondy se v postupném sledu nachází kontexty 1210 (keramika 13. století s příměsí raného středověku) a 1202. Popelovitopísčité kontexty 1211 (obdobný obsah jako 1210), 1212 (raný středověk) a 1213 (bez nálezů) lze interpretovat jako spáleništní vrstvu související se zánikem přemyslovského hradiště ve 12. století. Stratigraficky se pod tímto zánikovým souvrstvím nalézal kontext 1214 (směs keramiky lužické a raně středověké) a čistě lužická sídelní vrstva 1215. Na rozhraní kontextů 1213 a 1214 byla registrována výrazná kumulace kamenů, snad destrukce nějaké kamenné konstrukce. Výše naznačená stratigrafie se jeví pro tuto část mladoboleslavské ostrožny jako poměrně typická.

5.3.13 SONDA 13/92

5.3.13.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 6 x 2-3 m byla položena ve střední části domu a tvořila tak část průtahové sondy celým čp. 101 (obr. 122-125). Během výzkumu bylo registrováno celkem 25 kontextů, z toho 14 tvořily uložení (8 výplní), 5 výkopy, 1 zeď a 5 hroby. Z 9 uložení byl získán datovací materiál (obr. 126).

5.3.13.2 Popis kontextů

5.3.13.3 Uložení

Kontext 1300: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 30 % kyprá žlutohnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 70 % kameny – mírný výskyt – kameny, úlomky malty, cihly – mírný výskyt - drobtý; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 382 (keramika, sklo, struska, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč + lopata; poznámka: zásyp; datace: 17.-18. století.

Kontext 1302: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 100 % písek; hrubá komponenta: 0; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 1300; nálezy: sáček č. 383, 390 (keramika, struska, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: písčité zásyp.

Kontext 1303: typ uložení: výplň; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá hnědočerná písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: 1300; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 384, 402, 406 (keramika, zvířecí kosti, lidské kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zásyp dětského hrobu („popelovka“).

Kontext 1304: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 60 % středně ulehlá černošedá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky až kameny; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 385, 393 (keramika, dřevo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: „popelovka“.

Kontext 1305: typ uložení: výplň; mocnost: 0,3-0,4 m; jemná komponenta: 50 % ulehlá černoohnědá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 50 % kameny – četný výskyt – malé oblázky až kameny; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 386 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zásyp kostry 1307, hrobové jámy 1309.

Kontext 1311: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,38 m; jemná komponenta: 60 % středně ulehlá hnědočerná písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – četný výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1312: typ uložení: výplň; mocnost: max. 0,6 m; jemná komponenta: 80 % kyprý žlutohnědý písčité jíly; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt - kameny; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1313: typ uložení: výplň; mocnost: 0,15 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlá šedá popelovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: 1303; stratigraficky nad: 1314; nálezy: sáček č. 405, 408 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zásyp hrobu č. 10 (1314).

Kontext 1315: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,22-0,25 m; jemná komponenta: 60 %

středně uhlá hnědočerná písčité hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – četný výskyt – střední oblázky, keramika, zvířecí kosti – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 1313; stratigraficky nad: 1316; nálezy: sáček č. 407, 421 (keramika, zvířecí kosti, lastura-drt); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nivelace – povrch.

Kontext 1316: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,17 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý černohnědý – hlinitý písek s rozpadlou mazanicí; hrubá komponenta: 40 % kameny – nahodilý výskyt – střední oblázky; stratigraficky pod: 1315; stratigraficky nad: 1317, 1318, 1319, 1320; nálezy: sáček č. 409, 422 (keramika, mazanice, struska, kosti zvířecí, kosti lidské); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nivelace – povrch.

Kontext 1319: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % středně uhlá hnědočerná písčité hlína s rozpadlou mazanicí; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: 1316; stratigraficky nad: 1322; nálezy: sáček č. 420 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň kontextu 1322.

Kontext 1320: typ uložení: výplň; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlý hnědočerný hlinitý písek se skvrnami mazanice; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 13/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1300	382	3	2	3	4	8	4	1	0	199	54	6,51
1302	383, 390	2	0	10	9	11	13	0	0	1	0	0,86
1303	391, 392	0	0	58	29	0	0	0	0	0	0	1,42
1303 (zásyp dětského hrobu č.1, č.k.1310)	384, 402, 406	0	0	6	5	0	0	0	0	0	0	0,07
1304	385, 393	1	0	22	15	2	2	0	0	0	0	0,56
1305	386	1	1	4	1	0	0	0	0	0	0	0,06
1313	408, 405	1	1	1	9	0	0	0	0	0	0	0,1
1315	407, 421	1	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0,03
1316	422	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0,06
1316 (zásyp hrobu č. 11, kontext 1317)	409	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0,03
1319	420	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02
sběr	493	1	0	7	6	0	0	0	0	13	3	0,8
Celkem		10	10	111	81	21	21	1	0	213	57	10,52

SONDA 13/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATECE	POČET
sběr	493	kamenina (okraj poháru)	NO	1
1300	382	kachel	VS2(?)-NO	15
1300	382	kamenina	NO	4
1304	385	kachel	VS2	1
1313	405	cihla	NO	1
Celkem				22

Kontext 1321: typ uložení: výplň; mocnost: 0,24 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehý hnědočerný hlinitý písek se skvrny mazanice; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 13/92										
KONTEXT	SÁČEK Č.	SKLO		STRUSKA	MAZ	DŘEVO	LASTURA	KA	KO.ZV	KO.LID
		DRUH	POČET							
1300	382	duté	1	1	0	0	0	0	60	0
1302	390	0	0	1	0	0	0	0	21	0
1303	391, 392	0	0	0	0	0	0	0	62	0
1303 (zásyp hrobu č. 8, kontext 1310)	384, 402	0	0	0	0	0	0	0	3	10 (2zl.lebky, 8 zl.žeber)
1304	385, 386, 393	0	0	0	0	1	0	1	37	0
1313	408, 405	0	0	0	0	0	0	1	32	0
1315	421	0	0	0	0	0	drť	0	3	0
1316	422	0	0	1	10	0	0	0	0	0
1316 (zásyp hrobu č. 11, kontext. 1317)	409	0	0	0	0	0	0	0	40 (směs ko.zv+ko.lid)	
sběr	493	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Celkem		0	1	3	10	1	0	2	239	30

Kontext 1324: typ uložení: podloží; jemná komponenta: 0; hrubá komponenta: 0; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: podloží.

Kontext 1325: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,2 m; jemná komponenta: 80 % kyprá žlutá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt - kameny; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.13.4 Výkopy

Kontext 1308: hloubka výkopu: 0,1-0,15 m; tvar výkopu: hrobová jáma (kostra 1306); zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1303; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: částečně neznatelný kontext.

Kontext 1309: hloubka výkopu: 0,3 m; tvar výkopu: hrobová jáma (hrob č. 1307); zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1305; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zřetelně porušený vkop.

Kontext 1318: hloubka výkopu: 0,24 m; tvar výkopu: díra a podloží; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1321; stratigraficky pod: 1321; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1322: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: hrobový tvar s pozvolnými hranami; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1319; stratigraficky pod: 1319; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1323: hloubka výkopu: 0,1 m; tvar výkopu: zahluběný objekt do podloží; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1320; stratigraficky pod: 1320; stratigraficky nad: ?; výzkumná metoda: škrabka.

5.3.13.5 Zdi

Kontext 1301: výška zdi: 0,2-0,3 m; složení: opuka; konstrukce zdi: řádkové zdivo; stavební materiál – popis: střední zlomky; řádky: 0; jádro: 0; spojovací materiál: hlinitá malta; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?

Hroby

Kontext ?: typ uložení: kostrový hrob (č. 17); stratigraficky pod: 1310; stratigraficky nad: 1308; nálezy: zvířecí kosti/zuby; výzkumná metoda: škrabka; popis: silně porušeno, zachovaná jen horní partie od pánve pod profilem (dětský hrob).

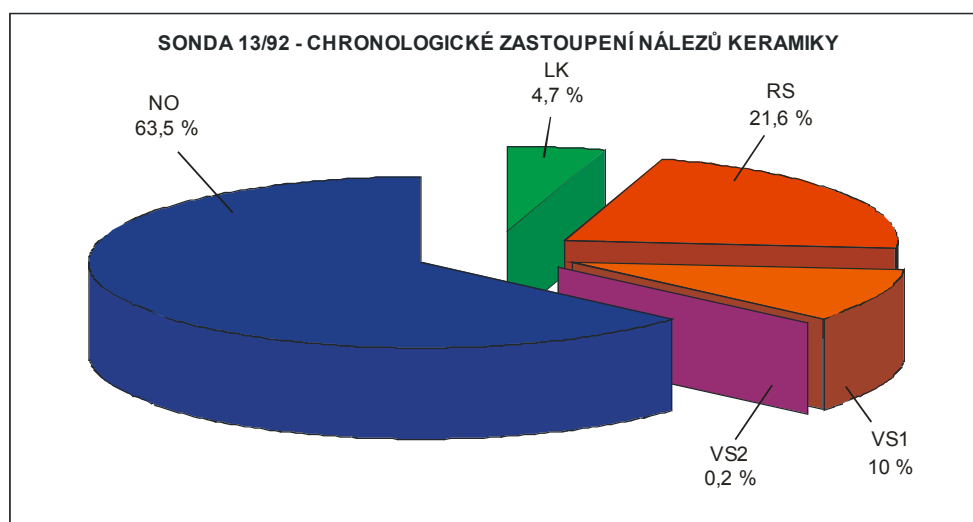
Kontext 1307: typ uložení: kostrový hrob (č. 12); stratigraficky pod: 1305; stratigraficky nad: 1309; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1310: typ uložení: kostrový hrob (č. 8); stratigraficky pod: 1303; stratigraficky nad: 1312; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostrový pohřeb dítěte, lebka orientovaná na S, pohřeb na zádech, ruce podél těla, špatně patrná hrobová jáma, na S straně fragment původního kamenného obložení.

Kontext 1314: typ uložení: kostrový hrob (č. 10); stratigraficky pod: 1313; stratigraficky nad: ?; nálezy: zvířecí kosti/zuby; výzkumná metoda: škrabka; popis: sklad kostí (při výkopu nového hrobu došlo k porušení tohoto hrobu, kosti složeny na jedno místo, hrobová jáma není).

Kontext 1317: typ uložení: kostrový hrob (č. 11); stratigraficky pod: 1316; stratigraficky nad: 1318; nálezy: zvířecí kosti/zuby; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostrový pohřeb starší ženy (?) na zádech, ruce podél těla, drobné kůstky rukou a nohou v zásypu.

SONDA 13/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	10,52	524
sklo	0,01	1
mazanice	0,41	10
kosti zvířecí	2,94	239
kosti lidské	0,18	30
cihla	0,01	1
struska	0,2	3
kameny	0,02	2
dřevo	0,01	1
uhlíky	0,01	1
Celkem	14,31	812

5.3.13.6 Rozbor nálezové situace

V této sondě i ve vedlejší (15/92) byl registrován výrazný novověký zásah do starší stratigrafie v podobě vkopu pro druhé suterénní patro datovaného do 17.-18. století (kontext 1300; obr. 125). Tento vkop úplně zničil západní část sondy a ve zbylé části zasáhl do hloubky cca 50 cm. Pod tímto zásahem se nacházel sled kontextů 1304, 1313, 1314 a 1315

se směsí raně středověkých a lužických keramických zlomků. Kontexty 1313 a 1314 lze interpretovat jako zánikový horizont raně středověkého přemyslovského hradiště. Do kontextu 1315 nacházejícího se pod zánikovým horizontem se zahluhovaly raně středověké hroby č. 8 (kontext 1310), č. 10 (1314) č. 11 (1317), 17 (bez přiřazeného kontextu) a snad i hrob č. 12 (1307; obr. 122-124). Hroby č. 11 a 12 byly ve vzájemné superpozici, což může být dokladem delší dobu trvajících pohřbívání na lokalitě.

5.3.14 SONDA 14/92

5.3.14.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4 x 1-2 m byla položena v přední části domu čp. 99, původním loubí (obr. 127, 128). Během výzkumu bylo registrováno celkem 37 kontextů, z toho 31 tvořil uložení (9 výplní), 4 výkopy, 2 zeď. Z 26 uložení byl získán datovací materiál (obr. 129-132).

5.3.14.2 Popis kontextů

5.3.14.3 Uložení

Kontext 1400: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 70 % kyprý šedobéžový písek; hrubá komponenta: 30 % malta – četný výskyt – drobtý, kameny – četný výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: recentní podlaha; stratigraficky nad: 1401; nálezy: sáček č. 394 (keramika, železo-drt, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1401: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05 m; jemná komponenta: 80 % kyprá šedá písčité hlína; hrubá komponenta: 20 % malta – mírný výskyt – drobtý, kameny – mírný výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: 1401; stratigraficky nad: 1402, 1403, 1404; nálezy: sáček č. 396 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: širší styková plocha mezi kontexty 1400 a staršími kontexty.

Kontext 1402: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % kyprá šedočerná písčité hlína; hrubá komponenta: 20 % mazanice – mírný výskyt – drobtý, kameny – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1401, 1405; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 395, 397, 425, 450, 451, 459 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: při rozebírání stavební firmou brány kontexty – 1409, 1410, 1411 + další po úroveň 1410+1411.

Kontext 1403: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,3 m; jemná komponenta: 70 % kyprý béžový písek; hrubá komponenta: 30 % kameny – četný výskyt – malé fragmenty, malta – mírný výskyt - drobtý; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 398 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1404: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 60 % kyprý žlutý písek; hrubá komponenta: 40 % kameny – četný výskyt – velké fragmenty, prejzy – nahodilý výskyt – střední fragmenty, malta – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 1401; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 399, 453 (keramika, železo, dřevo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: od úrovně B zbytky na plocho položených dlažebních kostek; svrchní část vrstvy = kontext 1403 (úroveň A).

Kontext 1406: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % středně uhlá tmavě šedá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – velké kamínky, cihly – mírný výskyt – drobtý; stratigraficky pod: 1401; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 400 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1407: typ uložení: ?; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 401 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1408: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 1407; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: recentní výkop.

Kontext 1409A: typ uložení: výplň; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 70 % kyprý šedohnědý prachový jíl; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: 1412; stratigraficky nad:

1411, 1415;
nálezy: sáček č. 428, 429
(keramika, kamenný brousek, zvířecí kosti);
výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1409B:

typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % středně uhlá hnědošedá prachová hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – střední oblázky, mazanice – mírný výskyt – droby, uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 1402; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 452, 457 (keramika, železné nože, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1410:

typ uložení: vrstva; mocnost: 0,15 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlá hnědobéžová prachovojilovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 1403; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 424 (keramika, železný nůž, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1411: typ uložení: výplň; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 85 % středně uhlá hnědošedá prachovojilovitá hlína; hrubá komponenta: 15 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt – droby; stratigraficky pod: 1409A; stratigraficky nad: 1410; nálezy: sáček č. 416 (keramika, omítka, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 14/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1400	394	0	0	1	1	4	9	0	0	1	0	0,15
1401	396	0	1	11	13	3	7	0	0	2	0	0,54
1402	395, 397, 425, 450, 451, 459	0	1	36	58	404	427	0	0	0	0	13,96
1403 (skop)	398	0	0	0	0	12	13	0	0	0	1	0,29
1404	453	0	0	0	0	6	3	0	0	0	0	0,09
1404 (skop II)	399	0	0	0	0	9	5	0	0	0	0	0,11
1406	400	0	0	5	10	0	0	0	0	0	0	0,15
1407	401	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0,01
1409 A	428, 429	0	1	21	14	28	36	0	0	0	0	1,63
1409 B	452, 457	0	0	35	22	85	103	0	0	0	0	4,43
1410	424	0	1	68	58	0	0	0	0	0	0	2,05
1411	416	0	0	13	9	8	21	0	0	0	0	0,83
1412	454	0	0	7	8	85	75	0	0	0	0	2,9
1413	414, 426	0	0	7	7	0	0	0	0	0	0	0,24
1417	423	0	0	10	8	8	4	1	0	0	0	0,59
1418	427	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0,06
1421	419	1	0	10	14	24	36	0	0	0	0	1,34
1422	411	0	0	5	4	3	4	0	0	0	0	0,29
1423	412	0	0	22	15	0	0	0	0	0	0	0,65
1424	413	0	0	12	7	0	0	0	0	0	0	0,2
1425	404	0	0	8	8	0	0	0	0	0	0	0,14
1426	415	0	0	12	10	0	0	0	0	0	0	0,36
1427	471, 495	0	0	4	7	0	0	0	0	0	0	0,16
1428	473	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0,03
1429	472, 474, 475, 494, 496, 497	2	4	44	33	1	1	1	0	0	0	1,87
1430	498	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,09
1432	499	0	0	17	14	0	0	0	0	0	0	0,58
1433	500	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0,16
sběr	bez čísla	0	2	42	14	2	0	0	0	14	3	1,31
Celkem		4	12	393	336	683	745	2	0	19	4	35,21

Kontext 1412: typ uložení: výplň; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 70 % kyprý šedý prachový písek; hrubá komponenta: 30 % kameny – mírný výskyt – střední fragmenty, keramika – četný výskyt – malé fragmenty, dřevo – mírný výskyt – střední fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigraficky pod: 1402; stratigraficky nad: 1409A, 1415; nálezy: sáček č. 454 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 14/92									
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		OMÍTKA	STRUSKA	DŘEVO	MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET						
1400	394	Fe (hřeb)	drť	0	0	0	0	0	5
1401	396	0	0	0	0	0	0	0	9
1402	395, 397, 425, 450, 451, 459	0	0	0	0	0	4	2	119
1403 (skop)	398	0	0	0	0	0	0	1	3
1404 (skop II)	399	Fe (hřeb)	2 zl.	0	0	1	0	0	4
1406	400	0	0	0	0	0	0	0	3
1409 A	429	0	0	0	0	0	0	2 (1 brousek)	15
1409 B	452, 457	Fe (nůž)	1 zl.	0	0	0	0	1	42
		Fe	2 zl.						
1410	424	Fe (nůž)	1	0	0	0	3	7	24
1411	416	0	0	1	0	0	0	0	6
1412	454	0	0	0	0	0	0	2	23
1413	414, 426	0	0	0	0	0	0	0	14
1417	423	Fe (hřeb)	2 zl.	0	0	0	0	0	10
1418	427	0	0	0	0	0	0	0	3
1421	419	0	0	0	0	0	0	3	25
1422	411	0	0	0	0	0	0	0	12
1423	412	0	0	0	0	0	0	0	7
1424	413	Fe (nůž)	2 zl.	0	0	0	0	0	3
1425	404	0	0	0	0	0	0	0	2
1426	415	0	0	0	0	0	0	0	4
1427	471, 495	0	0	0	0	0	0	0	8
1428	473	0	0	0	0	0	0	0	1
1429	472, 474, 475, 494, 497	0	0	0	0	0	0	2	37
1432	499	0	0	0	1	0	0	0	12
1433	500	0	0	0	0	0	1	0	1
sběr	bez čísla	0	0	0	0	0	0	5	19
Celkem		0	9	1	1	1	8	25	411

Kontext 1413: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,3 m; jemná komponenta: 90 % kyprý šedohnědý prachový jíl; hrubá komponenta: 10 % dřevo – nahodilý výskyt – malé fragmenty, kameny – nahodilý výskyt – střední kamínky; stratigraficky pod: 1402, 1415; stratigraficky nad: 1410; nálezy: sáček č. 414, 426 (keramika, zvířecí

kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: na styku s kontextem 1409A (výkop 1415) povrch mírně ulehý (jinak se od 1409A příliš neliší).

Kontext 1414: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05 m; jemná komponenta: 95 % středně ulehý černošedý prachový písek; hrubá komponenta: 5 % kameny – nahodilý výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 1401; stratigraficky nad: 1402; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 14/92				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATAČE	POČET
1409 A	429a	zlomek přeslenu	RS	1
sběr	bez čísla	kachel	NO	3
Celkem				4

Kontext 1415: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 1409A, 1411; stratigraficky nad: 1413; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop.

Kontext 1417: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 60 % kyprá hnědožlutá maltová drť; hrubá komponenta: 40 % opuka – mírný výskyt – střední a malé kamínky, cihly – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1400, 1401; stratigraficky nad: 1419; nálezy: sáček č. 423 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1418: typ uložení: ?; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 427 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1421: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,5 m; jemná komponenta: 80 % kyprý šedý prachový jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – malé a střední kamínky, uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 1410, 1415; stratigraficky nad: 1422; nálezy: sáček č. 419 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1422: typ uložení: výplň; mocnost: 0,6 m; jemná komponenta: 80 % kyprý šedohnědý prachový jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé a velké kamínky, uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 1421; stratigraficky nad: 0; nálezy: sáček č. 411 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 14/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	35,21	2198
mazanice	0,11	8
kosti zvířecí	6,26	411
kameny	0,59	25
uhlíky	0,1	28
struska	0,4	1
omítka	0,02	1
dřevo	0,01	1
kov	0,11	9
Celkem	42,81	2682

Kontext 1424: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,3 m; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá šedá písčitá hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – četný výskyt – valouny, uhlíky – mírný výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 1423; stratigraficky nad: 1425, 1426; nálezy: sáček č. 413 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1425: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,3 m; jemná komponenta: 60 % kyprá šedá popelovopísčitá hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – kameny i bloky; stratigraficky pod: 1424; stratigraficky nad: 1426; nálezy: sáček č. 404 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1426: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1 m; jemná komponenta: 80 % kyprá šedočerná písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 % uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý, kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty, popel – nahodilý výskyt - skvrnky; stratigraficky pod: 1425; stratigraficky nad: sáček č. 415 (keramika, zvířecí kosti); nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1427: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,4 m; jemná komponenta: 70 % kyprý žlutohnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 30 % pískovec – nahodilý výskyt – malé fragmenty, cihly – mírný výskyt – drobtý, kameny – nahodilý výskyt – malé oblázky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 471, 495 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1428: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % středně ulehý černošedý písčité jíl; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – malé kamínky, uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 473 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1429: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá hnědočerná písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý, kameny – četný výskyt – střední oblázky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 472, 474, 475, 494, 496, 497 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1430: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 75 % ulehlá hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 25 % uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý, kameny – nahodilý výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 498 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1431: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 20 % kyprý šedočerný hlinitý písek; hrubá komponenta: 80 % uhlíky – četný výskyt – drobtý, kameny – nahodilý výskyt – malé kamínky; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1432: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá hnědá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – nahodilý výskyt – malé kamínky, bílý písek – nahodilý výskyt – zrnka; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 499 (keramika, struska, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1433: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,3 m; jemná komponenta: 80 % kyprá šedočerná popelovitá jílovitopísčité hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – mírný výskyt – drobtý, uhlíky – nahodilý výskyt – drobtý; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 500 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1434: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 1433; stratigraficky nad: 1435; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nekopáno (uhlíkatá vrstva leží na kontextu 1435).

Kontext 1435: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: nekopáno.

5.3.14.4 Výkopy

Kontext 1416: hloubka výkopu: ?; tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1403, 1404; stratigraficky pod: 1403; stratigraficky nad: 1413; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1419: hloubka výkopu: ?; tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1417; stratigraficky pod: 1417; stratigraficky nad: 1402; výzkumná metoda: škrabka.

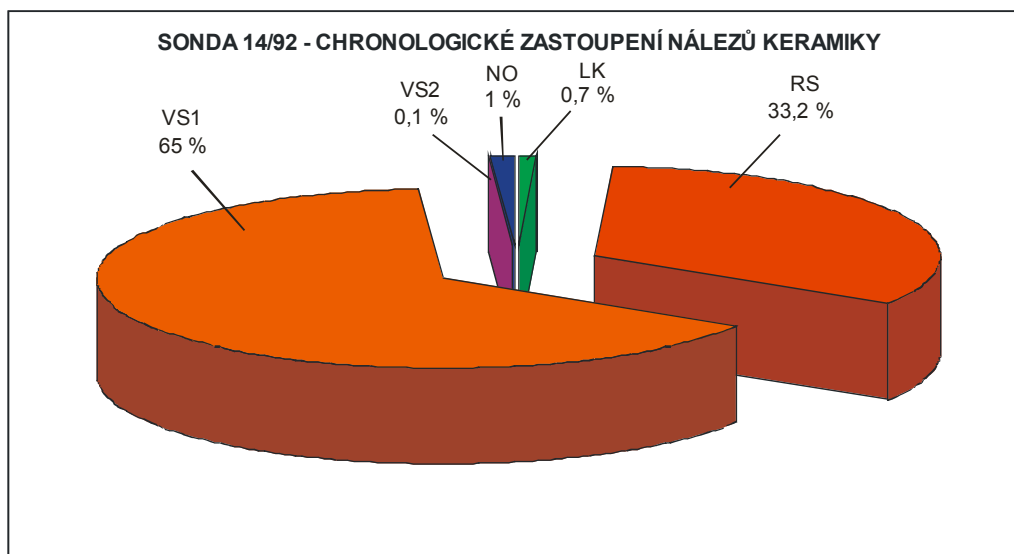
5.3.14.5 Zdi

Kontext 1405: výška zdi: ?; složení: ?; konstrukce zdi: ?; stavební materiál – popis: ?; řádky: ?; jádro: ?; spojovací materiál: ?; další popis: výkop pro pískovcové zdivo; stratigraficky pod: 1403; stratigraficky nad: ?

Kontext 1407: výška zdi: ?; složení: ?; konstrukce zdi: ?; stavební materiál – popis: ?; řádky: ?; jádro: ?; spojovací materiál: ?; další popis: recentní zeď; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?

Kontext 1418: výška zdi: ?; složení: ?; konstrukce zdi: ?; stavební materiál – popis: ?; řádky: ?; jádro: ?; spojovací materiál: ?; další popis: ?; stratigraficky pod: 1403, 1404; stratigraficky nad: 1416.

Kontext 1420: výška zdi: ?; složení: ?; konstrukce zdi: ?; stavební materiál – popis: ?; řádky: ?; jádro: ?; spojovací materiál: ?; další popis: ?; stratigraficky pod: 1400, 1401, 1418; stratigraficky nad: ?

5.3.14.6 Rozbor nálezové situace

V sondě byla nalezena zeď (kontext 1418 se stavebním vkopem 1416 a výplní 1403), kterou lze rámcově datovat do 16. či 17. století a je jediným archeologicky zjištěným dokladem složitějšího novověkého stavebního vývoje (obr. 127). Vkop pro zeď 1418 se zahluboval do kontextu 1402, který lze datovat do 13. století. Dále byl v sondě registrován recentní vkop 1408 či objekt 1423 datovaný výplní do raného středověku. Vzhledem k tomu, že v terénu byly dokumentovány pouze dva půdorysné plány a ne profily, je bližší stratigrafický vývoj v sondě nejasný. Důležitým nálezem je koláček patrně kovářské strusky o hmotnosti 0,37 kg z kontextu 1432 (sáček č. 499), který je keramikou datován do raného středověku, patrně 12. století.

5.3.15 SONDA 15/92

5.3.15.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 1 x 3 m byla položena v zadní části domu a tvořila tak nejzápadnější patrii průtahové sondy celým čp. 101 (obr. 133, 134). Během výzkumu bylo registrováno celkem 12 kontextů, z toho 9 tvořily uložení (1 výplň), 3 hroby. Ze 2 uložení byl získán datovací materiál (obr. 135).

5.3.15.2 Popis kontextů

5.3.15.3 Uložení

Kontext 1500: typ uložení: výplň; mocnost: 1,2 m; jemná komponenta: 60 % středně ulehlá světle hnědá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 40 % kameny – mírný výskyt – valouny, uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1501: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,4 m; jemná komponenta: 80 % kyprá hnědá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – malé až střední oblázky; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 1502; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1502: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,3 m; jemná komponenta: 70 % středně ulehlá světle žlutá písčitá hlína; hrubá komponenta: 30 % kameny – nahodilý výskyt – střední oblázky; stratigraficky pod: 1501; stratigraficky nad: 1503; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1503: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,2 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlý šedý písek; hrubá komponenta: 10 % mazanice – nahodilý výskyt - droby; stratigrafický pod: 1502; stratigrafický nad: 1504; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1504: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,1 m; jemná komponenta: 80 %; hrubá komponenta: 20 % mazanice – mírný výskyt – droby, uhlíky – nahodilý výskyt - droby; stratigrafický pod: 1503; stratigrafický nad: 1505; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1505: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,3 m; jemná komponenta: 90 % uhlý hnědožlutý písek; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – malé kamínky; stratigrafický pod: 1504; stratigrafický nad: 1506; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1506: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 0,1 m; jemná komponenta: 75 % středně uhlá šedohnědá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 25 % pískovec – četný výskyt – malé kamínky, kameny – četný výskyt – malé oblázky; stratigrafický pod: 1505; stratigrafický nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 15/92						
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA				m (kg)
		LK		RS		
		TK	AK	TK	AK	
1509	505	0	0	3	1	0,88
1511	508	1	0	0	0	0,02
Celkem		1	0	3	1	0,9

Kontext 1507: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 75 % uhlá černohnědá písčitojilovitá hlína; hrubá komponenta: 25 % pískovec – mírný výskyt – kameny, mazanice – mírný výskyt - droby; stratigrafický pod: ?; stratigrafický nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zásyp hrobu- vrstva.

Kontext 1511: typ uložení: vrstva; mocnost: max. 55 cm; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigrafický pod: 1506, 1500; stratigrafický nad: ?; nálezy: sáček č. 508 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: zásyp hrobu- vrstva.

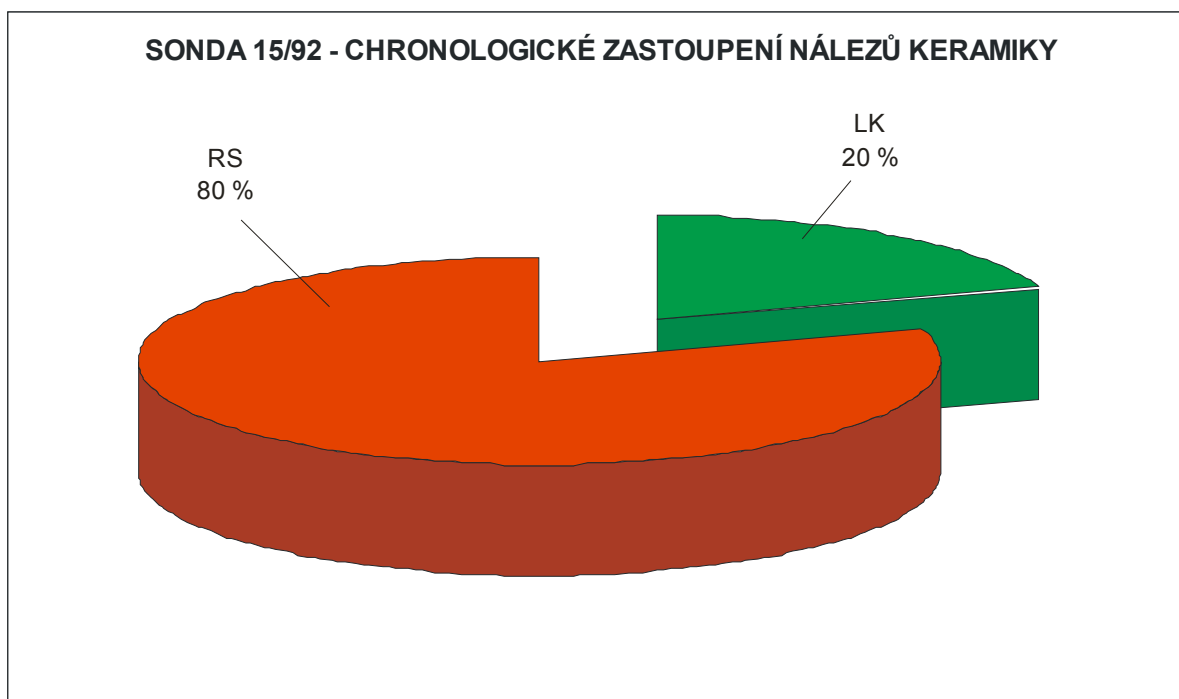
5.3.15.4 Hroby

Kontext 1508: typ uložení: kostrový hrob (č. 9); stratigrafický pod: ?; stratigrafický nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: roztrášená lebka nalezená v profilu.

Kontext 1509: typ uložení: kostrový hrob (č. 13); stratigrafický pod: ?; stratigrafický nad: ?; nálezy: sáček č. 505 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; popis: zachovaná pouze lebka, temenem vzhůru, v jejím okolí nalezeny zbytky žeber a obratle v tříšti.

Kontext 1510: typ uložení: kostrový hrob (č. 14); stratigrafický pod: ?; stratigrafický nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra leží pravou tváří k zemi, ruce připažené k tělu, od lokte, mimo levou část kyčlí a levou stehenní kost, zbytek kostí chybí.

SONDA 15/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,9	5
Celkem	0,9	5

5.3.15.5 Rozbor nálezové situace

V této sondě byl zachycen výrazný recentní vkop, související nejspíše se stavební činností. Ten narušil sled vrstev od svrchního kontextu 1501-1506 a nasedající na bazi sondy tvořenou vrstvou 1511 (obr. 134). Datovací materiál byl získán jen ze spodního kontextu 1511 a řadí ho do období lužické kultury. Nejdůležitějšími nálezy v této sondě bylo odkrytí třech raně středověkých hrobů staršího muže (č. 14, kontext 1510), starší ženy (č. 13, kontext 1509) a dítěte (č. 9, kontext 1508). Ostatky v hrobě ženy a dítěte se nacházely v neanatomické poloze a z kostry muže ležící na zádech s lebkou na pravém boku se zachovala pouze horní část těla (obr. 133). Ze zásypu ženského hrobu byly získány čtyři raně středověké keramické zlomky.

5.3.16 SONDA 16/93

5.3.16.1 Popis nálezové situace

Jako první v sezóně 1993 byla tato sonda o rozměrech cca 8 x 2 m položena na dvorku čp. 99 v severním sousedství garáže (obr. 136-143). Během výzkumu byly registrovány celkem 34 kontexty, z toho 23 tvořily uložení (8 výplní), 9 vkopy a 2 zdi. Z 15 uložení byl získán datovací materiál (obr. 144-147).

5.3.16.2 Popis kontextů

5.3.16.3 Uložení

Kontext 1600=1700=1800: typ uložení: vrstva; mocnost: 1,0-1,2 m; jemná komponenta: 50 % středně uhlá šedohnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 50 % kameny, cihly, prejzy – mírný výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 1601, 1602, 1603; nálezy: 0; výzkumná metoda: bagr; poznámka: navážka.

Kontext 1601, 1601A: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,17-0,26 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá tmavě hnědá jílovitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1601; stratigraficky nad: 1606, 1613; nálezy: sáček č. 550 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: rýč; poznámka: kontext 1601 byl rozdělen na dva kontexty 1601 a 1601A.

Kontext 1603B: typ uložení: výplň; mocnost: 0,8 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá hnědá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 % kameny – nahodilý výskyt - drobtů; stratigraficky pod: 1600; stratigraficky nad: 1603C; nálezy: sáček č. 556 (keramika, železo, porcelán, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč + lopata; poznámka: výplň septiku, kontext 1603 C je cihlová podlaha s maltou.

Kontext 1606: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,06 m; jemná komponenta: 50 % středně ulehlý hnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 50 %; stratigraficky pod: 1601A; stratigraficky nad: 1607, 1613, 1633, 1635; nálezy: sáček č. 552, 555 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč + lopata.

SONDA 16/93												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1601, 1601 A	550	8	19	18	24	29	29	11	12	57	56	4,41
1603 A	557	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0,01
1603 B (cihlová dlažba)	556	0	0	4	0	0	0	0	0	15	13	0,36
1606	?	1	4	69	54	0	0	3	5	0	2	2,09
1606, 1607	552, 553, 554, 555	102	183	3	11	0	5	2	7	11	10	4,54
1612	560	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0,05
1615	559	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0,13
1618	561	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,01
1619	562	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0,01
1622	558	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0,03
1623	563	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0,01
1629	564	0	0	6	9	0	0	0	0	1	3	0,16
1633	571, 580, 582, 584, 585	8	10	124	102	0	0	9	5	1	0	5,22
1635	566, 567, 569, 572, 573, 581, 583	155	242	7	10	0	0	1	0	0	0	7,21
1637	570	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	0,09
Celkem		278	462	236	215	29	36	26	30	86	86	24,33

Kontext 1607: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,10-0,24 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1606; stratigraficky nad: 1613, 1633, 1608, 1637; nálezy: sáček č. 552-555 (keramika, železo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč + lopata.

Kontext 1608: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-0,10 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá tmavě hnědá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1606, 1607; stratigraficky nad: 1609, 1610, 1611, 1613, 1637, 1638; nálezy: 0; výzkumná metoda: krumpáč + lopata; poznámka: ukončena a navazuje na kontext 1633.

Kontext 1609: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,5-0,7 m; jemná komponenta: 30 % středně ulehlý žlutý písek; hrubá komponenta: 70 %; stratigraficky pod: 1604, 1605, 1615, 1618, 1610, 1639, 1611; stratigraficky nad: 1616, 1640; nálezy: 0; výzkumná metoda: krumpáč + lopata; poznámka: proplavené podloží.

Kontext 1610: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,04 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlý černý hlinitý písek; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1608, 1606, 1601; stratigraficky nad: 1613, 1633, 1635, 1609, 1637; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1611: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,7 m; jemná komponenta: 100 % středně ulehlý okrovošedý hlinitý písek; hrubá komponenta: 0; stratigraficky pod: 1633, 1635, 1639; stratigraficky nad: 1609, 1640; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vrstva vznikla splachem z kontextu 1609 a promísením s 1635 a 1639.

Kontext 1612: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: sáček č. 560 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kůlová jamka zahlužená do kontextu 1635.

Kontext 1613: typ uložení: výplň; mocnost: 0,18 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá prachovojílovitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1610; stratigraficky nad: 1612; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň byla promíšena uhlíky.

Kontext 1615: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,01-0,03 m; jemná komponenta: 90 % středně ulehlá tmavě hnědá písčitá hlína; hrubá komponenta: 10 %; stratigraficky pod: 1604; stratigraficky nad: 1609, 1640; nálezy: sáček č. 559 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: krumpáč + lopata; poznámka: vrstva obohacena o vzorky ze septiku.

Kontext 1616: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,8 m; jemná komponenta: 20 % kyprý světle oranžový písek; hrubá komponenta: 80 %; stratigraficky pod: 1615; stratigraficky nad: 1609; nálezy: 0; výzkumná metoda: krumpáč + lopata.

Kontext 1618: typ uložení: výplň; mocnost: 0,09 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1615; stratigraficky nad: 1609, 1640, 1619; nálezy: sáček č. 561 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň jámy s uhlíky, vyplněná deprese - není malý formulář na výkop (splach) viz kontext 1619.

Kontext 1619: typ uložení: výplň; mocnost: 0,25 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1618; stratigraficky nad: 1609, 1640; nálezy: sáček č. 562 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň jámy s uhlíky (splach); není objekt - výkop nemá formulář.

SONDA 16/93				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATACE	POČET
1601, 1601 A	550	kachel	VS2	11
		kachel	NO	7
1603 B (cihlová dlažba)	556	kachel	NO	2
1606	?		VS2	1
1606, 1607	555	kachel	NO	1
			VS2	1
		kamenina	NO	1
Celkem				24

Kontext 1622: typ uložení: výplň; mocnost: 0,23 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1600, 1603A, 1603B, 1615; stratigraficky nad: 1609, 1640; nálezy: sáček č. 558 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň jamky s uhlíky.

Kontext 1623: typ uložení: výplň; mocnost: 0,15 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1600, 1603A, 1603B, 1615; stratigraficky nad: 1609, 1640; nálezy: sáček č. 563 (keramika); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň jamky s uhlíky.

Kontext 1633: typ uložení: výplň; mocnost: 0,3 m; jemná komponenta: 50 % středně ulehlá černá písčitá hlína; hrubá komponenta: 50 %; stratigraficky pod: 1600, 1601A, 1601, 1606, 1607, 1610; stratigraficky nad: 1635, 1611; nálezy: sáček č. 571, 580, 582, 584, 585 (keramika, železo, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň středověkého objektu, chybí formulář pro výkop.

Kontext 1635: typ uložení: výplň; mocnost: 0,2-0,8 m; jemná komponenta: 90 % středně ulehlý tmavě hnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1600, 1601, 1601A, 1606, 1607, 1608; stratigraficky nad: 1609; nálezy: sáček č. 566, 567, 569, 572, 573, 581, 583 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň pravěkého objektu.

Kontext 1637: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,04 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá tmavě hnědá písčitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1600, 1601, 1601A, 1606, 1607; stratigraficky nad: 1638, 1639, 1609; nálezy: sáček č. 570 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1638: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,02 m; jemná komponenta: 90 % středně ulehlá černá písčitá hlína; hrubá komponenta: 10 % uhlíky – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 1600, 1601, 1601A, 1606, 1607, 1608, 1637; stratigraficky nad: 1639, 1609; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1639: typ uloženiny: vrstva; mocnost: 0,01-0,03 m; jemná komponenta: 90 % středně ulehlá tmavě šedá písčitá hlína; hrubá komponenta: 10 %; stratigraficky pod: 1610, 1611, 1637; stratigraficky nad: 1609; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1640: typ uloženiny: podloží; mocnost: ?; jemná komponenta: 50 % středně ulehlý světle červený písek; hrubá komponenta: 50 %; stratigraficky pod: 1600, 1603, 1618, 1615, 1609, 1616; stratigraficky nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: podloží.

5.3.16.4 Výkopy

Kontext 1604: hloubka výkopu: 0,7 m; tvar výkopu: obdélník 1,2 x 1,7 m; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1603 A, 1603 B, 1603 C-maltové dno septiku (0,05 m); stratigraficky pod: 1603C, 1600; stratigraficky nad: 1615, 1616, 1609; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro septik.

SONDA 16/93												
KONT EXT	SÁČEK Č.	KOV		SKLO		POR CEL ÁN	KŮŽE	OMÍ TKA	MAZ	KA	KO. ZV	KO. LID
		DRUH	POČET	DRUH	POČET							
1601, 1601 A	550	Fe (hřeb)	4 zl.	0	0	0	0	0	0	4	53	0
		Fe (kování)	1									
1603 A	557	0	0	0	0	0	0	1	0	0	4	0
1603 B (cihlová dlažba)	556	Fe (hrnec)	61 zl.	duté	1	6	1	0	0	0	26	0
		Fe (hřeb)	1	tabulk ové	1							
		Fe (jehlice)	8									
1606	?	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
1606, 1607	552, 553, 555	Fe (hřeb)	1	0	0	0	0	0	0	0	64	0
		Fe (kování)	2 zl.									
1615	559	0	0	0	0	0	0	0	0	6	1	0
1618	561	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
1629	564	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	0
1633	571, 580, 582, 584	Fe (hřeb)	3 zl.	0	0	0	0	0	7	7	63	0
1635	565, 568, 572, 573, 581	0	0	0	0	0	0	0	1	11 (1zl Bro usk u)	8	0
sběr po skrývce	548	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	29
Celkem		0	81	0	2	6	1	1	8	30	224	29

Kontext 1605: hloubka výkopu: 0,4 m; tvar výkopu: obdélník 2 x 0,7 m; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1602; stratigraficky pod: 1600; stratigraficky nad: 1609; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro zeď 1602, schodovitý průběh.

Kontext 1625: hloubka výkopu: 0,25 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,55 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 1619; stratigraficky pod: 1600, 1603A, 1603B, 1615; stratigraficky nad: 1609, 1640; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro jámu 1619.

Kontext 1626: hloubka výkopu: 0,15 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,42 x 0,6 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 1623; stratigraficky pod: 1600, 1603A, 1603B, 1615; stratigraficky nad: 1609, 1640; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro jámu 1623.

Kontext 1627: hloubka výkopu: 0,09 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,35 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 1618; stratigraficky pod: 1600, 1615; stratigraficky nad: 1609, 1640; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro jámu 1618.

Kontext 1628: hloubka výkopu: 0,23 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,27 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: U-profil; výplň: 1622; stratigraficky pod: 1600, 1603A, 1603B, 1615; stratigraficky nad: 1609, 1616, 1640; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro jamku 1622.

SONDA 16/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	24,33	1484
sklo	0,01	2
porcelán	0,03	6
mazanice	0,08	8
kůže	0,01	1
omítka	0,01	1
kosti zvířecí	1,87	224
kosti lidské	0,36	29
kameny	3,92	30
kov	1,21	81
Celkem	31,83	1866

Kontext 1632: hloubka výkopu: 0,18 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,28 x 0,33 m; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: U-profil; výplň: 1613; stratigraficky pod: 1600, 1601, 1601A, 1606, 1607, 1608; stratigraficky nad: 1609, 1640; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro kulovou jamku 1613.

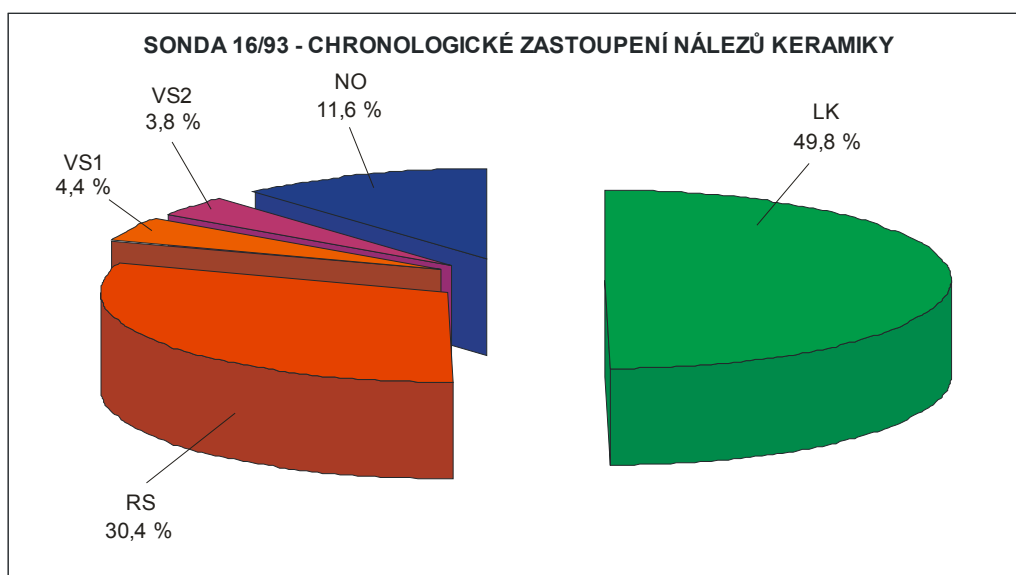
Kontext 1641: hloubka výkopu: 0,5 m; tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1633; stratigraficky pod: 1600, 1601, 1601A, 1606, 1608; stratigraficky nad: 1635, 1609, 1640; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro palisádu.

Kontext 1642: hloubka výkopu: 1 m; tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1635; stratigraficky pod: 1600, 1601, 1601A, 1607, 1608, 1611, 1633; stratigraficky nad: 1609, 1640; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro palisádu.

5.3.16.5 Zdi

Kontext 1602: výška zdi: 0,2-0,4 m; složení: opuka; konstrukce zdi: řádkové zdivo; stavební materiál – popis: 0; řádky: ?; jádro: ?; spojovací materiál: malta; další popis: cihlové vysprávky; stratigraficky pod: 1600; stratigraficky nad: 1605.

Kontext 1603A: výška zdi: 0,6 m; složení: cihla; konstrukce zdi: řádkové zdivo; stavební materiál – popis: 0; řádky: výška - 0,08 m, šířka - 1,2 m, délka - 1,7 m; jádro: bez jádra; spojovací materiál: malta; další popis: vyzdění septiku; stratigraficky pod: 1600; stratigraficky nad: 1615, 1609, 1616, nálezy: sáček č. 557 (keramika).

Rozbor nálezové situace

Ve svrchní části zachytila sonda reliktní novověké cihlové dlažby (kontext 1603 B) a novověkou zeď (1602). Pod svrchním kontextem 1600 byla nalezena subrecentní vyzdřená cihlová jámka (kontext 1603 A; obr. 143). Důležitá stratigrafie byla zaznamenána zejména na jižním profilu sondy. Svrchní kamenitá destrukce zdi nasedala na kontext 1600 (bez nálezů) a ten na kontexty 1601 a 1601 A, 1606, 1607 a výplň 1633. Všechny tyto uložení obsahovaly směs nálezů od lužické kultury po novověk. Kontext 1635 již obsahoval převahu lužické keramiky (velké fragmenty) s malou intruzí středověkou. Do této vrstvy se zahluhovaly dvě kůlové jamky (kontexty 1612 a 1624). V soupisu kontextů jsou označeny kontexty 1641 (výplň 1633) a 1642 (výplň 1635) jako výkopy pro palisádu, avšak na plánech zachyceny nebyly. Spodní kontexty 1639, 1611 (splach) a 1609 byly sice bez movitých nálezů, ale patrně souvisí s lidskou činností v mladší době bronzové, o čemž svědčí i čtyři kůlové jamky (kontexty 1618, 1622, 1625, 1626) zahloubené do kontextu 1609 (obr. 137). Na řezu je také velmi dobře patrný prudce k západu klesající hrana ostrožny (obr. 139). Na podloží (kontext 1640) nasedající kontexty 1609 a 1611 lze interpretovat jako doklad snahy rozšířit rovnou plochu ostrožny a zároveň jako doklad mohutné eroze.

5.3.17 SONDA 17/93

5.3.17.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 2,5 x 7,5 m byla položena na dvorku mezi garáží a čp. 100. Během výzkumu byly registrovány celkem 3 kontexty, z toho 2 tvořily uložení (obě vrstvy) a podloží. Z 1 uložení byl získán datovací materiál (obr. 135).

SONDA 17/93								
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA						m (kg)
		LK		RS		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1700	591	0	6	15	2	12	5	0,42
Celkem		0	6	15	2	12	5	0,42

5.3.17.2 Popis kontextů

5.3.17.3 Uložení

Kontext 1700=1600=1800: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 30 % středně ulehlá hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 70 %; stratigrafický pod: 0; stratigrafický nad: 1701; nálezy: sáček č. 591 (keramika, kachle, zvířecí kosti); výzkumná metoda: bagr; poznámka: navážka.

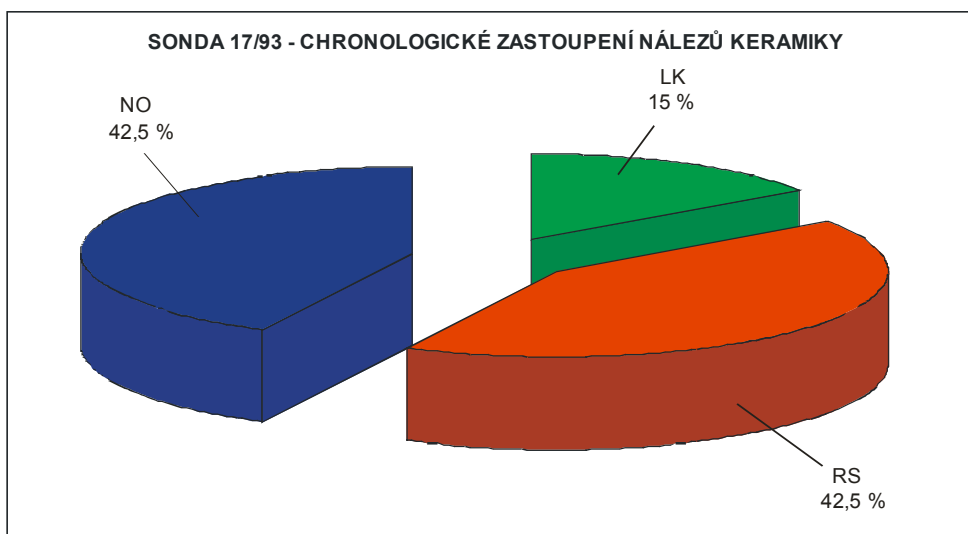
SONDA 17/93				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATACE	POČET
1700	591	dlaždice	NO	2
		kachel-ČVS	NO	4
		kachel-ČVS	VS2	1
Celkem				7

Kontext 2000=1700: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,14 m; jemná komponenta: 50 % středně ulehlá tmavě hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 50 % kameny – četný výskyt – střední fragmenty; stratigrafický pod: 0; stratigrafický nad: 2001; nálezy: 0; výzkumná metoda: bagr; poznámka: navážka.

Kontext 2001: typ uložení: podloží; mocnost: ?; jemná komponenta: 50 % písek; hrubá komponenta: 50 %; stratigrafický pod: 2000; stratigrafický nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: podloží.

SONDA 17/93								
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		SKLO		MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET	DRUH	POČET			
1700	591	0	0	0	0	0	4	8
Celkem		0	0	0	0	0	4	8

SONDA 17/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,42	40
kosti zvířecí	0,02	8
kameny	0,02	4
Celkem	0,46	52

5.3.17.4 Rozbor nálezové situace

Sonda hloubená bagrem zachytila recentní svrchní kontext 1700 tvořený směsí nálezů od lužické kultury po novověk. Tento kontext nasedal přímo na podloží. Nebyla pořizována žádná plánová dokumentace.

5.3.18 SONDA 18/93

5.3.18.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5,5 x 4 m byla položena na dvorku asi 2 m od západní zdi čp. 99 (obr. 148-150, 196). Během výzkumu bylo registrováno celkem 9 kontextů, z toho 7 tvořily uložení (2 výplně) a 2 vkopy. Ze 6 uložení byl získán datovací materiál (obr. 151).

5.3.18.2 Popis kontextů

5.3.18.3 Uložení

Kontext 1800=1700=1600: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: 30 % středně ulehlá hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 70 %; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 1801, 1802, 1803, 1804, 1806, 1807; nálezy: sáček č. 592, 593 (keramika, mazanice, zvířecí kosti); výzkumná metoda: bagr + škrabka; poznámka: navážka stržená bagrem – nemožnost určení síly vrstvy.

Kontext 1801: typ uložení: výplň; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 50 % středně ulehlý šedý uhlíkatý prach; hrubá komponenta: 50 %; stratigraficky pod: 1800; stratigraficky nad: 1802, 1803, 1809; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň septiku.

Kontext 1803: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,02-0,05 m; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá černá prachovojilovitá hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1800, 1801, 1802, 1809; stratigraficky nad: 1810; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vrstva obohacena o splachy ze septiku.

Kontext 1804: typ uložení: výplň; mocnost: ?; jemná komponenta: 80 % středně ulehlá tmavě šedá písčité hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1800; stratigraficky nad: 1808, 1810; nálezy: sáček č. 596 (keramika, ŠI); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň kůlové jamky.

Kontext 1806: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,5 m; jemná komponenta: 90 % středně ulehlý tmavě hnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 10 %; stratigraficky pod: 1800; stratigraficky nad: 1814, 1847; nálezy: sáček č. 598, 599, 600, 653 (keramika, uhlíky/dřevo, zvířecí kosti, ŠI); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1807: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,03-0,05 m; jemná komponenta: 95 % středně ulehlý černý uhlíkatý prach; hrubá komponenta: 5 %; stratigraficky pod: 1800, 1806; stratigraficky nad: 1814; nálezy: sáček č. 597, 601, 602 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

SONDA 18/93										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1800	592, 593	13	69	23	22	1	3	6	5	1,06
1804	596	0	3	0	0	0	0	0	0	0,01
1806	598, 599,600, 653	45	239	0	1	0	0	0	1	1,73
1807	597, 601, 602	34	208	0	0	0	0	0	0	2,18
1808	603, 604, 637, 638	11	83	1	2	0	0	0	0	0,92
1815	605	5	42	0	0	0	0	0	0	0,52
Celkem		108	644	24	25	1	3	6	6	6,42

SONDA 18/93				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATAČE	POČET
1800	592	rámový kachel	NO	1
Celkem				1

Kontext 1808: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,7 m; jemná komponenta: písčité vrstva; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 1815; stratigraficky nad: 1810 (podloží); nálezy: sáček č. 603, 604, 637, 638 (keramika, mazanice, zvířecí kosti, ŠI); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1809: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05 m; jemná komponenta: 100 % ulehlá šedobílá malta; hrubá komponenta: 0; stratigraficky pod: 1800, 1801; stratigraficky nad: 1803, 1810; nálezy: 0; výzkumná metoda: krumpáč + lopata.

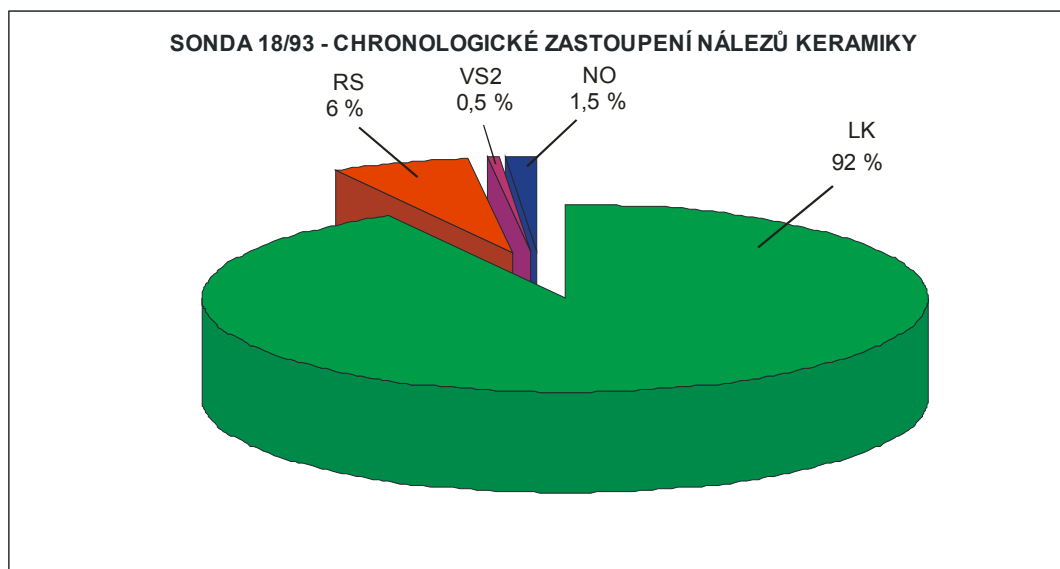
Kontext 1815: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,17-0,38 m; jemná komponenta: tmavě hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 1806, 1807, 1814; stratigraficky nad: 1808; nálezy: sáček č. 605 (keramika); výzkumná metoda: škrabka.

Výkopy

Kontext 1802: hloubka výkopu: 0,3 m; tvar výkopu: čtvercový půdorys 2,5 x 1,04 m; zlom stěny od povrchu: ?; dno: ?; profil: ?; výplň: 1801; stratigraficky pod: 1800, 1801; stratigraficky nad: 1803, 1809; výzkumná metoda: krumpáč; poznámka: výkop pro septik obložený kameny – pískovec - vyložený cihlami.

Kontext 1805: hloubka výkopu: 0,27 m; tvar výkopu: kruh o průměru 0,37 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: konkávní; profil: U-profil; výplň: 1804; stratigraficky pod: 1804; stratigraficky nad: 1809, 1810; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro kůlovou jamku.

SONDA 18/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	6,42	817
mazanice	0,08	7
kosti zvířecí	0,33	16
dřevo	0,1	drť
kameny	0,82	19
uhlíky	0,01	8
Celkem	7,76	867

5.3.18.4 Rozbor nálezové situace

V sondě byla hned pod svrchním kontextem 1800, který obsahoval promísené nálezy od lužické kultury po novověk, odkryta zděná cihlová subrecentní jímka podobná jako

v sondách 16/93 a 22/93. Důležitá stratigrafie byla zachycena na východním a západním profilu sondy.

Pod svrchním kontextem 1800 se nacházela místy až 50 cm mocná vrstva 1806 a další kontexty 1811, 1807, 1814, 1815 a 1808, které lze interpretovat jako lužické vrstvy zanášející postupně příkop hradiště vyhloubený do podloží (kontext 1810). Tato stratigrafie svědčí o mohutné erozi po zániku příkopu (obr. 149).

SONDA 18/93					
KONTEXT	SÁČEK Č.	MAZ	DŘEVO	KA	KO.ZV
1800	592, 593	1	0	0	13
1804	596	0	0	1 (ŠI)	0
1806	594, 599, 600	5	drť	2 (ŠI)	1
1807	597	0	0	0	1
1808	603, 604, 637, 638, 639	1	0	13 (z toho 2 ks. ŠI)	1
1815	605	0	0	1	0
Celkem		7	0	19	16

5.3.19 SONDA 19/93

5.3.19.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 1,5 x 8 m byla položena v zadní části dvorku čp. 99 mezi sodami 16/93 a 1/92 (obr. 152-158). Během výzkumu byl registrován celkem 21 kontext, z toho 14 tvořily uložení (3 výplně) a 5 vkopy a 2 zdi a podloží. Ze 6 uložení byl získán datovací materiál (obr. 159).

5.3.19.2 Popis kontextů

5.3.19.3 Uložení

Kontext 1900: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,05-1,5 m; jemná komponenta: 50 % středně uhlý tmavě hnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 50 %; stratigraficky pod: 0; stratigraficky nad: 1901, 1903, 1921, 1914, 1915; nálezy: 0; výzkumná metoda: bagr + škrabka; poznámka: navážka.

Kontext 1903=1909: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,9 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlý tmavě hnědá prachová hlína; hrubá komponenta: 30 %; stratigraficky pod: 1900, 1903, 1918; stratigraficky nad: 1903A, 1908, (1906A); nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: vrstva při dokumentaci rozlišena na 1903 a 1903A (1906A), (1903A – tmavší odstín, tmavě hnědá prachová hlína s příměsí písku), 1903A = 1906A.

SONDA 19/93										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1900	607	0	3	4	7	2	0	12	20	0,39
1902	608	0	0	0	0	0	0	8	2	0,1
1903	609, 646, 647	0	0	3	0	1	0	3	1	0,26
1906	610, 640, 641	24	53	5	9	0	0	0	0	0,85
1914	611, 612, 642, 643, 644, 645	1	4	85	92	0	0	9	10	4,6
1919	613	0	3	1	0	0	0	0	0	0,02
Celkem		25	63	98	108	3	0	32	33	6,22

Kontext 1904: typ uložení: podloží; mocnost: nelze určit; jemná komponenta: 100 % středně uhlý žlutooranžový písek; hrubá komponenta: 0; stratigraficky pod: 1919, 1904A, 1923; stratigraficky nad: 0; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: podloží.

Kontext 1904A=1905: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,55-0,60 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý šedý písek; hrubá komponenta: 40 % čocky malty – mírný výskyt – drobtý, štěrk – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 1902; stratigraficky nad: 1919, 1904; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: proplavené a překopané podloží v souvislosti s vybudovanou zdí 1901 (výkop 1902).

Kontext 1906: typ uložení: vrstva; mocnost: 0-0,3 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlý světle žlutý písek; hrubá komponenta: 20 % opuka – nahodilý výskyt – střední fragmenty; stratigraficky pod: 1903, 1903A, 1908, 1912, 1902; stratigraficky nad: 1919, 1923; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: **destrukce valu.**

Kontext 1906A=1903A: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,5 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlá černá prachová hlína; hrubá komponenta: 40 %; stratigraficky pod: 1903, 1902; stratigraficky nad: 1906, 1908; nálezy: sáček č. 610, 640, 641 (keramika, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka; poznámka:

SONDA 19/93				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATE	POČET
1900	607	cihla	NO	2
		přeslen	RS, LK?	1
	647	kachel	VS2	1
Celkem				4

Kontext 1908: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,2-0,4 m; jemná komponenta: 30 % středně uhlý oranžový písek; hrubá komponenta: 70 %; stratigraficky pod: 1903, 1903A, 1918; stratigraficky nad: 1906, 1923, 1919, 1912; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1909=1903: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,4 m; jemná komponenta: 80 % středně uhlá tmavě hnědá prachová hlína; hrubá komponenta: 20 %; stratigraficky pod: 1900, 1902; stratigraficky nad: 1906, 1908; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: pouze na J řezu, v Z části velká čochka – nebylo možno dokumentovat.

Kontext 1913: typ uložení: výplň; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 40 % středně uhlá černá písčité hlína; hrubá komponenta: 60 % uhlíky+? – mírný výskyt – malé fragmenty; stratigraficky pod: 1900, 1901, 1902, 1903; stratigraficky nad: 1912; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: kúlová jamka 1912 zahlubena asi 0,03 cm do kontextu 1904.

Kontext 1914: typ uložení: výplň; mocnost: 0,6 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlý černý hlinitý písek; hrubá komponenta: 10 % kameny – nahodilý výskyt – střední fragmenty, uhlíky – nahodilý výskyt - drobtý; stratigraficky pod: 1900, 1922, 1902; stratigraficky nad: 1916; nálezy: keramika, zvířecí kosti ; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: při dokumentaci řezu bylo možno rekonstruovat i objekt 1918 (výplň 1915).

SONDA 19/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	6,22	362
cihla	0,01	2
sklo	0,06	1
mazanice	0,13	5
kosti zvířecí	1,06	86
kameny	0,36	6
omítka	0,01	1
kov	0,02	2
Celkem	7,87	465

Kontext 1915: typ uložení: výplň; mocnost: 0,2 m; jemná komponenta: 70 % středně uhlý tmavě hnědý hlinitý písek; hrubá komponenta: 30 %; stratigraficky pod: 1916, 1900; stratigraficky nad: 1918; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1919: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,5 m; jemná komponenta: 30 % středně uhlý šedý písek; hrubá komponenta: 70 %; stratigraficky pod: 1902, 1932, 1906; stratigraficky nad: 1904; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 1920: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,1-0,2 m; jemná komponenta: 90 % středně uhlá černá prachová hlína; hrubá komponenta: 10 %; stratigraficky pod: 1903; stratigraficky nad: 1919, 1906, 1908; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: projevil se pouze na J řezu, nebylo možné jej dokumentovat.

Kontext 1923=1917: typ uložení: vrstva; mocnost: ?; jemná komponenta: ?; hrubá komponenta: ?; stratigraficky pod: 1918, 1908, 1906, 1919; stratigraficky nad: 1904; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: splach z kontextů 1908, 1906, 1919 (?).

5.3.19.4 Výkopy

Kontext 1902: hloubka výkopu: 1,1-1,5 m; tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: ploché; profil: ?; výplň: 1901; stratigraficky pod: 1901; stratigraficky nad: 1903, 1904A, 1903A, 1906, 1919; výzkumná metoda: škrabka;

poznámka:

výkop ve dvou místech prohlouben o 0,3-0,5 m.

Kontext 1912:

hloubka výkopu:

0,2 m; tvar

výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: konvexní; profil: U-profil; výplň: 1913; stratigraficky pod: 1913; stratigraficky nad: 1903A, 1906; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výkop pro kůlovou jamku.

SONDA 19/93									
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		SKLO		OMÍTKA	MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET	DRUH	POČET				
1900	607	?	2 zl.	duté	1	1			23
1906	610, 640, 641	0	0	0	0	0	2	1 (ŠI)	9
1914	611, 612, 642, 643, 645	0	0	0	0	0	3	4	54
1919	613	0	0	0	0	0	0	1 (ŠI)	0
Celkem		0	2	0	1	1	5	6	86

Kontext 1916: hloubka výkopu: 0,7 m; tvar výkopu: obdélník, dochované rozměry 1,5 x 0,9 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: konvexní; profil: U-profil; výplň: 1914; stratigraficky pod: 1914 (1900); stratigraficky nad: 1915; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: příkopovitá deprese.

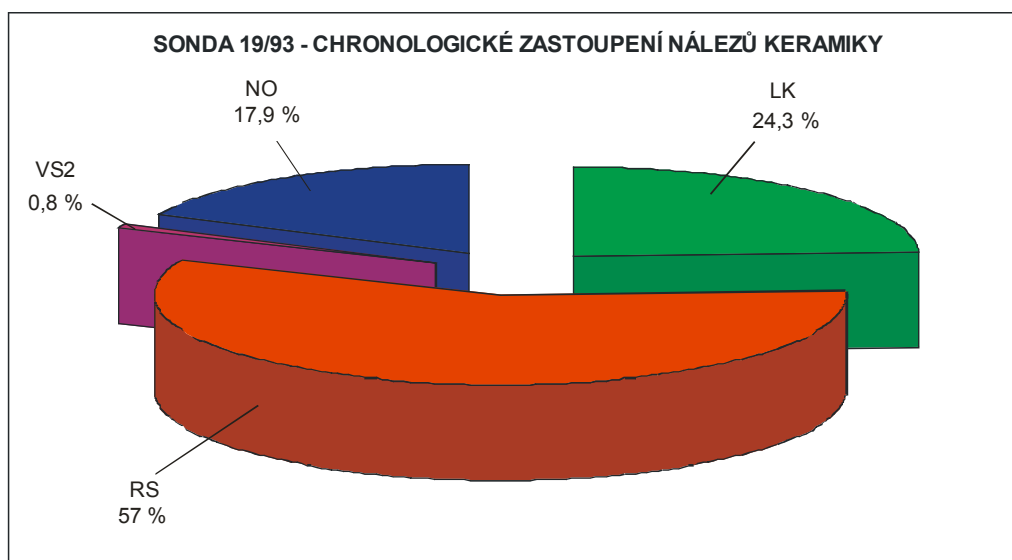
Kontext 1918: hloubka výkopu: 1,3 m; tvar výkopu: obdélník 1,5 x 1,3 m; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: konvexní; profil: U-profil; výplň: 1915 (1914, 1916, 1921, 1922); stratigraficky pod: 1915, 1900; stratigraficky nad: 1908, 1923, 1909; výzkumná metoda: škrabka; poznámka: rozpoznán až na řezu, obsahuje lužické střepy (možno později odlišit), příkopovitá deprese.

Kontext 1922: hloubka výkopu: 0,5-0,7 m; tvar výkopu: ?; zlom stěny od povrchu: ostrý; dno: konvexní; profil: U-profil; výplň: 1921; stratigraficky pod: 1921, 1900; stratigraficky nad: 1904A, 1919, 1906, 1914, 1903, 1903A; výzkumná metoda: škrabka; poznámka:

5.3.19.5 Zdi

Kontext 1901: výška zdi: 1,1-1,5 m; složení: pískovec; konstrukce zdi: řádkové zdivo; stavební materiál – popis: 0; řádky: 4 řádky, 0,3-0,4 m – 1 řádek, na dvou místech zeď rozšířena na 5 řádků do hloubky; jádro: 0; spojovací materiál: písek; další popis: 0; stratigraficky pod: 1900; stratigraficky nad: 1902.

Kontext 1921=1901: výška zdi: 0,9-1,1 m; složení: pískovec; konstrukce zdi: řádkové zdivo; stavební materiál – popis: 0; řádky: 4 řádky, 0,3-0,4 m – 1 řádek, na dvou místech zeď rozšířena na 5 řádků do hloubky; jádro: 0; spojovací materiál: písek; další popis: pokračování kontextu 1901; stratigraficky pod: 1900; stratigraficky nad: 1922.

5.3.19.6 Rozbor nálezové situace

Důležitá stratigrafická situace byla dokumentována zejména na severním profilu sondy. Ze svrchního kontextu 1900 byl získán chronologicky nesourodý materiál obdobně jako v sondách 16-22/93. V západní části řezu byla zachycena novověká parcelní zeď (vkop kontext 1914 s výplní směsí nálezů od lužické kultury po novověk; pozoruhodným nálezem je zlomek raně středověké nádoby s tuhovaným povrchem a vlešťovanou výzdobou) i se starším středověkým vkopem (výplň 1915 A). Nejdůležitějším zjištěním v této sondě bylo rozeznání kamenité destrukce valu (kontext 1906) hradiště lužické kultury (stupeň III dle V. Vokolka). Před valovým opevněním se nacházel příkop hluboký až tři metry zahloubený do podloží (kontext 1904, jemný terasní písek) a zároveň zčásti využívající přírodní terénní deprese, která západním směrem k okraji ostrožny ztelně klesala. Kontexty 1903, 1908, 1903 A=1903A, 1923 jsou dokladem mohutné eroze, která nastala po opuštění hradiště lužické kultury někdy v 11. století př. n. l. Kontext 1919 reprezentuje pak erozní vrstvu, která vznikla každodenním zanášením příkopu v období existence hradiště (obr. 156).

5.3.20 SONDA 20/93

5.3.20.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 10 x 2 m byla položena na dvorku čp. 100 a 101. Vlastní sonda pak byla rozšířena východně při zdi čp. 101 (sonda 21/93) a západně (sonda 22/93). Během výzkumu nebyl popsán žádný kontext a nebyl získán ani datovací materiál.

5.3.20.2 Rozbor nálezové situace

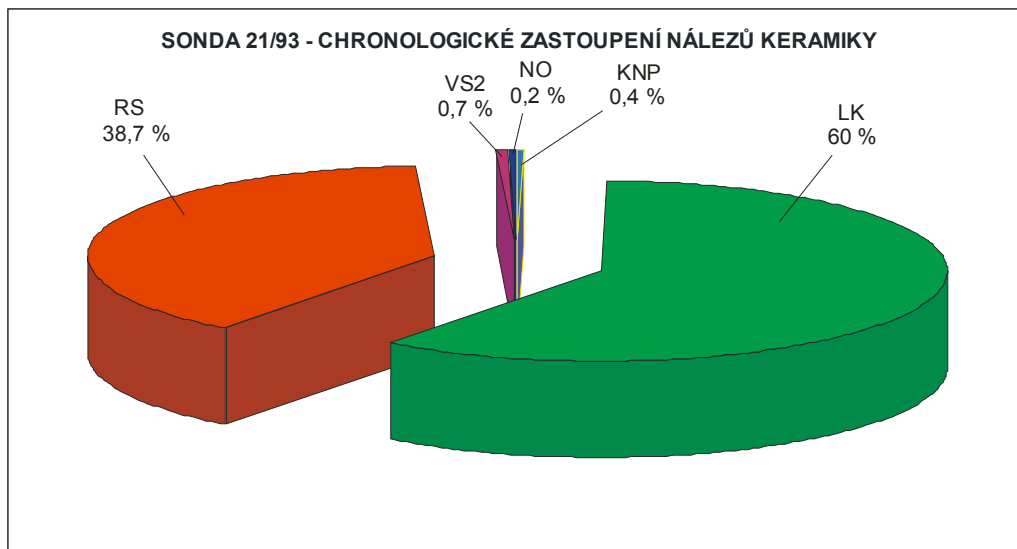
V této sondě byla zjištěna pouze recentní svrchní vrstva, která nasedala přímo na podloží. Nebyla pořízena žádná plánová dokumentace.

5.3.21 SONDA 21/93

***Poznámka:** celá sonda již byla zpracována a publikována, a tak se na tomto místě omezíme jen na stručné zhodnocení bez popisu jednotlivých kontextů (kompletní soupis viz Prostředník – Šída 2003, 175-198).*

5.3.21.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5,3 x 1,4 m byla položena na dvorku při západní zdi čp. 101 jako východní rozšíření sondy 20/93 (obr. 160-165, 195). Během výzkumu bylo registrováno celkem 35 kontextů, z toho 24 tvořily uložení (10 výplně), 11 výkopy a 1 zeď. Z 23 uložení byl získán datovací materiál.

5.3.21.2 Rozbor nálezové situace

Stratigrafická situace v sondě byla poměrně jednoduchá (obr. 162). Terény vrcholně a pozdně středověkého stáří byly již před výzkumem zlikvidovány. V sondě bylo tak možné registrovat uložení o celkové mocnosti cca 1 m až na geologické podloží (kontext 2117=2127). Nejmladší kontexty, pomineme-li recentní výkop a výplň pro kanalizaci (kontexty 2128, 2129), tvoří uložení 2100, 2107 a 2114, které obsahovaly keramiku raně středověkou až do počátku 13. století. Důležitým pro vlastní datování stratigrafické situace se jeví uložení 2101 a 2108. Obě lze charakterizovat jako planýrky. Kontext 2101 jako planýrku raně středověkou a kontext 2108 jako planýrku z období lužické kultury. Obě uložení obsahovaly chronologicky nesourodé nálezy, které neobsahovaly žádné jiné vrstvy. Důležitým zjištěním byl nálezy dvou zlomků eneolitické keramiky datované J. Prostředníkem do období kultury nálevkovitých pohárů. Na bázi této vrstvy pak byla objevena kolekce štípané industrie datované S. Vencem do období pozdního paleolitu. V celé stratigrafii bylo registrováno pouze 6 kontextů, které nebyly kontaminovány mladšími či staršími intruzemi (kontexty 2102, 2106, 2108 – vyjma baze uložení, 2115, 2119, 2123). V rámci uložení 2101 a 2108 se nacházely menší zahloubené objekty interpretované jako kůlové jamky (kontexty 2100 A/2100 B, 2114/2114 A, 2102/2103, 2115/2116, 2121/2122, 2123/2124, 2125/2126). Kůlové jamky však netvořily žádné zjevné uskupení (obr. 163, 164). Objekty zahloubené do kontextu 2101 obsahovaly též raně středověké nálezy; z výplní objektů zahloubených do kontextu 2108 byla získána výhradně keramika nejmladší fáze lužické kultury (stupeň III dle V. Vokolka). Dalším důležitým nálezem byl kostrový hrob č. 18 (kontext 2111) narušený výkopem pro recentní kanalizaci (obr. 161, 197:1). Z nadloží hrobu byl získán nestratifikovaný soubor kostí, z něhož zhruba polovinu tvořily kosti dětské (antropologické určení nebylo dosud provedeno).

5.3.22 SONDA 22/93

5.3.22.1 Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 3 x 3-4 m byla položena na dvorku čp. 100 jako západní rozšíření sondy 20/93 (obr. 166, 195). Během výzkumu bylo registrováno celkem 5 kontextů, z toho 2 tvořily uložení (1 výplň), 1 zeď a podloží. Ze 3 uložení byl získán datovací materiál (obr. 135).

SONDA 22/93										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
2200	634	0	0	5	7	1	1	2	2	0,22
2201	635, 636	1	0	1	1	0	0	5	7	0,14
2202	648	0	0	1	1	0	0	7	23	0,16
Celkem		1	0	7	9	1	1	14	32	0,52

5.3.22.2 Popis kontextů

5.3.22.3 Uložení

Kontext 2200=1800=1900=2100: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,29 m; jemná komponenta: 50 % středně ulehle tmavě hnědá písčité hlína; hrubá komponenta: 50 %; stratigrafický pod: 0; stratigrafický nad: 2201, 2202, 2203, 2204; nálezy: sáček č. 634 (keramika, kov, zvířecí kosti); výzkumná metoda: bagr + škrabka; poznámka: navážka.

Kontext 2201: typ uložení: výplň; mocnost: 0,25 m; jemná komponenta: 100 %; hrubá komponenta: 0; stratigrafický pod: 2200; stratigrafický nad: 2204, 2203, 2202; nálezy: sáček č. 635, 636 (keramika, kov); výzkumná metoda: škrabka; poznámka: výplň promíšená s nálezy.

Kontext 2202: typ uložení: vrstva; mocnost: 0,015 m; jemná komponenta: 60 % středně uhlý černý hlinitý písek; hrubá komponenta: 40 %; stratigrafický pod: 2200, 2201, 2204; stratigrafický nad: 2203; nálezy: sáček č. 648 (keramika, sklo, dřevo, zvířecí kosti); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 2203=1810=1701=2117: typ uložení: podloží; mocnost: ?; jemná komponenta: 50 % středně uhlý žlutý písek; hrubá komponenta: 50 %; stratigrafický pod: ?; stratigrafický nad: 0; nálezy: sáček č. ; výzkumná metoda: bagr; poznámka: podloží.

SONDA 22/93				
KERAMIKA - OSTATNÍ				
KONTEXT	Č. SÁČKU	DRUH	DATACE	POČET
2200	634	kachel	NO	12
2201	636	kachel-ČVS	NO	2
	635	cihla	NO	4
		porcelán	NO	5
2202	648	porcelán (figurka)	NO	1
		porcelán	NO	1
		kachel-ČVS	NO	1
Celkem				26

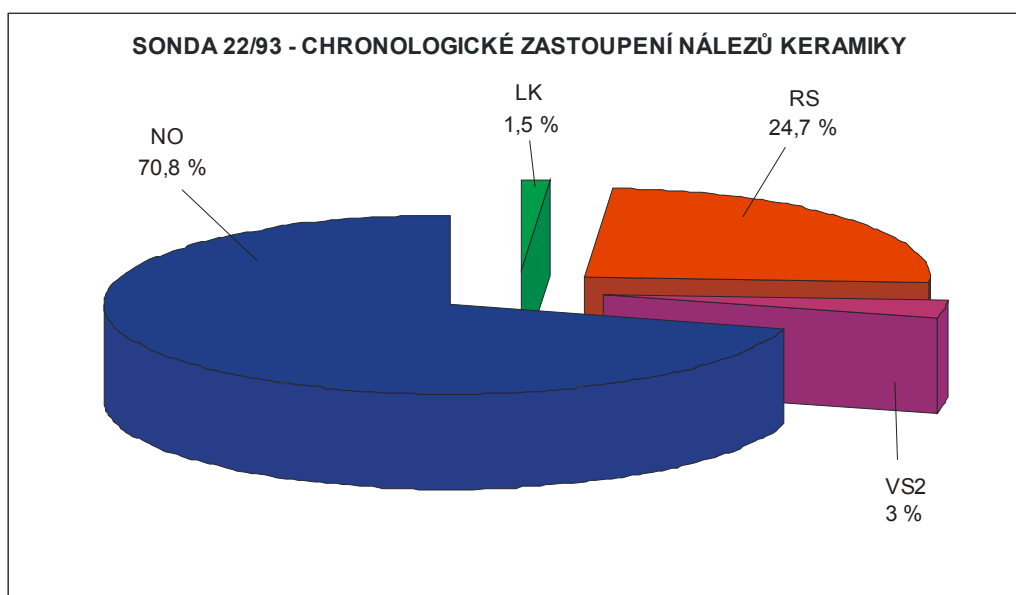
5.3.22.4 Zdi

Kontext 2204: výška zdi: 0,37 m; složení: cihla; konstrukce zdi: řádkové zdivo; stavební materiál – popis: 0; řádky: 0,08 m; jádro: chybí; spojovací materiál: malta; další popis: 0; stratigrafický pod: 2200, 2201; stratigrafický nad: 2202, 2203.

SONDA 22/93										
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		SKLO		ŠKEBLE	DŘEVO	KŮŽE	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET	DRUH	POČET					
2200	634	slitina (patrona, lžička, knoflík, petlce)	4	duté	1	0	0	0	1	12
				ploché	8	0	0	0		
2201	635, 636, 654	měď mince1893)	2	duté	12	1	2	1	0	25
		hliník (mince)	1	ploché	6					
		Fe (kování)	2	0	0	0	0	0	0	0
		Fe (kladka)	1		0	0	0	0	0	0
		barevný (lžice)	1	0	0	0	0	0	0	
		barevný (sponka do vlasů)	1	0	0	0	0	0	0	0
		Fe (zavírací nůž)	1	0	0	0	0	0	0	0
		barevný (rolnička)	1	0	0	0	0	0	0	0
		barevný (drát)	1	0	0	0	0	0	0	0
		Fe (drát)	1	0	0	0	0	0	0	0
2202	648	0	0	ploché	1	0	4	0	0	2
Celkem		0	16	0	28	1	6	1	1	39

SONDA 22/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,52	65
sklo	0,34	28
kosti zvířecí	0,29	39
kůže	0,01	1
cihla	0,03	4
dřevo	0,03	6
škeble	0,01	1
uhlíky	0,01	1
kameny	0,02	1
kov	0,29	16
Celkem	1,55	162

Rozbor nálezové situace

Svrchní kontext 2200 obsahující směs nálezů od raného středověku po novověk překrýval subrecentní zděnou cihlovou jímku (kontext 2204, výplň 2201), která byla zahloblena již do podloží (obr. 166). V terénu byl k nálezové situaci pořízen pouze jeden plán a žádný řez.

5.4 Celkové vyhodnocení nálezové situace na parcelách čp. 99-101

Ačkoli mnohé stratigrafické situace byly značně narušeny mladšími zásahy, doložily zajímavou skutečnost, a sice, že původně před lidskou sídelní aktivitou nebyla mladoboleslavská ostrožna tak plochá, jako v současné době, nýbrž její jižní část byla mírně vyvýšena. Na geologické podloží tvořené jíly a slíny, které přikrývaly terasové písky a štěrkopísky nasedaly zhruba tři metry kulturních vrstev. Jižním směrem k dnešnímu hradu mocnost nadloží klesá od 160 cm (čp. 99, sonda 3/92) do 60 cm (čp. 104) na vzdálenosti 40 m. Lze tedy předpokládat v prostoru hradu možnou vyvýšenou akropoli.

Ve většině sond, jejichž stratigrafie nebyla výrazněji narušena postdepozičními procesy, byl registrován poměrně uniformní sled vrstev, které byly tvořeny 1-2 vrstvami pravěkými datovanými artefakty do období lužické kultury. Na ně pak nasedaly kontexty raně středověké (minimálně 11.-12. století) a svrchní vrstvy recentní.

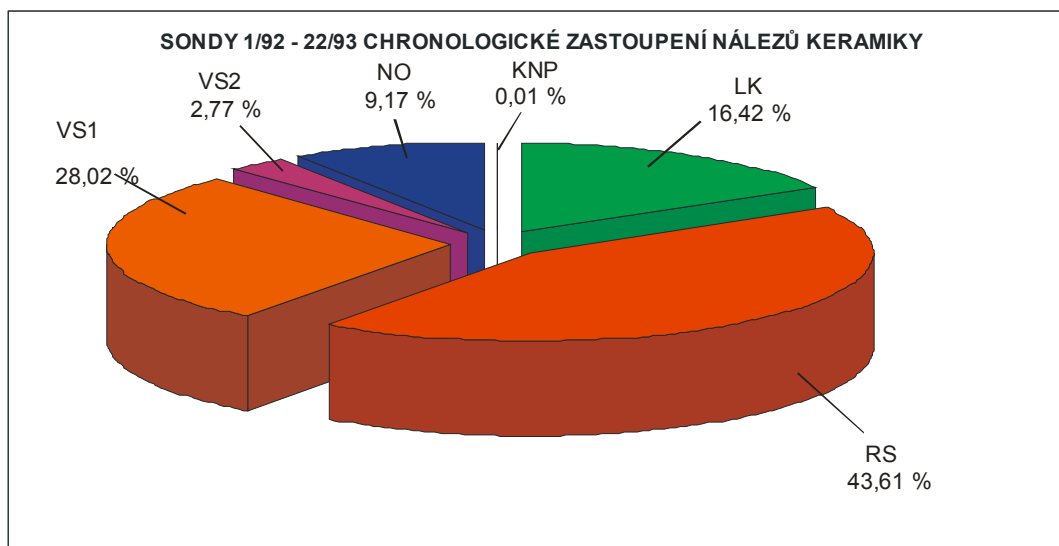
Obecně lze uvést, že stratigrafická situace pod domy je lépe zachována než na dvorcích, které se často čistily a probíhaly tam výrazné transfery terénů. Ač byly stratigrafie stavbou domů také značně porušeny, v nepodsklepených místech jsou pravěká a raně středověká souvrství poměrně dobře dochována.

Antropogenní aktivita na této lokalitě byla zjištěna celkem ve čtyřech obdobích (pozdní paleolit, kultura nálevkovitých pohárů, lužická kultura, raný středověk-novověk), přičemž první dvě se projevíly při výzkumu parcel čp. 99-101 pouze ve formě movitých nálezů.

Nejstarší období reprezentuje zmíněný soubor celkem 20 kusů patinovaných kamenných artefaktů nalezených v sondě 21/93 na bázi kontextu 2108. Dle charakteru patiny lze odůvodněně uvažovat o **pozdněpaleolitickém stáří**. Takovýto nález přímo z intravilánu po celý středověk hustě zastavěného města je unikátní (podrobné zhodnocení soupis industrie viz Prostředník – Šída 2003, 183-185). Surovinové složení dokazuje na využití jak místních surovin z řečiště Jizery tak i ze vzdálenějších zdrojů pazourků pocházejících z glacienních

či glacifluviálních sedimentů. Typologicky soubor obsahoval 2 čepele, drásadlo, retušer, rydlo, škrabadlo a další tvary (srov. Prostředník – Šída 2003, tab. 4-5).

Antropogenní, patrně sídelní, aktivitu dokládají dva typické zlomky z jedné nádoby datovatelné do období **kultury nálevkovitých pohárů**. Datace byla možná díky charakteristické výzdobě (srov. Prostředník – Šída 2003, obr. 12:1). Dalším nálezem je pazourková šipka, jejíž nálezové okolnosti však zpětně již nelze dohledat.

Sídelní komponenta **lužické kultury** je doložena nejen kulturními souvrstvími doloženými téměř ve všech sondách, ale i zahloubenými objekty, kúlovými jamkami či žlábků. Například v sondě 8/92 se do kontextů 815 a 816 se zahluboval systém žlábků (kontexty 817, 818, 820, 821) ve směru S-J s kúlovými jamkami. Je možné, že byl zachycen nějaký druh ohrazení či jiné nadzemní konstrukce. Na jižním řezu sondy 16/93 je také velmi dobře patrný prudce k západu klesající hrana ostrožny. Na podloží (kontext 1640) nasedající kontexty 1609 a 1611 lze interpretovat jako doklad snahy rozšířit rovnou plochu ostrožny a zároveň jako doklad mohutné eroze. Nejdůležitějším zjištěním pak bylo rozeznání kamenité destrukce valu (sonda 19/93, kontext 1906) hradiště lužické kultury (stupeň IIIb dle V. Vokolka). Před valovým opevněním se nacházel příkop hluboký až tři metry zahloubený do podloží (kontext 1904, jemný terasní písek) a zároveň zčásti využívající přírodní terénní deprese, která západním směrem k okraji ostrožny znatelně klesala. Kontexty 1903, 1908, 1903 A=1903A, 1923 jsou dokladem mohutné eroze, která nastala po opuštění hradiště lužické kultury někdy v 11. století př. n. l. Kontext 1919 reprezentuje pak erozní vrstvu, která vznikla každodenním zanášením příkopu v období existence hradiště. Celkový řez příkopem byl dokumentován J. Wladhauserem v roce 1998 v čp. 16 na Staroměstském náměstí. Díky těmto nálezům lze poměrně bezpečně určit průběh fortifikace.

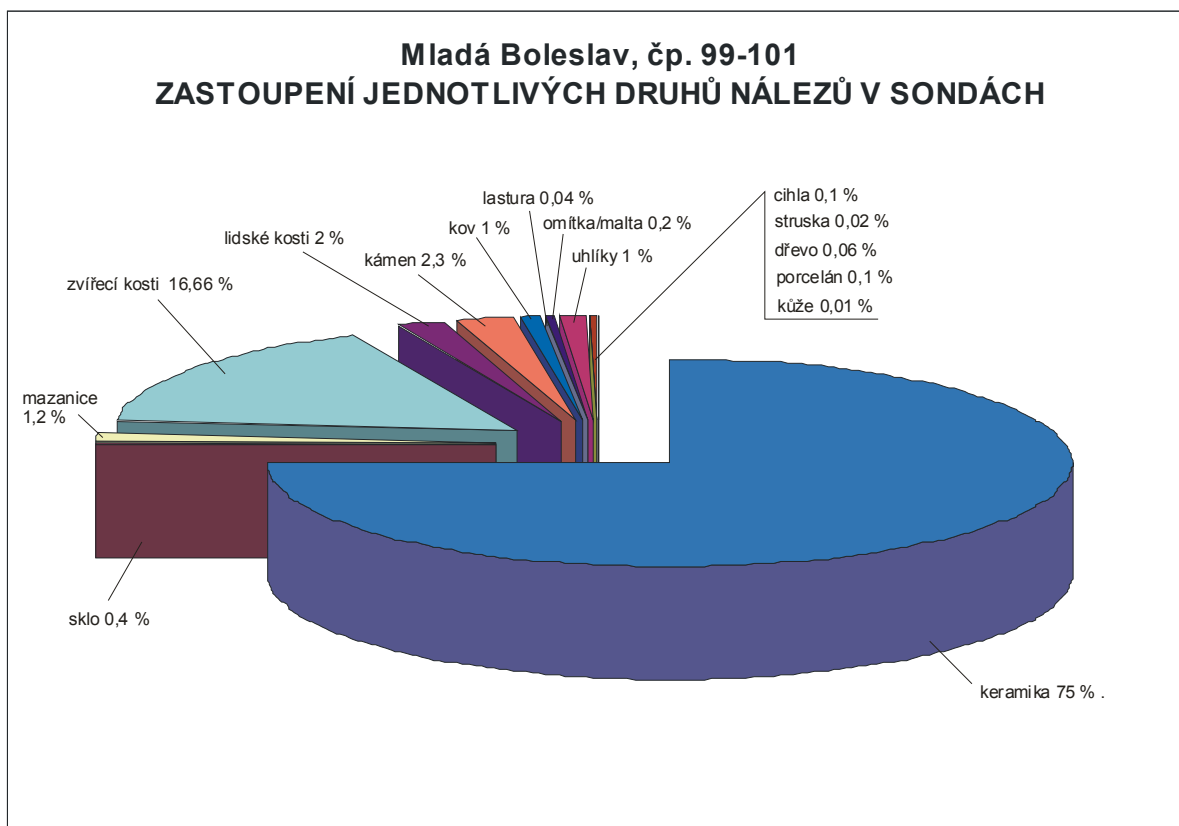
Objekty, které bychom mohli spojit s předpokládaným vznikem přemyslovského hradiště koncem 10. století během tohoto výzkumu nalezeny nebyly. Doložená sídelní aktivita spadá zejména do **11.-12. století**. Do 12. století je pak datována mohutná spáleništní vrstva o mocnosti místy až 40 cm, kterou lze snad interpretovat jako doklad zániku přemyslovského hradiště požárem (doložen např. v sondách 7/92-kontext 733; 8/92-kontexty 815, 823, 814; 12/92-kontexty 1211, 1212, 1213; 13/92-kontexty 1313, 1314). Stejná situace byla doložena i v čp. 14 na východní straně Staroměstského náměstí. Do tohoto zánikového horizontu jsou zahloubeny kostrové hroby. Například hrob č. 1 v sondě 7/92 je zahlouben do spáleništního kontextu 733 nebo hrob č. 2 v sondě 8/92 je zahlouben do téhož kontextu (v této sondě označen 814). Místy je však současně doložena stratigrafie dokládající pokračující sídlištní

aktivitu během 13. století. Vrstvy 13. století v několika případech překrývají i vlastní hroby, což ovšem neznamená, že se zde ve 13. století nepohřbívalo.

Ze zásypu některých hrobů totiž pochází i keramika 13. století. Pohřbívání zde pravděpodobně trvalo delší dobu, pro což svědčí fakt, že se některé hroby porušují (srov. hroby v sondách 9/92 a 13/92). Celé pohřebiště lze na základě stratigrafických zjištění a nálezů dvou esovitých záušnic o průměru 35 mm v dětském (dvoj) hrobě č. 3 (9/92, kontext 912) datovat do průběhu 12. století a možným přesahem do století následujícího. Důležitým nálezem je koláček patrně kovářské strusky o hmotnosti 0,37 kg ze sondy 14/92 (kontext 1432), který je keramikou datován do raného

středověku, patrně 12. století. Je to jeden z mála nepřímých dokladů provozování řemesel na lokalitě. Využití ohně při řemesle či jen vytápění dokládají nálezy ohnišť v sondě 4/92,

SOUHRN ARTEFAKTŮ A EKOfAKTŮ ZE SOND 1-22			
Artefakty+ekofakty	Hmotnost (kg)	Počet	%
keramika	243,13	16735	75
sklo	1,12	86	0,4
mazanice	5,04	278	1,2
zvířecí kosti	38,61	3699	16,66
lidské kosti	2,51	447	2
kameny	30,64	508	2,3
kov	3,96	215	1
lastura	0,05	8	0,04
omítka/malta	0,44	42	0,2
uhlíky	0,7	247	1
cihla	0,51	21	0,1
struska	0,6	4	0,02
dřevo	0,15	13	0,06
porcelán	0,53	29	0,1
kůže	0,02	2	0,01
Celkem	328,01	22334	100%

konkrétně kontext 406 (mladší ohniště ze 13. století) a 408 (starší ohniště z přelomu 12./13. století). Do raně středověkých kontextů 409 a 417 se pak zahlubuje předpeční jáma (vkop 418, výplň 412, 413) datovaná někam do průběhu 12. století.

Intaktní **vrcholně středověká** (14.-15. století) stratigrafie nebyla až na jednu výjimku zachycena. Touto výjimkou byla situace v sondě 3/92, kde jsou kontexty 141, 142, 143 a patrně i 153 interpretovány jako stavební vrstva tvořená převážně sutí a datována do vrcholného středověku, tedy do existence města ve 14.-15. století. Zajímavým nálezem je i v západní části řezu sondy 19/93 zachycená novověká parcelní zeď i se starším středověkým vkopem. Zda se tam ve středověku nacházela zídka či plot z organického materiálu určit nelze. V ostatních sondách byl vrcholně středověký materiál nacházen jako příměs ve smíšených svrchních kontextech.

Lze oprávněně předpokládat, že během **novověku** došlo v souvislosti s přestavbami domů k odebrání a přemístění většiny vrcholně středověkého terénu. Takže jakákoli bližší zjištění o vývoji vrcholně středověkého dřevěného města a přerod jeho zástavby v kamennou postrádáme. Jediným archeologicky zjištěným dokladem složitějšího novověkého stavebního vývoje je zeď nalezená v sondě 14/92 (kontext 1418), kterou lze rámcově datovat do 16. či 17. století. Doklady o zacházení s odpadem pochází až z novověku. V sondách 16/93 (kontext 1603 A), 18/93 (kontext 1802), 22/93 (kontext 2204) byly nalezeny tři subrecentní cihlové odpadní jímky.

5.5 Rozbor movitých nálezů

Do rozboru movitých nálezů není zahrnuta analýza osteologického materiálu, jehož zpracování je již mimo rozsah této práce a bude zpracován samostatně.

5.5.1 Pozdní paleolit

Tento soubor celkem 20 kusů patinovaných pozdněpaleolitických kamenných artefaktů nalezených v sondě 21/93 na bázi kontextu 2108 byl již podrobně zpracován a publikován (srov. Prostředník – Šída 2003, 183-185), proto zde bude popis omezen jen na dvě sumační tabulky a stručnou charakteristiku.

Surovinové složení dokazuje na využití jak místních surovin z řečiště Jizery (valoun slínovce, manuport hlízy achátu) tak i ze vzdálenějších zdrojů pazourků pocházejících z glacigenních či glacifluviálních sedimentů. Datace souboru se kromě typologie opírá zejména o přítomnost různých druhů patiny. Registrována byla bílá degradační patina (9 artefaktů) a červená železitá patina (2 artefakty), která je nepřímým indikátorem ledovcového či vodního transportu suroviny. Tři artefakty pak vykazují stopy opálení.

Mladá Boleslav, čp. 101, sonda 21/93: SUROVINOVÉ SLOŽENÍ A MODUS SUROVINY				
Surovina	Fragment	Hlíza	Valoun	Celkem
achát	0	1	0	1
morénový pazourek	0	5	0	5
pazourek	10	3	0	13
prokřemenělý slínovec	0	0	1	1
Celkem	10	9	1	20

Mladá Boleslav, čp. 101, sonda 21/93: TYPOLOGICKÁ SKLADBA A PATINACE						
Typ	Bez patiny	1-Bílá degradační patina	1-Silná	2-Červená železitá patina	1 a 2	Celkem
amorfní zlomek	6	1	0	1	0	8
čepel	1	1	0	0	0	2
čepel z hrany jádra preparační	0	1	0	0	0	1
drasadlo	1	0	0	0	0	1
hranové rydlo	0	1	0	0	0	1
manuport	1	0	0	0	0	1
retušér	1	0	0	0	0	1
rydlo	0	1	0	0	0	1
škrabadlo	0	1	0	0	0	1
škrabadlo s laterálně retušovanými boky	0	0	1	0	0	1
ústěp	0	0	0	0	1	1
vrub-škrabadlo	0	1	0	0	0	1
Celkem	10	7	1	1	1	20

5.5.2 Kultura nálevkovitých pohárů

5.5.2.1 Keramika

Osídlení této eneolitické kultury je doloženo na parcelách čp. 99-101 pouze dvěma typickými zlomky z jedné nádoby. Datace byla možná díky charakteristické výzdobě tvořené rytým zavěšeným trojúhelníkem vyplněným drobnými oválnými kolkami. Patrně se jednalo o zlomky z těla zdobeného nálevkovitého poháru (srov. Prostředník – Šída 2003, obr. 12:1). Není vyloučeno, že další atypická skupina keramiky této kultury se skrývá ve skupině atypické keramiky lužické kultury.

5.5.2.2 Štípaná industrie

Dalším nálezem je plošně retušovaná pazourková šipka, jejíž nálezové okolnosti však zpětně již nelze dohledat (obr. 135:8, 203:2).

5.5.3 Lužická kultura

5.5.3.1 Keramika

Tento druh artefaktů je nejhojněji zastoupen. Lužická keramika byla zastoupena ve všech sondách s výjimkou 2/92 (klenební zásyp novověkého sklepa) a 20/92, z níž nebyly získány žádné nálezy. Z celkového množství 16 636 ks. nalezené keramiky ze všech sond 1/92-22/93 je do období lužické kultury datováno 2731 ks., což je 16,42 %.

Celkově lze říci, že se jedná o standardní vzorek sídlištní keramiky, která postrádá výrazných chronologicky citlivých nálezů. Přesto lze soubor poměrně přesně chronologicky a kulturně zařadit do nejmladšího stupně III, tzv. pojizerské facie lužické kultury (HA2/B1). Za pozornost stojí i chronologické zařazení potvrzující i nálezy koflíku se zalomenou stěnou a rytou výzdobou (kontext 2123; Prostředník – Šída 2003, obr. 13:5), zlomek podhrdlí nádoby s rytou výzdobou (kontext 2108; Prostředník – Šída 2003, obr. 14:12; 19/93, kontext 1906, s.č. 641; obr. 159:6), okraje mis s plochým vyhnutým žlábkovaným okrajem, miniaturní

nádobka (3/92, profil zásypu statické sondy, s.č. 79; obr. 53:7), zlomek tuhované a leštěné mísy s větvičkovitým rytým motivem (18/93, kontext 1806, s.č. 598; obr. 151:12, 208:1). Častým výzdobným motivem je žlábkování, vertikální ryté linie, přesekávaný okraj či jemnými vrypy zvýrazněná výduť. Drtivá většina typické keramiky je však na povrchu upravena horizontálním či vertikálním prstováním, které neumožňuje přesnější chronologické zařazení v rámci lužické kultury. Obecně se datování mladoboleslavské keramiky opírá o nálezy z výšinné polohy Mužský – Hrada. Dosud byla však podrobněji publikována pouze výzkumná sezóna z roku 1929 (Plesl – Plesová-Štiková 1970, 689-720)

Pozoruhodným nálezem je zlomek hliněného mezikruží ze sondy 7/92 (kontext 733=823, s.č. 298), které je interpretováno jako zlomek závaží (obr. 207:5, 6).

5.5.3.2 Přeslen

Bylo nalezeno celkem 7 leštěných dvojkónických či zaoblených přeslenů, případně jejich zlomků. Tvar ani technologie výroby nejsou nijak chronologicky citlivé, a tak je lze datovat pouze na základě doprovodné keramiky v daném kontextu. Žádný z nalezených přeslenů nelze jednoznačně zařadit do období lužické kultury. Jedině u dvou nálezů ze svrchních kontextů 1900 (s.č. 607) ze sondy 19/93 (obr. 159:1) a kontextu 108 (s.č. 8) ze sondy 1/92 (obr. 28:9), nelze dataci do období lužické kultury vyloučit. Kontext obsahoval chronologicky nesourodý materiál od mladší doby bronzové po novověk.

5.5.3.3 Bronzové artefakty

Jehlice

Jediným kovovým artefaktem náležejícím do období lužické kultury je zlomek bronzové jehlice (3/92, kontext 148, s.č. 148; obr. 203:6). Jelikož hlavice jako typologický a chronologicky citlivý prvek byla nejspíše odlomena, nelze druh ani bližší časové zařazení jehlice blíže určit.

5.5.3.4 Kamenné artefakty

Štípaná industrie

Ze všech sond pochází pouze malý soubor štípané industrie datované do období lužické kultury. Tento soubor čítá 4 kusy, přičemž není bráno v potaz množství malých vodou omletých úštěpů, které se v nálezovém inventáři také objevovaly. Soubor obsahuje jedno pazourkové (SGS) jádro (8/92, kontext 815, s.č. 296; obr. 96:33), dva úštěpy (19/93, kontext 1906, s.č. 610; obr. 159:3 a 21/93, kontext 2108, s.č. 623; obr. 207:3, 4); druhou zastoupenou surovinu reprezentuje jaspisová čepel a jeden úštěp (18/93, kontext 1806, s.č. 600; obr. 151:9).

Naleziště pazourku je ve vrstvách glacigenních a glacifluviálních sedimentech kontinentálního ledovce, který našeho severního území dosáhl v období elsterského a sálského zalednění. Zmíněné sedimenty se vyskytují na Frýdlantsku, Hrádecku a dokonce i v okolí Jablonného v Podještědí, kam ledovec zasáhl přes Ještědský hřbet hned třikrát. Řeka Ploučnice část ledovcových sedimentů transportovala a pazourky se tak vyskytují na jejích terasách. Jedná se tudíž o nejbližší lokalitu výskytu pazourku pro většinu Čech. Nejkratší transportní vzdálenost mezi Mladoboleslavskou ostrožnou a Jablonskem je cca 45 km (Šída 2001, 67).

Výskyt a zpracování jaspisu je nejbližše doloženo v oblasti Prokalí na západním svahu Kozákova. Bylo zde nalezeno několik kamenářských dílen, např. Babí pec, Zemanova pec, Kudrnáčova pec. Datovány jsou do období kultury nálevkovitých pohárů, nicméně využití v mladší době bronzové vyloučit nelze. Ač měly nástroje vyrobené z kozákovského jaspisu

spíše lokální význam, nalézáme je v okruhu 30-40 km, čemuž nálezy z 35 km vzdálené Mladé Boleslavi odpovídá (souhrnně Filip 1947, 210-214).

5.5.3.5 Drtidla

Dva zlomky datované průvodní keramikou do období lužické kultury byly nalezeny v sondě 3/92 (kontext 147, 148, s.č. 170, 163; obr. 49:34, 44). Původ suroviny na tyto nástroje sloužící k tření obilných zrn, minerálních barviv či dalších komodit není zcela jasný.

5.5.3.6 Brousek

V sondě 3/92 (kontext 152, s.č. 142; obr. 50:4) byl spolu s lužickou keramikou nalezen i hlazený kámen, který lze snad interpretovat jako brousek či hladítko. Surovina je zelená břidlice transportovaná vodou a pochází snad z blízkých říčních teras Jizery.

5.5.3.7 Mazanice

Mazanice byla hojně využívána nejen jako lehce dostupná izolační hmota, ale plošné omazání staveb mělo i svou protipožární funkci. Většinou se v archeologických situacích dochovává právě při zániku staveb požárem. Malé zlomky mazanice se nacházely v kontextech velmi často, větší kusy dokládající druhy užitých konstrukcí však v kontextech datovaných do období lužické kultury nalezeny nebyly.

5.5.4 Středověk

5.5.4.1 Bronzové artefakty

5.5.4.2 Esovité záušnice

Jedna z mála opor pro datování kostrového pohřebiště objeveného na parcelách čp. 100-101 v Mladé Boleslavi je nález dvou esovitých záušnic v hrobě č. 3 (kontext 912; obr. 107:43, 44; 203:3, 4). Hrob byl při výzkumu interpretován jako dětský s ostatky v neanatomické poloze. Při zpracování vyzvednutého antropologického materiálu antropologem bylo zjištěno, že v hrobě byly pohřbeny ve skutečnosti děti dvě, a to ve věku 1,5 a 3 roky (Kuželka – Hendrychová 1993, 14-15). Jedna esovitá záušnice byla zlomená a druhá zdeformovaná. Obě měly zhruba shodný průměr kolem 35 mm. Spolu s těmito dvěma šperky byl v hrobě nalezen i bronzový zahnutý špendlík s kulovitou hlavičkou.

Obecně je přijímán názor, že se esovitá záušnice vyvíjela od menších rozměrů (průměr do 30 mm) v 10. a 11. století až k větším rozměrům (průměr nad 30 mm) ve 12. století. Dle stříbrného pokladu z Prahy – Štěpánské ulice datovaného do 40. let 12. století se průměr záušnic skutečně v této době již pod 30 mm nedostával (Radoměský 1960, 78). Tento modelový proces však vždy nemusel probíhat lineárně a je tedy nutné s těmito poznatky pracovat s jistou opatrností. Zároveň je potřeba připomenout, že esovitá záušnice, ať jakkoli prostý šperk, měl svou nezanedbatelnou hodnotu a jeho užívání nemuselo končit bez výjimky s jeho prvním majitelem. Proto se může vyskytovat i v kontextu mladším (srov. např. Smetánka 1973, 463-486).

Zajímavý srovnávací materiál poskytlo mladohradištní pohřebiště v Radomyšli (okr. Strakonice) zkoumané v letech 1963-1968 B. Nechvátalem (1999). Z celkového počtu 463 hrobů se 729 jedinci byly esovité záušnice nalezeny pouze v 37 hrobech, což je necelých 8 % (Nechvátal 1999, 127). Zpracování výzkumu poskytlo mnohé důležité poznatky. V první řadě fakt, že 87 % veškerých tzv. menších esovitých záušnic (o průměru 20-30 mm) pochází ze čtyřech dětských hrobů. Jejich celkový počet v těchto hrobech činil 27 kusů. Další důležitou skutečností je, že v jednom z dětských hrobů byla nalezena esovitá záušnice o průměru 30,5/27,5 mm umístěná na levé straně lebky, zatímco na pravé straně se nacházela

tzv. velká esovitá záušnice o průměru 40/41,8 mm (Nechvátal 1999, 122-123). Z toho tedy plyne, že nelze esovité záušnice menších rozměrů mechanicky považovat za starší a větší za mladší. Mnozí badatelé se domnívají, že dětské hroby zvláště během 12. století byly vybavovány esovitými záušnicemi menších rozměrů (o průměru 20-30 mm) než hroby dospělých jedinců (o průměru 40-60 mm). K tomuto názoru se přiklání i B. Nechvátal a datuje existenci pohřebiště v Radomyšli na základě všech aspektů do průběhu celého 12. století (Nechvátal 1999, 124).

Z výše uvedeného plyne, že situace pohřebiště na parcelách čp. 100-101 v Mladé Boleslavi se jeví velmi podobně. Dvojice esovitých záušnic o průměru cca 35 mm nalezená v dětském (dvoj)hrobě se rozměrově nachází na rozhraní obou výše uvedených skupin. Dle datace samotných záušnic i dle stratigrafické situace lze tento hrob a snad i celé pohřebiště datovat rámcově do průběhu 12. století.

5.5.4.3 Špendlík

Tento bronzový artefakt (9/92, kontext 912-hrob č.3, s.č. 309; obr. 107:45; 203:5) sloužící patrně jako spínadlo oděvu byl nalezen společně se dvěma esovitými záušnicemi. Přesné umístění v rámci hrobu č. 3 dnes již určit nelze. Špendlík je tvořen kulovitou hlavicí o průměru 2 mm a tyčinkou o průměru 1 mm a délce 43 mm. Špendlík je v půli ohnut do pravého úhlu a zároveň i u zahroceného konce. Tato zahnutí měla nejspíše zabránit vyvlečení ztrátě oděvního spínadla.

5.5.4.4 Háček na šaty

V sondě 3/92 byl v kontextu 154 (s.č. 103; obr. 204:1, 2) nalezen bronzový, který lze snad interpretovat jako spínací (?) háček na oděv. Je tvořen zahnutou roztepanou ploškou s drátkem stočeným do očka. Časové zařazení je nejednoznačné. Ač se ve vrstvě nacházela keramika převážně 13. století a raného středověku, přítomna byla i příměs vrcholně středověká a novověká.

5.5.4.5 Prsteny

Drobný zlomek bronzového páskového prstenu o šířce pásku 2 mm byl jako osobní výbava nalezen na prsteníku levé ruky skeletu ženy ve věku 20-30 let v hrobě č.1 (7/92, kontext 713, s.č. 253; obr. 204:3). Takovýto druh nálezů je poměrně obvyklý i z jiných pohřebišť 12. století (srov. Nechvátal 1999). Druhý bronzový zlomek je artefakt pocházející ze sondy 3/92 (kontext 146, s.č. 176; obr. 49:19) a byl nalezen v kontextu spolu s fragmentem skleněného kroužku (viz níže). Na rozdíl od předchozího artefaktu je interpretace tohoto zlomku méně průkazná. Byl nalezen v sídlištní vrstvě a vyroben z bronzové tyčinky o průměru 2 mm. Nelze proto vyloučit, že se může jednat o zlomek jiné závěsné ozdoby, například kroužku do vlasů či nějakého druhu záušnice.

5.5.4.6 Železné artefakty

5.5.4.7 Nože

Všechny nálezy nožů 5 ks. a 3 zl. byly učiněny v sídlištních vrstvách. Vzhledem k tomu, že nálezy nebyly po vyzvednutí konzervovány, tak se mnohé z nich již vlivem masivní koroze téměř rozpadly. Ze sondy 4/92 pak pochází z kontextu 406 jeden exemplář (délka 104 mm) datovaný rámcově dle doprovodné keramiky do 12.-13. století (s.č. 187; obr. 62:42). Do stejného období náleží i zlomek (s.č. 188; obr. 62:72) z přepáleného kontextu 407 překrývající ohniště (kontext 408). Rámcová datace do 12.-13. století platí i pro nůž (délka 104 mm) ze sondy 14/92, kontextu 1409 B (s.č. 457; obr. 130:53). Jedinými dvěma

prokazatelně doloženými raně středověkými exempláři je mírně zahnutý nůž (délka 116 mm) z kontextu 1424 (s.č. 413; obr. 132:4) a nůž (délka 140 mm) z kontextu 1410 (obr. 131:13).

Ve všech případech se jednalo s největší pravděpodobností o nože s trnem, který byl zapuštěn do rukojeti z organického materiálu. Nože jsou nástrojem především účelovým a jejich tvar se během středověku příliš neměnil, z čehož plyne jejich nevhodnost jako chronologického prvku. Zmíněné nálezy nejspíše nepocházejí z narušených raně středověkých hrobů, ale skutečně pouze z vrstev sídlištních. Obecně se nože v hrobech vyskytují zejména v 9. a 10. století, během 11. už méně na přelomu 11. a 12. už úplně mizí (Krumphanzlová 1974, 70).

5.5.4.8 Zápona

Tento nález (s.č. 252; obr. 204:5, 6) pochází ze sondy 7/92 a kontextu 708, který tvoří zásyp ženského kostrového hrobu č. 1. Artefakt, který se zachoval jen ve zlomku, je tvořen železnou stočenou tyčinkou zakončenou zahnutým hrotem. Byl pracovním označen jako zápona, i když jeho funkce není zcela jasná.

5.5.4.9 Přezka

Oko železné přezky pochází ze sondy 3/92, kontextu 154 (s.č. 103; obr. 50:66). Datace je nejasná jelikož nález pochází z chronologicky nesourodé vrstvy.

Šídlo

Předmět denní řemeslné potřeby reprezentuje železná zahrocená tyčinka interpretovaná jako šídlo. Byla nalezena v sondě 3/92, kontextu 155 (s.č. 164; obr. 50:76) a je datována dle doprovodné keramiky někam do 12.-13. století.

5.5.4.10 Hřebý, skoby

Poměrně početnou skupinu (9 ks.) železných nálezů tvoří různé druhy hřebů a skob sloužící k fixaci dřevěných konstrukcí. Tento druh artefaktů je chronologicky necitlivý, a tak je lze datovat jen rámcově dle doprovodné keramiky. Rámcově do středověku lze zařadit hřebý ze sond 3/92 (kontext 155, s.č. 165; obr. 51:15) a 14/92 (kontext 1417, s.č. 423; obr. 131:54), do 12.-13. století pak exempláře ze sond 6/92 (kontext 605, s.č. 312; 80:15) a 14/92 (kontext 1404, s.č. 399; obr. 130:8). Jediný hřeb datovaný keramikou do raného středověku pochází ze sondy 6/92 (kontext 611, s.č. 308; obr. 80:33). Stejně je datována i skoba ze sondy 7/92 (kontext 708, s.č. 250; obr. 88:40).

5.5.4.11 Neidentifikované zlomky

Do této skupiny náleží železné fragmenty (8 zl.) neznámé funkce pocházející z raně středověkých kontextů 707 (7/92, s.č. 240), 1103 (11/92, s.č. 410), 1212 (12/92, s.č. 378), 1410 (14/92, s.č. 424). Dvě železné tyčinky (zlomky hřebů ?; sonda 8/92, kontext 801, s.č. 255) byly nalezeny v zásypu ženského hrobu č.2. Do období 12.-13. století pak náleží zlomek z kontextu 1409B (14/92, s.č. 457) a podkovovitý artefakt z kontextu 155 (3/92, s.č. 164).

5.5.4.12 Kostěné artefakty

5.5.4.13 Kostěné knoflíky

Ve výplni (kontext 808) oválné jámy (kontext 809) za lebku ženy ve věku 30-40 let v hrobě č. 2 byl nalezen opracovaný kostěný kroužek o průměru 16 mm interpretovaný jako knoflík (s.č. 261). Ve střední části se nachází krusta, a tak není možné zjistit, zda byl provrtán (obr. 207:1, 2).

Druhý kostěný artefakt o průměru 16 mm sloužící ke spínání oděvu byl vyroben ze zvířecí kosti, patrně žebra. Vlastní knoflík byl provrtán pěti otvory pro možnost přišití

k oděvu. Byl nalezen v sondě 10/92 v kontextu 1006 (s.č. 337; obr. 112:9). Doprovodnou keramiku lze datovat do raného středověku, rámcově 12. století. Nelze samozřejmě vyloučit ani vertikální transfer ze svrchních vrstev.

5.5.4.14 Skleněné artefakty

5.5.4.15 Skleněný kroužek

Zlomek kroužku ze skelné hmoty o rekonstruovatelném průměru cca 14 mm byl nalezen v sondě 3/92 (kontext 146, s.č. 176; obr. 49:18). Lze ho na základě průvodní keramiky z vrstvy datovat někam do 12.-13. století bez možnosti bližšího určení. Nelze vyloučit, že může pocházet původně z hrobového celku. Analogie byly nalezeny například na pohřebišti z 12. století v Radomyšli (Nechvátal 1999, 131). Na tamějším pohřebišti byly v hrobech nalezeny dva exempláře interpretované jako prsteny. První prsten se štítkem byl nalezen v dětském hrobu u pravého lokte a druhý při konzervaci dětského hrobu v oblasti hrudního koše zavěšený na jedné z esovitých záušnic. Ve druhém případě tedy patrně nešlo o prsten v pravém smyslu slova. B. Nechvátal předkládá domněnku, že takovéto skleněné kroužky se nenosily na prstech, ale vplétaly se do vlasů jako ozdoba (k dané problematice viz též Černá 1981, 393-397 s další lit.). Za pozornost stojí skutečnost, že při záchranném archeologickém výzkumu na nádvoří mladoboleslavského hradu byl obdobný skleněný kroužek také nalezen. Nacházel se ve svrchní novověké vrstvě (Boháčová – Frolík 1994, obr. 7).

5.5.4.16 Doklady výroby

5.5.4.17 Železná struska

Důležitým nálezem je koláček patrně kovářské strusky o hmotnosti 0,37 kg ze sondy 14/92 (kontext 1432, s.č. 499; obr. 132:34), který je keramikou datován do raného středověku, patrně 12. století. Je to jeden z mála nepřímých dokladů provozování řemesel na lokalitě. Další zlomky strusky pochází ze sondy 13/92, kontextů 1300 (s.č. 382), 1302 (s.č. 390), 1316 (s.č. 422).

5.5.4.18 Keramika

5.5.4.19 Přesleny

Jak již bylo výše uvedeno, bylo při výzkumu nalezeno celkem 7 leštěných dvojkónických či zaoblených přeslenů, případně jejich zlomků (obr. 205:1, 2, 5, 6; 206). Tvar ani technologie výroby těchto artefaktů sloužících jako setrvačnick na vřeteně při spřádání vláken nejsou nijak chronologicky citlivé, a tak je lze datovat pouze na základě doprovodné keramiky v daném kontextu. Kromě dvou (19/93, kontext 1900, s.č. 607; 1/92, kontext 108, s.č. 8) lze na základě doprovodné keramiky uvažovat o raně středověkém stáří, konkrétně 11.-12. století. Ve třech případech byly nalezeny v zásypech raně středověkých hrobů (hrob č. 2 - 8/92, kontext 801, s.č. 254; hrob č. 5 - 9/92, kontext 911, s.č. 334; hrob č. 7 - 9/92, kontext 927, s.č. 360). Ve zbylých dvou případech pochází ze sídlištních kontextů s dalšími raně středověkými nálezy (8/92, kontext 803, s.č. 277; 14/92, kontext 1409 A, s.č. 429a-RS). Za pozornost stojí i další možná funkce vedle setrvačnicku vřetene, a sice jako základní součást zařízení sloužící k rozdělování ohně (Mareš – Waldhauser 2004, 122-126). Indicie pro tento možný výklad jsou nejen prakticky experimentem podloženy, ale i nálezy u nezemědělských loveckých skupin či vysokých hor svědčí pro další možné využití přeslenu. Nutno dodat, že přeslen měl ve své výbavě i eneolitický muž zvaný Ōtzi (srov. Špindler 1998).

5.5.4.20 Kachle

Vzhledem k tomu, že na zkoumané lokalitě se, až na drobné výjimky, nezachovala vrcholně středověká souvrství, byly zlomky vrcholně středověkých a raně novověkých nepolévaných kachlů nacházeny jako příměs starších či chronologicky nesourodých svrchních kontextů. Převládajícím typem nálezů byly zlomky stěn nádobkových (miskovitých) kachlů (např. 13/92, kontext 1304, s.č. 385; obr. 126:36) a ve dvou případech byly registrovány zlomky čelních vyhřívacích stěn komorových kachlů. V jednom případě je výzdoba tvořena květinovou růžicí v poli a sítí rovnostranných trojúhelníků ve vedlejším poli (13/92, kontext 1300, s.č. 382; obr. 126:4). Ve druhém případě nelze kompozici výzdoby a její druh vzhledem k fragmentárnosti určit (17/93, kontext 1700, s.č. 591; obr. 135:6). Datace do 15.-16. století je pouze rámcová.

5.5.4.21 Keramika

Mladoboleslavská raně středověká keramika zastoupená z výzkumu čp. 99-101 7254 ks (což je 43, 61 % z celkového počtu keramiky) se vyznačuje hned několika aspekty. V období od přelomu 10./11. století do 12. století je zde vůdčím keramickým tvarem bezuchý hrnec šedé řady s **kalichovitou profilací** okraje. Kvalitním výpalem a vůbec technologickým postupem lze toto kvalitní zboží plně srovnávat s produkcí pražskou. Hlavním výzdobným prvkem je jednoduchá rytá vlnice doprovázená horizontální rytou šroubovicí a případně i různými ozdobnými vrypy. Velmi výjimečně se vyskytuje i vlnice mnohonásobná. Specifikem této šedé řady je absence slídy v keramické hmotě, čímž se tato keramika výrazně liší od ostatní doprovodné. Zároveň je však téměř nemožné tuto atypickou keramiku rozlišit od produkce vrcholně středověké, zejména 13. století. Nelze spolehlivě určit, zda byla tato šedá řada částečně dovážena z pražské oblasti, spíše však docházelo k úspěšnému napodobování tamější kvalitní produkce místními hrnčíři. Nelze vyloučit existenci i jistého středočeského výrobního okruhu sahajícího severně až na Boleslavsko. Zatím nejsevernější nálezy kalichovitých okrajů šedé řady pocházejí ze sídliště na místě pozdějšího hradu Zvířetnice, tedy asi 6 km severně od Mladé Boleslavi.

Na starším slídnatém zboží 11. století, které však není vázáno na šedou řadu s kalichovitým okrajem, se vyskytuje často mnohonásobná vlnice v kombinaci hřebenovým vpichem.

Někdy během či na přelomu 11./12. století se začíná vyskytovat současně s kalichovitým okrajem i **okraj límcovitý** (jedná se pouze o pracovní označení, tvar ani datace nesouvisí s límcovitým okrajem pražské sekvence), a tak po celé (?) 12. století společně tvoří vůdčí tvary okrajové profilace. Límcovitý okraj je vázán na bezuchý hrnec, jehož povrchovou úpravu tvoří pouze horizontální rytá šroubovice. Toto zboží je typické výrazným zastoupením slídy v keramickém těstu. Místní produkce tohoto druhu keramického zboží je velmi pravděpodobná.

Někdy snad již v 1. polovině 13. století nastupuje další výrazný vůdčí typ, a to opět bezuchý hrnec se **vzhůru vytaženým** okrajem. Ve starší fázi je do keramického těsta ještě občas přidávána slída, tento zvyk pak během 2. poloviny 13. století mizí. Povrchovou úpravu tvoří zejména horizontální rytá šroubovice doprovázená někdy i ozdobnými vrypy.

Co se týká tvarového zastoupení raně středověké keramiky, tak vůdčím tvarem je bezuchý hrnec, láhev a méně již misky. Ve 13. století pak nastupují i mohutné tuhové zásobnice, které jsou však zastoupeny jen zlomky. Vzhledem k fragmentárnosti souboru byly k dispozici pouze tři rekonstruovatelné hrnce a zbytek se nachází v menších zlomcích.

Vrcholně středověká keramika 14.-15. století tvořila kvůli nedochování intaktních kontextů pouze příměs a to počtem 460 ks., což je 2,77 % z celkového počtu zlomků keramiky. Tvarově jsou zastoupeny hrnce, džbány, misky a pokličky. Typickým výzdobným motivem 14.-15. století je pásové radýlo ve tvaru malých čtverečků. Luxusnější stolní

keramiku reprezentuje tzv. světlé zboží červeně malované a tenkostěnná keramika bíle malovaná.

Vzhledem k značnému množství výzkumem získaných keramických zlomků (16 636 ks.) bylo přistoupeno ke kresebné dokumentaci všech okrajů a zlomků s výzdobou kromě běžné ryté šroubovice. Novověká keramika kreslena nebyla. Všechny zlomky byly však zahrnuty do sumačních tabulek a rozděleny dle datace na keramiku typickou a atypickou.

5.5.4.22 Luxusní zboží, importy

5.5.4.23 Leštěná tuhovaná keramika

Během výzkumu domu čp. 31 „U zlatého kohouta“ v roce 1992 byly J. Prostředníkem nalezeny tři zlomky raně středověké keramiky (1 zlomek mísovité nádoby a 2 zlomky z těla většího keramického tvaru), které se nápadně lišily od ostatní produkce kvalitním keramickým těstem bez příměsí slídy, s leštěným tuhovaným povrchem a vlešťovanou vícenásobnou vlnicí. Autor výzkumu je spojil se starším sídelním horizontem 10.-11. století a uvažoval o importu (Prostředník 1995, 85, Tab. 4). Identické zlomky byly nalezeny i při výzkumu dvorku čp. 104 (Prostředník 1995, Tab. 4; kontext 102, s.č. 525) a v sondách na parcelách čp. 99-101 (konkrétně 8/92, kontext 801, s.č. 266, kontext 814, s.č. 283; 9/92, kontext 900, s.č. 324; 19/93, kontext 1914, s.č. 642; např. obr. 208:2) a zatím chronologicky neodporují Prostředníkově dataci ač jejich užívání ve 12. století nelze vyloučit. Počet zlomků se pohybuje kolem 15 kusů z různých míst celého Staroměstského náměstí. Tato kvalitní na povrchu tuhovaná a leštěná zdobená keramika byla bezesporu luxusním stolním zbožím, o jejímž původu zatím nelze mnoho uvést. Nelze vyloučit import, v tom případě by se tyto nálezy zařadily na podobnou úroveň jako zjištěné nádoby s válcovitým hrdlem (viz níže). J. Prostředník nechal vyrobít výbrus z keramiky z čp. 31, avšak zatím nebyl odborníky patřičně vyhodnocen a srovnán z hlediska užití hlíny a příměsí.

5.5.4.24 Nádoby s válcovitým hrdlem

5.5.5 Nálezy z Mladé Boleslavi

V rozsáhlém nálezovém souboru z výzkumu čp. 99-101 v Mladé Boleslavi se nacházejí keramické zlomky, jejichž morfologie i umístění výzdoby se jeví pro oblast Pojizeří a středních Čech cizorodá. V literatuře se často hovoří o přímém či nepřímém polském vlivu (viz níže).

Jedná se konkrétně o nálezy se sondy 7/92, a to jeden zlomek z kontextu č. 700 (sáček č. 246; obr. 87:10) a rekonstruovatelná nádoba z kontextu č. 708 (sáček č. 249; obr. 88:49, obr. 208:3, 4). Třetí nález pochází ze sondy 12/92, konkrétně ze zásypu vkopu pro sklep (výplň tvoří kontext 1201, sáček č. 371; obr. 120:6). První okrajový zlomek se nijak užitým keramickým těstem neliší od ostatní produkce. Výzdobu hrdla tvoří oválné vrypy, přičemž horní hrana okraje je přesekávaná úzkými vrypy. Z hlediska stratigrafické pozice se okraj nádoby nacházel ve svrchní vrstvě a lze tedy očekávat výrazné narušení postdepozičními procesy. Vrstva samotná byla tvořena 61 ks. raně středověké keramiky, 1 ks. keramiky 13. století a 5 ks. novověké keramiky. Vzhledem ke společnému výskytu s okraji kalichovité profilace, lze uvažovat o dataci do intervalu 11.-12. století.

Zmiňovaná soudkovitá nádoba s mírně dovnitř vyhnutým okrajem je charakteristická horizontálním pásovitým členěním a výzdobou horní poloviny těla několikanásobnou hřebenovou vlnicí či rytými liniemi. Hrdlo a rozhraní těla a hrdla je zdobeno hřebenovými vpichy. Charakteristickým rysem keramického těsta je hrubší pískové ostřívo a přítomnost slídy. Vrstva v níž byly fragmenty nádoby nalezeny působí homogenně a obsahuje pouze

keramiku raně středověkou, celkem 292 ks. Dle doprovodné keramiky (kalichovitý okraj) lze tuto nádobu datovat opět pouze v širším intervalu 11.-12. století.

Třetí zlomek okraje zdobený jednoduchou rytou vlnicí nelze vzhledem k nálezovým okolnostem spolehlivě datovat. Výplň vkopu pro sklep zničila původní stratigrafii a keramický soubor tvoří směs v rozpětí od raného středověku po novověk.

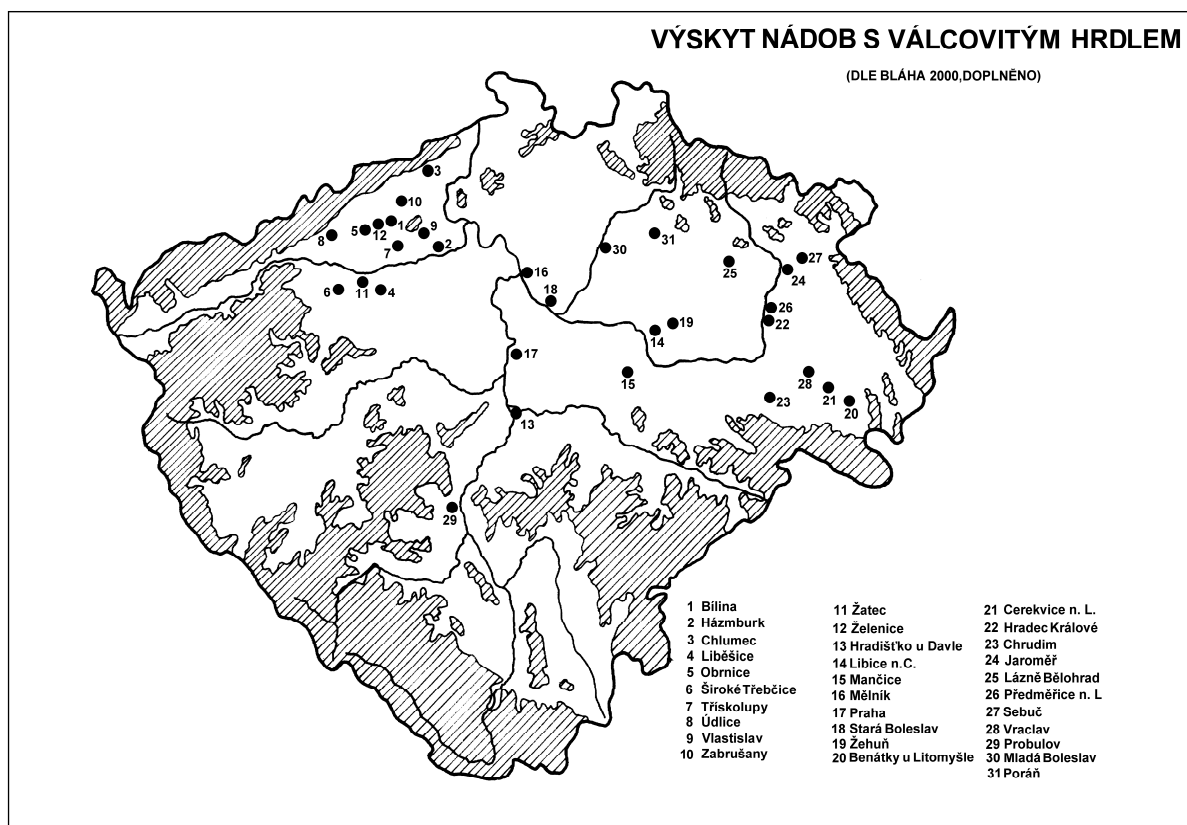
Dle sdělení J. Waldhausera byl další zlomek okraje tohoto typu nalezen při kabelizaci Staroměstského náměstí v roce 1996 (Waldhauser 1998, 114).

Přesnější úvahy o provenienci jsou z důvodu dosud neprovedených petrografických analýz bezpředmětné (srov. níže). Nelze však vyloučit zmíněné polské vlivy, zejména uvažíme-li strategickou polohu Mladé Boleslavi na dálkové komunikaci.

5.5.5.1 Širší kontext dané problematiky

Problematika nádob s válcovým hrdlem, její vznik, vývoj, funkce i chronologie budí pozornost našich i zahraničních badatelů již dlouhou dobu. Proto je nutné se na tento jev zaměřit z širšího hlediska. Jako poslední se tímto tématem souhrnně pro oblast Čech s přihlédnutím k Moravě a střední Evropě zabýval R. Bláha (2000).

O morfologické třídění tohoto keramického tvaru se pokusilo již několik badatelů. Pro Čechy Z. Váňa (1957, 32) a pro Moravu V. Goš (1980, 162-168). Souhrnně lze uvést, že nádoba s válcovitým (cylindrickým) hrdlem je druh hrncovité nádoby vyznačující válcovitým neprofilovaným hrdlem, většinou bez znatelného okraje, nasazeným bez plynulého přechodu

na vejčité případně soudkovité tělo. Mezi tímto druhem nádob lze najít velkou škálu tvarů s rozdílností ve velikosti, stavbě těla i utvářením hrdla. Výzdoba sestává z běžných vzorů, tj. jednoduchá i mnohonásobná vlnice, vodorovné ryté linie, hřebenový vpich, šikmé vrrypy, přičemž v některých případech výzdoba pokrývá až tři čtvrtě těla nádoby. Vzácněji je zdobeno i samotné válcovité hrdlo (Bláha 2000).

Výskyt nádob s válcovitým hrdlem není vázán jen naše území, ale vyskytují se v celé oblasti Polabských, Pobaltských a Lužických Slovanů, přičemž největší koncentrace se

doposud jeví na pobřeží Baltského moře a v Horní Lužici. Polská badatelka K. Musianowicz (1951-1952, 345-384) se domnívala, že tyto nádoby vznikají v severozápadní slovanské oblasti s centrem v Mazovsku. Odtud se pak měly dostávat na Sandoměřsko a také na východ. Dále tato badatelka registrovala výskyt obdobných tvarů nádob i v Pomoří, Malopolsku, Slezsku, Lužici a Braniborsku. Dle jejího názoru varianty tohoto tvaru napodobovaly dřevěná vědérka s obručemi a sloužily k přechovávání tekutin nebo hotových pokrmů a plnily tak úlohu lahví. Jejich bohatá výzdoba pak napovídá i možné funkci reprezentační.

Zájem o tento typ keramiky u nás souvisel s extenzivními výzkumy českých hradišť, zejména pak v 50. letech v severozápadních Čechách. V soupisu dosud publikovaných nálezů z Čech (celkem 31 lokalita) jsou nápadné dvě výrazné koncentrace, a sice oblast severozápadních Čech a potom oblast středních a východních Čech. Datování se obecně pohybuje v intervalu 10.-13. století. Pozoruhodná a jistě ne náhodná skutečnost je, že většina nádob s válcovitým hrdlem byla nalezena v blízkosti dálkových cest, zejména od Prahy na východ, tj. na trstenické a polské (kladské) cestě (Bláha 2000). A dle nových nálezů z Mladé Boleslavi i na žitavské cestě směrem od Prahy na sever. A právě tento výskyt nálezů při dálkových komunikacích vyvolává otázku, zda právě tyto cesty nepomohly šíření nádob do Čech z Polska či Moravy.

Nálezový kontext těchto nádob je různý (souhrnně Bláha 2000). Z Čech máme zatím jediný nález z depotu, tedy nádoby naplněné mincemi a sekaným stříbrem, a to z Mančic (okr. Kolín; Radoměřský – Richter 1974, 69). Zde je nádoba datována nejmladší mincí někam do poslední čtvrtiny 10. století. Nálezů z Polska je o poznání více a datace se tam pohybuje v intervalu 11.-12. století. Jediný hrobový nález z Čech z Želenic (okr. Most; Koutecký 1964, 754, obr. 230) byl datován do 1. poloviny 11. století. Nálezy polské jsou opět výrazně četnější. Nejpočetnější skupina nálezů pochází z hradišť a sídlišť (v Čechách 85 %), což je nejspíše dáno stavem výzkumu. Nálezy tak zahrnují časový úsek od 9. století (hradiště např. Vlastislav – Váňa 1968, 128; Žatec – Bubeník 1988, 49, 199, tab. CCLXX: 6) do 13. století (např. rodící se městečko Hradištko u Davle – Richter 1982, 70, obr. 44: 8, 11).

Názory na vznik tohoto keramického tvaru se dělí na dva základní směry – difusionistický a autochtonistický (souhrnně Goš 1980, 167-168; Bláha 2000). První směr počítá se vznikem v jednom či několika centrech a postupné šíření. Druhá pak hledá genezi tvaru již od keramiky pražského typu. Například na Moravě (16 lokalit) je výskyt nádob s válcovitým hrdlem spojován s přímými polskými vlivy za vlády Boleslava Chrabrého. Například v Přerově je přímá přítomnost polské posádky během polské okupace Moravy (cca 1003-1019) dokládána vedle výskytu typu „polské“ fortifikace i nálezy keramiky s válcovitým hrdlem. Na rozdíl od Moravy trvala polská vojenská přítomnost v Čechách jen velmi krátce (1003-1004) a ještě k tomu Poláci nejspíše neovládali celé Čechy. Teoreticky by s polským zásahem mohly souviset nálezy z Chlumce a Žatce v severozápadních Čechách. Chlumec je nejspíše hradištěm, které se roku 1004 vzdalo knížeti Jaromírovi, když s pomocí krále Jindřicha zpět dobýval Čechy. Polská vojenská posádka je doložena i v Žatci, kde při příchodu Jindřichových a Jaromírových sil došlo k povstání Jaromírových přívrženců uvnitř hradiště a následnému pobití Poláků. To ovšem neřeší původ těchto tvarů, jelikož právě ze severozápadních Čech máme doloženy nálezy datované do 2. poloviny 9.-10. století. Je tedy zřejmé, že určitou skupinu nálezů tohoto typu nelze jednoduše spojit s přímým (okupace) či nepřímým (obchod, dar, kořist) polským vlivem. Lze tedy uvažovat o samostatném vzniku nádob s válcovitým hrdlem na širokém slovanském území. Zejména I. Borkovský a W. Holubowicz oprávněně hledali kořeny tohoto tvaru v již v keramice tzv. pražského typu. Několik nálezů nádob s krátkým vertikálním hrdlem, registrovaných ve středních a severozápadních Čechách, může být oním hledaným „přechodným“ tvarem mezi nádobami pražského typu a středo- a hlavně mladohradištními s válcovitým hrdlem (souhrnná argumentace viz Bláha 2000).

Do diskuse výrazným způsobem přispěly i publikované nálezy zlomků nádob s válcovitým hrdlem ze Staré Boleslavi (Boháčová 2002a, 429-438; 2003, 47-53), kde se autorka výzkumu nespokojila s pouhým konstatováním morfologické podobnosti keramiky české a polské a podrobila vybrané keramické zlomky petrografické analýze. Na základě komparace s polskými analýzami byla konstatována skutečnost, že původ několika zlomků lze skutečně hledat na území Polska a do Čech byly importovány. Problémem však zůstalo stanovení konkrétního místa jejich výroby. U dvou zlomků nelze vzhledem k určité surovině zatím zcela vyloučit i výrobu v místě nálezu. V jejich případě můžeme díky výrazné morfologii uvažovat o přítomnosti polského hrnčíře na hradišti či alespoň, což je vzhledem k malé frekvenci nálezů méně pravděpodobné, užití polských vzorů (Boháčová 2002a, 437).

5.5.6 Značky na podstavách keramických nádob

Během výzkumu parcel domů čp. 99-101 a 104 byl soustředěn soubor 48 zlomků značek na podstavách keramických nádob (obr. 185-187). Většina značek byla pouze ve zlomcích; celé podstavy nádob s kompletní značkou byly zaznamenány jen v 10 případech. Variabilita motivů byla poměrně široká. Nejjednodušší značky byly tvořeny středovým obdélníkem s vybíhajícími paprsky, kroužkem, trikvetrem, křížem v kruhu či čtverci a dalšími variantami křížů. Složitější kompozice pochází například z nádoby z čp. 104, kontextu 120 (s,č, 511), kde byla ve zlomku zachycena kompozice lidské ruky a dvou kotev. V celém souboru nebyly registrovány žádné identické značky, z nichž by bylo možné usuzovat na jednu hrnčířskou dílnu. Část nálezů má analogie na jiných lokalitách Čech, jiné jsou zatím jedinečné (srov. typologii Varadzin 2005, 183-194).

Obecné problematice značek na podstavách keramických nádob byla již věnována značná pozornost (souhrnně naposledy Varadzin 2005, 165-199 s lit.; v tisku). Na tomto místě shrňme pouze nejnovější poznatky dané problematiky.

Nástup značené keramiky v Čechách je řazen někde do průběhu 2. poloviny 9. století. Zvyk značit podstavy nádob se rozšiřoval jen postupně a v různých regionech různým tempem. Zdá se, že počátky značené keramiky jsou synchronní nejen s pronikáním velkomoravské kultury do Čech, ale i s prvním výskytem signifikantních keramických typů nebo s nástupem výrazných keramických tříd (tzv. pražská šedá řada), které jsou nejspíše dokladem pronikavých změn v organizaci hrnčířství (Varadzin 2005, 170). Při srovnání početního výskytu značené keramiky vzhledem ke zbylé hrnčířské produkci vyplývá i výrazná rozdílnost různých regionů. Obecně lze uvést, že v Čechách byla zhruba od 2. poloviny 9. století do průběhu 1. poloviny 11. století značena asi čtvrtina produkce (sumační tabulky viz Varadzin 2005, Tab.5). Vazby značené keramiky na centrální lokality (hradiště) nebyly v archeologických pramenech prokázány, jelikož existují lokality (např. Hradsko), kde byla značena téměř polovina produkce a naopak v okolí Vlastislavi či Kozárovic nebylo značení běžným zvykem. Porovnáme-li poměr značené keramiky z venkovských pohřebišť a z centrálních lokalit, dospějeme ke zjištění, že nic nenásvědčuje faktu, že by funkce značek nějak souvisela s hradišti, s odevzdáváním dávek či se služebnou organizací (Varadzin 2005, 174). Od konce 13. století a ve 14. až 15. století dochází k výraznému ubývání značek, což je dáváno většinou do souvislosti se zaváděním rychlotočivého nožního kruhu, z něhož byly nádoby po vytočení odřezávány.

Důležitým faktem je, že díky nálezům celých vsádek ve zborcených pecích (ale až pro 13. století) je doloženo, že alespoň někteří hrnčíři část své produkce značili a část nikoli. Na druhé straně není jasné, zda své výrobky značili všichni nebo jen někteří. Další znesnadnění problematiky přináší výskyt dvou odlišných motivů přetisklých přes sebe, což evokuje otázku, zda jeden hrnčíř používal více motivů. Samotné studium motivů nevedlo zatím ke konkrétním podloženým výsledkům, pomineme-li zkratkovité interpretace výkladu významu jednotlivých značek. Například během 13. století, kdy už předpokládáme práci

specializovaných výrobců, nedochází k znatelnému úbytku značené keramiky, ale k markantní redukci motivů. Velmi rozšířeným se stává motiv kříže v kruhu v různých variantách. I tento fakt jasně hovoří proti hypotéze o identifikační funkci značek.

V současné literatuře je publikováno celkem šest základních teorií o funkci značek, avšak žádnou nelze bez výhrad přijmout (souhrn viz Varadzin 2005, 179-180, pozn. 1). Zbývá jen konstatovat, že nejspíše nelze tento jev v celém svém rozsahu jednostranně vysvětlovat. Lze totiž oprávněně předpokládat, že se význam a smysl značek během několikasetleté existence měnil.

5.5.6.1 Chronologie středověké keramiky - principy, východiska a limity

Základním problémem pro chronologické třídění středověké keramiky tkví v absenci alespoň jednoho řetězce zaniklých, krátkodobě osídlených lokalit a současně i v nedostatku uzavřených nálezových celků v jednotlivých regionech Čech (srov. Vencel 2001, 592-614). Nutno říci, že základní zdroj omylů představuje podceňování postdepozičních procesů (Hrdlička 1993, 93). Východiskem této úvahy je tvrzení L. Hrdličky (1993, 94), vycházející z jeho empirického zjištění, že převážnou část pramenů z raného a vrcholného středověku představují druhotně smíšené soubory, které neposkytují plnohodnotné informace kromě evidence zastoupených prvků. Pro Prahu odhaduje množství smíšených souborů na 80-95 % v závislosti na pozici ve stratigrafické sekvenci. Tak vysoký podíl kontaminovaných nálezových souborů je přímo úměrný intenzitě postdepozičních procesů, které na daném sídlišti působily dvěma směry. Za prvé horizontálně přemísťováním jednotlivých úseků či celých nálezových situací (např. navážky, násypy, zásypy, plachy, povodňové nánosy ad.). Za druhé vertikálně, což znamená mísení původně samostatných stratigrafických jednotek na místě. Zatímco první případ lze v terénu rozlišit, ve druhém případě se může vrstva jevit falešným dojmem jednoduchosti a stejnorodosti. Tyto homogenizované vrstvy vznikají působením antropogenních i přírodních faktorů, zejména v místech, kde převládaly procesy odnosné nad akumulací. Výsledkem postupné homogenizace různě starého substrátu s nesourodými prvky jakéhokoli původu je vrstva či výplň s druhotně změněnou texturou a smíšeným souborem, v jehož rozložení již nelze rozlišit polohu původních prvků od polohy intruze. Je tedy nutné dodržovat pravidlo, že takovýto smíšený soubor je datován časovým intervalem, jehož rozpětí určuje nejstarší a nejmladší prvek. Nebezpečí omylu pak roste v případě souborů z kratších časových úseků, u nichž lze mylně předpokládat „koexistenci“ či „přežívání“ určitých prvků (Hrdlička 1993, 94).

Důvěryhodné prameny pro budování chronologie je třeba hledat na lokalitách s výrazně převažující akumulací, na nichž se časové úseky několika desítek let zachovaly v podobě několika desítek stratigrafických jednotek. Tomuto vhodnému nálezovému prostředí se nejvíce přibližují postupně nebo plynule narůstající vrstvy, zejména sídlištní, po nichž se jistou dobu chodilo či jezdilo. Význam souvislého sledu sídlištních vrstev pro chronologickou interpretaci jejich nálezového obsahu vyplývá ze skutečnosti, že každá vrstva tohoto sledu tvořila povrch terénu jen po jistou časově omezenou dobu, přičemž každé následné zvýšení nebo i zpevnění terénu ji vzdalovalo z dosahu působnosti faktorů pronikajících z postupně narůstajícího povrchu. Mezi rychlostí jakou sídlištní souvrství narůstalo a chronologickou „čistotou“ souborů z jednotlivých vrstev pak existuje přímá úměra. Takováto vzácná nálezová situace se vyznačuje stratigraficky nepatrnou mocností (do 10 cm), prostorově omezeným výskytem, sedimentačně pravidelně horizontálním, mnohde opakovaným zvrstvením a vysokou fragmentaritou artefaktů. Výraznou nevýhodou takovýchto „ideálních“ stratigrafií je jejich vzácnost, která je důsledkem jejich soustavného ničení následným hloubením objektů a zarovnáváním terénu. L. Hrdlička (1993, 95) odhaduje pro Prahu podíl takovýchto stratigrafií na 5-20 %.

5.5.6.2 Pražská keramická sekvence

Cílem snažení archeologů středověku je stanovení keramické sekvence, v níž bude možné díky písemným pramenům či jiným absolutně datačním možnostem (např. dendrochronologie, srov. Čiháková – Dobrý 1999, 337) stanovit hlavní trendy v produkci. Za chronologicky nejcitlivější část nádoby je považován okraj. Z toho důvodu je snaha určit relativní chronologii několika vúdčích typů keramických okrajů a tuto relativní posloupnost pak absolutně časově ukotvit. Tento úkol je však již z výše naznačených důvodů nelehký a názory na datování jednotlivých typů se různí, z čehož vyplývá, že chronologie pražské středověké keramiky je neustále v pohybu (k tomu srov. Bartošková 1999, 732-736 s další lit.).

V rámci vývoje raně středověké keramiky se L. Hrdličkovi (1982; 1993) a J. Čihákové (1984) podařilo na základě výzkumu historického jádra Prahy prokázat následnost keramiky kalichovité a archaicky zduřelé profilace okrajů. Provedením náleží keramika obou typů okrajů do jednoho technologického okruhu nazývaného tzv. šedá řada (Bartošková 1999, 732). Dle J. Čihákové se v sekvenci pražské raně středověké keramiky vystřídalo několik vúdčích typů, přičemž existenci **kalichovitěho okraje** lze časově zařadit do intervalu **1. poloviny 10. – polovina 12. století**. Jako opora pro dataci do 9. století je užito dendrochronologických dat dřevěné konstrukce cesty registrované ve výkopech v pásu od Lichtenštejnského paláce směrem k Vltavě na Malé Straně v Praze (Čiháková – Dobrý 1999, obr. 2; celková publikace Čiháková 2001, 29-135 k tomu diskuse Frolík 2002, 705-726; Boháčová 2002, 727-737; Čiháková 2002, 738-752). V těchto místech bylo spolu se stratigrafií absolutně datovaných dřev získány i soubory keramiky. Absolutní data přiřazená těmto souborům díky dendrochronologickému zpracování jsou typu ad quem. Publikovány byly celkem tři skupiny okrajů datované k roku 894 (SK 15), 927 (SK 17B) a 942 (SK 19). V souborech datovaných k letům 927 a 942 jsou kalichovité okraje hojně zastoupeny (srov. Čiháková – Dobrý 1999, obr. 11). Sami autoři výzkumu však upozorňují, že tři získaná data jsou zatím předběžná a budou verifikována jednak měřením dalších jedlových klád, jednak korelací s budoucí sumární chronologií dubových dřev (Čiháková – Dobrý 1999, 340).

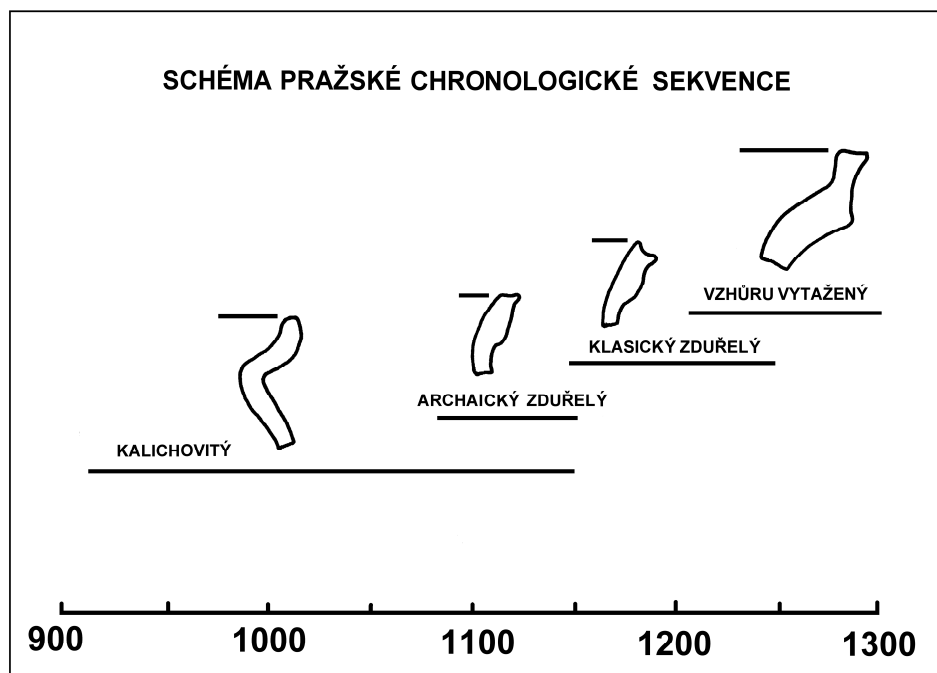
Konec kalichovité profilace je zpravidla kladen do poloviny 12. století (Bartošková 1999, 733), L. Hrdlička uvádí nejpozději 2. čtvrtinu 12. století (Hrdlička 1993, 100).

Dalším výrazným vedoucím typem keramického okraje je okraj tzv. **archaicky**

zduřelý. Datování tohoto okraje je v literatuře

kladeno do poloviny či 2. poloviny 12. století (srov. Boháčová 1997, 87; Frolík – Smetánka 1998, 298; souhrnně Bartošková 1999, 733). Počátek výskytu tohoto typu okraje je kladen do období kolem roku 1142 (Boháčová 1997, 89) a to na

základě nálezové situace požárové vrstvy v bývalém biskupově domě na Pražském hradě.

V této vrstvě, která je spojována s ničivým požárem roku 1142, byl během výzkumu nalezen větší fragment nádoby s archaicky zduřelým okrajem. Jak však upozorňuje A. Bartošková (1999, 733), pro časové spojení zmíněné požárové vrstvy s rokem 1142 neexistuje žádný přímý doklad. L. Hrdlička (1993, 98-100, 103, obr. 8) opírá chronologicky vystředání kalichovitého typu okraje archaickým zduřeným o keramický soubor ze zánikového horizontu valového opevnění Pražského hradu, v němž se keramika s kalichovitou profilací již nevyskytuje. Naopak jsou zde zastoupeny silnostěnné varianty archaicky zduřelého okraje včetně profilovaných okružích. Pro datování zánikového horizontu ante quem poskytuje oporu kamenná hradba zděná na maltu, která valové opevnění nahradila a byla vystavěna za vlády knížete Soběslava I. někdy po r. 1135 (Bartošková 1999, 733). Podstatný příspěvek k diskusi nad počátkem výskytu archaicky zduřelého okraje poskytuje zánikový horizont budečské akropole (souhrnně i s argumentací Bartošková 1999, 726-739). Do kamenné destrukce hradiště, která byla doprovázena větším souborem keramiky, byly po zániku hradiště zahloubeny kostrové hroby. Jeden hrob (č. 34) obsahoval půldenár knížete Bořivoje II. ve funkci „obolu mrtvých“. Jak bylo vysledováno v mnoha evropských zemích, byly do hrobu vkládány zpravidla v době pohřbu platné mince, což činí obolus mrtvých důležitým datačním prostředkem (srov. Bartošková 1999, 729-731 s další lit.). Zmíněný půldenár byl ražen někdy v letech 1100-1107, 1109-1110. Z výše uvedeného plyne, že pokud se pohřbívalo v těchto místech již v prvním desetiletí 12. století, pak zánik osídlení a opevnění akropole budečského hradiště, do jehož trosek byly hroby zahloubeny, je nutno klást do průběhu 2. poloviny 11. století. Podstatná je přitom skutečnost, že po zániku pohřbívání nedošlo v tomto prostoru k žádné pozdější sídelní aktivitě, čímž je vyloučena kontaminace nálezů z destrukční vrstvy. Keramika ze zánikového horizontu pochází z blízkosti hrobu č. 34 a vyskytují se zde jak kalichovité okraje tak i okraje archaicky zduřelé (Bartošková 1999, obr. 4-5). Datace tohoto druhu okraje již do **2. poloviny 11. století** však znamená výraznou komplikaci při datování některých románských staveb a jejich genetických souvislostí. Nicméně datace archaicky zduřelého okraje do 2. poloviny 11. století se jeví jako podložené (Bartošková 1999, 732-736).

Konec výskytu archaicky zduřelého okraje datuje L. Hrdlička (1993, 102-103) kolem **poloviny 12. století** a vychází při tom ze sídlištní vrstvy s těmito typy okrajů, která byla narušena stavbou kostela sv. Martina ve zdi v na Starém Městě v Praze. Stavba kostela je datována mezi léta 1178-1187 (Dragoun 1979, 39, obr. 5:1-4).

Dle názoru L. Hrdličky (1993, 103) se z archaického zduřelého okraje kolem **poloviny 12. století** vyvinul okraj zduřelé profilace s ostrými hranami a z něj pak později **klasický zduřelý okraj**. Tento vývoj je charakterizován úbytkem hmoty okraje a zeslabování stěny nádoby podmíněné zlepšením technologie výroby. Tento předpoklad je dokumentován keramickým souborem z vrstvy, která byla narušena stavbou rotundy sv. Vavřince na Starém Městě v Praze. Masový nástup klasického zduřelého okraje je dáván do souvislosti s kolonizací, v pražském prostředí pak s lokací Havelského města někdy během 30. let 13. století (Hrdlička 1993, 108-109, exkurs 3). L. Hrdlička (1993, 101) přitom upozorňuje na to, že častý výskyt v lokačním prostředí indikuje dvě skutečnosti, a sice, že jeho rozptyl postihuje i ta místa na území Starého Města, která podle interpretace písemných pramenů zůstala do lokace buď neosídlena nebo zastavěna jen řídce. Druhým faktem je přítomnost těchto okrajů v „zemnicích“ se vstupní šíjí, které jsou spojovány s lokačním, respektive kolonizačním prostředím. Autor zde uvažuje i o hypotetické možnosti díky přítomnosti či absenci tohoto typu okraje stanovit kritérium pro rozlišení předlokační aglomerace od nejranějších fází Starého Města pražského. Zmíněný předpokládaný masový nástup, představující v sekvenci pražské středověké keramiky patrně krátkodobý, ale velmi významný keramický horizont. Závěr je kladen někam do **poloviny 13. století** (Hrdlička 1977, 209).

Posledním reprezentantem vúdčího typu okraje je okraj **vzhůru vytažený**. Tento druh okraje je charakteristický pro 13. století a zejména pro jeho druhou polovinu. Nejsou zcela jasné jeho počátky, vyskytuje se však v souborech s klasickým zduřelým okrajem (srov. Boháčová 1997, tab. 7-9). Konkrétně v případě lokality čp. 39 a 40 ve Vikářské ulici na Pražském hradě soubor s vytaženými okraji datuje autorka výzkumu před polovinu 13. století (Boháčová 1997, 89). Obecně lze tedy říci, že vzhůru vytažený okraj se váže na 13. století, přičemž se výrazněji vyskytuje **od 1. poloviny a vrcholu dosahuje ve 2. polovině 13. století**.

5.5.6.3 Keramická sekvence v Mladé Boleslavi

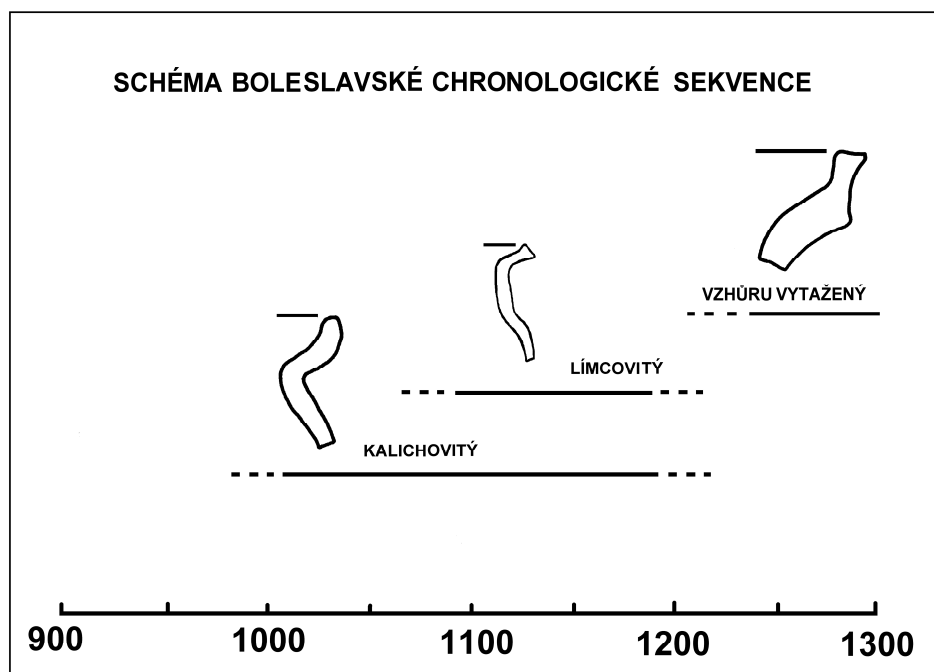
Je otázkou do jaké míry je možno pražskou chronologickou sekvenci zobecnit i na ostatní části středních Čech, domnívám se však, že pražská oblast je svým charakterem natolik specifická, že nelze poznatky o vývoji středověké keramiky mechanicky přejímat i pro jiné oblasti. Proto je nutné usilovat o sestavení nezávislých sekvencí pro další regiony. Východiskem pro sestavení sekvence byla již výše uvedena (srov. Hrdlička 1993).

Pro oblast Mladoboleslavska dosud žádná komplexní chronologická sekvence sestavována nebyla, právě díky neexistenci dostatečného množství kvalitních a publikovaných keramických souborů. Jediným pokusem o naznačení trendů keramického vývoje bylo zhodnocení záchraného výzkumu na nádvoří mladoboleslavského hradu (Boháčová – Frolík 1994, 107-112). Autoři výzkumu na základě stratigrafické situace stanovili čtyři horizonty, od nejstaršího raně středověkého, zastoupeným kalichovitým okrajem, až po horizont recentní nálezů. Nejstarší horizont pak lze dle I. Boháčové a J. Frolíka jednoznačně spojit s pražskou keramikou s kalichovitou profilací okraje a jejím odpovídajícím technologickým provedením a datovat do 11. či první poloviny 12. století (Boháčová – Frolík 1994, 110).

Výrazný příspěvek k poznání vývoje keramiky přináší zpracování dosud nejrozsáhlejšího výzkumu v Mladé Boleslavi, a sice parcel domů čp. 99-101 a 104. Díky pečlivé dokumentaci během výzkumu a zároveň i kvalitní stratigrafické situaci bylo zpětně při zpracování možné sestavit stratigrafické sekvence ve čtyřech vybraných sondách – sonda na dvorku čp. 104

– západní profil (SEKVENCE 1, obr. 169-171); z čp. 99-101 sonda 3/92 – severní profil (SEKVENCE 2, obr. 172-174); 4/92 – severní profil (SEKVENCE 3, obr. 175-177); 5/92 – západní profil (SEKVENCE 4, obr. 178-180) a 12/92 – východní profil

(SEKVENCE 5, obr. 181-183). Větším zastoupeným vzorkem je tak snížena náhodnost dané situace. Velkým úskalím však zůstává i při existenci relativní chronologie získané stratografií její absolutní datování.

Studium keramiky je úzce spjato se snahou datovat počátek mladoboleslavského raně středověkého hradiště. Obecně je uznávána skutečnost, že toto hradiště převzalo centrální správní funkci od hradiště v poloze Chlum-Švédské šance. Otázky ztotožnění zániku Chlumu-Švédských šancí s nějakou událostí zaznamenanou písemnými prameny nyní ponechme stranou. Modelově je tedy možné předpokládat, přijmeme-li hypotézu o plynulé následnosti obou lokalit, že nejmladší keramický horizont na Chlumu-Švédských šancích by měl tvořit zároveň horizont nejstarší na mladoboleslavském hradišti.

Velmi důležitým zjištěním je, že nejstarší sídelní horizont v Mladé Boleslavi je spojen s **kalichovitým okrajem** šedé řady vyskytující se v pražské oblasti. Dalším klíčovým poznatkem je fakt, že kalichovité okraje se na Chlumu-Švédských šancích nevyskytují (srov. Čech – Lutovský 1992, Tab. X-XII). Klíčové je tedy datování kalichovitého okraje šedé řady. Jak již bylo výše uvedeno, absolutní datování výskytu kalichovitého okraje je kladeno pro Prahu v intervalu od 1. poloviny 10. do poloviny 12. století. Pro oblast Mladoboleslava však žádnou spolehlivě datovanou situaci s kalichovitými okraji nemáme. Zajímavou situaci přináší SEKVENCE 1, kde se v kontextu 120, který patrně pochází z počátků přemyslovského hradiště nachází jak kalichovité okraje s jejich různými deriváty tak i ven vyhnutý okraj nádoby se silnou příměsí slídy a výzdobou tvořenou vrypy. Tento zlomek lze srovnat s nejmladším horizontem na Chlumu-Švédských šancích a datovat jej někam snad do závěru 10. století. Nutno dodat, že obdobně archaické keramické zlomky nebyly v ostatních sekvencích zaznamenány.

Snad někdy během či na přelomu 11./12. století se začíná výrazněji vyskytovat **límcovitý okraj** (jedná se pouze o pracovní označení, tvar ani datace nesouvisí s límcovitým okrajem pražské sekvence), který doprovází okraje kalichovité (např. SEKVENCE 1, kontext 102; SEKVENCE 5, kontext 1212). Konec výskytu není zcela jasný, ale patrně výrazně nezasáhl do 13. století.

Charakteristickým okrajem pro 13. století je pak typ **vzhůru vytažený**, který se mohutně vyskytuje hlavně ve 2. polovině 13. století (např. SEKVENCE 2, kontext 154; SEKVENCE 5, kontexty 1202, 1211). Tvoří tak nejstarší horizont na hradech v Pojizeří.

Datace jednotlivých typů okrajů je nutno chápat rámcově, zejména proto, že vývoje jsou činěny pouze na základě relativní chronologie a pozice ve stratigrafii bez absolutní chronologie. Zároveň byly uvedeny pouze vůdčí typy pro jednotlivá období, přičemž jsou doprovázeny různými jejich deriváty či méně častými typy jiných okrajů. Mladší chronologický vývoj na nálezech z Mladé Boleslavi nelze sledovat, jelikož se z velké části vrcholně středověké terény nezachovaly.

5.5.6.4 Kamenné artefakty

5.5.6.5 Brousky

Kamenný brousek jehož funkce je prokazatelná byl nalezen v kontextu 800 (s.č. 262; obr. 95:14) v sondě 8/92. Ač se jednalo o svrchní kontext, lze dle analýzy doprovodné keramiky a zjevnému mladšímu nenarušení vrstvy datovat tento brousek ze zelené břidlice zhotovený a s mnohými stopami po vrypech při broušení rámcově do 12. století. Druhý artefakt tohoto druhu byl nalezen v sondě 14/92 v kontextu 1409A (s.č. 429; obr. 130:24) a pro jeho výrobu bylo použito nejspíše říčního valounu zelené břidlice. Na bocích opracovaný valoun má obě strany ohlazené, avšak nenese žádné viditelné vrypy či brusné rýhy. Datovat jej lze dle doprovodné keramiky ve vrstvě do 12.-13. století.

5.5.6.6 Mazanice

Mazanice byla od pravěku po novověk hojně využívána nejen jako lehce dostupná izolační hmota, ale plošné omazání staveb mělo i svou protipožární funkci. Většinou

se v archeologických situacích dochovává právě při zániku staveb požárem. Malé zlomky mazanice se nacházely v kontextech velmi často, větší kusy tmavě hnědé barvy z hlíny promísené s organickou složkou, tzv. řezankou. Tyto nálezy dokládají použité tesařské konstrukce, například některé kusy dokládají omazání kuláčů v roubené konstrukci s jednou uhlazenou stranou (např. 4/92, kontext 414, s.č. 196; 6/92, kontext 613, s.č. 302; např. obr. 80:39, 40). Plošné omazání stěn dokládají i zlomky s oběma přihlazenými stranami (např. 4/92, kontext 415, s.č. 197; 5/92, kontext 508, s.č. 463). Všechny dokumentované větší zlomky mazanice lze dle doprovodné keramiky přiřadit období raného středověku, případně i 13. století.

5.5.6.7 Organické materiály

Drobné zlomky dřeva pochází ze sond 13/92 (kontext 1304) a 14/92 (kontext 1404). Vzhledem k fragmentárnosti nelze uvést k jejich využití nic bližšího. Dle doprovodné keramiky ve vrstvách je lze datovat rámcově do středověku.

5.5.7 Novověk

5.5.7.1 Barevný kov

5.5.7.2 Špendlík

V sondě 12/92 v zásypu výkopu pro sklep byl nalezen špendlík z blíže neurčeného barevného kovu (kontext 1201, s.č. 371; obr. 120:9).

5.5.7.3 Kování

Ve stejném kontextu (kontext 1201, s.č. 371; obr. 120:8) jako výše uvedený špendlík bylo nalezeno i kování (snad bronzové či měděné) s dvěma otvory a mírně vykrojenými hranami. Kování mohlo být aplikováno na kůži či dřevo.

5.5.7.4 Železné artefakty

5.5.7.5 Nože

Recentní stáří je předpokládáno u jednoho nože (délka 123 mm) a dvou zlomků pocházejících ze sondy 10/92 ze svrchního kontextu 1004 (s.č. 339; obr. 112:1-3). Jedná se stejně jako u středověkých nožů o druh s trnem zapuštěným do rukojeti z organického materiálu.

5.5.7.6 Hřeby

Novověkého stáří jsou hřeby (např. obr. 144:31) ze svrchních kontextů 108 a 110A ze sondy 1/92 (s.č. 8, 15) a ze sondy 16/93 a kontextů 1606, 1607 (s.č. 555).

5.5.7.7 Neidentifikované zlomky

Do této skupiny náleží železný fragment neznámé funkce pocházející ze sondy 12/92, kontextu 1201 (s.č. 371; obr. 120:7).

5.5.7.8 Keramika

5.5.7.9 Kuličky

Tento poměrně neobvyklý artefakt byl výzkumem zjištěn ve čtyřech exemplářích ve třech kontextech. V sondě 3/92 (kontext 154, s.č. 100; kontext 164, s.č. 164) se nacházely tři hliněné leštěné kuličky ve vrstvě obsahující chronologicky nesourodý materiál od pravěku po novověk. Ve druhém případě se v sondě 9/92 (kontext 911, s.č. 332) nacházela jedna

kulička spolu s raně středověkým přeslenem bez jakéhokoli průvodního materiálu. Ve všech případech se jednalo o téměř identické artefakty o průměru od 12 do 15 mm a lze je na základě analogií a stratigrafické pozice datovat rámcově do novověku (obr. 205:3, 4).

5.5.7.10 Keramika, kamenina, porcelán

Početnému souboru novověké keramiky čítající 1526 ks, což je 9,17 % celkového počtu veškeré keramiky v sondách, nebyla věnována vzhledem k charakteru nálezů podrobná pozornost. Novověká keramika tvořila buď pouhou sekundární příměs starších kontextů nebo svrchní nesourodou vrstvu vzniklou při výrazných transferech zeminy, která na zkoumaných parcelách probíhala po celý novověk. Nebylo proto možné pracovat s jakýmkoli reprezentativním souborem, který by umožňoval bližší chronologickou analýzu.

5.5.7.11 Sklo

Ze všech sond pochází celkem 86 kusů fragmentů novověkého či recentního skla. Identifikovány byly zlomky recentního bílého tabulového skla a dále zlomky dutého bílého či zeleného skla z různých lahví či flakonů.

5.5.7.12 Kachle

Zlomky novověkých a recentních rámových kachlů pochází z většiny svrchních chronologicky nesourodých kontextů. Jejich čelní vyhřívací stěny byly ploché, různobarevně glazované, případně byl povrch plasticky formován.

5.5.7.13 Organické materiály

Nálezový soubor obsahuje i několik fragmentů dochovaných organických materiálů. Ze sond 18/93 (kontext 1806) a 22/93 (kontext 2201) pochází drobné zlomky dřeva recentního stáří. Dva zlomky odřezků kůže také recentního stáří pochází ze sond 16/93 (kontext 1603B) a 22/93 (kontext 2201).

6 Dějiny osídlení

6.1 Zasazení Mladé Boleslavi do sídelně historického kontextu

6.1.1 Mladá Boleslav v síti dálkových komunikací

Mladoboleslavská ostrožna se nachází na středním toku Jizery u ústí jejího levobřežního přítoku (Klenice) a celá tato oblast náležela k tzv. starému sídelnímu území. Řeka Jizera tvořila již od pravěku přirozenou komunikační trasu a byla i výrazným orientačním prvkem krajiny. Poměrně husté a souvislé osídlení je v Pojizeří archeologicky doloženo kontinuálně od mladší doby kamenné (pro střední a horní Pojizeří např. Prostředník – Šída 2001, 19-29 s lit.).

V naší literatuře se pro severojižní komunikaci spojující střední Čechy s Lužicí vžilo označení žitavská cesta (souhrnně Vávra 1974, 27-91). Základní směr je rekonstruován: Praha – Stará Boleslav – Benátky nad Jizerou – Mladá Boleslav – Mnichovo Hradiště (blízký klášter Hradiště) – Český Dub/Mimoň – Jablonné v Podještědí – Žitava. Na tomto místě se zaměříme na situaci středověkou, přičemž je nutné rozlišit fázi raně a vrcholně středověkou. Výrazné odlišnosti a větvení stezky lze sledovat zejména v období vrcholného středověku severně od Mladé Boleslavi, kde se cesta diferencovala na několik částí (obr. 8).

Přímých písemných středověkých pramenů o směru cesty z Prahy do Lužice je velmi málo. Jako první je uváděno tažení Jindřicha II. spolu s knížetem Jaromírem roku 1004 z Prahy k budyšínskému hradu obsazeném vojskem Boleslava Chrabrého (Novotný 1912,

693-694). Přesný směr cesty není udán, ale je pravděpodobné, že táhli Pojizeřím a pak severním pohraničním hvozdem. Tehdy ještě nejspíše stálá udržovaná cesta neexistovala, jelikož potřeba vybudování této komunikace vyvstala patrně až v poslední čtvrtině 11. století. Oblast dnešní Horní Lužice byla přičleněna k přemyslovskému státu kolem roku 1081 jako léno krále Jindřicha IV. knížeti Vratislavovi II. Do této doby spadá i obvěnění Vratislavova zetě Wiprechta Grojčského Budyšínem a výstavba či přestavba hradu Zhořelce knížetem Soběslavem I. roku 1131 (Novotný 1913, 274, 604; Vávra 1974, 28-30). V období 11.-12. století se v prostoru dnešního česko-lužického pohraničí konstituoval svébytný územně-správní celek nazývaný Záhvozď (poprvé zmiňován jako „provincia Zagozd“ v roce 1144; Belling 2003, 9 s citací pramenů), po němž se někdy nazývá i tato severojižní cesta (nejnověji Belling 2003, 7-26). Na severu a západě sousedil s Milčanskem, k němuž původně náležel a odkud byl v 11. století osídlen, na jihu s Čechami a na východě s Polskem. Jeho jádro tvořily správní obvody kolem hradů Zawidów a Ostritz a kraj Bernstadtka. Původně k Záhvozdu náleželo patrně i Žitavsko (Kracíková – Belling 2003, 10). Významný listinný dokument informující nás o zdejší majetkoprávní situaci je listina kodifikující hranici roku 1228 (konfirmovaná roku 1241) mezi Záhvozdem (náležejícím míšeňským biskupům) a českým královským územím. Založení cisterciáckého kláštera Marienthal před rokem 1234 a v 60. letech 13. století založení města Žitavy lze chápat jako snahu českého panovníka o pevnější napojení na významnou východozápadní stezku procházející Budyšínem a Zhořelcem (Belling 2003, 21). Vlastní počátky Žitavy jako hradu jsou však spojeny s vlastnictvím významného šlechtického rodu Rohovců (souhrnně Sovadina 1997; 1998; Urban 1992; 2003). Někdy během let 1232-1237 kdy byl budyšinským kastelánem Rohovec Jindřich se jemu a jeho bratru Častolovovi podařilo získat nějaké statky na sousedním Žitavsku. Takovéto majetkové zisky šlechty v této vzdálené oblasti nebyly totiž zprvu v rozporu se zájmem panovníka. I ten se svým založením kláštera Marienthal snažil získat větší vliv jak bylo uvedeno výše. Právě v listině pro klášter Marienthal z 22. února 1238 je Častolov mezi svědky uveden poprvé s predikátem „de Sitavia“ (CDB III, č. 176; Sovadina 1997, 8). Ve stejném roce se po Žitavě píše i jeho bratr Jindřich. Je tedy velmi pravděpodobné, že oba bratři získali Žitavsko v průběhu 30. let 13. století do nedílného vlastnictví. Žitava byla v té době zřejmě hrad s osadou, která se díky výhodné poloze na spojnici Čech se Saskem nadějně vyvíjela (Sovadina 1997, 10). Situace se výrazně změnila v 60. letech 13. století za vlády Přemysla Otakara II. Ten tlačil na Ronovce, aby Žitavu vydali králi. Tento nátlak byl posléze korunován úspěchem a král tak mohl někdy v průběhu druhé poloviny 60. let 13. století prosadit svůj záměr založení královského města. Z písemných pramenů již nevyplývá, zda a případně jak byli Ronovci v rámci této revindikace odškodněni (Sovadina 1997, 11-13). Z výše uvedeného mocenského soupeření je zřejmý význam klíčových bodů na dálkových komunikacích, jejichž držení majiteli slibovalo nemalé zisky.

6.1.2 Žitavská cesta a její větve

Dalším pramenem k poznání průběhu žitavské cesty je itinerář hraběte van Ostervanta z roku 1386. Tehdy cestoval z Prahy přes Brandýs, Mladou Boleslav, Bělou pod Bezdězem, Mimoň, Jablonné v Podještědí a Žitavu do Pomořan (Vávra 1974, 31). Jediná cesta krále Václava IV. v roce 1408 svědčí o tom, že jel přes Bělou, kde pobyl několik dní, do lužických slezských měst Žitavy, Budyšina, Zhořelce, Vratislavi a Kladska (Hlaváček 1962, 85; Vávra 1974, 31). Podrobnější plán cesty však není znám. Velmi důležité informace o směru cesty do Lužice a rychlosti přepravy pochází z období husitských válek. Dne 8. května 1427 ráno vyrazila husitská vojska **z Prahy a táhla přes Mladou Boleslav, Bělou pod Bezdězem, Kuřívody a Jablonné v Podještědí**. Do svého cíle, tedy do Žitavy, husité dorazili dopoledne 10. května. Je zřejmé, že si vybrali pro rychlý průběh přesunu tu nejkvalitnější a nejlépe sjízdnou cestu a že urazili za dva dny a dvě noci kolem 120 km. Takovéto rychlé přesuny jsou u husitů

známy i z jiných vojenských akcí (Anděl 1959, 75). Další důležitá zpráva pochází z roku 1429, kdy si po jedné menší výpravě husité vybrali pro návrat z **Lužice cestu proti proudu Nisy přes Hrádek nad Nisou, Chrastavu, Machnín, Liberec, Hodkovice nad Mohelkou a patrně Turnov** (Anděl 1959, 76-77). Jako spojnice mezi oběma větvemi sloužila stezka překračující Ještědský hřbet přes Jítravské sedlo. Tuto trasu využila husitská vojska v květnu roku 1431 pro přesun z Jablonného do Chrastavy (Anděl 1959, 80).

Do poměrně husté sítě starých komunikací vnesli vládnoucí Lucemburkové do té doby neznámý fenomén v podobě podpory ekonomicky výhodnějších a potírání ekonomicky slabších či nepotřebných cest. Zákazy Jana Lucemburského (ze dne 28.5. 1341) a následně i Karla IV (z března 1351) používat cestu ze Zhořelce přes Frýdlant do Prahy a preference směru přes Žitavu, Jablonné a Bělou narážely na ekonomické zájmy frýdlantské bibrštejnské šlechty. I přes zákazy však byla cesta přes Frýdlant využívána (Němec 2001, 213).

Je zřejmé, že díky těmto zprávám máme spolehlivé informace o dvou základních větvích severojižní stezky využívané ve vrcholném středověku. Je otázka, zda je možné tato zjištění vztáhnout i na středověk raný.

K lokalizaci průběhu středověké komunikace svým dílem přispívá i archeologie, zejména v oblastech, které z různých důvodů po dlouhou dobu unikaly písemné evidenci (sídlištní nálezy, mincovní depoty apod.; obr. 9). Dalším vodítkem může být výskyt raně středověkých kostelů, klášterů či rytířských komend. Součástí významných komunikací byla strážní místa a celnice.

Výše byl pro období před polovinou 15. století popsán průběh nejzápadnější a ve vrcholném středověku nejvyužívanější větve žitavské cesty. Mnohé indicie a nepřímé důkazy však svědčí pro to, že původní cesta nejméně do poloviny 13. století vedla východněji, konkrétně z (Mladé) Boleslavi podél Jizery ke klášteru Hradiště nad Jizerou. První bezpečná zmínka o zdejším cisterciáckém klášteru se váže k roku 1184, kdy je zmiňován opat Dětrich („Thidricus abbas de Gradis“; CDB I, č. 304, s. 274). Klášter byl fundací soukromou, za zakladatele je považován Markvartice Heřman zvaný Černý (např. CDB I, č. 320, s. 292-294). Cesta pak od kláštera vedla dále proti proudu Jizery do Mohelnice. V Mohelnici při ústí Mohelky do Jizery se nacházela patrně první odbočka od trasy pojizerské cesty. Význam tohoto místa se odrazil i ve stavbě románského tribunového kostela Panniny Marie ze 12. století (srov. Merhautová 1971, 172-173). Další průběh byl pak podél toku Mohelky. O několik kilometrů dál proti proudu Jizery odbočovala z hlavní trasy pojizerské cesty u Hradce nad Jizerou další větev. Význam zdejšího místa znásobovala i existence raně středověkého hradiště v 9. až počátku 10. století, které bylo zbudováno patrně jako opěrný bod u strategického říčního brodu (Kaván 1967, 143-168). Od brodu přes Jizeru vedla cesta dále přes dnešní vsi Loukovec, Koryta, Sezemice, Kobyly a pak buď podél Ještědky nebo přes Letářovice do Českého Dubu.

Od ústí Ještědky do Mohelky vedla cesta i dále podél Mohelky do dnešních Hodkovic nad Mohelkou, v rámci dnešní trasy rychlostní silnice E 65 pak odbočovala přes sedlo směrem do Liberecké kotliny. Právě toto sedlo je nejvýhodnějším místem k překročení Ještědsko-kozákovského hřbetu. Je možné, že další větev vedla stále podél Mohelky až k prameni. Patrně není náhodné, že asi 2 km vzdušnou čarou od pramene a pomyslného počátku cesty se nachází na katastru obce Jistebka neolitický těžební areál středoevropského významu (srov. Šrein – Šreinová – Šťastný – Šída – Prostředník 2002, 91-99; Prostředník – Šída – Šrein – Šreinová – Šťastný 2005, 477-492; Další možná trasa transportu polotovarů z jistebského areálu byla patrně na jih k Jizeře a dále po proudu na Turnovsko).

6.1.3 Českodubská větev

Indicie pro průběh cesty podél Mohelky a Ještědky případně východněji přes Loukovec, Koryta, Sezemice a Kobyly plyne z předpokladu nejkratšího a nejvýhodnějšího spojení

z Pojizeří do někdejšího újezdu Vladislavice. Českodubsko nejspíše náleželo k rozsáhlému újezdu Vladislavice, který roku 1115 daroval kníže Vladislav I. benediktinskému opatství v Kladrubech. Rozsah újezdu je v jedné verzi (A) listinného falza (patrně z 1. poloviny 13. století) uveden: „Wladizlawicih dedi circuitum a flumine Mohelnice usque ad quercum“ tedy „Ve Vladislavicích jsem dal újezd od řeky Mohelnic až k Dubu“; a v druhé verzi (B) uveden: „Wladizlauici, Zezemici“ tedy „Vladislavice, Sezemice“ (CDB I, č. 390, s. 396). V roce 1991 bylo objeveno v suterénních prostorách zámku několik raně gotických místností pocházejících z první poloviny 13. století, které lze ztotožnit s částí objektu johanitské komendy. Při následných archeologických výzkumech byly v Českém Dubu objeveny základy románského kostela z 12. století s okolním kostrovým pohřebištěm (dějiny výzkumu viz Prostředník – Hartman 2005, 654-656). Tento kostel mohl být jakýmsi duchovním centrem celého újezda. T. Edel (2006, 16-17) uvažuje i o možnosti existence raně středověkého hradiště vybudovaného panovníkem počátkem 12. století s výše zmiňovaným velkofarním kostelem. Hradiště položené na předpokládané trase severojižní zemské stezky mělo být dle Edela prvním opěrným bodem při vstupu do země a zároveň místem výběru cla.

Roku 1237 získal výměnou Markvartic Havel újezd od benediktinů za svůj újezd Čížkov u Blovic a pozval do Podještědí rytířský řád sv. Jana Jeruzalémského, který si zde zbudoval komendu (Edel 1993, 30-31). Na předpolí komendy pak následně vyrostla tržní osada (Nová) Světlá (Edel 2006, 8-9). Johanité nejspíše obdrželi jako majetkové zajištění celý újezd a získali jistě i mnohé pravomoce. Právě správní, charitativní a ochranná činnost johanitů byla pro fungování žitavské cesty dosti podstatná.

Další směr cesty lze stanovit hypoteticky jako spojnici dubské sídelní komory a kolem poloviny 13. století kolonizovaného kraje v okolí Jablonného v Podještědí a hradu Lemberka. První bezpečná zmínka o obou lokalitách založených Havlem z Lemberka pochází z roku 1249 (CDB IV-1, s. 259, č. 157, 158, 161, 164, 169, 170, 171; Gabriel – Panáček 2000, 18-19, 104-107). Cesta snad směřovala z okolí Českého a Starého Dubu na sever kolem úpatí Mazové horky a pak severozápadně přes dnešní Světlou pod Ještědem /T. Edel (2006) uvažuje o přímé cestě přes ještědský hřeben ze Světlé přes Pláně do Liberecké kotliny/, Hoření Paseky, Křižany, Žibřidice do Jablonného. Jablonné bylo jistě významnou zastávkou s výběrem cla na středověké trase žitavské cesty (Vávra 1974, 48). Zde stojí za zmínku lokalita Mazova horka (569 m n. m.), kterou tvoří čedičový suk vypreparovaný z okolních pískovcových souvrství. Svahy jsou velmi prudké a na vrcholu se nachází malá plošina cca 80 m² s nápadnou prohlubní. Zhruba 10-15 m pod vrcholovou plošinou je lokalita obehnána valem, který je v jižní části přerušen. Při archeologickém výzkumu v roce 1981 (Stará 1986) byly položeny celkem tři sondy, a sice dvě sondy valem a jedna na vrcholové plošině. Ve hmotě valu nebyla zjištěna žádná konstrukce, kameny byly nalezeny bez uspořádání. Z vrcholové plošiny byl získán soubor vrcholně středověké (14.-15. století) a novověké keramiky. Vzhledem k charakteru kulturních vrstev a spoře zastoupeném keramickém materiálu lze uvažovat, že lokalita byla nesoustavně obývána. Proti běžné funkci lokality jako feudálního sídla mluví již samotná velikost ohrazeného prostoru, jeho nedostupnost a fakt, že toto území náleželo ve středověku českodubským johanitům. Tento objekt mohl sloužit jako strážnice při cestě z Českého Dubu do Jablonného (naposledy shrnul Šída 2005, 598-599, Obr. 4).

Další pokračování cesty k severu vedlo do Petrovic, kde starší cesta uhýbala k severovýchodu pod Loupeživý vrch (patrně se strážním hradem Wintersteinem vybudovaném ve 13. století a zbořeném roku 1442; k tomu nejnověji Klos – Sovadina 2004, 5-22), dále pak se vyhýbala největším výškovým rozdílem roklemi mezi Podkovou a Popovou skálou a směřovala k tzv. České bráně a pak podél Bílého potoka k Hartlu a Žitavě (Klos – Sovadina 2004, 6).

Změna trasy za Petrovicemi, kladená někam do počátku 14. století, patrně souvisela s vyššími nároky obchodu na kvalitu cesty. Cesta vedla za Petrovicemi severně průsmykem přímo k Lückendorfu a dále kolem Karlsfriedu do Žitavy. Pro výběr a ochranu cesty byla roku 1357 Karlem IV. zahájena výstavba již zmíněného hradu Karlsfriedu (též Neuhausu), který byl však roku 1441 lužickými městy vykoupen a o rok později zbořen. Sám Karel IV. se zasadil o zlepšení stavu zdejší cesty mandátem z 29.-30.5. 1361 ukládajícím udržovat ji upravenou bez křovin a proutí a širokou jak daleko se dohodí kamenem (RBM VII-3, s. 539, č. 899; citováno z Klos – Sovadina 2004, 13).

6.1.4 Pojizerská větev

Východní pojizerská větev pokračovala proti proudu Jizery až k soutoku s Libuňkou, kde se na pojizerskou cestu napojovala cesta hradecká jdoucí podél toku Libuňky na Jičínsko a Hradecko. U soutoku obou řek se nacházel v dnešních Nudvojovicích románský dřevěný kostel datovaný nedávným archeologickým výzkumem do 2. poloviny 12. století (Prostředník 2003, 650). Z polohy zjištěných románských kostelů lze usuzovat na jejich funkci jako opěrných, odpočinkových, ochranných či orientačních bodů, k nimž se vázalo další osídlení.

Z dnešního Turnovska patrně jedna cesta stoupala přes Vesec pod Kozákovem do Semil a dále přes Bozkov, Zlatou Olešnici nebo přes náhorní plošinu Vysokého nad Jizerou až k Příchovicím a dále k Novosvětskému průsmyku, který je nejschůdnějším místem pro překonání hřebenu Jizerských hor a Krkonoš. Nejnověji se průběhu této cesty věnovali J. Prostředník a P. Šída (2001, 6-35; 2002, 6-22 s lit.). Vycházejí z interpretace pomístních jmen svědčících o existenci strážního systému (viz níže), hmotných nálezů a rozboru vesnických plužin. Archeologické doklady pro období raného středověku se omezují na nálezy mladohradištní keramiky na lokalitě Razsocha u Jablonce nad Jizerou, dále pak ze Zlaté Olešnice a okolí hradu Návarova. Nález keramiky na strategické vyvýšené poloze Razsochy nad levým břehem Jizery spojují autoři s určitou opatrností s událostí známou z písemných pramenů, a sice obsazení zemských bran po vpádu vojsk Boleslava Křivoústého přes hřeben Krkonoš v roce 1110 (Prostředník – Šída 2001, 30).

Další cesta vedla z Turnovska severozápadním směrem snad zhruba v průběhu dnešní rychlostní komunikace E65. Její průběh přes Hodkovice nad Mohelkou, za níž stoupala do sedla mezi Císařským kamenem a Javorníkem, kde po zdolání 500 metrového vrcholu sestupovala do údolí Nisy, je doložen výše zmíněným husitským tažením z roku 1429. Na území dnešního Liberce se pak rozdvíjovala, jedna větev cesty vedla podél Nisy přes Hrádek nad Nisou na Žitavsko a druhá na sever na Frýdlantsko. Za pozornost stojí archeologické nálezy z Raubířských skal na východním okraji Hodkovic nad Mohelkou. Na výrazném skalnatém hřebeni byla výzkumem i sběrem nalezena keramika dokládající zdejší aktivitu v období 13.-15. století (Waldhauser 1971, 16; Fišera 2003, 48-49; Nechvíle – Černý 2005 v tisku). Zdejší lokalitu lze patrně interpretovat jako středověkou strážnici.

Jako možná spojnice mezi jizerskou a českodubskou větví lze uvažovat o středním toku Mohelky mezi Libčí a Sedlejovicemi, kde je doloženo středověké osídlení podél minimálně od 13. století (srov. výše). Pozoruhodnou lokalitou je zde Klamorna u Chvalčovic považovaná za raně středověké hradiště. Opakovanou autorovou povrchovou prospekci nebyl zjištěn žádný náznak opevnění široké ostrožny a nalezený keramický materiál vyjma pravěkých nálezů spadá snad do 12., spíše pak až do 13. století. Jedná se nejspíše o běžné vesnické osídlení situované na hraně výrazného říčního údolí. V podobné poloze se nachází i ves Letařovice s kostelem (srov. Nechvíle v tisku; Nechvíle v tisku a; Nechvíle – Černý 2005, 52; Filip 1947, 54, 163-165).

6.1.5 Správa a fungování komunikací

Dobrá funkčnost komunikací a jejich údržba byla prvním předpokladem pro jejich využívání, což mělo rozhodující vliv na rozvoj obchodu a logistiky. Není jistě náhodné, že nemalou pozornost komunikacím a jejich stavu a zajištění věnoval například Karel IV. svým mandátem z roku 1361, což bylo zmíněno výše. Bylo tedy v zájmu nejen panovníka, ale i šlechty a všech kdo participovali na výnosech z obchodu, aby byly v zemi bezpečné a dobře fungující komunikace.

6.1.6 Johanité a cisterciáci

Písemné prameny tuto praktickou stránku problému zachycují spíše výjimečně, a tak jsme nuceni danou problematiku řešit pomocí komparace různých pramenů a indicií. Formy správy a zajištění bezpečnosti komunikací se mohly v různých regionech odlišovat. V oblasti Pojizeří nacházíme poměrně propracovaný systém obrany nejen hranice, ale i cest pomocí držby a ochrany strategických míst johanitským řádem. Nezanedbatelná zde jistě byla i role cisterciáků, jejichž klášter byl u dnešního Mnichova Hradiště založen před rokem 1184. Jistě to byl společně se sítí románských kostelů jeden z opěrných bodů na této dálkové komunikaci. V Lužici pak z popudu české královny Kunhuty vznikl před rokem 1234 ženský cisterciácký klášter Marienthal. Tyto kroky měly nejen účel posílit význam dálkové cesty, ale hlavně připojení Lužice k českému státu (viz výše). Jako druhý systémový krok následovalo zajištění cesty sítí pevných opěrných bodů rytířských komend. Není to věc neobvyklá, obdobnou situaci lze sledovat i jinde. Realizace nastala za rozhodující spolupráce panovníka a dvou předních šlechtických rodů – Markvarticů a Rohovců (Rokošová 2001, 89). Jako první vznikla johanitská komenda na území újezda Vladislavice po roce 1237 z popudu Markvartice Havla. Ten ji zajistil rozsáhlým újezdem a jistě i pravomocemi. Někdy během 30. let 13. století vznikl druhý řádový dům na území ronovského Žitavska. Přesné datum není známo, dochovaný konventní kostel pochází údajně z poloviny 13. století. Systém třech opěrných bodů uzavřelo založení komendy v Mladé Boleslavi v roce 1259, kdy Hostilka z rodu Markvarticů darovala řádu špitál u kostela sv. Víta na Podolci a několik vesnic na Boleslavsku (CDB V/1, č. 199, s. 316-318). Vznik této sítě komend na žitavské cestě v rozmezí asi svou desetiletí jeví známky jednotného promyšleného plánu na stabilizaci a zajištění této páteří severojižní komunikace, která tvořila vojenskou, politickou, hospodářskou, duchovní a kulturní osu středních a severních Čech. Nezanedbatelnou byla nejen vojenská, ale i špitální charitativní péče johanitů o poutníky (Rokošová 2001, 89). Jako logický důsledek držby Českodubského řádem johanitů zde nevznikly žádné šlechtické hrady, které se v jiných oblastech v blízkosti cest často vyskytují. Jediným pozoruhodným opevněním na Českodubsku, které snad lze s aktivitou johanitů spojit, je Mazova horka, která byla interpretována jako strážní bod na stezce mezi českodubskou komendou a Jablonným (Šída 2005, 596).

6.1.7 Strážní systém

Dalším zajímavým aspektem je tzv. strážný systém, na který již před 2. světovou válkou upozornil V. Vaníček (Zeman – Vaníček 1939). Poválečné bádání však jeho podnětné nápady a zjištění zavrhl a považovalo je za mylné. V poslední době však Vaníčkovu dílo opět oprávněně poutá pozornost badatelů (zejména Šída 2005, 589-603).

Autor spojuje strážní systém s řadou 25 lokalit, v jejichž názvu se ozývá možná souvislost se strážním (např. Strážník, Stráž, Varta apod.). Jejich předpoklad raně středověkého stáří by je řadil do druhé linie systému obrany státu. První linie byla zajišťována přesekou a pomezím hvozdem. Druhou linii pak tvořil systém strážních stanovišť opodál hranic, které měly za úkol ohňovými signály upozorňovat na možné nebezpečí.

Na ni navazovala třetí linie pomezních hradišť u vstupů do hraničního hvozdu. Poslední linii pak představoval systém krajských hradišť (Šída 2005, 589).

Nejsou známy žádné písemné prameny vztahující se k lokalitám starší než 18. století. Názvy spojitelné se strážným systémem se koncentrují do podhůří Jizerských hor a Krkonoš. Pokrývají celý tok Kamenice a Jizery v místech, kde jsou obě řeky severojižně orientovány. Lokality tvoří systém a z většiny z nich je vidět hned na několik dalších. Svojí působností pokrývají celý prostor mezi hřebenem Kozákova a Novosvětským průsmykem, kde se nejspíše nacházel přechod přes hřeben pohraničních hor jako vyústění jedné větve pojizerské stezky. Tato cesta je zachycena již na Klaudiánově mapě ze 16. století. V terénu je možné velmi zřetelně sledovat relikty novověké hlavní komunikace zachované mezi Vysokým nad Jizerou a Příchovicemi. Archeologické nálezy byly zmíněny výše. Za pozornost jistě stojí i dva depoty pražských grošů ze Tříče (742 kusů, nález z roku 1916) a Stanového (neznámý počet, nález z roku 1870; Nohejlová-Prátová 1956, 124). Důležité je, že minimálně dvě strážné lokality hlídají každou důležitou komunikaci procházející krajem. Nejedná se tedy o uzávěru pouze jediné hlavní komunikace, ale celého komunikačního systému (Šída 2005, 600, Obr. 2, 3).

Strážné lokality tvoří v prostoru dvě nápadné koncentrace. První se nachází v okolí Benešova u Semil a obklopuje polohu, která bývá spojována s hradištěm. To zde ovšem není doloženo žádným materiálem ani pozůstatky opevnění. Další koncentrace se nachází v blízkosti Jesenného a opět obklopuje výraznou ostrožnu. Ani z této polohy nejsou známy doklady raně středověkého osídlení. Nálezy keramiky pozdně hradištního rázu pocházejí z nedalekého hradu Návarov (Šída 2005, 600). Z hřebene Kozákova je přímá viditelnost na dvě raně středověká hradiště v Prachovských skalách a na Hradách u Mnichova Hradiště. Se systémem vrcholně středověkých hradů se studovaný systém překrývá a výše uvedené koncentrace strážných stanovišť s hrady vůbec nesouvisí. Vzhledem k tomu se zdá, že lokality nemohou být spojovány s vrcholně středověkým obdobím. Nelze však vyloučit ani možnost jejich vzniku v novověku (Šída 2005, 600).

Nelze vyloučit, že výše popsany systém fungoval jako strážná soustava. Tuto domněnku však nelze nijak přímo potvrdit. Totéž platí i o dataci výše uvedených lokalit. Neexistuje žádný přímý doklad, který by nám umožnil jejich zařazení do raného středověku. Vzhledem k nečetným raně středověkým archeologickým nálezům lze uvažovat o zdejší kolonizaci a s touto dobou lze snad se značnou mírou opatrnosti spojit i výše nastíněný systém (Šída 2005, 600-601).

6.1.8 Cisterciácké aktivity v okolí Mužského

V období 2. poloviny 13. století probíhala výrazná kolonizační činnost hradišťských cisterciáků (Nechvíle 2004, 20-21), která se projevovala zejména zakládáním vesnic v okolí dosud neosídleného (?) masivu Mužského. Ve stejném období zaznamenáváme v dané oblasti i budování opevněných bodů. Jde o lokality Klamorna, Drábské světničky, Staré Hradý a Křineč. Při úvaze o jejich významu (pro 13. století) je nutno vyjít z jejich polohy a vztahu k okolnímu osídlení. Lokality Staré Hradý, Drábské světničky a Klamorna lze s nutnou dávkou opatrnosti považovat za strážní body (srov. Bašta 1986, 47-49), střežící nejen klášterní území, ale snad i část pojizerské cesty a vyústění stezky českodubské větve žitavské cesty u dnešní Mohelnice. Nutno podotknout, že bychom asi v širším okolí marně hledali vhodnější místa pro strážní body, jejichž zorná pole by se tak pregnantně vzájemně doplňovala. Hypotetickým prvotním popudem nejen ke zřízení těchto opevněných bodů mohlo být reálné nebezpečí tatarského vpádu roku 1241. Fakt, že zmíněný rok měl velký význam se projevilo například v horních Uhrách, kdy po zkušenosti s tatarským vpádem byla tamější šlechta motivována samotným panovníkem při stavbě nových kamenných hradů. Tyto hradý byly záměrně situovány do exponovaných míst, aby měly vzájemný vizuální kontakt a mohl tak

být rychle dán signál o případném nebezpečí (srov. Bóna – Lukačka 2002, 245-246, 261; Nechvíle 2004, 36). Je však nutné dodat, že naznačená hypotéza je pouze jednou z mnoha.

6.1.9 Koncepce správy a ochrany komunikací

Naznačený systém správy a ochrany důležitých krajských komunikací se jeví jako poměrně různorodý a regionálně a časově (?) rozrůzněný. Jako koncepčně připravený a plánovitý se jeví zajištění českodubské větve cesty systémem tří od sebe rovnoměrně vzdálených johanitských komend. Zejména na Českodubsku nevznikla síť šlechtických hradů, které by měly vztah k průběhu cesty. Správa zde byla prováděna odlišným způsobem. Na rozdíl odtud hrady vznikaly během 13. a 14. století u mladší západní větve cesty. Zde byly vybudovány samozřejmě nejen kvůli existenci cesty hrady Ralsko, Vartemberk, Starý Falkenburk a královský Karlsfried.

Poněkud odlišnou situaci shledáváme na Turnovsku a Semilsku, kde také vznikají šlechtické hrady různých větví rozrodu Markvarticů. Vztah k cestě do Novosvětského průsmyku by mohly mít hlavně hrad Návarov a Nístějka. Výše zmíněný strážný systém se však se systémem vrcholně středověkých hradů vylučuje, a tak nelze vyloučit jeho raně středověké nebo novověké stáří.

Vrcholně středověká opevnění v okolí masivu Mužského lze snad považovat za strážní body na klášterním dominiu s možným vztahem i k průběhu pojizerské cesty.

6.1.10 Bilance významu polohy Mladé Boleslavi

Položíme-li si otázku jaký měla vztah (Mladá) Boleslav ke komunikační síti a jak podnítil tento vztah vznik raně středověkého hradu a později města, odpověď není rozhodně jednoduchá. Je obecně známo, že důležitá centra byla budována na křižovatkách komunikací, při brodech přes vodní toky apod., zkrátka na komunikačně strategických místech. Ne jinak tomu bylo i u (Mladé) Boleslavi. Samotná doba vzniku raně středověkého hradu není zcela jasná. Je velmi pravděpodobné, že jeho počátky souvisí se zánikem strategicky na západním konci Chloumeckého hřbetu položeného hradiště zvaného „Švédské šance“. Zánik patrně souvisí s expanzivní politikou Boleslava I., která měla za cíl ovládnutí celých Čech. Můžeme nyní ponechat stranou diskusi, zda lze zánik hradiště na Chlumu spojit s událostmi roku 936 zachycenými saským kronikářem Widukindem. Důležité je, že zde můžeme pozorovat jev, že v blízkosti vyvráceného starého nepřemyslovského hradiště vzniká centrum nové. Obdobná situace je zjištěna minimálně na deseti dalších místech na území Čech (srov. Sláma 1987, 185, obr. 3). Takovéto prostorové chování jistě není náhodné a bylo v něm nejspíše sledováno kontinuální navázání na centrální vlastnosti předchozího regionálního správního hradiště. V případě (Mladé) Boleslavi však byla opuštěna výrazná a z daleka viditelná strategická poloha Chloumeckého hřbetu a pro stavbu nového centra vybrána méně nápadná ostrožna nad soutokem Jizery a Klenice (obr. 209). Tato méně strategicky výhodná poloha však měla potenciál pro další růst a urbanizační rozvoj. Byla lépe dostupná a nacházela se přímo na dálkové komunikaci podél Jizery. V blízkosti hradiště se nejspíše nacházel i brod přes Jizeru. Bezprostřední vazba lokality na hospodářské zázemí zde snad sehrála také svou roli. Přemyslovský záměr s vybudováním nového centra právě zde se tak jeví jako velmi prozíravý. Následný vývoj a rozkvět města, který vždy klade nemalé nároky na prostor a komunikační výhodnost místa, potvrdil dobrou přemyslovskou volbu. Podíváme-li se na dnešní sídelní situaci, vidíme jasnou preferenci Mladé Boleslavi a okolí, zatímco vrcholové části Chloumeckého hřbetu jsou osídleny jen velmi řídce. Čas tedy vystavil jasný účet v sídelní výhodnosti obou míst.

6.2 Sídlně historický kontext

V nástinu dějin osídlení bude věnována pozornost pouze kulturám, které byly doloženy výzkumem na parcelách čp. 99-101 na Staroměstském náměstí v Mladé Boleslavi.

6.2.1 Mladoboleslavský region

Sledovaný region se nachází v tzv. staré sídelní oblasti, která byla kontinuálně osídlena minimálně od neolitu. Doklady paleolitického osídlení jsou jen ojedinělé, což však může souviset s charakterem a intenzitou tehdejšího způsobu sídlení.

Na základě studia archeologických pramenů byly v regionu určeny sídelní areály kontinuálně využívané (obr. 4). Tyto sídelní polohy využívající úrodné půdy nepřesahují nadmořskou výšku 300 m n. m. Využity byly samozřejmě i polohy vyšší a exponovanější, avšak ve výběru takovýchto míst se již jednotlivé kultury během času lišily.

Sídelní polohy lze dle geografického umístění rozdělit na 6 mikroregionů. Prvním sídelním mikroregionem se nachází v okolí dolního toku Klenice mezi Mladou Boleslaví a Kolomuty. Další region se rozkládá na jižních svazích Chlumeckého hřbetu mezi Nepřevázkou a Bobrovicemi. Největší areál se rozkládá na pravobřežních terasách Jizery mezi Michalovicemi a Krskem a je rozdělen roklemi s vodotečemi na několik menších mikroareálů. Další výhodný sídelní prostor se rozkládá na pravobřežních terasách Strenického potoka mezi Horním Cetnem a Strenicemi. Dvěma posledními menšími areály jsou okolí Bezna a pak jižní svah pod vrchem Baba mezi Kosmonosy a Horními Stakory. Důležitým prvkem sídelní struktury jsou zároveň i centrální místa (hradiště – Chlum-Švédské šance, Mladá Boleslav, Předliška), která si svou centralistu držela v podstatě až do počátku raného středověku.

6.2.2 Pozdní paleolit

Kromě mladopaleolitických artefaktů získaných během výzkumu v roce 1993 na Staroměstském náměstí na parcele čp. 101 (sonda 21/93) nebyly ve sledovaném regionu zachyceny doklady antropogenní aktivity obdobného stáří. Jediným novým nálezem, který je však výrazně starší, je kolekce nástrojů datovaných do mladší fáze středního paleolitu sběrem získaná na lokalitě Předliška (k.ú. Hrdlořezy; Šída – Krásný 2001, 35-39).

6.2.3 Eneolit

6.2.3.1 Mladoboleslavská ostrožna

Dokladů eneolitického osídlení Mladoboleslavské ostrožny není příliš mnoho. Jediným objektem, který lze klást do eneolitu je zásobní jáma zjištěná při výzkumu dvorku čp. 104 (Prostředník 1997). Z výplně byla však získána pouze atypická keramika. Autor výzkumu objekt klade do období kultury nálevkovitých pohárů stejně jako dva typické keramické zlomky a pazourkovou šipku pocházející z výzkumu čp. 99-101 (viz výše). Ze Staroměstského náměstí (bez bližší lokalizace) pochází dva zlomky eneolitické keramiky ze záchranné akce v roce 1977 (Waldhauser 1992, 163-164). Mezi staré nálezy bez bližších okolností náleží i sekeromlat nalezený v Železné ulici. Pouze hypotetická datace do eneolitu se pak pojí s pazourkovým úštěpem získaným výzkumem J. Prostředníka v čp. 31 v Železné ulici (Prostředník 1995, 83-106). Charakter eneolitického osídlení není zcela jasný, domnívám se však, že vzhledem ke strategické poloze místa nelze vyloučit existenci hradiště.

6.2.3.2 Region

Eneolitické osídlení regionu, konkrétně kultura nálevkovitých pohárů, se vyskytuje v téměř ve všech výše naznačených sídelních mikroregionech (obr. 5). Na mapě jsou vyneseny pouze

lokality datované bezpečně či hypoteticky do období kultury nálevkovitých pohárů. Rovinná sídliště se nachází v blízkosti vodních toků či na blízkých terasách a jižních svazích. V povodí dolní Klenice registrujeme sídliště v *Mladé Boleslavi-Za Pírkovým sanatoriem I, II* (Waldhauser – Drápela – Krásný 2004, 148), *Mladé Boleslavi-Baumaxu, u Vodického statku* (Waldhauser – Drápela – Krásný 2004, 149), *Řepov-u hřbitova* (Waldhauser 2003b, 209), *Řepov-pískovna p. Sajdla* (Charvátová – Spurný – Venclová 1992, 180), *Kolomutech – u mostu, Plazy- U Studánek*. Na terasách při Jizeře pak sídliště v *Jizerním Vtelně* (Waldhauser 2000, 69-70), *mezi Vincem a Choboty* (Waldhauser 1998a, 224), *Čejeticích-Chobotech* (Turek 1935-1936, 214-215), *Dalovicích* (Pecenka 1889, 584), *Čejeticích-pískovně na Klofátově* (Justová 1968, 167), *Debři* (Kolowrat 1956, 576-577). Osídlení jižních svahů Chlumeckého hřbetu dokládají sídlištní nálezy v *Nepřevázce* (Waldhauser 2003b, 209) a v *Dobrovicích* (Stocký 1906-1908, 594-595). Další dvě eneolitická sídliště jsou registrována v *Bezně* (Sklenář 1992, 19; Justová 1968, 2). Důležitými centrálními body byla hradiště, která se nachází v polohách *Chlum-Švédské šance*, *Hrdlořezy-Předliška* a patrně i *Mladá Boleslav* (souhrnně Waldhauser 2001a s lit.; Čtverák-Lutovský-Slabina-Smejtek 2003). Pravděpodobné hradiště *Ovčín* je nálezy datováno rámcově do eneolitu (Waldhauser 2001a, 47; Turek 1947, 48, 57). Bližší poznání hierarchického postavení a význam jednotlivých hradišť však archeologické prameny neumožňují.

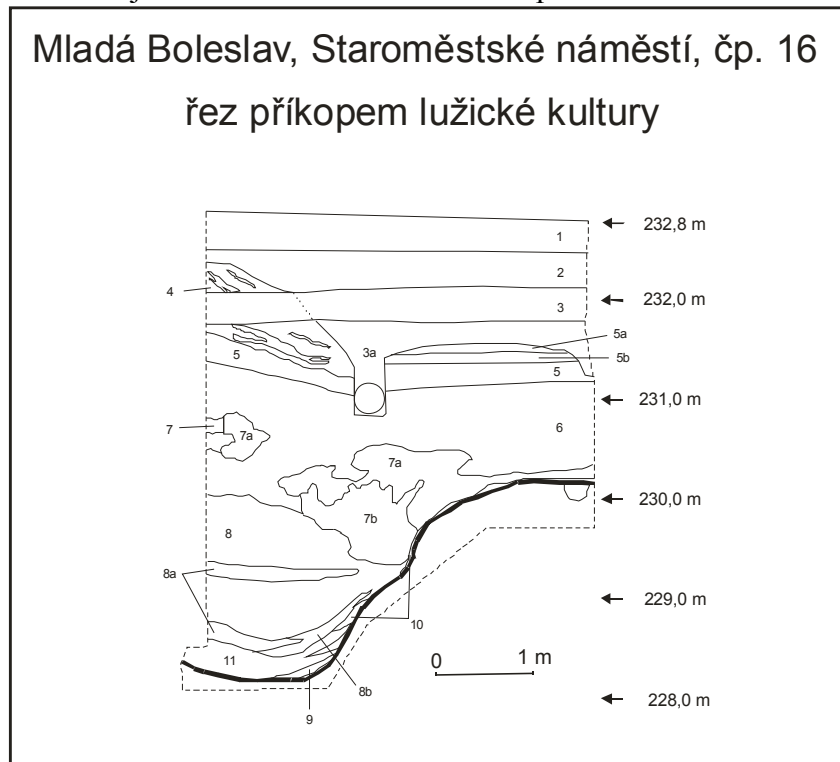
Celkový obraz osídlení je výrazně ovlivněn i stavem výzkumu, což dokládá skutečnost, že zatím nebylo nalezeno žádné pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů. Ve větším rozsahu nebylo dosud v regionu zkoumáno ani žádné sídliště. Většina nálezů pochází ze sběrů, z dohledů při drobnějších stavbách či ze starších výzkumů.

6.2.4 Mladší doba bronzová – lužická kultura

6.2.4.1 Mladoboleslavská ostrožna

Dokladů osídlení lužickou kulturou je na Staroměstském náměstí poměrně mnoho. Téměř každá archeologická akce, zachytila buď intaktní lužickou sídlištní vrstvu, případně movité nálezy v sekundárním uložení. Dosud

nejrozsáhlejší výzkum Na Staroměstském náměstí proběhl v letech 1992-3 na parcelách čp. 99-101, kde bylo zachyceno množství kulových jamek a žlabů, které vypovídají o konstrukcích nadzemních objektů. Při stejném výzkumu byla zjištěna v sondě 19/93 kamenitá destrukce valu hradiště lužické kultury (stupeň IIIb dle V. Vokolka). Před

valovým opevněním se nacházel příkop hluboký až tři metry zahluubený do podloží a zároveň

zčásti využívající přírodní terénní deprese, která znatelně klesala západním směrem k okraji ostrožny. Dalším zpřesněním přispěl výzkum v roce 1998 na parcele čp. 16, kde bylo zachyceno pokračování fortifikace přepažující celou ostrožnu. Příkop, jehož dno se nacházelo 5,42 m pod současným povrchem, byl částečně zasypán destrukcí valu. Původní stavební podoba hradby využívala dřevěnou snad roštovou (?) konstrukci, z níž se na dně příkopu dochovala ohořelá dubová břevna o průměru 10-20 cm. Dle radiokarbonových dat těchto břevnen zaniklo opevnění někdy okolo roku 1003 ± 136 let (Waldhauser v tisku, 10). Obyvatelé hradiště pohřbívali své mrtvé patrně na nejbližším zjištěném žárovém pohřebišti, které se nacházelo na prvním břehu Jizery v areálu továrny Česana, asi 800 m vzdušnou čarou SZ od hradiště (Waldhauser v tisku, 19). Celková rozloha hradiště činila 1,3 ha.

Osídlení na předpolí vlastního hradiště bylo mnohem řidší a projevovalo se zatím archeologicky jen na dvou místech (srov. Waldhauser 1999, obr. 4).

6.2.4.2 Region

Hustota osídlení boleslavského regionu je, stejně jako pro období eneolitu, závislá zejména na stavu archeologického výzkumu. Na mapě (obr. 6) je zřejmá hustota osídlení zejména podél vodních toků, na říčních terasách, případně jižních svazích. Často se vyskytují sídliště a pohřebiště v těsné blízkosti, například *Krnsko-býv. Továrna firmy Kotek* (Filip 1936-1937, 46), *Čejetice-pískovna na Klofátově* (Justová 1968, 167), *Dalovice-Za cihelnou* (Waldhauser 2000b, 30), *Bukovno-U Piránu*, *Řepov-pískovna p. Sajdla* (Charvátová – Spurný – Venclová 1992, 180), *Velké Horky-bývalé nádraží* (Pecenka 1889, 509-510). V povodí dolní Klenice registrujeme dále sídliště *Mladé Boleslavi-za Pírkovým sanatoriem I* (Waldhauser – Drápela – Krásný 2004, 148) a *u Vodického statku* (Waldhauser – Drápela – Krásný 2004, 149). Další sídliště podél toku Jizery na terasách, například *Jizerní Vtelno* (Turek 1935-1936a, 8-15; Waldhauser 2000a, 69-70), *Písková Lhota-u sv. Jana, pole mezi Vincem a Choboty* (Waldhauser 1998a, 224), *Západně od Michalovic při silnici na Bukovno* (Pecenka 1889, 508), *Debř-za Hospodyňskou školou, Předliška-písečník*. Další sídliště se nachází na úpatí vrchu Baba na *křižovatce dálnice a silnice Kosmonosy-Horní Statory* a *v cihelně za Babou*, v inravilánu *Bezna* (Sklenář 1992, 19; Justová 1968, 2) a na úpatí Chlumeckého hřbetu v *Dobrovicích-cihelně Kuchynka* (Pecenka 1889, 582). Samostatná pohřebiště bez dosud zjištěného sídliště se nachází v prostoru *hlavního nádraží ČD v Mladé Boleslavi* (Pecenka 1889, 510), na *poli mezi Bojeticemi a Týncem* a v *Kolomutech-čp. 19*.

Ve sledovaném regionu se nachází celkem 6 hradišť, která lze datovat do období lužické kultury (souhrnně Waldhauser 2001a s lit.; Čtverák-Lutovský-Slabina-Smejtek 2003). Některá existovala již v pozdní době kamenné (*Chlum-Švédské šance, Předliška, Mladá Boleslav, Ovčín*) a zachovala si tak pozici centrálního místa, dvě vznikla nově (*Čejetický-Choboty, Písková Lhota-Žižkovy valy*). O jejich bližším významu nevíme nic, ačkoli jistě není náhodná jejich poloha podél obchodní trasy vedoucí Pojizeřím.

6.2.5 Raný středověk

6.2.5.1 Přemyslovské hradiště

Ke starším středověkým dějinám Mladé Boleslavi, tedy ke vzniku přemyslovského správnímu hradišti, mohou říci něco bližšího pouze výsledky archeologického výzkumu. Jak bylo již v kapitole o písemných pramenech uvedeno, první jistá písemná zmínka o zdejším hradě pochází až z roku 1130, kdy je v listině stanoveno odvádění desátku vyšehradské kapitule (CDB I., č. 111, s. 113). Mezi lety 1159-1262 jsou pak několikrát zmiňováni jménem zdejší kasteláni. Doba vzniku hradiště je v literatuře kladena od 2. poloviny 10. až do 11. století.

Na základě rozboru dostupných archeologických nálezů lze s určitou opatrností konstatovat, že dosud nejstarší zjištěné doklady raně středověké sídelní aktivity pocházejí

někdy z přelomu 10./11. století. Jedná se o relikty zahloubených patrně sídelních objektů (kontexty č. 106, 116 a 115), které zanikly někdy během 11.-12. století a byly zjištěny na dvorku čp. 104 na Staroměstském náměstí (obr. 184). Dalším nálezem datovaným do počátku hradiště je základová obětina, která byla umístěna v okrouhlé jámě (kontext č. 130) se závalem z čedičových kamenů, v níž byla v původně dřevěné schránce uložena neporušená nádoba s hrnčířskou značkou na podstavě v podobě dvou proti sobě ležících půlobloučků. (obr. 198, 208:5,6) Nádoba i okolní zásyp obsahoval skořápky slepičích vajec, přičemž ve vzorcích vypreparovaných in situ bylo možno rozpoznat i kostřičky zárodků. Vedle nádoby byl nalezen blíže neidentifikovaný železný předmět romboidního tvaru s výstupkem na lícové straně a mineralizovaným dřevem na rubu, snad kování schránky (?). Kromě vaječných skořápek se ve výplni podařilo rozeznat i několik drobných kumulací organické hmoty – patrně zvířecí srsti nebo lidských vlasů (Prostředník 1997, 520-527). Na stratigrafii západního profilu sondy na dvorku čp. 104 byla zachycena kontinuální sekvence (SEKVENCE 1) osídlení od přelomu 10./11. století do 12. století bez starších a mladších intruzí. Obdobná „ideální“ situace dosud na jiném místě v Mladé Boleslavi zachycena nebyla.

Velmi důležitým a zatím ojedinělým zachycením raně středověkých zděných konstrukcí je nález na hradním nádvoří. Zde byly v roce 1989 ve výkopu pro kanalizaci zachyceny dvě opukové zdi na maltu, a sice u východního konce výkopu těžce poškozená zeď a u západního pak pouze ve dně zachycené 80 cm široké zdivo. Jejich stratigrafická pozice je prokazatelně řadí do románského období. Tyto objekty jsou v západní části výkopu překryty kamenitou vrstvou, která je dle keramiky datována do první poloviny 13. století. Nelze pominout ani příměs starší keramiky s kalichovitou a archaicky zduřelou profilací (Boháčová – Frolík 1994, 107-112).

Druhým méně jistým případem je situace zachycená před čp. 2, kde pískovcový blok, který je zahlouben do sídlištní vrstvy mladohradištního stáří, může představovat snad část zdi (brány?) raně středověkého hradiště (Prostředník 1995c, 209-211). Jiné doklady raně středověkého opevnění akropole hradiště nebyly dosud získány.

Další konstrukce, tentokrát ze dřeva byla v roce 1996 zachycena ve výkopu pro kabely na východní straně dnešní radnice. Stavba z dřevěných sloupů byla dle doprovodné keramiky datována do průběhu 12. století (Waldhauser v tisku, 11).

Důležitým nálezem nepřímo dokládajícím kovářskou výrobu na hradišti je koláček kovářské strusky pocházející z čp. 99 (sonda 14/99, kontext 1432, hmotnost strusky 0,37 kg). Doprovodná keramika z vrstvy datuje nález do raného středověku, patrně 12. století. Obdobný nález pochází i z podloubí u Hostěnice (Waldhauser 1992, 163-167). Využití ohně při řemesle či jen vytápění dokládají nálezy ohnišť v čp. 100 v sondě 4/92, konkrétně kontext 406 (mladší ohniště ze 13. století) a 408 (starší ohniště z přelomu 12./13. století). Do raně středověkých kontextů 409 a 417 se pak zahrubuje předpeční jáma (vkop 418, výplň 412, 413) datovaná někam do průběhu 12. století.

K podobě komunikačního schématu hradiště přispívají nálezy štětovaných cest při výzkumu čp. 31 v Železné ulici a na Českobratrském náměstí. V čp. 31 byl v místnosti 1 zachycen kontext 2 a v jeho severní části nalezena asi jeden metr široká vrstva štětu z drobných až středních říčních oblázků (Prostředník 1995, 83-106). Na Českobratrském náměstí byla mezi objektem 3/94 a zdí zachycena vrstva 19 (datace do intervalu od mladohradištního období po konec 15. století; vrcholně středověké nálezy jsou zde nejspíše intruzí) pod níž se nacházela další uloženina 19A tvořená malými až středními říčními oblázky. Dle nadložní vrstvy se předpokládá datace do mladohradištního období a interpretace jako štětované cesty. Další část komunikace byla nejspíše zachycena již v sondě 1/94 v březnu (Prostředník 1995a, 152-154).

Důležitým zjištěním pro sídelní historii zdejšího přemyslovského hradiště jsou nálezy mohutné zánikové požárové vrstvy o mocnosti až 40 cm na parcelách čp. 99-101 a čp. 14 datované do 12. století. Do tohoto zánikového horizontu jsou zahloubeny kostrové hroby. Například hrob č. 1 v sondě 7/92 je zahlouben do spáleništního kontextu 733 nebo hrob č. 2 v sondě 8/92 je zahlouben do téhož kontextu (v této sondě označen 814). Místy je však současně doložena stratigrafie dokládající pokračující sídlištní aktivitu během 13. století. Co konkrétně znamenal tento zhoubný požár, který se neodrazil v písemných pramenech, pro další existenci hradiště není zcela jasné. Hradiště patrně celkově nezaniklo, ale existovalo dále, není však jisté, zda v původním rozsahu či menším.

Na tomto místě narážíme na problematiku plošného rozsahu hradiště, jehož fortifikace nebyla dosud archeologickým výzkumem nalezena. Již v 60. letech 20. století se touto problematikou zabýval R. Turek (1966-1967, 212-222), který předpokládal rozsah hradiště o málo větší než bylo lokační město po roce 1334, a sice dle jeho názoru bylo pro raně středověké opevnění využito dosud patrného terénního stupně v oblouku mezi dnešní ulicí Na Kozině, v těsném sousedství dnešního kostela sv. Jana Nepomuckého, dále přes Komenského náměstí až k dnešní hasičské zbrojnici a ulici Vodkově. Zejména od 90. let do současnosti byl nashromážděn soubor raně středověkých nálezů ze Starého a částečně i z Nového Města a prostorová distribuce nálezů kalichovitých okrajů skutečně rámcově souhlasí s Turkovým vymezením vnitřního hradiště (obr. 11). Jádrem hradiště by tak mělo rozlohu cca 8,7 ha. R. Turek pak ještě předpokládal předhradí, které se dle jeho hypotézy mohlo rozkládat na území pozdějšího Nového Města, tedy v oblouku mezi Karmelem, ulicí Českobratrskou a kruhovým objezdem a kostelem sv. Havla (srov. Turek 1966-1967, obr. na str. 221). Není pochyb o tom, že se zde předhradí nacházelo, dokládají to sídlištní nálezy z výzkumů na Českobratrském náměstí (Prostředník 1995a, 152-154) a keramické zlomky přelomu 12./13. století z okolí kostela sv. Havla (Waldhauser 2003a, 145-146). Otázkou však zůstává, zda bylo toto předhradí či hospodářské zázemí raně středověkého přemyslovského hradiště opevněné. Tuto otázku snad může objasnit jen budoucí pečlivý dohled u stavebních akcí a liniových výkopů v inkriminované oblasti. Vlastní rozloha předhradí by činila cca 10,3 ha a celková výměra hradiště i s předhradím by tak zaujímala cca 19 ha.

Kromě zmíněného předhradí se další hospodářské zázemí hradiště nacházelo v jihovýchodním sousedství ostrožny na levém břehu Klenice v dnešním Podolci. V raném středověku však nejspíše neexistovala současná nejbližší komunikační spojnice mezi Podolcem a ostrožnou v místech Pražské ulice, ale hlavní vstup do hradiště se nacházel někde na začátku ostrožny v prostoru dnešního Nového Města. Osídlení Podolce, se sdružovalo v blízkosti kostela sv. Víta, jehož patrocinium vede některé badatele k domněnce o původu stavby nejméně v 11. století (Bureš – Pařez – Waldhauser 2006). První jistá zmínka o zdejším kostele pochází z roku 1259, kdy Hostilka, vdova po Markvatovi z Března zakládá a obdarovává johanitský špitál při zdejším kostele sv. Víta (CDB V/1, č. 199, s. 316-318). Jediné dobové vyobrazení kostela pochází z Willenbergovy veduty města z roku 1602. Je zde ztvárněn jako jednoduchá jednolodní stavba se sedlovou střechou s malou věžičkou na hřebeni. Kostel sloužil svému účelu po přestavbě ještě v 18. století. Po zrušení kostela za josefínských reforem byl koncem 18. století přestavěn na sýpku. Při předběžném průzkumu novověkých suterénů V. Jesenským (2001) bylo lokalizováno jen několik druhotně použitých středověkých architektonických článků. Dosud citelně schází kompletní SHP celého nadzemního objektu. Není proto jasné jaká část byla z původního středověkého kostela zachována (obr. 210).

V okolí kostela se nacházelo pohřebiště, které sloužilo obyvatelům této osady. Dosud jediný archeologický doklad tohoto pohřebiště je nález části lidské lebky vyhozené na hromadě hlíny při výkopu pro kabely (Waldhauser 2006, 171). Další pohřebiště pak existovalo paralelně na hradišti u kaple sv. Vojtěcha. Archeologicky doložené raně středověké

sídlíště bylo nalezeno při stavbě zdejší školy na terase, která jej chránila před povodní (obr. 11). Nálezy jsou žel dnes nezvěstné; dochovala se pouze kresba několika bezuchých hrnců zdobených mnohonásobnou vlnicí a rytou šroubovicí v dobovém tisku (S 1926-1927, 29). Podolec jako zázemí hradiště těžil ze strategické polohy na křižovatce cest a nejspíše i u brodu přes Jizeru. Není známo, kdy došlo k institucionalizaci podhradí přesně. Je možné, že právě zde se vybíralo clo a že již před rokem 1318 měla statut městečka s trhem nebo přinejmenším tržní osady („cum iure forensi ipsius oppidi“ – RBM IV, 783, č. 1998; cca 1290: „in loco forensi Mladi Boleslaw“ – Kuča 2000, 27; Bureš – Pařez – Waldhauser 2006). Také pražské biskupství vlastnilo ve 13. století v Boleslavi nemovitosti, totiž 11 domů, mlýn o jednom kole a navíc tu mělo tržní desátek. Domy jsou v urbáři zmiňovány kolem r. 1290 jako pusté, což znamená, že se staly patrně obětí vojenského útoku a plenění v neklidných dobách 80. let 13. století. Před rokem 1295 asi proto tento majetek prodal biskup Zdislavovi ze Zvířetic (Šimák 1938, 804). Není zcela jasné, kde přesně se tyto majetky nacházely, je možné, že se jednalo právě o Podolec.

6.2.5.2 Raně středověké pohřebiště

Na celé mladoboleslavské ostrožně byly dosud nalezeny celkem 32 hroby s nejméně 34 jedinci. Hroby lze rozdělit na **dvě skupiny** (obr. 18), o nichž však není jasné, zda existovaly současně. Celkový rozsah pohřebiště nelze přesně určit. S jistotou víme, že se nacházelo mezi čp. 2 a 100 na Staroměstském náměstí. Je velmi pravděpodobné, že se jednalo o pohřebiště kostelní, proto je do těchto míst kladena poloha zaniklé kaple sv. Vojtěcha, která snad byla původně prvním a původním kostelem na přemyslovském hradišti. Tato kaple je písemnými prameny doložena až k roku 1356, kdy byla potvrzena vyšehradské kapitule a (znovu) ji vysvětil vyšehradský probošt. K roku 1380 je uváděno podací právo krále Václava IV. O poloze kaple nepřímě svědčí i její lokalizace v písemných pramenech „na hoře Hrobí“. Tato kaple definitivně zanikla nejspíše během husitských válek (Kuča 2000, 36).

První, **severní skupina** tvořená třemi hroby byla objevena výzkumem J. Prostředníka (1995) v Železné ulici v čp. 31 (dům „U zlatého kohouta“). Z místnosti 1 pochází z kontextu 4 kromě keramiky 13.-14. století a raně středověké intruze i porušená lidská kalva, která patrně náleží ke zničenému hrobu. Další dva hroby byly posléze nalezeny v sousední místnosti 2. Jednalo se o hrob dvouletého chlapce. Hrobová jáma byla zapuštěna do vrsrvy s keramikou 11.-12. století. Nálezová situace byla již před příchodem archeologa značně narušena. Druhý hrob dospělého jedince se nacházel na malé terásce povlovného svahu. Nebyla však patrna žádná hrobová jáma a kosti se nacházely jen částečně v anatomické poloze. Z bezprostředního okolí hrobu pochází několik zlomků keramiky datované do 12.-13. století. Vzhledem k neporušené stratigrafické situaci je pravděpodobné, že jedinec byl pohřben v době existence pohřebiště, avšak způsob uložení vykazuje jisté odlišnosti od ostatních hrobů.

Druhá, **jižní skupina** (obr. 17, 18) je tvořena 26 hroby nalezenými na parcelách čp. 100-101 výzkumy v letech 1992-3 (J. Prostředník) a 1999 (J. Waldhauser) na Staroměstském náměstí, dále dvojicí hrobů nalezených na jižním konci Staroměstského náměstí u Hostěnice (Waldhauser 1992, 165) a v zátáčce Železné ulice před čp. 4. (Waldhauser v tisku, 8-9). Poslední porušený hrob byl nalezen při výkopu před čp. 2. V průkopu pro svod dešťové vody o délce 4,5 m, šířce 0,8 m a hloubce 1,3-1,6 m byla dokumentována složitější stratigrafická situace. Na severním řezu se mezi kótami 2,8-3,9 m v hloubce 1,07-1,3 m nacházel značně porušený kostrový hrob. Z výhozu hlíny pak byly získány i fragmenty lebky (Prostředník 1995c, 209-211; 1997a, 151).

Pohřební ritus všech hrobů byl bez výjimky kostrový, mrtví byly ukládány do hrobu zpravidla naznak s horními končetinami podél těla a nataženými nohama. Výjimku tvoří hroby č. 5 a 5a, kde jsou obě horní končetiny položeny na hrudi a hrob č. 11, kde jsou obě

horní končetiny v klíně. Žena v hrobě č. 16 má mírně pokrčená kolena a v hrobě č. 14 se nachází kostra muže na pravém boku. Hroby č. 3, 4, 6, 9, 10, 13 a 14 byly výrazně narušeny pozdějším pohřbíváním. Zejména jde o narušení horizontálně stratigraficky, novověkou výstavbou či shrnutím kostí do neanatomické polohy za účelem získání místa pro nový hrob. Orientace se pohybovala v rozmezí ZJZ-VSV až ZSZ-VJV. Tyto odchylky jsou často vysvětlovány pohřbíváním v různých ročních obdobích, kdy se poloha východu a západu slunce na horizontu liší. Mrtvý byl pak pohřbíván přesně hlavou k místu západu slunce.

Vlastní úprava hrobové jámy byla poměrně uniformní. Nutno dodat, že obrys hrobové jámy byl výrazněji znatelný jen výjimečně a to zejména v případech, kdy byla jáma částečně obložena kameny. Takový případ byl registrován pouze třikrát. A to v hrobě č. 1, 8 a 21. Účel kamenného obložení není zcela jasný, nespíše se nejednalo o podložení původní dřevěné rakve. Užití rakví na uložení těl mrtvých se nepodařilo prokázat, jediným dokladem způsobu ukládání je z hrobu č. 21, kde se pod kostrou zachovala část dřevěného prkna, na němž byla mrtvá žena položena. Hrob č. 21 je výjimečný hned z několika pohledů. Hrob ženy ve věku 30-40 let a tělesné výšce $157,5 \pm 3,72$ cm byla zasypána cca 80 ulitami páskovky keřové. Takovýto zvyk je ve střední Evropě zatím naprosto ojedinělý, analogie lze nalézt až v oblasti Ukrajiny a Ruska. Nelze vyloučit, že se jednalo o cizinku, která zemřela někdy během 12. století na tomto přemyslovském hradě či v blízkém okolí.

Stejně jako na jiných pohřebištích lze i zde předpokládat pohřbívání příbuzných blízko sebe a vytváření určitých skupinek. Vzhledem k charakteru záchranného výzkumu, který se omezil na položení několika sond, byl získán jen malý zlomek celkového počtu hrobů, který lze odhadovat snad na několik stovek. Zajímavé příbuzenské (?) uskupení tvoří v sondě 15/92, kde byla nalezena trojice hrobů: muž (hrob č. 14, věk 40-50 let), žena (hrob č. 13, věk 30-50 let) a dítě (hrob č. 9, věk 2-3 roky). Kostí ženy a dítěte jsou v neanatomické poloze, muž byl pohřben snad jako poslední. Další zajímavou skupinu tvoří hroby třech zralých žen v sondě 11/92 a navazující 24/99. V hrobě č. 21 byla pohřbena již zmíněná cizinka ve věku 30-40 let.; po jejím pravém boku se nacházely další dva hroby (č. 15 a 16) žen ve věku 30-40 a 50-60 let. Případná budoucí analýza mitochondriální DNA lidských ostatků by mohla naznačit další možné příbuzenské vztahy na tomto výzkumem zkoumaném vzorku mladoboleslavského pohřebiště.

Hrobový inventář, který by nám pomohl při dataci pohřebiště, je velmi chudý. Obecně v kostrových hrobech 11. století již mizí milodary a zemřelí bývají pohřbíváni jen s oděvem a případnými osobními šperky. Právě takováto osobní výbava byla v hrobě č. 1, kdy se na prsteníku levé ruky ženy ve věku 20-30 let zachoval zlomek bronzového páskového prstenu. Dalším a posledním dokladem osobní výbavy je nález v hrobě č. 3, kdy dítě ve věku 1,5-3 roky mělo u sebe dvě bronzové esovitě záušnice a jeden zahnutý bronzový špendlík. Právě díky těmto esovitým záušnicím lze pohřebiště alespoň rámcově **datovat**. Dvojici esovitých záušnic o průměru cca 35 mm lze na základě analogií z jiných pohřebišť časově zařadit do průběhu 12. století. Tato skutečnost souhlasí i s analýzou stratigrafických souvislostí. Nicméně přesahy do století předcházejícího i následujícího nelze v žádném případě vyloučit. Pohřbívání zde pravděpodobně trvalo delší dobu, pro což svědčí fakt, že se některé hroby porušují (srov. hroby v sondách 9/92 a 13/92).

Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí čp. 100-101: KOSTROVÉ POHŘEBIŠTĚ					
Číslo hrobu (kontext)	Inventář	Orientace	Hrobová jáma	Kontext (zásyp hrobu)	Nálezy ze zásypu
č.1 (713)	zlomek bronzového prstenu na prsteníku levé ruky (kontext 713, s.č. 253; obr. 204:3)	ZJZ-VSV	oválná, obložená kameny	708, 716	keramika (LK, RS), zvířecí kosti, mazanice, železná zápona (kontext 708, s.č. 252; obr. 204:5, 6)
č.2 (806)	0	ZJZ-VSV	obdélníková se zaoblenými rohy,	801	keramika (LK, RS), železné hřeby (?) (kontext 801, s.č. 255), keramický přeslen (kontext 801, s.č. 254; obr. 205:5, 6)
č.3 (912)	2 bronzové esovité záušnice, 1 zahnutý bronzový špendlík (s.č. 309; obr. 203:3-5)	ZJZ-VSV	oválná	903	keramika (RS), zvířecí kosti
č.4 (913)	0	ZJZ-VSV	jáma narušena zdí	903	keramika (RS), zvířecí kosti
č.5 (911)	0	Z-V	neznatelná	910, 911	keramika (LK, RS), zvířecí kosti, keramický přeslen (kontext 911, s.č. 334; obr. 206:3, 4), zvířecí zub (obr. 204:4)
č.5a (911)	0	Z-V	neznatelná	910 ?	?
č.6 (915)	0	ZJZ-VSV	jen Z část, obdélníková se zaoblenými rohy	902	0
č.7 (928)	0	Z-V	neznatelná	927	keramika (RS), zvířecí kosti, zlomek keramického přeslenu (kontext 927, s.č. 360; obr. 107:63)
č.8 (1310)	0	Z-V	oválná, částečně obložená	1303	keramika (RS), zvířecí kosti, lidské kosti

			kameny		
č.9 (1508)	0	?	neznatelná	?	?
č.10 (1314)	0	?	oválná	1313	keramika (RS), zvířecí kosti
č.11 (1317)	0	ZSZ-VJV	obdélníková se zaoblenými rohy,	1316	keramika (RS, VS1), zvířecí kosti, lidské kosti
č.12 (1307)	0	ZSZ-VJV	neznatelná	1305	0
č.13 (1509)	0	?	neznatelná	1509	keramika (RS)
č.14 (1510)	0	Z-V	neznatelná	?	?
č.15 (1106)	0	ZSZ-VJV	obdélníková se zaoblenými rohy,	1104	0
č.16 (1108)	0	ZSZ-VJV	neznatelná	1109	0
č.17 (bez kontextu)	0	?	neznatelná	1310	0
č.18 (2111)	0	?	oválná	2111	keramika (LK, RS)
č. 19		ZSZ-VJV	?	0	?
č. 20	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 21	cca 80 lastur páskovky keřové, keramické zlomky (RS), zvířecí kost	ZSZ-VJV	oválná, obložená kameny	0	keramika (RS)
č. 22	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 23	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 24	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 25	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 26	0	ZSZ-VJV	?	0	?

Antropologický posudek na kosterní materiál získaný záchrannými výzkumy v Mladé Boleslavi, čp. 100-101 a 31

Následující informace týkající se nalezeného kosterního materiálu jsou čerpány či přímo citovány z antropologického posudku Vítězslava Kuželky a Nataši Hendrychové (1993, 1-57 s další lit.).

Nalezený antropologický materiál byl k antropologickému vyšetření předán dne 7. 6. 1993 J. Prostředníkem spolu se základními informacemi o jeho získání a nákresy jednotlivých hrobů. Nálezy pochází ze dvou poloh, a sice z ulice Železné 31 a parcel č. 100 a 101

na Staroměstském náměstí. Během záchranného výzkumu na parcele čp. 101 v roce 1999 bylo nalezeno dalších 8 hrobů, z nichž jen jediný (č. 21) byl dosud podroben antropologickému rozboru. Celkem byli tedy antropologem zhodnoceni 22 jedinci z celkového počtu 34.

Zdaleka se nejedná o výzkum celého pohřebiště. Ač se nejedná o větší množství hrobů, přináší tento antropologický soubor z 12. století celou řadu zajímavých poznatků. Překvapující je zejména velké množství zajímavých nálezů projevu chorob a zranění. Za další zajímavost lze považovat zvířecí kosti v hrobech spolu s lidskými. Zpracovaný kosterní materiál je uložen v Antropologickém oddělení Národního muzea v Praze (př. č. P7p 18/93; Kuželka – Hendrychová 1993, 1-2, 56).

V následujícím popisu jednotlivých koster jsou uvedeny spolu se závěry jen ty nejdůležitější informace; podrobný popis jednotlivých částí koster lze nalézt v citovaném posudku.

6.2.5.3 Poloha na Staroměstském náměstí, čp. 100-101

Hrob č. 1 (713)

Z kamenného obložení byla vyzvednuta téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a s horními končetinami podél těla (obr. 81, 193, 194:1, 198:2).

Závěr: V hrobě byly nalezeny pozůstatky ženy ve věku 20-30 let, s gracilní kostrou, mesokranní mozkovnou a mesoprosopním obličejem. Výšku postavy odhadujeme na 162 cm (vlivem deformace páteře byla ve skutečnosti nižší). Na lebce byla zjištěna celá řada variet v uspořádání kostí, které však nemají klinický význam. Podle asymetrie kostí horní končetiny můžeme usuzovat na pravorukost, podle nálezu na pánvi, že šlo o ženu, která rodila. Trpěla kazivostí zubů a Scheurmannovou nemocí hrudní a bederní páteře s druhotnou deformační spondylosou (Kuželka – Hendrychová 1993, 6-10).

Hrob č. 2, (806)

Téměř úplná kostra v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a horními končetinami podél těla (obr. 90, 193:1, 198:2).

Závěr: V hrobě byla pochována žena ve věku 30-40 let s gracilní až střední kostrou, s mesokranní mozkovnou. Výšku postavy odhadujeme na 165 cm. Lateralitu jedince nelze přesně určit (levorukost?). Podle nálezu na pánvi jde o ženu, která již rodila. Na levé straně lebky měla uzavřený zevní zvukovod (atresia) a trpěla chronickým zánětem dásní na dolní čelisti (Kuželka – Hendrychová 1993, 10-14).

Hrob č. 3 (912)

V tomto hrobě byly uloženy v neanatomické poloze dětské kosti. Srovnáním jednotlivých kostí bylo zjištěno, že jde o dvě různé děti odlišného stáří. Kosti byly přiřazeny jedincům označeným 3A a 3B (obr. 98).

Závěr: U jedince 3A jde o kostru dítěte přibližně 1, 5 roku starého s průměrným vzrůstem. Ostatky jedince 3B byly klasifikovány jako tříleté dítě s výškou postavy 89 cm (Kuželka – Hendrychová 1993, 14-15).

Hrob č. 4 (914)

Z hrobu byla vyzvednuta pouze část kostry dospělého jedince. Kostra ležela původně v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a s horní končetinou podél těla. Většina kostry ležela pod zdí; z jejího okraje vyčnívala jen necelá levá horní končetina, celá levá a kosti bérce a nohy pravé dolní končetiny (obr. 98).

Závěr: V hrobě byl pochován dospělý jedinec, pravděpodobně muž. Jeho věk můžeme pouze odhadnout do rozmezí 30-50let. Měl středně vyvinutou kostru, na levé kosti stehenní byl

nalezen kostěný výrůstek, který však jedince pravděpodobně nijak neomezoval. Výšku postavy odhadujeme (pouze na základě kosti vřetenní a holenní) na 161 cm (Kuželka – Hendrychová 1993, 15-17).

Hrob č. 5 (911)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech, levá horní končetina je podél těla, pravá ohnuta v lokti a položena na prsou. Pravá dolní končetina se nacházela pod profilem a nebyla vyzvednuta (obr. 100).

Závěr: Dospělý jedinec z tohoto hrobu byl muž ve věku 40-50 let se středně vyvinutou kostrou, dolichokranní mozkovnou a krátkým horním obličejem. Na končetinách, zejména horních, měl silně vyvinuté svalstvo. Lateralitu jedince nelze přesně určit. Výšku postavy odhadujeme na 167 cm. U tohoto zemřelého se můžeme vyjádřit k příčině smrti. Smrt byla způsobena sečnými ranami vedenými zbraní s plochým ostřím. První na pravou stranu hlavy zezadu a shora (ve stoje?). Druhá rána, u které předpokládáme pád oběti na obličej, vedla na krk těsně za hlavu. Tato rána přesešla oblouk druhého krčního obratle, tělo třetího zároveň rameno dolní čelisti vpravo. Obě rány mohly být smrtelné, žádné známky hojení nebyly nalezeny. Podle situace v hrobě nelze rozhodnout, zda byla hlava oddělena od trupu. Na kostře bylo objeveno i zranění staršího data, a to zhojená zlomenina jednoho z pravých žeber. U jiného pravého žebra byl jeho hrudní konec veslovitě rozšířen. Na úplně srostlé prsní kosti se vytvořil neúplným uzavřením mezi jednotlivými částmi těla otvor (fissura sterni congenita). Na pátém bederním obratli je oboustranně mezi horními a dolními kloubními výběžky přerušen obratlový oblouk. Přerušeni oblouku je vrozeného původu (spondylolysis interarticularis; Kuželka – Hendrychová 1993, 17-22)

Hrob č. 6 (915)

V hrobě byla velmi neúplná kostra dítěte. Z celé kostry byl vyzvednut pouze jeden hrudní obratel a dále dialýzy dlouhých kostí pravé dolní končetiny (obr. 98).

Závěr: V hrobě se nachází neúplná kostra dítěte ve věku kolem tří let. Výšku postavy odhadujeme na asi 102 cm (Kuželka – Hendrychová 1993, 23).

Hrob č. 7 (928)

Kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech s horními končetinami podél těla. Téměř celá levá dolní končetina je pod okrajem výkopu a nebyla vyzvednuta (obr. 106).

Závěr: Kosterní pozůstatky z tohoto hrobu náleží ženě ve věku 40-50 let, se středně robustní kostrou a dolichokranní mozkovnou. Lateralitu jedince není možno určit, podle známek na pánvi jde o ženu, která rodila. Výšku postavy odhadujeme na 161 cm. Trpěla silnými degenerativními změnami na páteři, počínajícími degenerativními změnami na velkých kloubech a kazivostí zubů. Na levé lopatce je nadpažek utvářen jako samostatná kost (os acromiale; Kuželka – Hendrychová 1993, 23-26).

Hrob č. 8(1310)

Kostra dítěte v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Levá horní končetina je podél těla, pravá druhotně chybí (obr. 122).

Závěr: V hrobě byla nalezena kostra dítěte (chlapce?) ve věku dvou až tří let (určeno dle chrupu). Podle délky dlouhých kostí odpovídá jeho věk dvěma rokům, takže by mohlo jít o poněkud opožděný vývoj. Na levé pažní kosti je vytvořen nadhrbolkový výběžek (processus supracondylaris). Dítě měřilo asi 87 cm (Kuželka – Hendrychová 1993, 31-32).

Hrob č. 9 (1508)

Dosti neúplná kostra dítěte v neanatomickém uspořádání (obr. 133).

Závěr: V tomto hrobě se nacházely ostatky dítěte ve věku dva až tři roky přiměřeného vzrůstu. Zubní věk odpovídá délce kostí. Na lebce se nacházely četné vsuté kosti a ve stropě levé očníce je okrasek porotické kosti (cribra orbitalia), jehož výskyt je dáván do souvislosti s anémií (Kuželka – Hendrychová 1993, 45-46).

Hrob č. 10 (1314)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v neanatomickém uspořádání; značně zlomkovitá (obr. 122, 194:2)

Závěr: Hrob patří muži ve věku 30-40 let se středně vyvinutou kostrou a středně vyvinutými svalovými úpony na horních a silně vyvinutými na dolních končetinách. Mozkovna jedince je mesokranní, obličej euryprosopní. K lateralitě těla se nelze vyjádřit. Výšku postavy odhadujeme na 164 cm, ale vlivem deformace páteře byla ve skutečnosti nižší. Muž trpěl kazivostí zubů. Nejzávažnějším nálezem na kostře je výskyt tuberkulózy hrudní páteře, s vytvořením bloku šestého až jedenáctého hrudního obratle. V oblasti bloku je na páteři vytvořen hrb a horní část páteře je předozadně zalomena dopředu a šikmo dolů. Charakter kostních změn na páteři ukazuje na mnohaletý průběh onemocnění. Tento proces na páteři není možno považovat za přímou příčinu úmrtí. Kostní tuberkulóza je prakticky vždy spojena s plicním onemocněním. Podle nálezů na klíčních kostech, žebrech a stehenních kostech předpokládáme deformaci hrudníku a anomální zatížení dolních končetin při změně těžiště těla (Kuželka – Hendrychová 1993, 32-36).

Hrob č. 11 (1317)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech s horními končetinami podél těla a rukama v klíně (obr. 122, 194:2).

Závěr: V hrobě byla pochována žena ve věku 40-50 let se středně vyvinutou kostrou, středně výraznými svalovými úpony a mesokranní lebkou, která má robustní čelist. Lateralitu těla nelze určit. Výšku postavy odhadujeme na 160 cm. Trpěla kazivostí zubů. Pravý zevní zvukovod je zcela uzavřen. Změny v jeho okolí jsou velmi pravděpodobně vrozeného původu (Kuželka – Hendrychová 1993, 36-39).

Hrob č. 12 (1307)

Téměř úplná kostra nedospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Horní končetiny jsou podél těla, pravá ruka v klíně, levá ruka byla zřejmě natažená. Dolní konce bérců a kosti nohou se nacházely pod okrajem výkopu a nebyly vyzvednuty (obr. 123).

Závěr: V hrobě byl pochován muž ve věku 15-18 let se středně vytvořenou kostrou a středně širokou lebkou. Podle asymetrie horních končetin můžeme usuzovat na pravorukost jedince. Výšku postavy odhadujeme na 165 cm. Na pravé straně spodiny lebeční je vytvořen silný kostní výrůstek směřující dolů s kloubním spojením s příčným výběžkem atlasu (processus paracodylaris; Kuželka – Hendrychová 1993, 27-30).

Hrob č. 13 (1509)

Shluk kostí hrudníku, předloktí a kostí ruky z levé strany a lýtkových kostí a kostí nohy spolu s neúplnou lebkou leží v neanatomickém uspořádání (obr. 133).

Závěr: V hrobě byla pochována velmi pravděpodobně žena (podle tvaru lebky a velikosti vřetenní kosti). Věk je kladen do rozmezí 30-50 let. Trpěla pokročilými degenerativními změnami hrudníku a bederní páteře a kazivostí zubů. Měla hyperbrachykranní mozkovnu (Kuželka – Hendrychová 1993, 46-48).

Hrob č. 14 (1510)

Z hrobu byla vyzvednuta pouze kostra horní poloviny těla v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Lebka ležela na pravém boku. Horní končetiny jsou zachovány pouze do úrovně kostí pažních a v nálezů je jen levá pánevní kost (obr. 133).

Závěr: V hrobě byl pochován muž ve věku 40-50 let robustní kostry, s mesokranní mozkovnou. Podle asymetrie na pažních a klíčních kostech lze konstatovat pravorukost jedince. Výšku postavy odhadujeme na 174 cm (podle kosti pažní). Trpěl vrozeným defektem kloubu šestého krční obratle (spondylolysis interarticularis), který se mohl projevovat bolestivě v oblasti krční páteře. Dále trpěl i kazivostí zubů v dolní čelisti (Kuželka – Hendrychová 1993, 49-52).

Hrob č. 15 (1106)

Neúplná kostra dospělého jedince původně anatomicky uspořádána v poloze na zádech. Z horních končetin chybí kosti předloktí a rukou (obr. 114, 195:1).

Závěr: V hrobě se nacházely pozůstatky ženy ve věku 30-40 let se střední kostrou a brachykranní mozkovnou. Lateralitu těla nelze určit. Podle nálezů na kosti křížové a pánvi jde o ženu, která rodila. Výšku postavy odhadujeme na 164 cm. Trpěla značnou kazivostí zubů a chronickým zánětem dásní při současném výskytu silného zubního kamene. Na vrcholu lebky v šípovém švu měla polokulovitý kostěný nezhoubný útvar – osteom; (Kuželka – Hendrychová 1993, 39-42).

Hrob č. 16 (1108)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Mozkovna ležela na pravém boku, horní končetiny podél těla, dolní končetiny byly mírně pokrčeny (obr. 114, 195:1).

Závěr: Z hrobu byly vyzvednuty pozůstatky ženy ve věku 50-60 let s poměrně gracilní kostrou a středními svalovými úpony. Měla širokou lebku s výraznou asymetrií její týlní části. Lateralitu těla nelze určit. Výšku postavy odhadujeme na 166 cm. Žena trpěla degenerativními změnami na hrudní a bederní páteři (spondylosis et spondylarthrosis) a počínajícími degenerativními změnami v ramenním kloubu (Kuželka – Hendrychová 1993, 42-45).

Hrob č. 17 (bez přiřazeného kontextu)

Hrob obsahoval neúplnou kostru dítěte v neanatomickém uspořádání. Chyběly zejména dlouhé kosti končetin (obr. 124).

Závěr: V hrobě bylo pohřbeno dítě staré kolem šesti měsíců, zřejmě poněkud opožděného vzrůstu, protože délky dlouhých kostí jsou menší než by odpovídalo zubnímu věku (Kuželka – Hendrychová 1993, 52).

Část poškozené lebky

Nález byl předán antropologovi příslušníkem policie a podle výpovědi svědků pochází z této archeologické polohy.

Závěr: Z nalezeného zlomku lebky nelze určit pohlaví jedince a jeho věk lze pouze odhadnout nad 40 let (Kuželka – Hendrychová 1993, 53).

Hrob č. 21

Nález poškozené lebky a mírně poškozeného postkraniálního skeletu. Celá kostra byla pokryta cca 80 ulitami páskovky keřové (obr. 167, 199).

Lebka gracilní až středně robustní, se srůstajícími lebečními švy. Čelní hrboly malé, očníce nízká, hranatá, s oblým horním okrajem. Kořen nosu široký, mělce zapuštěný. Glabella

1. stupně, arcus superciliares ploché, čelo kolmé. Mandibula se středně vysokým tělem, malým tritonům mentale, středně šikmými, středně dlouhými a středně širokými rameny, středně prominující bradou. Gonia rovná až mírně evertovaná. Chrup na Mi silně obroušen, na I středně silně a na P slabě obroušen. Úsada zubního kamene.

Postkranální skelet gracilní, slabě svalově modelovaný s plně přirostlými epifýzami. Pánev má pohlavně determinální znaky ženské. Lemury eurymerní (85,1), tibie euryknemní (82,1).

Závěr: V hrobě byla pohřbena žena ve věku 30-40 let se dvěma intravitálními ztrátami v chrupu a tělesné výšce $157,5 \pm 3,72$ cm

6.2.5.4 Poloha v Železné ulici čp. 31

Z této polohy byly z místnosti č. 2 vyzvednuty pozůstatky tří jedinců: poškozený dětský pohřeb, hrob dospělého jedince a zlomek lebky dospělého jedince (publikace viz Kuželka – Hendrychová 1995, 107-109).

1. Dětský pohřeb

Kostra původně v anatomické poloze na zádech, zachována úplně. Část lebky, dolní čelist, některé kosti trupu a neúplná kostra pravé horní končetiny a dolní levé.

Závěr: V hrobě jsou zachovány pozůstatky dítěte starého kolem dvou let s přiměřeným vzrůstem (zubní věk odpovídá délce dlouhých kostí). Na pravé straně lebky jsou vytvořeny dvě vsuté kůstky, ve stropu pravé očnice je patrná „cribra orbitalia“ (Kuželka – Hendrychová 1993, 3-4).

2. Hrob dospělého jedince

Neúplná kostra horní poloviny těla, částečně v anatomické poloze.

Závěr: V hrobě byl pochován dospělý jedinec, podle výrazné robusticity kostry a výsledků diskriminační analýzy na kostech pažních, téměř určitě muž ve věku 30-40 let. Výšku postavy odhadujeme na 174 cm (podle kosti pažní). Trpěl degenerativními změnami na krční páteři a kazivostí zubů (Kuželka – Hendrychová 1993, 4-5).

3. Zlomek lebky dospělého jedince

Jde o část lební klenby tvořené kostí čelní předními částmi kostí temenních.

Závěr: Ačkoliv ze zachované části nelze určit pohlaví a věk jedince zcela spolehlivě, podle zachovaných morfologických znaků se jedná pravděpodobně o muže, který se dožil maturitního až senilního věku (tj. nad 50 let; Kuželka – Hendrychová 1993, 6).

6.2.5.5 Výsledná zjištění

Z výzkumu na Staroměstském náměstí čp. 99-101 bylo získáno celkem 22 kosterních pozůstatků a dva zlomky lebek. Spolu s lidskými kostmi byly v celé řadě hrobů nalezeny i zlomky kostí zvířecích, které se však nacházely většinou v zásypu hrobové jámy (hroby č. 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11).

Podrobné demografické zpracování koster není možné provést, protože jde o statisticky nevýznamný počet jedinců a jejich náhodné nálezy nezaručují dostatečnou reprezentativnost vzorku z celého pohřebiště. Proto je nutné omezit se jen na stručnou charakteristiku vyzvednuté skupiny jedinců (dle věku a pohlaví viz tabulku; Kuželka – Hendrychová 1993, 53-54).

Mladá Boleslav Staroměstské náměstí čp. 100-101, čp. 31, pohřebiště - rozložení souboru podle věku a pohlaví				
Věková kategorie	Nedospělí	Muži	Ženy	Celkem
inf. I (0-6)	7	0	0	7
inf. II (7-14)	0	0	0	0
juv. (15-20)	1	0	0	1
ad. I (20-30)	0	0	1	1
ad. II (30-40)	0	2	3	5
mat. I (40-50)	0	2	2	4
mat. II (50-60)	0	1	1	2
sen. (60-X)	0	0	0	0
ad. II-mat. I (30-50)	0	1	1	2
Celkem	8	6	8	22

Obličejová část se s výjimkou tvrdého patra a dolní čelisti u většiny lebek nezachovala, a tak je možné hodnotit pouze tvar a velikost mozkovny a stav chrupu (Kuželka – Hendrychová 1993, 54).

U mužů však tyto parametry mohly být hodnoceny pouze u tří jedinců. Převládající typ vertikálního obrysu lebky, tvar temene a týlního pohledu nelze určit. Čelo je středně ustupující, týl převážně klenutý. Mužské lebky jsou středně dlouhé až dlouhé, úzké až střední a nízké až středně vysoké. Jejich mozkovny byly mesokranní až dolichokranní s velmi variabilní šířkou čela (Kuželka – Hendrychová 1993, 54).

U žen bylo možno tvar a velikost mozkovny hodnotit v sedmi případech. Převládá u nich ovoidní vertikální obrys lebky, čelo je kolmé až mírně ustupující, temeno převážně stoupá k vrcholu nebo je ploché. Týl je plochý až klenutý, zadní obrys lebky je nejčastěji bombovitý, ale vyskytují se i jiné typy. Mozkovna je převážně mesokranní, ale vyskytují se všechny kategorie od hyperbrachykranních až po dolichokranní. Podle šířky čela je mozkovna eurymetopní (Kuželka – Hendrychová 1993, 54).

Průměrná hodnota stupně sexualizace na mužských lebkách je +0,62 (v rozmezí +0,37 až +0,90), čili je mírně maskulinní, stejně jako na dolních čelistech +0,63 (v rozmezí +0,38 až +1,25; Kuželka – Hendrychová 1993, 54).

Průměrná hodnota stupně sexualizace na ženských lebkách je -0,64 (v rozmezí -0,21 až -1,29), tedy slabě femininní, zatímco na dolních čelistech je +0,04 (v rozmezí -0,38 až +0,50) v pohlavně indiferentním pásmu (Kuželka – Hendrychová 1993, 55).

Sexuální dimorfismus lebek je v populaci slabě vyjádřen, tvar lebky vykazuje u obou pohlaví znaky spíše neurčité, u žen je ještě navíc posun ve stavbě dolní čelisti směrem k nevyhraněným znakům. Mužské kostry byly střední až robustní, ženské kostry střední až gracilní. Malé rozdíly ve stavbě kostry by mohly odpovídat slabě vytvořenému sexuálnímu dimorfismu populace (Kuželka – Hendrychová 1993, 55).

Průměrná tělesná výška mužů je 166, 2 cm (v rozmezí od 161 do 174 cm) a patří do kategorie střední. Průměrná výška žen je 163 cm (v rozmezí od 160 do 166 cm) a je hodnocena jako vysoká (Kuželka – Hendrychová 1993, 55).

Vzhledem k relativně malému souboru zkoumaných jedinců je velmi zajímavý vysoký počet případů výskytu chorobných změn na kostře. Ačkoliv kazivost zubů nebyla u dětí do tří let vůbec zjištěna, vyskytovala se prakticky u všech dospělých. U řady jedinců se vyskytoval zubní kámen (i silný) a ve dvou případech jsme zaznamenali chronický zánět dásní

a v jednom objemnou kořenovou cystu na dolní čelisti, která komunikovala do kanálu čelisti (Kuželka – Hendrychová 1993, 55).

U jedinců nad třicet let se vesměs vyskytovaly degenerativní změny na páteři (spondylosis et spondylarthrosis). V některých případech se však vyskytovaly současně s dalšími nemocemi páteře. Z vrozených vad na lebce se u dvou žen vyskytlo vrozené ucpání zevního zvukovodu (atresie); z vrozených vad na páteři jsme zjistili výskyt kostěného výrůstku na spodině lební (processus paracondylaris), který byl kloubně spojen s prvním obratlem. Dále bylo u dvou mužů registrováno vrozené přerušení oblouku bederního a dokonce i krční obratle (spondylolysis). Výskyt nadkladkového výběžku na kosti pažní, který se občas nalézá u dospělých, jsme zjistili u dvou až tříletého dítěte (Kuželka – Hendrychová 1993, 55-56).

U jednoho muže se našlo sečné poranění lebky a krční páteře, které bylo příčinou smrti. U téhož jedince se vyskytovala i zhojená zlomenina pravého žebra (Kuželka – Hendrychová 1993, 56).

Z infekčních chorob jsme u jednoho muže zaznamenali výskyt tuberkulózy páteře. K degenerativním změnám neznámého původu se řadí i Scheuermannova nemoc hrudní a bederní páteře, kterou jsme v pokročilém stadiu identifikovali u mladé ženy (Kuželka – Hendrychová 1993, 56).

6.2.6 Mladá Boleslav jako hradecké centrum

Význam a centrální funkce Mladé Boleslavi od konce 10. do 1. poloviny 13. století úzce souvisel s její pozicí v raně středověké přemyslovské státní správě. Ta byla zajišťována prostřednictvím tzv. hradecké soustavy (podrobně Žemlička 1978, 559-586). Svým jednoduchým, ale účinným systémem dokázala tato soustava zabezpečovat hlavní úkoly raně feudálního státu. Základní jednotku tvořil obvod náležející k příslušnému knížecímu hradu (hradišti). Boleslavský obvod se rozkládal zhruba od Labe na jihu až po Jizerské hory a Krkonoše na severu. Na východě hraničil s obvodem hradeckým a na západě s mělnickým a děčínským. Vlastní boleslavský obvod je prvně připomínán kolem roku 1057 (CDB I, č. 55, s. 58). Ačkoli se jedná o falzum asi z 12. století, lze předpokládat obecnou faktickou správnost. Hospodářskou funkci boleslavského centra zajišťovalo zázemí, vzájemná interakce byla založena na předpokládaném služebním vztahu (srov. Třeštík – Krzemieńska 1967, 70-103; k tomu naposledy Klápště 2005, 307-310). Kastelán měl na starosti správu a vymáhání dávek, poplatků a služeb od obyvatelstva. Boleslavští kasteláni jsou doloženi písemnými prameny mezi lety 1159-1262 a některé známe i jménem (viz výše).

Ovšem i ve skupině těchto centrálních správních míst existovala jistá hierarchie, která je dělila na ta skutečně nejvýznamnější (Litoměřice, Hradec, Plzeň, Žatec), která pravidelně navštěvoval panovník při svých cestách a na ta ostatní, které se nacházela poněkud ve stínu výše jmenovaných. Nedochovala se nám jediná zpráva, že by kníže kdy navštívil mladoboleslavské hradiště. Itinerář cest českých knížat je rámcově rekonstruován na základě listin, které na určitých místech panovník vydal. To může naznačovat jisté druhořadé postavení Mladé Boleslavi v rámci hradecké organizace. Na druhou stranu si Mladá Boleslav na rozdíl od jiných přemyslovských hradeckých center (např. Doudleby, Chýnov, Sedlec či Vraclav) udržela tradici centrality, kdy na raně středověké centrum navázalo během vrcholného středověku město.

6.2.6.1 Širší zázemí hradiště

V první řadě je třeba si uvědomit, jak bylo již výše uvedeno, že sledovaný region tvořil někdy od konce 10. do 1. poloviny 13. století zázemí přemyslovského správního hradiště, tedy centra hradecké správy. Z toho plynou mnohá očekávání a možné ambice na rekonstrukci osídlení případně odkrytí užších vazeb mezi centrem a zázemím. Je třeba však vycházet z reálných

pramenů, které o dějinách osídlení mohou vypovídat. V první řadě to jsou prameny písemné, dále pak archeologické a částečně i toponomastické.

6.2.6.2 Písemné prameny

Písemné prameny vztahující se k inkriminovanému regionu a ranému středověku lze shrnout velice stručně (srov. obr. 3, přílohy 1 a 2). Kromě časné zmínky o Mladé Boleslavi je k roku 1070 zmiňován v Kosmově kronice (Bretholz 1923, 120) biskupský dvorec v Žerčíněvsi („Sricinawez“), dnešních Žerčicích na jižním úpatí Chloumeckého hřbetu. Ač je tato lokalita mimo stanovený region, je vhodným příkladem, kde se jasně protíná výpověď písemných a archeologických pramenů. Kosmas píše o nově zbudovaném biskupském dvorci, v němž v červnu 1070 vysvětil biskup Jaromír-Gebhart svůj kostel. Další písemná zpráva se váže k roku 1130, kdy se do zdejšího biskupského dvorce uchýlili spiklenci chystající vraždu knížete Soběslava (Klápště 2005, 47, pozn. 86 s lit.). V okolí dnešního barokního kostela v Žerčicích se nachází homolovité návrší o rozměrech 120 x 100 m, event. 75 x 50 m. Hypotetické dvojí opevnění je určeno terasovitou konfigurací terénu s nálezy raně středověké keramiky. Původní rozloha pravděpodobně opevněného dvorce s kostelem se mohla pohybovat mezi 0,25-0,75 ha (Waldhauser 2001a, 122, obr. 129).

Z písemných pramenů vztahujících se obecně ke dvorcům je zřejmá jejich charakteristika nejen rezidenční, ale i hospodářská. Často byly také situovány při důležitých správních místech a dálkových komunikacích. Právem lze očekávat v okolí boleslavského hradiště sídlo (dvorec) například Markvarticů, kteří úřad kastelánů dlouhodobě zastávali. Napovídat tomu mohou i predikáty jako k roku 1259 doložená Hostilka vdova po Markvartu z Března (CDB V/1, č. 199, s. 316-318). Právě v této vesnici vzdálené asi 6 km východně od Mladé Boleslavi lze hypoteticky hledat možný šlechtický dvorec.

Další časná zmínka o zdejším osídlení se týká Bezna a Čachovic na Mladoboleslavsku, které spolu s dalšími mnoha středočeskými vesnicemi dle listinného falza z 12. století hlásící se k roku 1086 daroval král Vratislav II. vyšehradské kapitule (CDB I, č. 387, s. 375). Zhruba o století později je roku 1186 darována knížetem Bedřichem johanitskému řádu ves Kosmonosy (CDB I, č. 310, s. 282). To jsou všechny písemné zmínky 11.-12. století vztahující se ke sledovanému širšímu zázemí boleslavského hradiště.

6.2.7 Pozemková držba v 11.-12. století

6.2.7.1 Vznik pozemkové šlechty

Tato problematika úzce souvisí se vznikem tzv. pozemkové šlechty. Vznik a emancipace šlechty byla průvodním jevem při postupných změnách raně středověkého přemyslovského státu od 11. do 13. století. Při spravování státu se kníže obklopoval skupinou urozených velmožů, kteří mu nejen svou vojenskou oporou pomáhali udržet stabilitu v zemi. Za odměnu kníže tyto velmože pozvedal nad ostatní prostřednictvím úřadů a beneficí (Žemlička 1985, 566-567). Přirozenou snahou těchto předáků bylo získat prostřednictvím funkcí a beneficí co největší vliv a i určitou nezávislost na knížecí moci. Pevný postoj knížete a jeho dominantní postavení vládce „nad vším a všemi“ se udržel zhruba do konce 11. století (Žemlička 1999, 143-144). Od počátku 12. století známe díky kronikáři Kosmovi celou řadu zemských předáků i jménem (srov. Žemlička 1999, 144-145). Ač mezi sebou jednotliví předáci často soupeřili, vzrůstal mezi nimi i jistý pocit sounáležitosti. Přílišné otřesení centrální moci nebylo v jejich zájmu, jelikož právě určitá stabilita a silná pozice v blízkosti knížete byla zdrojem jejich výsadního postavení.

Základní státní správa byla zajišťována od 10. století prostřednictvím tzv. hradské soustavy (podrobně Žemlička 1978, 559-586). Právě ve správních funkcích vyrůstala převážná část soudobé aristokracie. Její síla nepramenila ještě z individuální pozemkové

držby a z vlastního hospodaření, neboť kníže postupoval beneficia, důchody či statky jen dočasně. Udílení beneficií a výsluh jen do odvolání i časté personální změny v důležitých úřadech měly být zárukou, že pouta předních družiníků k panovníkovi zůstanou zachována. Postupný proces osamostatňování velmožů byl umožněn i dlouhodobými boji o trůn a nestabilitou centrální moci ve 2. polovině 12. století, zejména v letech 1172-1197.

V naznačovaném procesu upevňování pozemkového vlastnictví šlechty se výrazně projeví výhody kastelánských úřadů a dalších hradských beneficií. Mnozí kastelánové si během vykonávání svého úřadu postupně přivlastňovali zeměpanskou půdu a současnou kolonizací řídké osídlených oblastí tvořili základ svých dominií (Žemlička 1985, 570). Toto kolonizační úsilí ve vlastní režii, které se nejmarkantněji dotklo zejména dosud intenzivně nevyužívaných oblastí za vnějším obvodem starého sídelního území, postupně rozrušovalo zastřešující funkce raně středověkého státu při shromažďování a rozdělování platů, břemen a služeb (Žemlička 1999, 283).

Původní mechanismus střídání úřadů a „rotace“ vlivných jedinců po celé zemi se postupně zpomaloval. Začaly se častěji prosazovat snahy o udržení úřadu v rámci rodu. Právě od 2. poloviny 12. století sledujeme v písemných pramenech například rozhojnění majetků litoměřického kastelána Blaha, v Podkrušnohoří získávali stále větší vliv Hrabšici, v jižních Čechách Vítkovci a na severu Čech Ronovci a Markvartici. Mocenský úpadek 2. poloviny 12. století umožnil mnohým vysokým úředníkům a správcům lépe ovládnout dosavadní knížecí majetek. Mnozí beneficiáři si již nárokovali nejen pouhý podíl ze státních daní a požitků, ale činili si právo k půdě a lidem, z nichž tyto příjmy plynuly. Takovéto úřední působení se lehce stávalo odrazovým můstkem pro další majetkový vzestup. Slábla ona rotace hodnostářů, která měla mimo jiné i bránit dědičnému užívání beneficií a přílišnému „zdomácnění“ vlivných rodů v provinciích (Žemlička 1999, 285). Principy dědičnosti znehodnocovaly pro panovníka význam celé hradské organizace. Její mechanismus sice nadále pracoval, ovšem přispíval už jen spíše k posílení soukromě majetkových tendencí (Žemlička 1985, 571). Právě v této době lze sledovat výrazný přesun „pozemkové“ šlechty ke svým državám na venkov. Jedním z nepřímých dokladů je i počátek výskytu predikátů, v nichž se významní jedinci začínají nazývat dle svých venkovských sídel (srov. Žemlička 1999, 286; Klápště 2005, 434 – zde soupis nejstarších predikátů). Právě v této době, kdy dochází k postupnému přerodu beneficiární nobility v „pozemkovou“ šlechtu, můžeme hovořit o jakési „privatizaci státu“, která vyvrcholila ve 13. století (k tomu Žemlička 2003, 509-541). Do této situace vstupuje v roce 1189 tzv. Statut Konráda II. Oty, kterým šlechta prosadila potvrzení dědičného držení půdy a majetku (Vaněček 1967, 40-48). Situace však postupně šla k výraznému střetu mezi dědičnou pozemkovou šlechtou a nižšími beneficiáři, jelikož pozemková šlechta se snažila zeslabit vliv veřejné (hradské) správy nad svými majetky, což bylo v rozporu se zájmy hradských beneficiářů. K vrcholnému střetu mezi zájmovými skupinami došlo při povstání královice Přemysla v letech 1248-1249. Vítězství jeho otce Václava I., který měl na své straně rozhodující podporu pozemkové šlechty, znamenalo otevření stavidel rychlému vzestupu „pozemkových“ panských rodů a zároveň i likvidaci nefunkčních zbytků státně distribučního systému, tedy hradské soustavy (Žemlička 1985; 1999).

6.2.7.2 Pozemková držba na Mladoboleslavsku

Boleslavský kastelánský úřad převážně drželi během 12. století členové rodu Markvarticů, z čehož jim plynuly značné výhody, výše zmíněná beneficia a zejména rozhodující vliv v celých severovýchodních Čechách. Stali se tak majoritním pozemkovým vlastníkem. Svoji držbu pak rozšiřovali kolonizací v řídké osídlených oblastech Podještědí, Podkrkonoší a horního Pojizeří. Tato kolonizační aktivita se tedy vzhledem k poměrně hustému osídlení Mladoboleslavska přímo netýkala, ač ji nelze vyloučit. Jediným aktem, který poodkrývá část majetků Markvarticů v zázemí boleslavského bradu, je listina Hostilky vdovy po Markvartu

z Března z roku 1259, jímž obdarovává nově zakládaný johanitský špitál na Podolci (výčet majetků viz výše). Přesnější představu o rozsahu držby tohoto rodu v zázemí hradiště během 12. století nemáme.

Dalším významným pozemkovým vlastníkem byla církev, konkrétně pražské biskupství. Centrem jejich majetků byl biskupský dvorec v Žerčicích připomínaný k roku 1070 v souvislosti s vysvěcením zdejšího nového kostela. Žerčický biskupský statek náležel až do husitských válek k největším pozemkovým držávám v okolí. Patřily k nim kromě Žerčic i Domousnice, Semčice, Kobylnice, Čížovky, Ctiměřice, Pěčice a další. Biskupství mělo své statky přímo i v zázemí přemyslovského hradiště. V pramenech 13. století je zmíněno 11 domů, mlýn a tržní desátek.

Zájmy panovníka, který byl formálním vlastníkem veškeré půdy, se v této oblasti střetávali se stoupající mocí Markvarticů, a tak kromě vlastního správního hradiště se vlastnictví dalších statků v jeho zázemí v písemných pramenech neodrazila.

6.2.7.3 Archeologické nálezy

6.2.7.4 Sídliště

Evidence archeologických nálezů je sice početnější, nicméně zde zase hraje roli její neúplnost daná stavem výzkumu a mnohdy nemožnost přesnějšího datování daného sídliště. Podíváme-li se na mapu osídlení v období existence boleslavského hradiště, tedy od konce 10. do 1. poloviny 13. století, neshledáváme žádné výrazné změny oproti předchozímu pravěkému osídlení (obr. 7). Vyhledávány jsou stále nejvýhodnější místa podél toků řek, jejich terasách a jižní svahy. Obecná struktura zdejšího raně středověkého osídlení je oprávněně na základě povrchové prospekce předpokládána jako síť proměnlivých, ale zároveň dlouhodobých usedlostí oddělených od sebe různě velkými vzdálenostmi. Mezi nimi se pak nacházely zemědělské plochy. Často se tedy nachází mimo současná vesnická jádra. Sídlení stabilizace současných vesnických jader je kladena až do průběhu 13. století. Mimo vesnická jádra máme doloženo osídlení v poloze **Kolomuty-u mostu**, **Plazy-U Studánek**, **Mladá Boleslav-za Pírkovým sanatoriem I** (Waldhauser – Drápela – Krásný 2004, 148), **Horní Statory-Z okraj intravilánu**, **Dalovice-Za cihelnou** (Waldhauser 1998b, 30), **Čejetice-Choboty** (Waldhauser 2001, 27). Současně se nachází doklady osídlení i v jádrech současných vesnic, a to v **Dolních Statorech-ppč. 112/2** (Waldhauser – Drápela – Krásný 2004, 149), **Čejeticích-pískovně na Klofátově** (Justová 1968, 167), **Bezně** (Sklenář 1992, 19; Justová 1968, 2; Vaněk 1887-1889, 669) a **Jizerním Vtelně** (Waldhauser 2000, 69-70).

6.2.7.5 Pohřebiště

Nedílnou součástí osídlené krajiny, zpravidla nedaleko od vesnic, byla od 10. století i tzv. řadová kostrová pohřebiště (obr. 7). Tato pohřebiště lze též nazývat nekostelní, jelikož z nich neznáme sakrální stavby. Tato pohřebiště byla zjištěna v **Řepově**, a to hned ve dvou polohách-na místě dnešní školy a nově zjištěné při stavbě rodinných domků při JZ okraji vesnice. Z jednoho hrobu objeveného na jaře r. 1890 při stavbě místní školy pochází denár Boleslava II. (972-999; Nohejlová-Prátová 1956, 13 s lit.) napodobující ražby anglosaského krále Ethelreda II. (978-1016). V roce 1924 pak byl v intravilánu obce při kopání základů nalezen v keramické nádobce depot asi 800 mincí Vratislava II. (1061-1092) jako krále, ražených tedy po roce 1086. Další pohřebiště byla objevena **Horních Statorech-u zvonice**, kde ho v letech 1936-1937 zkoumal amatérský archeolog A. Čech. V hrobech byly nalezeny esovité záušnice o průměru 24-80 mm (Turek 1939, 133-134). Nelze jednoznačně rozhodnout, zda se jedná o pozdní řadové nekostelní pohřebiště či rané kostelní. Kostel sv. Havla zde mohl být po stabilizaci osídlení vystavěn i na místě kontinuálně užívaném jako pohřebiště. Ojedinělý nález hrobu pochází z Kosmonos-Průmyslové ulice, ppč. 1794/3. Autor

výzkumu J. Prostředník porušený hrob na základě nádoby datuje již do počátku 9. století (Prostředník 1994, 201, obr. 8). Nelze však vyloučit užívání předpokládaného pohřebiště i ve staletích následujících. Obdobnou situaci lze sledovat v nedalekých Plazech, kde R. Turek (1974, 11) zmiňuje pohřebiště z 10.-11. století, které se však nachází v bezprostřední blízkosti zdejšího původně gotického kostela sv. Šimona a Judity. Má nejspíše na mysli nález tří kostrových hrobů učiněných v roce 1940 jižně od kostela v prostoru letního cvičiště. Jeden hrob obsahoval esovitou záušnici (Charvátová – Spurný – Venclová 1992, 142). Bez bližších informací o nálezu nelze bezpečně rozhodnout, zda jde o pohřebiště řadové nekostelní či zda hroby již náleží hřbitovu zdejšího kostela.

Využívání venkovských řadových nekostelních pohřebišť je úzce spojeno s postupným procesem christianizace vesnického prostředí. Během první fáze christianizace byla naprostá většina sakrálních staveb situována na hlavních knížecích hradech. Tato struktura překrývající se zejména do značné míry s hradskou organizací je pro odlišení od pozdějšího stavu nazývána jako velkofarní.

Počátky tzv. farní organizace souvisí s již zmíněnou christianizací venkovského prostředí a se vznikem venkovských kostelů zabezpečujících obyvatelům přístup ke křesťanským svátostem, jako je křest či pohřeb u nejbližšího kostela. Tuto zásadní strukturální změnu vytvářející skutečné předpoklady k christianizaci venkovského prostředí současné historické bádání chápe jako pozvolný proces trvající od konce 11. se završením ve 13. století. Páteří struktury mají být kostely budované z iniciativy knížete a především rané pozemkové šlechty (Štefan – Varadzin 2007, 1). Běžně je uváděno, že venkovská řadová pohřebiště byla opouštěna v průběhu 12. století. Odlišný názor prezentovali nedávno I. Štefan a L. Varadzin, kteří na základě datace nejmladších kostrových pohřebišť nekostelních a nejstarších pohřebišť kostelních nepokládají zánik pohřebišť za dlouhodobý proces, ale za záměrnou strukturální změnu zaujímající poměrně krátký časový horizont přelomu 11. a 12. století. Svou tezi opírají o chronologický rozbor záušnic a dataci hrobů mincemi. Takováto náhlá změna musela nutně probíhat pod záštitou knížete, o čemž však písemné prameny mlčí. Jedinou zmínkou je dle autorů pasáž v Kosmově kronice datovaná k roku 1092 a spojená s nařízením knížete Břetislava II (*„...aby se již budoucí nedály v lidu božím....pohřby, jež se dály v lesích a na polích“* vše pak mělo být činěno *„...k užitku církve..“* a *„...ve prospěch této země....rozlícen velikou horlivostí pro křesťanské náboženství...“*). Toto nařízení se jeví jako mnohem více než vypořádání se s hrstkou pohanů, a proto je patrně oprávněná představa spojovat ho s počátkem systematického budování venkovských kostelů (Štefan – Varadzin 2007, 18). Zde však narážíme na další nesnáz, a sice velmi malý doložený počet venkovských kostelů, které by bylo možno datovat již do průběhu 12. století. V písemných pramenech před polovinou 13. století je zaznamenáno pro celé Čechy celkem 39 kostelů mimo přemyslovská hradiště (srov. Štefan – Varadzin 2007, Tabulka 2). To však pochopitelně neposkytuje dobový snímek skutečnosti. Východiskem je oprávněný předpoklad existence starších předchůdců mnoha vesnických kostelů. Tyto předpoklady jsou často verifikovány archeologickými výzkumy v interiérech či nejbližším okolí kostelů. Pro Pojizeří uveďme například kostel sv. Jana Křtitele v Nudvojovicích (Prostředník 2003, 633-674).

Jediným písemným pramenem doloženým kostelem v zázemí boleslavského hradiště je již výše uvedený kostel v biskupském dvorci v **Žerčicích**, který měl roku 1070 vysvětit sám biskup Jaromír-Gebhart. Písemné prameny připomínají kostel na boleslavském hradišti až k roku 1356, ač nelze pochybovat o tom, že zde stál kostel již mnohem dříve. Kostel **sv. Víta na Podolci** (obr. 210) je připomínán až listinou Hostily z roku 1259 zakládající při této sakrální stavbě johanitský špitál. Ve stejné listině je zmiňován i kostel v **Týnci** (CDB V/1, č. 199, s. 316-318). Ostatní kostely (v **Michalovicích, Dobrovicích, Studénce, Sýčíně, Plazech, Horních Statorech, Kosmonosech, Debři, Vinci, Jizerním Vtelně, Čejkách,**

Vinci a Bezně) jsou v písemných pramenech připomínány až v registrech papežských desátků, tedy po roce 1352 (RDP, s. 80, 84-85). U většiny z nich však lze očekávat výrazně vyšší stáří či nějakého předchůdce. Hloubkové stavebně historické průzkumy či archeologické výzkumy však ve velké většině provedeny nebyly. Jediný stojící románský zděný kostel ve venkovském prostředí boleslavského zázemí je kostel **sv. Mikuláše ve Vinci** (obr. 211). Uměleckohistorickým rozbořem jej A. Merhautová (1971, 351-352) datovala do 40. let 13. století. Žádný archeologický výzkum v interiéru kostela realizován nebyl, a tak nelze o možném předchůdci říci cokoli určitějšího. Románské jádro je předpokládáno i u kostela **sv. Michaela (původně sv. Matěje) v Michalovicích**. Za původní hmotu ze stavby kolem poloviny 13. století považuje A. Marhautová (1971, 166) chór a obvodové zdivo lodi.

Kamenný románský kostel údajně stál i v areálu dnešního dvora a dřívější vsi **Studénka**. Zdejší kostel byl zbořen v roce 1836 a jeho zdivo bylo využito na stavbu ovčína. Ve 20. letech 20. století zde prováděl výzkum J. V. Šimák, který odkryl část kněžiště kostela (Šimák 1930). Dalšími výkopy pak byl nalezen kostrový hrob se dvěma tordovanými bronzovými záušnicemi s očky o rozměrech 88-95 mm a 90-95 mm (Filip 1947, 152, Tab. 65:10). Datace zdejšího pohřebiště a kostela tak spadá minimálně do 1. poloviny 13. století, s možným přesahem do století předcházejícího.

Další archeologické nálezy pochází z neodborných výkopů v okolí zaniklého kostela **sv. Kateřiny**, který sloužil pro přilehlou vesnici **Čejky** a šlechtické sídlo. Na základě architektonických prvků je kostelní stavba datována rámcově do 14. století, avšak při výzkumu bylo v jejím okolí nalezeno 20 kostrových hrobů a některé i s bronzovými záušnicemi neznámé velikosti. Dále zde byla objevena keramická nádoba s 69 stříbrnými mincemi Václava II. až Václava IV. Dvě mince prý měly být i v hrobech v rukách zemřelých. Z této lokality pochází ještě několik denárů 11.-12. století, které byly získány neznámým způsobem (Pecenka 1889, 586). K tomuto místu patrně náleží predikát Jošta a Jeniše z Čejek (Waldhauser 2001, 95-96). Zejména na základě existence kostrového pohřebiště lze zdejší existenci kostela posunout minimálně do 12.-13. století.

Z výše uvedeného plyne, že hypotéza o poměrně rychlé systémové změně kulturního chování v záležitosti pohřbívání na přelomu 11. a 12. století archeologické prameny neodporují. Dokladů však pro tuto změnu je poměrně málo a jediným mincí datovaným nekostelním pohřebištěm je Řepov. Je věcí budoucího výzkumu, aby potvrdil předpokládané stáří sítě farních kostelů na Boleslavsku.

6.2.7.6 Opevněné polohy

Další velmi výraznou a nezastupitelnou složkou osídlení jsou opevněné polohy (obr. 7). Obecně se předpokládá, že po sjednocení Čech pod nadvládou přemyslovské dynastie během 10. století většina starších raně středověkých hradišť zanikla. Jejich místo zaujala nová Přemyslovci založená. Tato situace se oprávněně předpokládá i v případě zániku hradiště na Švédských šancích a vzniku mladoboleslavského hradiště. Otázkou však zůstává, zda tato starší hradiště pouze nepozbyla svou původní správní funkci, jelikož osídlení je na nich často doloženo i nadále. Zároveň není zcela jasné, zda byly původní opevňovací systémy nadále udržovány či lokality upadly na úroveň běžného vesnického sídliště. Takovéto tzv. zbytkové osídlení lze sledovat nejen na lokalitě Chlum-Švédské šance, kde je doložena keramika 11. století a mladší, ale i na sousedním hradišti Chloumku. Podobná situace je doložena například i na Zadním hrádku u Sodoměře, kde bylo zachyceno opevnění ostrožny a mladohradištní kostrové pohřebiště snad i s tesanými stopami dřevěného kostela (Waldhauser 2001, 97, obr. 99-102). Další sídelně využitou ostrožnou polohou je i hradiště u Dalovic. Ostrožna, která je opevněna dvěma pásy příkopů a valů, byla považována za možné raně středověké opevnění. V roce 2002 však byla v jednom příkopu provedena

sondáž a získána pozdněhradištní keramika datovaná do 13. století. Lokalitu tedy lze nejspíše přehodnotit na rané šlechtické sídlo (Waldhauser 2004, 48-49).

Význam výše uvedených lokalit je možné určit vzhledem k neexistenci písemných pramenů jen obtížně. Není vyloučena existence udržovaných opevnění během 11.-13. století, která sloužila jako možný úkryt obyvatelstva okolních vsí v době ohrožení.

6.2.7.7 Nálezy mincí

Dalším pramenem, který přispívá k poznání struktury osídlení a funkcích tržní směny je evidence nálezů mincí 10.-12. století (obr. 7). Kromě jediného již zmíněného depotu asi 800 denárů krále Vratislava II. (1086-1092) z **Řepova** a nálezů denáru Boleslava II. (972-999) z hrobu tamtéž se jedná o starší nálezy bez bližších okolností (**Čejky**, **Bezno**-denáry 11.-12. století; **Kováň**-denár Vratislava II.). Dvě cizí ražby (arabské zlaté mince) z počátku 12. století pochází z mladoboleslavského zámku a z Řepova (Nohejlová-Prátová 1956).

Pozoruhodná je koncentrace nálezů mincí v Řepově, v blízkém zázemí přemyslovského hradiště. Depot 800 denárů ražených koncem 11. století představoval obrovskou hodnotu, nicméně o důvodech vyřazení takového obnosu z oběhu nevíme nic. Ostatní ojedinělé nálezy mincí nejspíše představují individuální ztráty během existence sídliště. Ve vesnickém prostředí je předpokládána až do 13. století převaha naturální směny a stříbrné denáry byly užívány pro svou vysokou hodnotu převážně jen na platbu daní či dalších povinných platů. Nejznámější povinností byla už od 10. století daň z míru vztahující se na všechny svobodné sedláky (Klápště 2005, 319-320 s lit.).

6.2.7.8 Toponomastika

Zmíněné toponomastické prameny nám pomáhají při poznání osídlení už i pro raný středověk. Například jména sídel mohou vypovídat mnohé o přesídlování lidí z jiných regionů či dokonce zemí (souhrnně Sláma 1985, 334-342 s lit.). V Kosmově kronice je zaznamenána událost k roku 1039, kdy po ovládnutí hradiště Hedeč v Polsku vojskem Břetislava I., byli obyvatelé hradiště i s majetkem přesunuti do Čech a kníže je usadil na několika místech, mimo jiné jim daroval údajně nemalou část lesa Črnína. Polská komunita si tak své nové území musela zkultivovat a byla tak zároveň i kolonizačně využita (Klápště 2005, 175). Obdobných názvů sídel jako Brňany, Krakovany, Moravany, Úherce a dalších je v našich zemích kolem čtyřiceti, z nichž asi 60 % skutečně souvisí s přesuny obyvatelstva (srov. Sláma 1985, 340, obr. 1). Vedle toponomastických pramenů existují i archeologické indicie přesídlení obyvatel například u Úherců u Loun, kde na tamějším kostrovém pohřebišti z 11. století byl nalezen mimo jiné i prsten spletený ze tří drátků, příznačný kulturně pro oblast Karpatské kotliny (Klápště 2005, 176). V některých případech byli z ciziny záměrně přiváděni i specialisté, o čemž patrně svědčí přítomnost vinařů ve zmíněných Úhercích u Loun. Ti jsou připomínáni v donacích vysehradské kapitule a kladrubskému klášteru, jež jsou falzy 12. a 13. století (Sláma 1985, 340).

Úherce, zmiňované v písemných pramenech k roku 1274 (CDB V/2, č. 757, s. 423), se nachází ve sledovaném regionu na úbočí Chloumeckého hřbetu jen asi 4 km západně od doloženého biskupského dvorce v Žerčicích. Nejedná-li se o náhodu a jméno poukazuje na přesídlenou komunitu z Uher mohou napovědět jen budoucí archeologická zjištění. Velmi zajímavá je jen asi 2 km vzdálená vesnice **Vinařice** zmiňovaná v písemných pramenech k roku 1227 (CDB II, č. 378, s. 422). Máme zde tedy zachycenou obdobnou situaci jako na Lounsku, kdy byly do zázemí boleslavského přemyslovského hradiště přesídlení lidé patrně z oblasti Karpatské kotliny, jejichž část snad byla i specialisty na vinařství. Časový rámec přesídlení těchto obyvatel lze snad vztáhnout na dobu vlády knížete Břetislava I. (1034-1055), který podnikal časté vojenské výpady nejen do Polska, ale i do Uher (Sláma 1985, 335).

6.2.8 Vrcholný středověk

Historický nástup vrcholného středověku se na mladoboleslavské aglomeraci nějak zásadně neodrazil. Pro existenci hradiště byl patrně mnohem důležitější zničující požár ve 12. století, který byl zachycen v podobě mohutné spáleništní vrstvy na několika místech. Nutno přiznat, že období 13. století je ve vztahu k existenci zdejšího správního hradiště obestřeno nejasnostmi. Jedinými doklady, že zdejší královská správa fungovala i nadále, je zmínka k roku 1224 a 1262 o kastelánech Sezemovi a Jaroslavovi. Druhý jmenovaný byl představitelem mocného rodu Markvarticů, kteří na Boleslavsku a v severních Čech vlastnil rozsáhlé majetky. Králova moc byla v těchto oblastech spíše jen formální, což bylo důsledkem dlouhotrvajícího zesílení a emancipace pozemkové šlechty směřující k dědičnému držení důležitých úřadů.

Lze předpokládat, že hradiště bylo po ničivém požáru alespoň částečně (?) obnoveno, ovšem již v té době byla technologie a údržba předpokládaných dřevohlinitých fortifikačních konstrukcí zastaralá a náročná. Jistá je zde existence pohřebiště, které se soustředilo patrně v okolí kaple sv. Vojtěcha. I sídelní aktivita se jeví na základě archeologických pramenů jako kontinuální a nelze proto potvrdit hypotézu úplného zpusnutí hradiště. V té době se však hlavní obchodní centrum nacházelo na předhradí a na Podolci, který se během 13. století pečlivě Markvaticů dynamicky rozvíjel, což se odrazilo mimo jiné i založením johanitské komendy roku 1259.

Výraznější stavební aktivitu v prostoru původní akropole hradiště zachycujeme až po polovině 13. století. Během záchranného výzkumu na hradním nádvoří byla v roce 1989 v průkopu zachycena sídlištní vrstva datovaná keramikou někam do 1. poloviny 13. století, do níž se zahluhovala mohutná, 2 metry silná zeď zděná z pískovcových kvádrů na maltu. V terénu se zachovala do výšky 100-105 cm. Dobu funkce této zdi určuje přiléhající vrstva s keramickým inventářem druhé poloviny 13. až počátku 14. století. Zeď je interpretována jako hradební. Areál hradu se tedy patrně nacházel na jihozápad od této hradby. Vzhledem k tomu, že severovýchodním směrem se nenacházel příkop, lze tak usuzovat, že se nejedná o okraj původního hradního areálu. Je pravděpodobné, že byl zachycen relikt královského kamenného hradu vystavěného někdy ve 2. polovině 13. století. Dle sdělení J. Waldhausera byla v roce 1995 zachycena jiná kamenná hradba, která patrně tvořila společně s téměř 10-12 m širokým a 7 m hlubokým příkopem hlavní fortifikační linii kamenného královského hradu. Hrad byl společně s předhradím a Podolcem v neklidných letech po porážce Přemysla Otakara II. na Moravském poli roku 1278 vypleněn a vypálen. Zeměpanské úřady byly přeneseny do Nymburka a někteří královi úředníci přesídlili na Bezděz. Hrad tak definitivně ztratil svůj správní význam.

Panovník vlastnil hrad i hradiště ještě v roce 1318, kdy v listině Beneš z Michalovic sliboval králi Janu Lucemburskému věrnost za odměnu v podobě důchodů a tržního práva v Mladé Boleslavi, s výjimkou hradního místa (RBM IV, č. 1998, s. 783). Již v roce 1334 však na místě starého hradiště Ješek z Michalovic vysadil město. Tedy někdy mezi lety 1318-1334 král rezignoval na vlastnictví v Mladé Boleslavi a za neznámých okolností (koupí či svévolnou usurpací) získávají bývalé hradiště i s hradem páni z Michalovic. Lze předpokládat, že hrad páni z Michalovic opravili a snad i přestavěli, avšak v organismu stavby nebyla pro toto tvrzení nalezena žádná opora. Mladoboleslavský hrad měl bezesporu velký význam i ve 2. polovině 15. století, kdy v roce 1468 získávají hrad páni z Cimburka. S výjimkou sklepa pod nádvořím však nebyly během stavebně historického průzkumu zjištěny žádné stopy architektonického dění starší než velká výstavba počátku 16. století (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 151-170). Jisté je, že za rodové sídlo si zdejší větev Markvarticů boleslavský hrad nevybrala, jelikož se již roku 1281 se Jan (Ješek) píše po novém hradě Michalovice, který vyrostl 3 km severně od mladoboleslavského hradu (Razím – Nachtmannová 2005, 2).

Již během druhé poloviny 13. století docházelo k výraznému slábnutí moci panovníka v celém okolním kraji, a tak se Přemysl Otakar II. rozhodl k rozsáhlé kolonizační akci založením výrazné opory královské moci – hradu Bezdězu – v 60. letech 13. století a současně i vysazením tří měst – stejnojmenného Bezdězu, Doks a Kuřívod (srov. Žemlička 1980, 726-751).

Velmi důležitým momentem v sídelní historii Mladé Boleslavi je rok 1334, kdy Jan (Ješek) z Michalovic nechal svým privilegiem vysadit poddanské město na ostrožně v místě původního hradiště, které je nazváno „Hrobie“. Nejdůležitější pasáž z celé listiny je následující úryvek: „...**město naše, které se Boleslav Mladá jmenuje, z místa přirozeného přenesli a položili na horu, která se Hrobie aneb hrobka vůbec jmenuje.**“ Podle převládajícího názoru historiků byla touto Mladou Boleslaví osada Podolec, mezi lety 1318-1334 povýšena na město (roku 1334 jím už byl a listina rozhodně nehovoří o povýšení) a ve zmíněném roce 1334 přeloženo na ostroh „Hrobie“, nazývané podle pohřebiště u dnes již neexistující kaple sv. Vojtěcha. Vzhledem k formulaci listiny není možné vyloučit, že roku 1334 byl tento proces už dovršen a mohl tak proběhnout již několik let předtím. Takovýto výklad je bezesporu jednou z možností.

V nedávné době však předložil K. Kuča (2000, 42-44) odlišný nástin urbanistického vývoje boleslavské sídelní aglomerace a přibyla i nová důležitá archeologická zjištění. V první řadě je zarážející, že by během 13. století došlo k tak značnému úpadku osídlení na původním předhradí přemyslovského hradiště (nynějšího Nového Města) a celkové zázemí tohoto centrálního správního místa by se zredukovalo pouze na sídelní jednotku v okolí kostela sv. Víta na Podolci. O významu Podolce jistě není pochyb a existence raně středověkého kostela sv. Víta a založení johanitské komendy o tom svědčí. Avšak pro rozvoj dalšího osídlení městského typu je to místo z mnoha důvodů (prostorových, obranných ad.) mimořádně nepříznivé.

Oním v listině zmíněným „místem přirozeným“ totiž nemusel být Podolec, ale též prostor předhradí boleslavského hradiště, nynější Nové Město. Svědčí pro to hned několik indicií. Například nejspíše ještě před polovinou 14. století vznikly v Mladé Boleslavi dvě sakrální stavby, jejichž založení je dáváno do přímé souvislosti se vznikem města. Jedná se o kostel sv. Jana Křtitele (patrně dnešní sv. Jan Nepomucký) a minoritský klášter s kostelem sv. Bonaventury. Prvně jmenovaný je v písemných pramenech spolu s farou výslovně uváděn již roku 1360, klášter pak vznikl v úzké časové následnosti po vysazení města, snad roku 1345. Právě poloha těchto dvou objektů budí oprávněné otázky o vztahu k nově lokovanému městu. Kostel sv. Jana Křtitele se nacházel cca 100 za městskými hradbami a klášter až 300 m. Zvláště pro klášter minoritů jakožto mendikantského řádu by bylo oprávněné očekávat v úzkou vazbu na město, jelikož prostředky k fungování komunity získávali mniši žádáním o almužnu o obyvatel města. Uvedené skutečnosti je možné vysvětlit tím, že v prostoru nynějšího Nového Města existovalo již v 1. třetině 14. století rozvinuté osídlení kontinuálně navazující na existenci osídleného předhradí boleslavského hradiště. Tehdejší osídlení boleslavské ostrožny na místě bývalého hradiště bylo patrně řídké a nesystematické. Poměrně rovinatá a plošně rozsáhlá plocha někdejšího předhradí je v rámci celé aglomerace nejprůhodnějším sídelním místem a bylo by tedy oprávněné vztahovat k němu onu listinnou charakteristiku „přirozeného místa“. Nelze tedy vyloučit, že město Mladá Boleslav se před rokem 1334 nacházelo právě zde a listina tak kodifikovala skutečnost pouhého rozšíření této aglomerace na lépe chráněné místo. Došlo však současně i k zásadní právní diferenciaci, neboť jen obyvatelé nově lokovaného města měli plnoprávné postavení (Kuča 2000, 44).

K této problematice svým dílem přispívá i archeologie, avšak dynamický proces změn osídlení dokáže zachytit jen výjimečně.

Během výzkumu v areálu někdejšího minoritského kláštera v poloze Na Karmeli byly v roce 2005 nalezeny základy kamenné stavby datované keramikou do 1. poloviny 13. století

(Bureš – Pařez – Waldhauser 2006). Tato časná datace kamenné stavby budí i otázky ohledně datační spolehlivosti keramiky. Dle interpretace autorů výzkumu se rozhodně nejednalo o původní budovu náležející k minoritskému klášteru. Minorité totiž budovali své řeholní domy v těsné blízkosti městských aglomerací nebo uvnitř nich teprve až v okamžiku, kdy byly zajištěny nebo přislíbeny právní podmínky pro vznik a fungování komunity jako korporace.

Z výše uvedeného a s přihlédnutím ke Kučově pojetí sídelního vývoje byla autory výzkumu zformulována hypotéza, že dům postavili, případně rozestavěli v prostoru nově (?) vznikajícího osídlení po zničení Podolce v 80. letech 13. století páni z Michalovic z neznámých důvodů. Když později založili minoritský klášter, dali mu část svého pozemkového majetku i s (rozestavěným) domem (Bureš – Pařez – Waldhauser 2006).

Archeologické doklady existence středověkého města na místě dnešního Starého Města jsou poměrně nečetné. Není to způsobeno stavem archeologického výzkumu, ale hlavně faktem, že téměř veškeré vrcholně středověké situace byly zničeny či narušeny novověkou kamennou zástavbou města.

Původní předpokládaná dřevěná městská zástavba se v archeologických pramenech téměř neodrazila. Jedním z mála dochovaných reliktnů po středověké domovní zástavbě je nález z čp. 31 v Železné ulici. Ve zkoumané místnosti 1 se do kontextu 5 s keramickým inventářem datovaným od 12/13. do 14/15. století částečně zahluhovala zeď z nasucho kladených čedičových kamenů. Tato zeď se zachovala do výšky 1 m a skládala se ze 7 řádků středně velkých až velkých kamenů. Zeď je datována do období vrcholného středověku a dle své polohy na kraji svahu je interpretována jako zadní (jižní) podezdívka domu, na níž patrně stál patrový dřevěný dům (Prostředník 1995, 83-106).

Další ojedinělé pozůstatky vrcholně středověké sídelní aktivity byly zjištěny během výzkumu čp. 99-101 na Staroměstském náměstí. V sondě 3/92 byla zachycena stavební vrstva (kontexty 141-143 a asi i 153) tvořená převážně sutí a datována do vrcholného středověku, tedy do existence města ve 14.-15. století. Zajímavým nálezem je i v západní části řezu sondy 19/93 zachycená novověká parcelní zeď i se starším středověkým vkopem. Zda se tam ve středověku nacházela zídka či plot z organického materiálu určit nelze.

Vrcholně středověké osídlení prostoru Nového Města bylo kromě narušení kulturních vrstev doloženo i nálezem obytného objektu v sondě 3/94 na Českobratrském náměstí, pro jehož existenci svědčí i tři křbové jamky umístěné po severní a západní části okraje této jílovité vrstvy interpretované jako reliktní udusané podlahy. Nálezy surového železa a hutnické strusky patrně svědčí o zdejší práci s kovem (Prostředník 1995a, 142-154).

Archeologickými metodami byl dokumentován v roce 1999 v Železné ulici U Bertíka i úsek vrcholně středověké městské hradby s malou půlkruhovou baštou, před níž se nacházel příkop s nálezy keramiky 15. století (Waldhauser 2001, 124; Waldhauser v tisku, 12).

6.2.9 Vrcholně středověká transformace v regionu

Vrcholně středověká transformace, proces spojený se změnami nejen hospodářskými, ale i společenskými, na Mladoboleslavsku probíhal stejně jako i v jiných částech českých zemí zejména během 13. století. Tento proces je spojen se stabilizací sídelní sítě, jejíž struktura se z velké části dochovala do současnosti (první zmínky k obcím viz *přílohu 1 a 2*). Během 13. století postupně zaniká disperzní raně středověké osídlení mimo současná vesnická jádra, nastala tak výrazná změna prostorového chování. Jednalo se o proces nesmírně složitý, ne vždy lineární a jelikož se jeho průběh neodrazil v písemných pramenech, je nutné vycházet hlavně z pramenů archeologických. Tento proces probíhal paralelně s kolonizační činností a zakládáním vsí zcela nových, jejichž právní rámec se výrazně lišil o sídel starších (srov. Klápště 2005, 223-248 s lit.). Základní změnou a inovací oproti předešlé době bylo jasné vymezení území a majetkoprávních vztahů v dané komunitě. Výmluvným

příkladem je i fenomén výskytu Lhot (mapa lhot viz Sláma 1967, obr. 4). Nejstarší zmínky o Lhotách z Čech pochází již ze samého počátku 13. století. Princip lhůty, od níž je název odvozen, je patrně starší a souvisel se snahou překlenout neproduktivní počátky kolonizačních snah formou lhůty, během níž byli noví osadníci osvobozeni od placení poplatků (naposledy Klápště 2005, 248-250). Ve sledovaném území v okolí Mladé Boleslavi nacházíme lhoty celkem tři. Do světla písemných pramenů vstupují ve stejném časovém údobí a sice koncem 14. století. O jejich přesnějším založení mohou omezeně vypovědět patrně jen budoucí archeologické nálezy. V jejich názvech se na první pohled může ozývat i jisté specifikum jednotlivých lokalit určujících jejich možné sídelní počátky či charakter osídlení (Dlouhá Lhota – prvně zmiňovaná 1383, AČ 31, s. 46, č. 33) a i možné budoucí hospodářské potíže (Písková Lhota – prvně zmiňovaná 1398, DD č. 14, s. 44). Skutečnost je však mnohem složitější. Zmíněný dnešní název Dlouhá Lhota se totiž poprvé objevuje až v roce 1660, původní jméno vsi je uváděna jako Mravínná Lhota („Mrawnyney Lhotye“). Písková Lhota je v predikátu uváděna jako Lhota Hrušová („Clement de Lhoty Hrussowe“). Současný název Písková Lhota je pak zmíněn prvně až v roce 1834. Z výše uvedeného plyne nutná opatrnost při práci s místními jmény.

V zázemí Mladé Boleslavi, která byla městskými právy nadána již před rokem 1334, probíhala celospolečenská transformace velmi dynamicky. Vlastní klasická masivní kolonizace, kdy byla nová zemědělská půda získávána mýcením lesů zde probíhala jen okrajově. Vyjma vrcholových částí Chloumeckého hřbetu, okolí vrchu Baba a možná i severozápadního okraje sledovaného regionu se jednalo o oblast bez větších lesních oblastí, již od pravěku zemědělsky kultivovanou. Docházelo tak spíše jen k dosídlování vhodných neobsazených poloh.

Jedním z mála dosud nekolonizovaných oblastí bylo Bezdězsko, kde se snažil realizovat velkolepý kolonizační projekt během 2. poloviny 13. století král Přemysl Otakar II. Založen byl hrad Bezděz a tři města. Projekt se však neobešel bez nesnází a původní záměr se v plné míře nepodařilo realizovat (Žemlička 1980, 726-751). Vyvrcholilo to mimo jiné i přenesením městských práv z podhradního města Bezděz na sídliště umístěné asi 6 km jihovýchodně, nazývanému Nový Bezděz („Novum Bezdez“) dnes Bělou pod Bezdězem. Celá tato akce byla kodifikována listinou sepsanou v České Lípě („in Lippa“) roku 1337 (RBM IV, č. 419, s. 169-172). Tímto aktem se patrně snažil majitel Hynek Berka z Dubé mimo jiné i konkurenčně čelit jen 12 km vzdálenému městu Mladé Boleslavi, v níž k podobnému přeložení z popudu Jana z Michalovic došlo o pouhé tři roky dříve. Městské obce i samotní měšťané se pak stávali dalším důležitým mocenským subjektem s nezanedbatelnou pozemkovou drůbou.

Během 13. století se postupně díky písemným pramenům začínáme dovídat o zdejší drobné pozemkové šlechtě vázané hlavně na vesnické prostředí, kde si stavěli své dvorce. Známe i některá konkrétní jména, například k roku 1219 Bohuše z Kováně (CDB II, č. 231, s. 220), na Hostilčině listině pro johanity z roku 1259 jsou zmiňováni Ctibor z Vtelna, Soběhrd z Lužan, Slavko z Čejetic, Sičeslav ze Všetat, Zdislav z Újezda, Milko z Kajšic, Janis ze Ctiměřic, Malhost z Židněvsi (CDB V/1, č. 199, s. 316-318). Při dalším obdarování boleslavských johanitů královským rytířem Mikulášem z Hrádku na listině z roku 1297 svědčili Mikulášův syn Česlav, dále Prokop z Vtelna, Martin z Čechelic, Fridrich z Čachovic, Jareš z Chlumu, Gothard ze Slunic, Toma, Konrád a Přibík ze Semčic, Ctibor, Odolen a Soběslav ze Strašnova, Vlastibor ze Studénky (RBM II, č. 1737, s. 746). Je otázkou, jak velký vzorek zdejší šlechty byl ve svědeckých řadách zaznamenán. Pravděpodobně byli k této prestižní záležitosti přizváni ti významnější šlechtici z regionu.

Právě na okrajích či v jádrech vsí registrujeme relikty původních dřevěných tvrzí; majetnější pak budovali kamenné hrady (např. páni z Hrádku či z Chlumu) se snahou dát najevo své výlučné postavení (soupis šlechtických sídel v regionu viz Sedláček 1997; Fišera

2002). Tyto hrady se však nemohly svou rozlohou, stavební kvalitou a prestiží rovnat markvartickým hradům Michalovice (Razím – Nachtmannová 2005, 1-58 s lit.) , Zvířetice či Mladá Boleslav (Durdík 2000, 636-638, 364-365 s lit.).

6.2.10 Novověk

Lze oprávněně předpokládat, že během raného novověku došlo v souvislosti s přestavbami domů a úpravami přilehlých parcel k odebrání a přemístění většiny vrcholně středověkého terénu. Z toho vyplývá, že jakákoli bližší zjištění o vývoji vrcholně středověkého dřevěného města a přerod jeho zástavby v kamennou postrádáme. Do této situace vstupuje od 16. století poměrně systematická písemná evidence, zaznamenávající majetkoprávní vztahy u jednotlivých domů, avšak stavební podoba či vývoj se v nich odáží jen okrajově. Z absence spolehlivých archeologických situací dokumentujících zmíněný přerod vyplývá důraz na druhý možný poznávací pramen, a sice analýzu a průzkum stojících pozdně gotických kamenných domů. Zde narážíme na další nesnáz v podobě malé poznatosti jednotlivých domů Starého Města. Kvalitně zpracovaných a dostupných SHP domů je jen několik, konkrétně čp. 2 (Pešta – Ebel 2002), čp. 31, 32 (Benešová 1981), čp. 99, 100 (Muk 1992) a pak samozřejmě vlastní boleslavský hrad (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 151-170). Zde ponechávám stranou SHP celého jádra města obsahující z podstaty věci pouze popisy objektů bez hlubší analýzy (Líbal – Kašíčka 1960).

Podstatné výsledky přinesl SHP čp. 99 a 100, jehož výsledky byly již podrobně výše uvedeny (obr. 12-15). J. Muk konstatoval, že současný kamenný dům zde vznikl nejpозději v 16. století, avšak slohově byl ještě svázán s gotikou. Nejstarší majitelkou zmiňovanou v 80. letech 16. století městských knihách je Anna Frydryška. Z nejstarší stavební fáze domu se zachovaly jistě hraniční zdi, pravděpodobně pak zadní komora a pravý hluboký trakt. Obdobná situace se jeví i ve vedlejším domě čp. 100, kde byl dokumentován kamenný vstupní portál v loubí, dle technologie náležející pozdní gotice (konec 15. – počátek 16. století). Charakteristickým gotickým prvkem je i střední trakt komory nad schodištěm do sklepa. Doklady starší kamenné zástavby než je přelom 15. a 16. století tedy zatím postrádáme.

Pozoruhodná situace byla zjištěna SHP v čp. 31 a 32 v Železné ulici. Majitel domu čp. 31 Václav Vlášek je připomínán již k roku 1547; jako majitelé vedlejšího domu čp. 32 jsou k roku 1589 uvedeni A. Hruška a J. Vrba. Autorka průzkumu K. Benešová považuje za nejstarší částí domu sklepy a zejména pak chodbu, která vede ve směru pod podloubí a do níž se vstupuje velkým kamenným sedlovým portálem datovaným autorkou SHP do konce 14. či počátku 15. století. Tento portál pak dle ní datuje i zbylou část obvodového zdiva této části sklepa. Sklep pak pokračuje směrem pod náměstí dál a hlouběji, nejprve do trojboké centrální prostory s obdélnými výklenky vytesanými ve skále a klenuté stlačenou cihlovou klenbou s lunetami a odtud vede dále úzkou nově opravovanou chodbou do nejnižšího suterénu, vytesaného zcela ve skále (Benešová 1981, 12). Velmi podobná situace je zachycena i v sousedním čp. 32, kde K. Benešová uvádí opět datování téměř všech sklepů do prvotní gotické fáze výstavby domu, zejména na základě konfigurace v rámci parcely, ale i přítomností několika půlkruhových kamenných portálů (Benešová 1981, 15). Je nutno dodat, že k dataci architektonických článků je třeba přistupovat velmi opatrně a je otázkou, zda zjištěná situace opravňuje časové zařazení do přelomu 14./15. století. Obecný předpoklad vrcholně středověkého stáří sklepních prostor lze snad považovat za správný. Středověké stáří suterénních prostor je předpokládáno i v čp. 2 v sousedství boleslavského hradu (Pešta – Ebel 2002).

Na základě výše uvedených argumentů lze tedy předpokládat výraznější přestavbu města a domů někdy koncem 15. a v první polovině 16. století. V této době tedy dle dostupných pramenů došlo k postupnému přerodu dřevěného pozdně středověkého města

v raně novověké kamenné. Nelze vyloučit, že tento interval se na základě budoucích zjištění archeologických a stavebně historických může ještě změnit a zpřesnit. Dokladem z velké části již ukončeného přerodu města je Willenbergova veduta datovaná do roku 1602. Z domů na Staroměstském náměstí tu jsou zřetelné jen vysoké jehlancovité bohatě zdobené štíty. Další nejen stavební osudy města formovaly zejména časté požáry (např. v letech 1631, 1642, 1643, 1646, 1697, 1710, 1711, 1761, 1779 a další), které likvidovaly starší dřevěnou zástavbu a nutil obyvatele k investicím do kamenné zástavby a vyždění často dlouho do novověku dřevěných komínů.

Samostatnou kapitolou je pak stavební vývoj boleslavského hradu v raném a vrcholném novověku, při níž vycházíme z komplexního stavebně historického průzkumu realizovaného D. Líbalem, L. Lacingerem a H. Hanzlíkovou (1998 – původní SHP přetransformované do publikační podoby). Hrad měl bezesporu velký význam i ve 2. polovině 15. století, kdy v roce 1468 získávají hrad páni z Cimburka. S výjimkou sklepa pod nádvořím však nebyly během stavebně historického průzkumu zjištěny jakékoli stopy architektonického dění starší než velká výstavba počátku 16. století. Gotickou stavební fází obsahuje tzv. Josefinské křídlo, které s pozdně gotickým hradním jádrem zřejmě nesouviselo. Zachované zdivo se omezuje pouze na dva suterény a jižní část přízemí. Významnou pomoc při hodnocení stavební podoby hradu poskytuje rytina Jana Willenberga z roku 1602. Zde je Josefinské křídlo o patro vyšší než hradní palác a řešení zastřešení je zcela rozdílné. Tento fakt a současně i skutečnost, že obvodové zdivo Josefinského křídla je podstatně širší než hradního paláce, vede k závěru o vyšším stáří křídla. Bližší dataci této stavební fáze však brání nedostatek architektonických detailů (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 168).

Doklad starší stavební aktivity byl shledán u bollwerku. Nápadná je skutečnost, že jeho vztah k budově paláce je oboustranně neorganický. Situace se jeví tak, že při výstavbě paláce byly části bollwerku ubourány a doplněny v poněkud jiném zdivu. Na severu nepokračuje ani obranný ochoz. Je pravděpodobné, že bollwerk měl původně odlišný půdorys a souvisel s neznámou starší hradní dispozicí. Jeho vznik je datován do třetí čtvrtiny 15. století (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 168).

Hradní jádro bylo nejspíše založeno a vybudováno jednotně. Palác však nebyl původně jednotraktový, ale náležel k němu ještě nádvoří trakt, doložený dnes pouze sklepem s goticko renesančním portálem. V jedné stavební etapě vynikly i obě věže spolu s přístavky. Jižní přístavek obsahoval zprvu patrně hlavní hradní schodiště.

V roce 1502 získal boleslavské panství Jan ze Šelmberka, kancléř krále Vladislava II. Je možné, že z titulu svého postavení si zvolil za architekta nového hradního paláce Benedikta Rieda. Lze vycházet z podobnosti okenních ostění obou palácových pater s okny tzv. Ludvíkova křídla na Pražském hradě. Jan ze Šelmberka zemřel v roce 1508, patrně ještě před dokončením stavby (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 168-169).

Renesanční štít západního dílu jižního křídla, jak zřetelně ukazuje Willenbergova rytina, poukazuje na stavební činnost někdy ve druhé třetině 16. století. Tuto aktivitu lze snad spojit s výstavbou pánů Krajířů z Krajku. Limitem pro bližší poznání celkových hodnot goticko renesančního mladoboleslavského hradu je zánik naprosté většiny architektonických prvků a detailů zejména v interiérech (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 169).

Willenbergova rytina zachycuje hrad na samém počátku 17. století ve své plné architektonické působivosti. Zajímavým poznatkem je, že na rytině na severozápadním konci navazovala na hradbu bollwerku vyšší palácová věž s vysazeným arkýřem a kuželovou střechou. Může to být snad pozůstatek staršího hradního opevnění. Další pozoruhodná situace se ukazuje na severozápadní straně paláce, jakoby v popředí severní věže. Je tu zobrazen jakýsi zaoblený závěr s dvojicí lomených oken s tesaným ostěním. V úvahu připadá možnost nějaké později zaniklé církevní stavby (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 152).

Již roku 1681 zmiňuje Bohuslav Balbín, že „hrad v Nové Boleslavi je v ssutinách“. Lze to vysvětlit zejména faktem, že již v poslední čtvrtině 16. století přesídlili Kramářové na blízké Kosmonosy a rezidenční funkce boleslavského hradu postupně upadala. Dalším zhoubným faktorem byla i třicetiletá válka, v jejímž průběhu hrad jistě utrpěl. V roce 1629 je zmiňován hrad od vojáků tak zničen, že zbývají jen holé zdi beze střech. Koncem třicetileté války bylo po vytlačení švédských vojsk rozhodnuto o zesílení opevnění, avšak vzhledem k tomu, že během posledního švédského vpádu roku 1648 nebyl dostatek mužů na obranu, byla na příkaz nová opevnění stržena. Při této příležitosti boleslavští občané údajně odstranili střechy a část kleneb (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 153).

Zásadní změna nastala až po polovině 18. století, kdy bylo rozhodnuto přestavět hrad na kasárna. Realizace proběhla v letech 1753-1757. Díky ryze funkční a co nejméně nákladné přestavbě byla podstata pozdně středověkého hradu ve hmotě zachována. Jediným známým dochovaným pramenem pro tuto přestavbu je plán přízemí z roku 1760, který zobrazuje již adaptovanou stavbu. Z něj vyplývá, že hradní jádro bylo přepatrováno, na místě původních dvou poschodí byla zřízena tři patra. Současně byla proměněna i vnitřní dispozice, především vybouráním silných gotických dělicích zdí paláce, které byly zčásti nahrazeny výrazně slabšími příčkami. Na straně do dvora byl k původnímu paláci přistavěn nádvorní trakt. Do obou pozdně středověkých přístavků věží byla vložena nová schodiště. S výjimkou dvojice křížových kleneb severní věže dostaly všechny prostory od přízemí trámové stropy. Výrazně přestavěna byla i západní část jižního křídla, z původní zástavby tu zbyl pouze suterén a přízemí. Od úrovně prvního patra byla výstavba nová. V sousední mezeře byla vložena baterie záchodů s odpadem. Přestavbou bylo poznamenáno i Josefské křídlo. Z pozdní gotiky byly zachovány pouze oba suterény a větší část obvodového zdiva jižní části přízemí, které bylo na severu zkráceno. Její původní rozsah dokládá horní suterén. Pokračování křídla severním směrem bylo ubouráno a na jeho místě vznikla tříposchodová novostavba, jejíž dispozice se zčásti dodnes zachovala. Autorem přestavby byl snad pražský stavitel Palliardi, jehož návštěva je v pramenech k roku 1756 zmiňována (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 169-170).

Roku 1779 byl hrad ničivě postižen rozsáhlým požárem a následná obnova výrazně zasáhla do hmoty tereziánské přestavby. Mezi západní díl jižního křídla a Josefské křídlo byl vložen objekt záchodů v celé výšce sousedních budov. Při nádvorní straně jižní části věže a návazném jižním křídle byly přiloženy ve všech podlažích převážně klenuté arkádové chodby. Nového stavebního řešení se dočkalo i přízemí jižní části Josefského křídla, vytvořena byla i nová dispozice ve všech patrech (Líbal – Lacinger – Hanzlíková 1998, 170).

Od poloviny 70. let 20. století dosud probíhala rekonstrukce hradu v souvislosti s adaptací části na okresní muzeum.

7 Komparace Mladé Boleslavi s obdobnou lokalitou

Pro srovnání sídelní situace v Mladé Boleslavi byla hledána vhodná lokalita, jejíž sídelní geneze byla podobná a zároveň se výrazněji odrazila v písemných pramenech. Nezbytnou podmínkou bylo i dostupné archeologické zhodnocení dané lokality. Jako vhodná srovnávací lokalita byla zvolena Stará Boleslav, k níž se vztahují písemné prameny a která stála v počátcích přemyslovského státu. Obě lokality se stejnými jmény, které si časem vynutily rozlišení oním přívlastkem, jsou vzdálené cca 30 km. Důležitým faktem byla také nedávná celková publikace výsledků zdejších intenzivních archeologických výzkumů probíhajících systematicky od roku 1988 (Boháčová ed. 2003). V prostoru dnešní Staré Boleslavi nebyly dosud identifikovány žádné pravěké nálezy, a tak se zaměříme zejména na situaci raně středověkou.

Raně středověké hradiště Boleslav bylo situováno na pravém labském břehu v nížinné krajině s plně vyvinutou údolní nivou. Pro jeho založení byla zvolena výhodná poloha

na křižovatce říční cesty s dálkovou komunikací, která překonávala řeku v místě maximálního zúžení nivy, ve vzdálenosti jednodenního pochodu od Prahy. Severojižní cesta procházející Boleslaví je nazývána cestou žitavskou. Procházela zde patrně i jedna z alternativ tzv. polské cesty. Boleslav tak byla jakousi křižovatkou obchodních stezek nadregionálního významu (Boháčová ed. 2003, 11).

Do psané historie vstoupila Boleslav díky legendám, které byly psány různými autory od konce 10. století. Legendy se týkaly zejména zavraždění sv. Václava u vrat kostela sv. Kosmy a Damiána svým bratrem Boleslavem v roce 935. Jednotlivé verze legend se od sebe liší a je nutné s nimi pracovat jen velmi opatrně. Důležitými poznatky je tvrzení První staroslověnské legendy, že kníže Václav jako obvykle objížděl své hrady, mezi nimi i údělnou Boleslav svého bratra, a světil tam posvícení. Další důležitou skutečností je zmínka o existenci knížecích a velmožských dvorců na hradišti. Úvaha o dřevěné stavbě kostela sv. Kosmy a Damiána vychází z pasáže legendy, která hovoří o dřevěných deskách, z nichž nebylo možné smýt krev zavražděného knížete. Podstatným příspěvkem k možné konstrukci hradní fortifikace je zmínka kronikáře Kosmy, že hradba byla vystavěna „opere Romano“, tedy z kamene po vzoru římských měst. Velmi významným písemným dokumentem je zakládací listina vzniknuvší někdy po roce 1078 a vztahující se ke situaci kolem poloviny 11. století. Tato listina obsahuje soupis darovaného majetku a statků. Mezi nejdůležitější náleží upsání biskupských desátků v několika českých a moravských krajích, množství vesnic a konkrétních služebných specialistů (oráči, ozdobníci, pekaři, mlynář, kožešníci, rybáři, ovčáci, kováři, státníci, strážci kostela a další; souhrnně Kalhous 2003, 17-28).

Výsledky přírodovědných analýz naznačují, že ani v nejstarší době existence hradiště neobklopovaly rozsáhlé nepropustné lesní porosty, ale zčásti odlesněná otevřená krajina s lužním lesem v nivě při řece. Osídlená plocha vnitřního hradu o rozloze cca 4,8 ha byla limitována hranami nízkého ostrohu a současně opevněním, které je respektovalo. Přirozený předěl, oddělující úzký jazykovitý výběh ostrožné vyvýšeniny od rozlehlější plošiny v jeho východní části, byl využit pro vybudování příčné fortifikace mezi vnitřní částí areálu a předhradím v jeho bezprostředním zázemí. Rozsah a intenzita raně středověkého osídlení nebyly zatím u předhradí přesněji vymezeny. Plocha vlastního předhradí je na základě morfologie terénu odhadována na cca 11 ha. Fortifikace je dosud prokázána pouze pro vnitřní hrad. Obvodové opevnění tvořila hradba. Z fortifikace oddělující předhradí byl dosud bezpečně zjištěn pouze široce rozevřený příkop. Archeologie dosud blíže nepřispěla k řešení otázky, zda tok Labe byl překonán pouze brodem nebo přívozem, či zda byl na trase dálkové komunikace vybudován most. Předpokládané zázemí hradiště mimo opevněný areál bylo registrováno ve třech polohách, přičemž jedna se nacházela přímo v nivě. Za pozornost stojí i denárový depot uložený v lahvi a zakopaný rovněž přímo v nivě poblíž předpokládané křižovatky vodní cesty s významnou pozemní komunikací.

Během archeologického výzkumu bylo zdejší raně středověké osídlení rozděleno chronologicky na tři základní horizonty. Nejstarší sídelní horizont lze s jistou opatrností datovat do závěrečné fáze 9. století. Právě do nejstarší fáze náleží ona celokamenná hradba, která obepínala vnitřní hradiště. Při hledání její geneze není bez zajímavosti možná spojitost mezi návštěvou Řezna knížetem Spytihněvem I. roku 895, kde zcela jistě na vlastní oči spatřil pozůstatky mohutného kamenného římského opevnění. Odtud mohla pocházet původní idea, která byla zrealizována snad během 20. nebo 30. let 10. století samotným Boleslavem či jeho otcem Vratislavem I. V této době na hradišti stál kostel sv. Kosmy a Damiána, který nebyl archeologickým výzkumem dosud objeven. V okolí tohoto centrálního místa se nacházely dřevěné dvorce, doložené v terénu jako více prostorové objekty s otopným zařízením. Tyto stavby dosahující poměrně velkých rozměrů jsou rozmístěny ve značných rozestupech, což potvrzuje interpretaci dvorců. V té době se pohřbívalo u zmiňovaného kostela a zároveň i na pohřebišti v severní části předhradí. Překvapivá je poměrná nízká četnost luxusních

nálezů v sídelních situacích. Některé nálezy hlásící se užitou surovinou, morfologií či výzdobou k územím severně od Čech na druhou stranu dokládají význam hradiště jako důležitého obchodního uzlu. O významu zdejšího hradiště ve starším sídelním horizontu není pochyb, jelikož se dle výpovědi písemných pramenů jednalo o sídlo nevládnoucího člena přemyslovského rodu a zároveň vojenskou pevnost na okraji středočeské přemyslovské domény.

Druhá výrazná etapa ve vývoji Boleslavi začala založením baziliky sv. Václava vysvěcené roku 1046. Při tomto kostele pak byla založena kapitula, což přineslo posílení významu Boleslavi jako duchovního centra. Vojenský význam se v té době nacházel již v ústraní, což dokazují i výrazné stavební změny zahrnující například i zasypání příčného příkopu mezi vnitřním hradem a předhradím. Nechybějí též indicie o tom, že během sklonku raného středověku zanikla i kamenná hradba. Rozsáhlá přestavba v souvislosti se založením kapituly se projevila mimo jiné i vydlážděním okolí baziliky opukovou dlažbou a pískovcovými plotnami a po čase i výstavbou dalších dvou kostelů – sv. Klimenta a druhého bez známého patrocinia. Z archeologických kontextů je doložena minimálně pro období 12. století keramická střešní krytina, skleněné výplně oken a kamenná či keramická dlažba. V této době se pohrbovalo již převážně u těchto třech sakrálních staveb. Podstatným bylo i zjištění jakéhosi řemeslnicko-hospodářského okrsku SV od kostela sv. Václava, kde se patrně zpracovávalo i železo. Tyto úpravy znamenaly markantní změnu ve využívání centrální plochy hradiště. Celkové strukturální změny se dílem projeví například i v keramickém inventáři odklonem od dříve zcela převažujících kontaktů s pražským prostředím. Do závěrečné fáze mladohradištního osídlení náleží i torzovitě registrované reliktů systému kůlových jamek v centrální části předhradí, které lze interpretovat jako náznaky členění plochy do menších areálů.

Třetí etapa vývoje Boleslavi je již poměrně nevýrazná, archeologicky se projevovala značně homogenizovanými souvrstvími s malým množstvím sídelních objektů. Je otázkou zda ukončení akumulace terénů na přelomu raného a vrcholného středověku souvisí s pozvolným vytrácením sídlištních aktivit či zda signalizuje jen proměnu v organizaci života a v nakládání s odpadem. I během této vývojové etapy probíhalo kontinuálně pohrbování u třech zdejších kostelů. Ve zkoumaných částech vnitřního hradního areálu se velmi často vrcholně středověké terény nezachovaly, a tak recentní a subrecentní navážky mnohdy nasedaly přímo na raně středověká souvrství (Boháčková ed. 2003, 459-475).

Zásadní změna nastala někdy po roce 1262, kdy bylo na místě hradní akropole lokováno městečko. Dle všech indicií nová zástavba respektovala starší sídelní situaci. Někdy před rokem 1378 byl pak na předhradí vystavěn nový farní kostel Panny Marie. V roce 1351 dal Karel IV. Starou Boleslav opevnit novou gotickou městskou hradbou. V období raného novověku význam Staré Boleslavi postupně upadal, až výstavba 17. století spojená z činností jezuitů vtiskla městu novou tvář. Díky tomu byla v té době Stará Boleslav městem s nejvyšším podílem církevních staveb vzhledem k ostatní zástavbě (Kuča 1996, 222).

Na tomto místě přistupme ke srovnání Mladé a Staré Boleslavi. Obě lokality se nacházejí na ostrožnách obklopených toky řek či nivou. Větší sídelní výhodnost Mladé Boleslavi je doložena osídlením pozdně paleolitickým, eneolitickým a využitím ostrožny pro vybudování hradiště lužické kultury. Dle dosavadních archeologických výzkumů byla staroboleslavská ostrožna i předhradí využita k sídlení teprve koncem 9. století, kdy zde vzniklo přemyslovské hradiště. Obě lokality se zřetelně liší dobou založení raně středověkých hradišť, což úzce vypovídá i o jejich funkci ve správě přemyslovského státu. Zatímco Stará Boleslav figurovala od konce 9. století jako hraniční pevnost středočeské přemyslovské domény, Mladá Boleslav byla vybudována až během přemyslovské expanze mimo střední Čechy. Na střední Jizeře nahradila Mladá Boleslav původní nepřemyslovské hradiště na

Chlumu-Švédských šancích. Svůj vojenský význam si tedy lokality částečně předaly, jelikož po rozšíření přemyslovského státu Stará Boleslav svůj význam strategické polohy jako hraniční pevnosti ztratila. Své místo Stará Boleslav nenalezla ani v hradské organizaci, která od 11. století zajišťovala správu státu. Přesně opačný vývoj lze sledovat v Mladé Boleslavi, která byla jako nové hradské centrum na přelomu 10./11. století vybudována. Fortifikace Staré Boleslavi je kromě unikátní kamenné hradby známa jen zčásti, na rozdíl od Mladé Boleslavi, kde raně středověké opevnění dosud archeologicky zachyceno nebylo. Plošnou rozlohou jsou obě lokality srovnatelné; rozsah staroboleslavského hradiště i s předhradím činí asi 16 ha, hypotetický rozsah mladoboleslavského hradiště (8,7 ha) i s předhradím (10,3 ha) činí cca 19 ha. Hustota vesnického osídlení v zázemí obou hradišť je vzhledem k stavu archeologického výzkumu známa jen zčásti.

Sakrální architektura staroboleslavská zahrnující pro ranný středověk trojici kostelů je velkým kontrastem pro Mladou Boleslav, kde se doložený kostel nacházel jen v podhradí na Podolci, přičemž situace na hradišti je nejasná. Absence kostela je nepravděpodobná, a tak je raně středověký původ hypoteticky spojován s nelokalizovanou kaplí sv. Vojtěcha zmiňovanou písemnými prameny k roku 1356. Kostrové pohřebiště lokalizované do jižní části Staroměstského náměstí mezi čp. 99 a 2 se patrně nacházelo u církevní stavby, snad právě u sv. Vojtěcha. Význam Staré Boleslavi byl významně pozvednut založením kapituly v polovině 11. století a oněch třech kostelů, čímž se tato lokalita definitivně změnila z vojenského na duchovní a správní centrum. Výraznou spojnicí mezi oběma hradišti byla dálková obchodní trasa jdoucí podél Jizery a spojující střední Čechy s Lužicí. Význam obou lokalit jako obchodních uzlů se odrazil i v archeologických nálezech v podobě množství importů keramiky a dalších signifikantních artefaktů.

Pro poznání vrcholně středověkého vývoje obou lokalit je neblahou skutečností téměř úplná absence intaktních souvrství, což souvisí s transfery zeminy během novověku a recentní stavební činností. Vrcholně středověká transformace osídlení se Staré Boleslavi dotkla ve formě lokace městečka koncem 13. století. Obdobný proces byl v Mladé Boleslavi realizován až ve 30. letech 14. století. Vrcholně středověký vývoj potvrdil preferenci Mladé Boleslavi, která na významu získávala, přičemž ve Staré Boleslavi byl trend opačný.

Výrazným rysem zmíněných raně středověkých center je jejich přemyslovské založení a skutečnost, že každé hradiště mělo svůj mocenský zenit v jiné době. Identická jména hradišť dosvědčují i určitou „příbuznost“ a důležitost obou míst, jelikož ne každé hradiště mělo právo nosit jméno některého z vládnoucích Přemyslovců.

8 Závěr

Tato práce, která se v první řadě soustřeďuje na zhodnocení pramenné základny, byla koncipována nejen jako pouhé zpracování rozsáhlého 14 let starého archeologického výzkumu a tím smazání části pomyslného dluhu, ale právě prostřednictvím poznatků získaným zpracováním otevřít několik zásadních témat a pokusit se je řešit. Nejdůležitější zjištění k těmto tématům uvedme stručně v následujících bodech:

1. Keramika. Cílem její analýzy raně středověké bylo stanovení alespoň rámcové chronologické sekvence umožňující pak lepší postihu dynamiky středověkého osídlení. Východiskem pro stanovení tendencí vývoje keramiky bylo vybrání pěti intaktních raně středověkých stratografií ze sond na parcelách čp. 99-101 a 104. Na základě komparace těchto sekvencí bylo možné prokázat „pouze“ následnost či koexistenci tří vúdčích tvarů okrajů.

2. Nové poznatky k osídlení Mladoboleslavské ostrožny. Pro období lužické kultury je zásadním objevem příčná fortifikace tvořená příkopem a valem dokládající existenci zdejšího hradiště o rozloze cca 1,3 ha. Dalším výzkumem J. Waldhausera v čp. 16 v roce 1998 byla

zachycena tatáž fortifikace a z výplně zánikového horizontu příkopu byl získáno z dřevěného trámu radiokarbonové datum rok 1003 ± 136 př. n. l.

Nové poznatky přineslo zpracování výzkumu i pro poznání počátku raně středověkého přemyslovského hradiště. Dle rozboru nálezů lze jeho počátky hledat někde na přelomu 10. a 11. století. Z tohoto nejstaršího sídelního horizontu se dochovaly relikty zahloubených patrně sídelních objektů (kontexty č. 106, 116 a 115), které zanikly někdy během 11.-12. století a byly zjištěny spolu se základovou obětinou na dvorku čp. 104.

Dalším novým příspěvkem je celkové zpracování kostrového pohřebiště nacházejícího se ve dvou polohách na Staroměstském náměstí. Jediným datovatelným artefaktem z hrobů byla dvojice esovitých záušnic o průměru 35 mm, díky nimž lze hrob a snad i celé pohřebiště klást do průběhu 12. století s možnými chronologickými přesahy na obě strany.

Důležitým zjištěním pro sídelní historii zdejšího přemyslovského hradiště jsou nálezy mohutné zánikové požárové vrstvy o mocnosti až 40 cm na parcelách čp. 99-101 a čp. 14 datované do 12. století. Do tohoto zánikového horizontu jsou zahloubeny zmíněné kostrové hroby. Lze předpokládat, že hradiště bylo po ničivém požáru alespoň částečně (?) obnoveno, ovšem již v té době byla technologie a údržba předpokládaných dřevohlinitých fortifikačních konstrukcí zastaralá a náročná. I sídelní aktivita se jeví na základě archeologických pramenů jako kontinuální a nelze proto potvrdit hypotézu úplného zpusnutí hradiště. V té době se však hlavní obchodní centrum nacházelo na předhradí a na Podolci, který se během 13. století pečl Markvaticů dynamicky rozvíjel, což se odrazilo mimo jiné i založením johanitské komendy roku 1259. Nutno přiznat, že období 13. století je ve vztahu k existenci zdejšího správního hradiště obestřeno nejasnostmi.

Poznání vlastního rozsahu raně středověkého přemyslovského hradiště značně limituje nezachycení fortifikace archeology. Původní průběh opevnění lze rekonstruovat jen zcela hypoteticky a bez průkazných zjištění. Na tomto místě připomeňme představu R. Turka ze 60. let 20. století, která vycházela z možnosti využití patrného terénního stupně a severní konec hradiště lokalizoval do oblouku mezi dnešní ulicí Na Kozině, v těsném sousedství dnešního kostela sv. Jana Nepomuckého, dále přes Komenského náměstí až k dnešní hasičské zbrojnici a ulici Vodkově. Zejména od 90. let do současnosti byl nashromážděn soubor raně středověkých nálezů ze Starého a částečně i z Nového Města a prostorová distribuce nálezů kalichovitých okrajů skutečně rámcově souhlasí s Turkovým vymezením vnitřního hradiště. R. Turek pak ještě předpokládal předhradí, které se dle jeho hypotézy mohlo rozkládat na území pozdějšího Nového Města, tedy v oblouku mezi Karnelem, ulicí Českobratrskou, kruhovým objezdem a kostelem sv. Havla. Není pochyb o tom, že se zde předhradí nacházelo, dokládají to sídlištní nálezy z výzkumů na Českobratrském náměstí a keramické zlomky přelomu 12./13. století z okolí kostela sv. Havla. Otázkou však zůstává, zda bylo toto předhradí či hospodářské zázemí raně středověkého přemyslovského hradiště opevněné.

O významu Mladé Boleslavi jako významného uzlu na severojižní dálkové komunikaci nepřímou svědčí i několik zlomků keramiky nádob s válcovitým hrdlem jejichž původ lze snad hledat na území dnešního Polska.

3. Geneze vrcholně středověkého města. K tomuto tématu zatím archeologie neposkytla mnoho nového, jelikož zdejší vrcholně středověké terény se v intaktní podobě dochovaly pouze výjimečně. Důležitější je však vlastní mechanismus lokolování města a naše představa o něm. Do konkrétnějšího světla je dle archeologických zjištění postavena představa K. Kuči o vývoji města. Město Mladá Boleslav zmíněné v listině roku 1334 totiž nemusí být vůbec totožné s Podolcem. Tato představa koluje v odborné literatuře již dlouhá desetiletí, aniž by jí byla věnována bližší pozornost. Možným místem oné mladé Boleslavi mohlo být i předhradí přemyslovského hradiště, které mělo proti Podolci sídelně mnohem lepší pozici a perspektivu. Proto se zmínka o přenesení z onoho „místa přirozeného“ může týkat pouhého rozšíření osídlení z původního předhradí na vlastní ostrožnu, kterou po panovníkovi získali páni

z Michalovic. Pravděpodobnost této hypotézy může být testována a korigována jen budoucími archeologickými nálezy na předhradí.

4. Přestavba dřevěného města na kamenné během pozdního středověku.

Vzhledem ke skutečnosti, že během raného novověku došlo v souvislosti s přestavbami domů a úpravami přilehlých parcel k odebrání a přemístění většiny vrcholně středověkého terénu, je výpověď archeologie k tomuto procesu téměř nulová. Z toho vyplývá, že jakákoli bližší zjištění o vývoji vrcholně středověkého dřevěného města a přerod jeho zástavby v kamennou postrádáme. Jediným pramenem jsou dosud stojící kamenné domy, jejichž nejstarší nadzemní části pochází z 1. poloviny 16. století (čp. 99, 100, 31, 32). Stáří sklepních prostor je v několika případech datován i do středověku vrcholného, minimálně 15. století (čp. 31, 32). Vlastní přerod dřevěného pozdně středověkého města neprobíhal lineárně, rámcově však lze počátek této transformace klást na přelom 15. a 16. století.

Kromě výše uvedených nových zjištění, obsahuje tato práce i řadu dalších dílčích kapitol zabývajících se mimo jiné zázemím raně středověkého hradiště či jeho srovnáním s dalším významným přemyslovským hradištěm, a sice Starou Boleslaví.

9 Prameny

- Benešová, K. 1981: Mladá Boleslav. Staroměstské náměstí, měšťanské domy čp. 31, 32, Stavebně-historický průzkum č. 167, ulož. archiv NPÚ úop středních Čech v Praze.
- BR – Berní rula sv. 8-9, Kraj Boleslavský, Vyd. A. Chalupa, J. Čechura, M. Ryantová, Praha 2001.
- CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I. (805-1197), ed. G. Friedrich, Prae 1904-1907; II. (1198-1230). Ed. G. Friedrich, Prae 1912; III.1-2 (1231-1240), ed. G. Friedrich – Z. Kristen, Prae 1942-1962; IV.1-2 (1241-1253), ed. J. Šebánek – S. Dušková, Prae 1962-1965; V.1-3 (1253-1278), ed. J. Šebánek – S. Dušková, Prae 1974-1982.
- CIM – Codex iuris municipalis regni Bohemiae. Tomus II. Privilegia královských měst venkovských v království Českém z let 1225-1419, ed. J. Čelakovský, Praha 1895
- DD – Desky dvorské Království českého, uloženy v SÚA, část vydal J. Emler v AČ XXXI, XXXV-XXXVII, Praha 1921-1944.
- DZV – Desky zemské větší království Českého, SÚA Praha.
- Jesenský, V. 2001: Mladá Boleslav – čp. 97/1. Průzkum a dokumentace části suterénu, Nálezová zpráva č. 229, ulož. archiv NPÚ úop středních Čech v Praze.
- Kuželka, V. – Hendrychová, N. 1993: Antropologický posudek na kosterní materiál získaný při záchranných výzkumech v Mladé Boleslavi v roce 1992 z 12. a 13. století, nepubl. strojopis, 1-57, ulož. MČR Turnov.
- Kosmas – Cosmae Pragensia Chronica Bohemorum, ed. B. Bretholz, MGH SS NS II, Berolini 1923.
- Lacinger, L. Mladá Boleslav čp. 99-I, 100-I Staroměstské náměstí. Dějiny objektů, nepublikovaný rukopis. Praha.
- LE – Libri erectionum archidioecesis Pragensia saeculo XIV. et XV., I.-V. Ed. K. Borový, Praha 1875-1883; VI. Ed. A. Podlaha, Praha 1927.
- LC – Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim, I.-X. Vyd. F. A. Tingl, J. Emler, Praha 1865-1889.
- LO – Liber ordinationum cleni 1395-1416. Ed. A. Podlaha, Praha 1922.
- Líbal, D. – Kašička, F. 1960: Mladá Boleslav, stavebně historický průzkum historického jádra města, č. 12, ulož. archiv NPÚ úop středních Čech v Praze.
- MGH SS – Monumenta Germania historica inde ab anno Christi 500 usque ad annum 1500, Scriptores, Hannover – Berlin 1826 sq.
- Muk, J. 1992: Mladá Boleslav. Stavebně historický průzkum (hloubkový průzkum) čp. 99, 100, SURPMO Praha, nepublikovaný rukopis.
- Pešta, J. – Ebel, M. 2002: Mladá Boleslav, dům čp. 2/I, Stavebně-historický průzkum č. 489, ulož. archiv NPÚ úop středních Čech v Praze.
- RBM – Regesta diplomata nec non epistolaria Bohemiae et Moravice, II. (1254-1310). ed. J. Emler, Prae 1882; IV. (1334-1345). Ed. J. Emler, Prae 1892.
- RDP – Registra decimarum papalium čili Registra desátků papežských z diecezí pražské. Pojednání Královské české společnosti nauk, VI., sv. 6. Vyd. W. W. Tomek, Praha 1873.
- RT – Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno 1541 igne consumptarum. Pozůstatky desk zemských 1541 pohořelých, I. Ed. J. Emler, Praha 1870; II. Ed. J. Emler, Praha 1872.
- RTV – Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimal. Nejstarší zbytky desk zemských půhoných, Vyd. F. Dvorský, J. Emler, Praha 1868.
- SA – Soudní akta konzistoře pražské, I-VII (1373-1424), Vyd. F. Tadra, Praha 1893-1901.

10 Literatura

- Anděl, R. 1959: Prokop Veliký v severních Čechách, Sborník Severočeského musea – Historia 2, 73-88.
- Anonym 1972: Mladá Boleslav, o. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 1969, 79-80.
- Bartošková, A. 1999: Zánikový horizont budečské akropole (ke chronologii raně středověké keramiky), Archeologické rozhledy LI, 726-739.
- Bašta, J. 1986: K otázce poznání a interpretace strážišť, Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 1987, 47-49.
- Belling, V. 2003: Vývoj a postavení tzv. provincie Záhvozd v raně středověkých Čechách, Mediaevalia historica bohemia 9, 7-26.
- Bláha, R. 2000: Doklady nádob s válcovitým hrdlem v Čechách a jejich chronologie, nepubl. seminární práce, ulož Ústav archeologie a muzeologie FF MU Brno.
- Boháčová, I. 1997: Keramika přelomu raného a vrcholného středověku z prostoru čp. 39 a 40 ve Vikářské ulici na Pražském hradě, Archeologické rozhledy XLIX, 86-102.
- Boháčová, I. 2002: Zamyšlení nad zamyšlením Jana Frolíka, Archeologické rozhledy LIV, 727-737.
- Boháčová, I. 2002a: Polské prvky v keramice přemyslovského hradiště ve Staré Boleslavi. Ke kontaktům Polska a Čech v raném středověku, in: Civitas & Villa. Miasto i wieś w średniowiecznej Europie środkowej, 429-438.
- Boháčová, I. 2003: Doklady česko-polských kontaktů z raně středověké Staré Boleslavi, Archaeologia historica 28/03, 47-53.
- Boháčová, I. (ed.) 2003: Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku, Mediaevalia archaeologica 5.
- Boháčová, I. – Frolík, J. 1994: Záchranný výzkum na hradě v Mladé Boleslavi, Castellologica bohemia 4, 107-112.
- Bóna, M. – Lukačka, J. 2002: Úloha hradov horného Ponitria a Požitia pri obrane a osídlení územia do konca 14. storočia, Archaeologia historica 27/02, 239-268.
- Bubeník, J. 1988: Slovanské osídlení středního Poohří. Praha.
- Bureš, M. – Pařez, J. – Waldhauser, J. 2006: Předstihový záchranný výzkum v poloze Na Karmeli v Mladé Boleslavi – investorská zpráva, nepubl. rkp. ulož. Muzeum Mladoboleslavska. Mladá Boleslav.
- Čech, P. – Lutovský, M. 1992: Švédské šance v pravěku a rané době dějinné, Z Českého ráje a Podkrkonoší 5, 13-37.
- Černá, E. 1981: Skleněné kroužky – prstýnky z Prahy 1-Klárova, Archeologické rozhledy XXXIII, 393-397.
- Čiháková, J. 1984: Pražská keramika 11.-13. století, in: H. Ječný a kol., Praha v raném středověku. Jeden ze současných pohledů na vývoj přemyslovského města, Archaeologia Pragensia 5, 257-262.
- Čiháková, J. 2001: Raně středověké fortifikace na jižním okraji pražského levobřežního podhradí, in: Mediaevalia archaeologica 3. Pražský hrad a Malá Strana, 29-135.
- Čiháková, J. 2002: K dosavadnímu stavu poznání raně středověké Malé Strany, Archeologické rozhledy LIV, 738-752.
- Čiháková, J. – Dobrý, J. 1999: Dendrochronologie v pražském suburbii, Archeologie ve středních Čechách 3, 337-352.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Daňhelka, J. – Hádek, K. – Havránek, B. – Kvítková, N. 1988: Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Praha.
- Dragoun, Z. 1979: Záchranný výzkum v kostele sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském, Archaeologia historica 4, 33-41.

- Durdík, T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.
- Edel, T. 1993: Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy. Praha.
- Edel, T. 2006: Českodubsko v památkách 12.-20. století. Český Dub.
- Filip, J. 1936-1937: Popelnicová pole a počátky železné doby v Čechách. Praha.
- Filip, J. 1947: Dějinné počátky Českého ráje. Praha.
- Fišera, Z. 2002: Hrad a tvrze na Mladoboleslavsku. Mladá Boleslav.
- Fišera, Z. 2003: Ke stavební podobě středověkých strážnic, Dějiny staveb 2002, 46-50.
- Fridrich, J. 1964: Mladá Boleslav, o. Mladá Boleslav, Bulletin záchranného oddělení 1, 1963, 121.
- Fridrich, J. 1966: Kostrový hrob z doby stěhování národů v Mladé Boleslavi, Archeologické rozhledy XVIII, 72-73.
- Frolík, J. 1982: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 1978-1979, 75.
- Frolík, J. 1990: Příručka k vyplňování terénních formulářů. Rkp. zpráva uložená v ARÚ Praha.
- Frolík, J. 2002: Zamyšlení nad třetím svazkem sborníku „Mediaevalia archaeologica“. K výsledkům výzkumů raně středověkého opevnění Pražského hradu a Malé Strany, Archeologické rozhledy LIV, 705-726.
- Frolík, J. – Smetánka, Z. 1998: K archeologickému studiu Pražského hradu, Archeologické rozhledy L, 295-307.
- Goš, V. 1980: Wzajemne oddziaływanie północnych Moraw i dółka we wczesnym średniowieczu na przykładzie znalezisk ceramiki, Silesia Antiqua XXII, 159-174.
- Hejna, A. 1962: Archeologický výzkum v areálu bývalého kláštera a bratrského střediska v Mladé Boleslavi, Památková péče 22/3, 87-91.
- Hlaváček, I. 1962: Itinerář krále Václava IV. (1361-1419), Československý časopis historický 10, 85.
- Hradecká, L. (red.) 1995: Geologická mapa ČR, list 13-11 Benátky nad Jizerou.
- Hrdlička, L. 1977: Předběžné výsledky výzkumu v paláci Kinských v Praze 1 na Starém Městě, in: Středověká archeologie a studium počátků měst, 199-215.
- Hrdlička, L. 1982: Využití výkopů pro inženýrské sítě jako prameny k poznání původního reliéfu a jeho proměn v historickém jádru Prahy, Archeologické rozhledy XXIV, 599-621.
- Hrdlička, L. 1993: Poznámky ke chronologii pražské středověké keramiky, Archeologické rozhledy XLV, 93-112.
- Chalupa, A. a kol. 1964: Tereziánský katastr český. Praha.
- Charvátová, K. – Spurný, V. – Venclová, N. 1992: Nálezové zprávy Státního archeologického ústavu v Praze 1919-1952. Praha.
- Justová, J. 1968: Nálezové zprávy Archeologického ústavu ČSAV 1955-1964, Archeologické studijní materiály 6.
- Kalhous, D. 2003: Stará Boleslav v písemných pramenech raného středověku, in: Boháčová 2003 (ed.): Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku, Mediaevalia archaeologica 5, 17-28.
- Kaván, J. 1967: Slovanské hradiště Hradec nad Jizerou a některé problémy jeho datování, Památky archeologické LVIII, 143-168.
- Klánová, H. 1974: Listy z mladoboleslavské historie, in: Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, 53-69.
- Klápště, J. 1979: Středověké osídlení Černokosteletka, Památky archeologické LXIX, 423-475.
- Klápště, J. 1997: Das mittelalterliche Most und das Moster Land: die Stadt und ihre Region, in: Život v archeologii středověku, 327-341.
- Klápště, J. 2005: Proměna Čech ve středověku. Praha.
- Klos, R. – Sovadina, M. 2004: Tajemný hrad v Lužických horách, Bezděz 13, 5-22.

- Kolowrat, F. 1956: Nálevkovité poháry z Debře nad Jizerou, *Archeologické rozhledy* VIII, 576-577.
- Koutecký, D. 1964: Hradištní hrob ze Želenic (o. Most), *archeologické rozhledy* XIV, 754-757.
- Kracíková, L. – Belling, V. 2003: *Středověká sakrální architektura na Frýdlantsku*. Praha.
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.-11. věku v Čechách, *Památky archeologické* LXV, 34-110.
- Kuča, K. 1996: *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku I*, A-G. Praha.
- Kuča, K. 2000: *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku IV*, Ml-Pan. Praha.
- Kuča, K. 2004: I. a II. vojenské mapování na internetu, *Zprávy památkové péče* 64, 1/2004, 69-71.
- Kuželka, V. – Hendrychová, N. 1995: Antropologický posudek na kosterní materiál získaný při záchranném výzkumu v domě „U zlatého kohouta“ v Mladé Boleslavi v roce 1992, in: *Pojizerský sborník* 2/95, 107-109.
- Líbal, D. – Lacinger, L. – Hanzlíková, H. 1998: Mladá Boleslav – hrad, *Castellologica bohemia* 6, 151-170.
- Lutovský, M. 2001: *Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha
- Mareš, J. – Waldhauser, J. 2004: O možnosti souvislosti přeslenu s rozdělováním ohně v evropském pravěku, (Re)konstrukce a experiment v archeologii 4/2003, 122-126.
- Merhautová, A. 1971: *Raně středověká architektura v Čechách*. Praha.
- Meyer, W. 1977: Rodung, Burg und Herrschaft, in: *Burgen aus Holz und Stein*, 43-80.
- Mikyška, R a okol. 1969: *Geobotanická mapa ČSSR*. Praha.
- Musinowicz, K. 1951-1952: Mazowieckie naczynia cylindryczna szyjka na tle slowiańskiego materialu porownawczego, *Wiadomości archeologiczne* XVIII, 345-384.
- Nechvátal, B. 1966: Mladá Boleslav o. týž, *Bulletin záchranného oddělení* 3, 1965, 21.
- Nechvátal, B. 1999: *Radomyšl. Raně středověké pohřebiště*. Praha.
- Nechvíle, M. 2004: *Tvrz Nebákov a nejstarší šlechtická sídla v Českém ráji*, rkp. bakalářské práce, ulož. ÚPRAV UK FF Praha.
- Nechvíle, M. (v tisku): Janovice na Českokubsku ve světle archeologických nálezů, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 20.
- Nechvíle, M. (v tisku a): Archeologické nálezy získané v rámci obnovené identifikace nemovitých kulturních památek Libereckého kraje, in: *Sborník NPÚ územního odborného pracoviště v Liberci*.
- Nechvíle, M. – Černý, M. 2005: Archeologická povrchová prospekce horního Pojizeří v letech 2004 a 2005, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 31, 51-56.
- Němec, R. 2001: Žitavská cesta a založení celestýnského kláštera na Ojvíně v intencích územní politiky Karla IV, *Historická geografie* 31, 211-226.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 2001: *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. Praha.
- Nohejlová-Prátová, E. 1956: *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*. Praha.
- Novotný, V. 1912: *České dějiny I/1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*. Praha.
- Novotný, V. 1913: *České dějiny I/2. Od Břetislava I. do Přemysla I. (1034-1197)*. Praha.
- Pecenka, A. 1889: *Předhistorické památky v Boleslavsku*, *Památky archeologické* XIV, 507-510, 581-586.
- Plesl, E. Plesová-Štiková, E. 1970: Výsledky výzkumu v r. 1929 na Hradech u Mnichova Hradiště, *archeologické rozhledy* XXII, 689-720.
- Pražák, J. (red.) 1995: *Geologická mapa ČR, list 03-33 Mladá Boleslav*.
- Prostředník, J. 1992: *Mladá Boleslav 1992. Zpráva pro investora o záchranném a předstihovém výzkumu v roce 1992 v Mladé Boleslavi*, nepublikovaný rukopis, ulož. MČR Turnov.

- Prostředník, J. 1993: Archeologické výzkumy turnovského muzea v Mladé Boleslavi za rok 1992, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 6, 158-164.
- Prostředník, J. 1994: Přehled archeologických výzkumů turnovského muzea v letech 1992 a 1993, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 7, 193-203.
- Prostředník, J. 1995: Výsledky záchranného výzkumu v domě „U zlatého kohouta“ v Mladé Boleslavi, in: *Pojizerský sborník* 2/95, 83-106.
- Prostředník, J. 1995a: Předstihový výzkum na Českobratrském náměstí v Mladé Boleslavi, in: *Pojizerský sborník* 2/95, 152-154.
- Prostředník, J. 1995b: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 1990-2, položka 1091, s. 207.
- Prostředník, J. 1995c: Archeologické výzkumy turnovského muzea v roce 1994, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 8, 207-220.
- Prostředník, J. 1996: Archeologické výzkumy turnovského muzea v roce 1995, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 9, 149-180.
- Prostředník, J. 1997: Raně středověký objekt kultovního charakteru z Mladé Boleslavi, in: *Život v archeologii středověku*, 520-524.
- Prostředník, J. 1997a: Mladá Boleslav, o. Staré Město, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 1993-5, položka 768, s. 151.
- Prostředník, J. 2003: Záchranný výzkum v kostele sv. Jana Křtitele v Turnově-Nudvojovicích, *Archeologie ve středních Čechách* 7, 633-674.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2001: Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku. I. část, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 14, 7-35.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2002: Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku. II. část, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 15, 7-22.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2003: Mladá Boleslav čp. 101: statigrafie sondy 21/93, *Archeologie ve středních Čechách* 7, 175-198.
- Prostředník, J. – Hartman, P. 2005: Záchranný výzkum pozdně středověkých haltýřů v historickém jádru Českého Dubu, *Archeologie ve středních Čechách* 9, 653-707.
- Prostředník, J. – Šída, P. – Šrein, V. – Šreinová, B. – Šťastný, M. 2005: Neolithic quarrying in the foothills of the Jizera Mountains and the dating thereof, *Archeologické rozhledy* LVII, 477-492.
- Quitt, E. 1971: Klimatické oblasti Československa, *Stud. Geogr.* 16, 1-74.
- Radoměřský, P. 1960: Stříbrný poklad z 12. století v Praze – Štěpánské ulici, *Numismatický sborník* 6, 61-86.
- Radoměřský, P. – Richter, M. 1974: Korpus české středověké keramiky datované mincemi, *Sborník Národního muzea, řada A – Historie* XXVIII, č. 2-4, 57-172.
- Razím, V. – Nachtmannová, A. 2005: Hrad Michalovice, *Památky středních Čech* 19/2, 1-57.
- Richter, M. 1982: Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera. Praha.
- Rokošová, T. 2001: Johanité v severních Čechách, *Od Ještěda k Troskám*, roč. VIII (XXIV), č. 3+4, 86-90.
- Rulík, J. 1983: Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a neolitu, *Památky archeologické* LXXIV, 35-95.
- S. 1926-1927: Archeologické nálezy, *Boleslavan* 1, 29-30.
- Sádlo, J. – Karlík, P. 2002: Krajinně-ekologické interpretace starých map prostřednictvím geobotaniky: příklad Josefského mapování, in: *Krajina 2002. Od poznání k integraci*, 58-62.
- Sedláček, A. 1997 (reprint): *Hrady, zámky a tvrze království českého X*. Praha.
- Semotanová, E. 2002: Studium krajiny a srovnávací kartografické prameny, in: *Krajina 2002. Od poznání k integraci*, 63-70.
- Schaller, J. 1785-1790: *Topographie des Königreichs Böhmen I.-XVI*. Praha.

- Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Praha.
- Sládeček, A. 1900: Paměti města Dobrovice a jeho okolí. Praha – Dobrovice.
- Sláma, J. 1967: Příspěvek k vnitřní kolonizaci raně středověkých Čech, Archeologické rozhledy XIX, 433-445.
- Sláma, J. 1985: K některým ekonomickým a politickým projevům raně středověkého přemyslovského státu, Archeologické rozhledy XXXVII, 334-342.
- Sláma, J. 1987: K počátkům hradské organizace v Čechách, in: Typologie raně feudálních slovanských států, 175-190.
- Sláma, J. 1988: Střední Čechy v ranném středověku. Archeologie o počátcích přemyslovského státu, Praehistorica XIV. Praha.
- Smetánka, Z. 1973: Příspěvek k chronologické problematice pozdní doby hradištní, Památky archeologické LXIV, 463-486.;
- Sovadina, M. 1997: Ronovci a Žitava ve 13. a 1. čtvrtině 14. století, Bezděz 6, 7-18.
- Sovadina, M. 1998: Rozrod žitavských Ronovců ve druhé polovině 13. století, Bezděz 7, 15-34.
- Spindler, K. 1998: Muž z ledovce. Praha.
- Stará, M. 1986: Zjišťovací výzkum opevněné polohy na Horce u Javorníka, Sborník Severočeského muzea – Historia 8, 125-127.
- Stocký, A. 1906-1908: Zpráva o prehistorickém výzkumu dobrovického okolí v letech 1905-1906, Památky archeologické XXII, 594-595.
- Svárovský, E. 1974: Mladá Boleslav pod vládou šlechty, in: Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, 21-35.
- Šerák, M. 1974: Mladá Boleslav v pozdním feudalismu, in: Mladá Boleslav od minulosti k dnešku. Mladá Boleslav, 37-51.
- Šída, P. 2001: Suroviny pro výrobu kamenné industrie v oblasti horního Pojizeří (severovýchodní Čechy), Zpravodaj muzea v Hradci Králové 27, 62-72.
- Šída, P. 2005: Strážné systémy, Archeologie ve středních Čechách 9, 589-603.
- Šída, P. – Krásný, F. 2001: Nález paleolitické industrie z Předlišky, k.ú. Hrdlořezy u Mladé Boleslavi, Archeologie ve středních Čechách 5, 35-39.
- Šimák, J. V. 1903: Příběhy města Turnova nad Jizerou I. Turnov.
- Šimák, J. V. 1917: Dějinné paměti okresu mnichovohradištského, díl I. Praha.
- Šimák, J. V. 1926-1927: Počátky Boleslavě a Boleslavska, Boleslava 1, 97-118.
- Šimák, J. V. 1930: Soupis památek historických a uměleckých v okrese Mnichovohradištském. Praha.
- Šimák, J. V. 1938: Pronikání Němců do Čech kolonizací ve 13. a 14. století, České dějiny I.5. Praha.
- Šrein, V. – Šreinová, B. – Šťastný, M. – Šída, P. – Prostředník, J. 2002: Neolitický těžební areál na katastru obce Jistebsko, Archeologie ve středních Čechách 6, 91-99.
- Štefan, I. – Varadzin, L. 2007: Počátky farní organizace v Čechách a na Moravě ve výpovědi archeologie, čerpáno z http://uprav.ff.cuni.cz/clanky_recenze
- Tomášek, M. 2003: Půdy České republiky. Praha.
- Třeštík, D. 1997: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530-935). Praha.
- Třeštík, D. – Krzemieńska, B. 1967: Zur Problematik der Dienstleute im frühmittelalterlichen Böhmen, in: Siedlung u Verfassung Böhmens in der Frühzeit, 70-103.
- Turek, R. 1935-1936: Archeologické problémy našeho kraje, Boleslavan 10, 214-215.
- Turek, R. 1935-1936a: Nové archeologické nálezy v Jizerním Vtelně, Boleslavan 10, 8-15.
- Turek, R. 1939: Hradištní hroby z Horních Stator, Památky archeologické XLI, 133-134.
- Turek, R. 1947: Pravěk Boleslavska. Boleslavsko. Čtení z kraje středního a dolního Pojizeří. Mladá Boleslav, 40-60.

- Turek, R. 1966-1967: K problému památkové ochrany městských organismů (Na okraj mladoboleslavského případu), in: *Acta regionalia*. Sborník vlastivědných prací, 212-222.
- Turek, R. 1974: Počátky Mladoboleslavska, in: *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*, 7-18.
- Turek, R. 1994: „Mladoboleslavská“ listina Oty I., in: *Boleslavova 3*. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi, 25-41.
- Uhlířová, L. 2002: Současný stav využití starých map pro sledování krajinných změn, in: *Krajina 2002*. Od poznání k integraci, 93-95.
- Urban, J. 1992: Lichtenburkové. Jejich postavení v českých dějinách doby předhusitské, *Heraldika a genealogie* 25, 185-304.
- Urban, J. 2003: *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha.
- Váňa, Z. 1957: Nálezy slovanských nádob s válcovitým hrdlem a plochých pokliček v severozápadních Čechách, in: *Přátelé a spolupracovníci dr. Ivana Borkovského k jeho šedesátinám*, sborník prací (strojopis), 28-43.
- Váňa, Z. 1968: Vlastislav, výsledky výzkumu slovanského hradiště v letech 1953-55 a 1957-60, *Památky archeologické* LIX, 5-192.
- Vaněček, V. 1967: *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*. Praha.
- Vaněk, V. 1887-1889: Pec na tavení železa, *Památky archeologické* XIV, 669.
- Varadzin, L. 2005: Značky na dnech keramických nádob ve středověku, *Studia mediaevalia Pragensia* 5/2004, 165-199.
- Varadzin, L. v tisku: Značky na dnech keramických nádob ze Staré Boleslavi, *Archeologické rozhledy*.
- Vávra, I. 1974: Žitavská cesta, *Historická geografie* 12, 27-91.
- Vencl, S. 2001: Souvislosti chápání pojmu „nálezový celek“ v české archeologii, *Archeologické rozhledy* LIII, 592-614.
- Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1998: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha.
- Vochozková, I. – Čiháková, J. – Prostředník, J. 1995: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1990-1992*, 207-208.
- Vyletová, V. 1994: Stavební vývoj domu čp.31 v Mladé Boleslavi, nepubl. rukopis. Praha.
- Waldhauser, J. 1971: *Archeologický výzkum v severních Čechách II*. Liberec.
- Waldhauser, J. 1992: První stadium vývoje města Mladé Boleslavi podle aktuálních archeologických pramenů: iniciativa a další studium, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 5, 163-167.
- Waldhauser, J. 1998: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1996-1997*, 114.
- Waldhauser, J. 1998a: Vinec, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1996-7*, 224.
- Waldhauser, J. 1998b: Dalovice, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1996-7*, 30.
- Waldhauser, J. 1999: Záchrané archeologické výzkumy na Mladoboleslavsku v roce 1998, *Středočeský vlastivědný sborník* 17, 87-90.
- Waldhauser, J. 2000: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1998*, 112-115, položky 506-521.
- Waldhauser, J. 2000a: Jizerní Vtelno, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1998*, 69-70.
- Waldhauser, J. 2000b: Dalovice, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1998*, 30.
- Waldhauser, J. 2001: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 1999*, 124.
- Waldhauser, J. 2001a: *Archeologické nemovité památky Mladoboleslavska*. Mladá Boleslav.
- Waldhauser, J. 2003: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 2000*, 138.
- Waldhauser, J. 2003a: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 2001*, 145-146.
- Waldhauser, J. 2003b: *Archeologické výzkumy na Mladoboleslavsku v roce 2002*, *Středočeský vlastivědný sborník* 21, 203-214.
- Waldhauser, J. 2004: Dalovice, okr. Mladá Boleslav, *Výzkumy v Čechách 2002*, 48-49.

- Waldhauser, J. 2006: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 2003, 171.
- Waldhauser, J. v tisku: Archeologický uličník po mladoboleslavském podzemí aneb po čem chodíte Boleslaváci?.
- Waldhauser, J. – Drápela, L. – Krásný, F. 2004: Archeologické výzkumy na Mladoboleslavsku v roce 2003, Středočeský vlastivědný sborník 22, 147-156.
- Waldstein-Wartenberg, B. 2000: Markvartici. Z historie nejstarší české šlechty z rané doby vlády Přemyslovců. Praha.
- Walz, U. 2002: Historische Kartenwerke in Sachsen als Grundlage für Untersuchungen zur Landschaftsentwicklung, in: Krajina 2002 od poznání k integraci, 113-118.
- Weber, V. 1981: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 1976-1977, 85.
- Zelinka, Z. (red.) 1995: Hydrogeologická mapa ČR, list 13-11 Benátky nad Jizerou.
- Zeman, J. – Vaníček, V. 1939: Tisíc let na stráž. Návarov.
- Zícha, Z. (red.) 1996: Hydrogeologická mapa ČR, list 03-33 Mladá Boleslav.
- Žemlička, J. 1978: Přemyslovská hradská centra a počátky měst v Čechách, Československý časopis historický XXVI, 559-586.
- Žemlička, J. 1980: Bezděžsko – „královské území“ Přemysla Otakara II., Československý časopis historický XXVIII, 726-751.
- Žemlička, J. 1985: Odboj královice Přemysla v letech 1248-1249 a jeho sociální zázemí, Československý časopis historický XXXIII, 564-586.
- Žemlička, J. 1995: K dotváření hradské sítě za Břetislava I. („Přemyslovská“ jména v názvech českých a moravských hradů), Historická geografie 28, 27-47.
- Žemlička, J. 1999: Čechy v době knížecí (1034-1198). Praha.
- Žemlička, J. 2003: České 13. století: „privatizace“ státu, Český časopis historický 101/2003, č. 3, 509-541.
- Žižka, J. 1994: Ke stavebnímu vývoji tzv. Templu v Mladé Boleslavi, Památky středních Čech 8/1, 1-22.

11 Přílohy

11.1 Příloha 1: První zmínky o obcích ve sledovaném regionu

První zmínka	Lokalita	Pramen
1052	Mladá Boleslav	CDB I, č. 382, s. 361
1088	Bezno	CDB I, č. 387, s. 375
1186	Kosmonosy	CDB I, č. 310, s. 282
1227	Vinařice	CDB II, č. 378, s. 422
1229	Jizerní Vtelno	CDB II, č. 324, s. 328
1249	Dobrovice	CDB IV, č. 173, s. 284
1255	Ctiměřice	CDB V/1, č. 199, s. 316-318
	Čejetice	
	Jemníky	
	Týnec	
1274	Úherce	CDB V/2, č. 757, s. 423
1281	Michalovice (hrad-predikát)	RBM IV, č. 1850, s. 736
1295	Chrást	RBM II, s. 717, č. 1673
1297	Kolomuty	RBM II, č. 1737, s. 746
	Strašnov	RBM II, č. 1737, s. 746

1322	Rokytovec	RTV, č. 330
	Plazy	RTV, č. 334
1340	Nepřevázka	RT I, s. 410
1348	Horní a Dolní Cetno	RTV I, s. 415
1352	Horní Stakory	RDP, s. 80
	Michalovice	
	Debř	
	Sýčina	
	Bakov nad Jizerou	RDP, s. 84
	Strenice	
	Vinec	
1356	Bojetice	Sedláček-Archiv Kap.Vyšehr. III, 46
1360	Krnsko	LC I, č. 129
	Malé Horky	
	Pětikozly	LE I, č. 23
	Niměřice	
	Sovínky	
1370	Líny	LC II, č. 35
1387	Bukovno	Sedláček-Archiv Nové Hradky
1388	Krásná Ves	AČ 31, s. 69, č. 97
1391	Chloumek	AČ 31, s.73, č. 104
1398	Písková Lhota	DD č. 14, s. 44
	Dalovice	LO, č. 39
1406	Hrdlořezy	AČ 35, s.131, č. 85
1446	Libichov	RT II, s. 208
1465	Bradlec	DD č. 23, s. 307
	Chudoplesy	
1545	Bezděčín	DZV 7H12
1599	Holé Vrchy	Sládeček:Dějiny Dobrovic, s. 430
1790	Josefův Důl	Schaller IV, s. 87
	Řepov	Schaller IV, s. 15

11.2 Příloha 2: První zmínky o obcích v širším regionu

První zmínka	Lokalita	Pramen
1070	Žerčice	Kosmas (Bretholz 1923, s. 120)
1219	Kováň	CDB II, č. 231, s. 220
1255	Březno	CDB V/1, č. 199, s. 316-318
	Židněves	
1297	Semčice	RBM II, č. 746, s. 1737
1318	Zvířetice	RBM III, s. 187, č. 454
1337	Bělá pod Bezdězem	RBM IV, č. 419, s. 169-170
	Plužná	
1338	Němčice	DRC, č. 7
1345	Ptýrov	RBM, č. 2074, s.808
	Veselá	
1348	Březovice	Sedláček-Archiv Bělá p. B.

	Sudoměř	RUS VII, 3, 2
1352	Katusice	RDP, s. 84
	Skalsko	
	Čistá	RDP, s. 85
1356	Býčina	RT I, s. 420
1363	Lítkovice	LC II, č. 8
	Obrubce	
1371	Matrovice	AČ 31, s. 53, č. 56
1378	Nová Telib	SA I, č. 261
1383	Dlouhá Lhota	AČ 31, s. 46, č. 33
1386	Kladěruby	AČ 31, s. 55, č. 60
1388	Bítouchov	AČ 31, s. 13 a 60
1391	Husí Lhota	LE XII, č. 70
	Koprník	
1393	Petkovy	AČ 31, s. 8, č. 120
1395	Doubravička	LE IV, č. 427
	Úhelnice	LO, č. 7
1398	Násedlnice	Sedláček-Archiv Kap. Pražské
1402	Spikaly	RT I, s. 600
1405	Chlumín	LE V, č. 96
1408	Valovice	RT II, s. 49
1425	Sukorady	LC VIII, č. 100
1465	Malá Bělá	DD č. 23, s. 307
1497	Horka	RT II, s. 493
1546	Kovánek	DZV 250J23
1555	Zájezdy	DZV 56C6
1556	Čihátka	DZV 12H29
1577	Martinovice	DZV 89D36
1605	Nová Ves u Bakova	DZV 181D23
1617	Buda	Šimák 1917, s. 282

1638	Dolánky	DZV 301A16
1654	Obora	BR 8-9, s. 344

